

Nordiske ungdommers holdninger til likestilling

Tormod Øia

RAPPORT

NR 25/11

Nordiske ungdommers holdninger til likestilling

TORMOD ØIA

Norsk institutt for forskning om
oppvekst, velferd og aldring
NOVA Rapport 25/2011

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) ble opprettet i 1996 og er et statlig forvaltningsorgan med særskilte fullmakter. Instituttet er administrativt underlagt Kunnskapsdepartementet (KD).

Instituttet har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferds-samfunnets tiltak og tjenester.

Instituttet har et særlig ansvar for å

- utføre forskning om sosiale problemer, offentlige tjenester og overføringsordninger
- ivareta og videreutvikle forskning om familie, barn og unge og deres oppvekstvilkår
- ivareta og videreutvikle forskning, forsøks- og utviklingsarbeid med særlig vekt på utsatte grupper og barnevernets temaer, målgrupper og organisering
- ivareta og videreutvikle gerontologisk forskning og forsøksvirksomhet, herunder også gerontologien som tverrfaglig vitenskap

Instituttet skal sammenholde innsikt fra ulike fagområder for å belyse problemene i et helhetlig og tverrfaglig perspektiv.

© Norsk institutt for forskning om oppvekst,
velferd og aldring (NOVA) 2011
NOVA – Norwegian Social Research
ISBN 978-82-7894-404-2
ISSN 0808-5013

Illustrasjonsfoto:	© colourbox
Desktop:	Torhild Sager
Trykk:	Allkopi

Henvendelser vedrørende publikasjoner kan rettes til:

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
Munthesgt. 29 · Postboks 3223 Elisenberg · 0208 Oslo

Telefon: 22 54 12 00

Telefaks: 22 54 12 01

Nettadresse: <http://www.nova.no>

Forord

Denne rapporten drøfter ungdommens holdninger til likestilling i de ulike nordiske landene. Det vil si Norge, Sverige, Danmark, Island, Finland, Åland, Færøyene og Grønland. Utgangspunktet er data henta inn fra en komparativ nordisk studie: Nordic Youth Study. Datainnsamlingen foregikk høsten 2009 og våren 2010. Hovedfinansieringen til studien kommer fra Nordisk ministerråd gjennom Nordisk barne- og ungdomskomiteé (NORDBUK). Island hadde hovedansvaret for koordineringen av datainnsamlingen, men forskere fra alle de nordiske landene deltok i utarbeidingen av spørreskjemaet. Sverige gjennomførte bare deler av undersøkelsen. Spesielt uheldig er det at spørsmåla om holdninger til likestilling ikke var med i Sverige. Der det finnes tall fra Sverige er disse likevel tatt med i ulike landoversikter.

Innsamling av norske data er finansiert av Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (BLD). Margareth Ford har hatt ansvaret for innsamlingen av de norske dataene.

Videre har BLD avsatt midler for, basert på diss dataene, å skrive denne rapporten. Tidsramma for rapportskrivningen har gjort at det ikke har vært mulig å gi en beskrivelse av likestillingstematikken i alle de ulike, nordiske landene. Referansene og bakgrunnsstoff er derfor henta fra Norge og norske forhold.

Jeg vil særskilt takke Marit Pettersen i Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet for støtte, hjelp og kommentarer underveis. Videre har Lars Gulbrandsen lest igjennom rapporten og gitt grundige og gode tilbakemeldinger.

Tormod Øia

Innhold:

Sammendrag	7
1 Kjønn og likestilling	11
1.1 Bakgrunn	11
1.2 Likestilling i historisk perspektiv	14
1.3 Utdypende problemstillinger	17
1.4 Utvalgets sammensetning	20
1.5 Analyseteknikker	23
2 Holdninger til likestilling	25
2.1 De ulike utsagna om likestilling	25
2.2 Samlemål for likestilling	38
2.3 Oppsummert	43
3 Sosial bakgrunn	45
3.1 Foreldrenes betydning for meningsdannelse	45
3.2 Utdanningsnivå	46
3.3 Yrkesaktivitet	48
3.4 Fattige familier	52
3.5 Etnisk bakgrunn	56
3.6 Oppsummert	58
4 Skole, utdanning og framtid	59
4.1 Skolen	59
4.2 Langvarige utdanningsplaner	59
4.3 Jobbplaner	63
4.4 Følelsen av å mestre	66
4.5 Trivsel og tilpasning	68
4.6 Oppsummert	75
5 Ulike aktiviteter på fritida	79
5.1 Moderne fritid	79
5.2 Organiserte fritidsaktiviteter	80
5.3 Finkulturelle aktiviteter	85
5.4 Kommersielle underholdningstilbud	87
5.5 Ulike typer litteratur	92
5.6 Se på porno	101
5.7 Bruk av alkohol	103
5.8 Oppsummert	107

6 Kulturelle koder og verdier	111
6.1 Politiske kulturer.....	111
6.2 Religion	112
6.3 Politikk og samfunnsforhold.....	118
6.4 Tillit til ulike samfunnsinstitusjoner	127
6.5 Holdninger til innvandring	135
6.6 Oppsummert	137
7 Endringer	141
7.1 Måleproblemer	141
7.2 En sammenlikning	142
7.3 Samlemål for likestilling 1996 og 2010.....	144
7.4 Oppsummert	145
8 Hva fant vi?	147
8.1 Sammendrag av viktige funn	147
8.2 Gutter og jenter	153
8.3 Tilbake til utgangspunktet.....	156
Summary	159
Litteraturliste:	161

Sammendrag

Sentrale funn

Rapporten drøfter ungdommens holdninger til likestilling. Utgangspunktet er en komparativ studie i de ulike nordiske landene: Nordic Youth Study med i alt 14 000 deltakere i videregående skole.

De nordiske samfunnene ser gjerne på seg selv som verdens mest likestilte. Likevel følger kvinners og menns yrkesvalg fremdeles i stor utstrekning tradisjonelle kjønnsroller. Kvinnebevegelsen på 1970-tallet var en del av – og sprang ut av den radikale studentbevegelsen. Et annet tydelig trekk er at den moderne kvinnebevegelse på 1970-tallet i utgangspunktet var utpreget elitistisk. Kjernen besto av høyt utdanna karrierebevisste mellomagskvinner i universitetsmiljøer. Er dette fremdeles karakteristika som kjennetegner unge jenter og gutter som i sterk grad er for likestilling?

Synet på likestilling

De aller fleste unge, uavhengig av kjønn, mener at «kvinner og menn bør ha like rettigheter». Likevel er det forbausende mange – rundt 30 prosent av de unge – som «anser» mannen for å være «hjemmets overhode» når «en mann og en kvinne er gift». Blant guttene er det mer enn 40 prosent som mener dette. Generelt er det betydelige forskjeller mellom gutter og jenter i synet på likestilling. Det er også tydelige forskjeller i holdning til likestilling mellom de ulike nordiske landene. Unge fra Danmark og til dels Åland er mest for likestilling, mens unge fra Grønland, Færøyene og til dels Finland i minst grad er tilhengere av likestilling. Norge havner midt på treet.

Basert på faktoranalyse er det ut fra sju ulike utsagn konstruert et samlemål for likestilling. Dette målet er brukt for å se i hvilken grad sosial bakgrunn, skole, utdanning og yrkesplaner, deltaking i ulike sosiale og kulturelle aktiviteter, bruk av fritida og verdier og holdninger påvirker synet på likestilling.

Foreldrene

Det er en liten, men likevel signifikant, tendens, både for gutter og jenter, til at unge der far og mor har høyere utdanning i større grad er for likestilling. Om far er fulltids sysselsatt, eller i større eller mindre grad befinner seg utafor arbeidsmarkedet, påvirker ikke holdning til likestilling. Mødrenes sysselsetting påvirker i noen grad de unges holdninger til likestilling. Spesielt ser det ut til at guttenes holdning til likestilling blir påvirka av om mor har lønna arbeid eller ikke. Blant jentene er det en viss tendens til at de fra fattige familier i mindre grad er opptatt av likestilling. For guttene er det derimot ingen samvariasjon. Unge med innvandrerbakgrunn er i mindre grad tilhengere av likestilling. Spesielt gjelder dette første generasjon innvandrere – de unge som er født i et annet land. Mellom andre generasjon unge innvandrere og unge som ikke har innvandrerbakgrunn, er forskjellene knapt signifikante.

Skole, utdanning og framtid

Både for gutter og jenter er det en klar sammenheng mellom utdanningsaspirasjoner og synet på likestilling. De som har høye utdanningsaspirasjoner, er også mer for likestilling, mens de som raskt vil ut i jobb, prioriterer i mindre grad likestilling. De som oppfatter seg som flinke elever på skolen er i større grad for likestilling. Spesielt for jentene samvarierer denne egenrederingen med synet på likestilling. Både for gutter og jenter er det tydelige sammenhenger mellom mistriksel på skolen og synet på likestilling. Desto mer de unge mistrives på skolen, desto mindre er de for likestilling.

Fritidsaktiviteter

Verken for gutter eller jenter er det tydelige sammenhenger mellom å delta i ulike organiserte fritidsaktiviteter og synet på likestilling. Heller ikke trening eller konkurranser i idrettslag gir signifikante utslag for synet på likestilling. Det samme gjelder for såkalt finkulturelle aktiviteter – teaterbesøk, klassiske konserter og kunstutstillinger.

Tendensen er ganske klar i retning av at gutter som går mye på diskotek/klubb, i mindre grad er for likestilling. Hos jentene, derimot, stiger verdien på samlemålet for likestilling hos de unge som ofte er på slike steder.

De som leser mye bøker, er mer for likestilling. Spesielt for guttene er utslagene markerte. De som leser mye bøker, er mer for likestilling. Tilsvarende er det en svak, men signifikant, tendens til at de som leser mye aviser og artikler på internett, i større grad er for likestilling. Blant de som ser pornografi, er guttene i klart flertall. Både for gutter og jenter gjelder at de som ser porno «ukentlig eller flere dager i uka», ikke signifikant skiller seg ut fra de som ikke ser porno. De guttene og jentene som derimot ser porno «daglig eller nesten daglig», er klart mer negative til likestilling.

Danmark skiller seg ut gjennom å ha det høyeste forbruket av alkohol. Verdien på samlemålet for likestilling stiger klart hos de jentene som ofte drikker alkohol. Hos guttene er det ikke signifikante sammenhenger mellom hvor ofte de drikker alkohol og synet på likestilling. Også jenter som beruser seg eller blir fulle, er klart mer for likestilling. Blant guttene er det tvert om en tydelig tendens til at de som blir fulle eller beruset, i mindre grad er for likestilling.

Verdier og holdninger

Desto mer religiøse de unge er, og desto mer religionen betyr for daglig livsførsel, desto mer skeptiske er de unge til likestilling. Spesielt gjelder dette for jentene.

Spørreskjemaet inneholder en rekke utsagn om politikk og samfunnsforhold. Jentene er i større grad opptatt av kollektive og solidariske målsettinger og av naturvern. Guttene på sin side er mer opptatt av individuelle friheter. Spesielt for guttene er det tydelige sammenhenger mellom likestilling og politiske verdier og prioriteringer mer generelt. For jentene derimot er disse sammenhengene mye svakere.

Det er spurt om i hvor stor grad de unge har tillit til ulike nasjonale og internasjonale samfunnsinstitusjoner. Jentene har mest tillit. For guttene er det slik at med stigende tillit til ulike samfunnsinstitusjoner øker samtidig oppslutningen om likestilling sterkt. Denne sammenhengen er ikke signifikant for jentene.

Guttene er mest skeptiske til innvandring. Desto mer guttene er mot innvandrere, desto mer skeptiske er de også til likestilling. Også for jentene er denne sammenhengen tydelig, men ikke like sterk.

Tilbake til utgangspunktet

I innledningen blir det gitt en beskrivelse av den moderne kvinnebevegelsen fra 1970-tallet og utover som elitistisk og radikal. Unge jenter fra universitetsmiljøene gikk foran. Spørsmålet er om dagens engasjement for likestilling, slik den kommer til uttrykk i holdningene til unge jenter og gutter, fremdeles har karakter av å være elitistisk og radikal.

Svaret er tvetydig. Unge jenter som i stor grad slutter opp om likestilling, har høyere utdanningsaspirasjoner enn andre jenter. De er samtidig veltilpasset og opplever at de gjør det godt på skolen. Slik er det en kontinuitet. Derimot har disse jentenes politiske holdninger flytta seg fra det politiske venstre mot sentrum. Langt på veg er jentenes syn på likestilling løfta ut av andre politiske agendaer. Likestilling har blitt et tankegods, som mer eller mindre deles av alle jenter, uavhengig av andre politiske skiller.

I guttenes holdning til likestilling ligger det fremdeles et tydelig element av politisk radikalisme.

1 Kjønn og likestilling

1.1 Bakgrunn

1.1.1 EN SITUASJONSBESKRIVELSE

Fra den nye kvinnebevegelsen utvikla seg på begynnelsen av 1970-tallet har det vært gjennomført en rekke politiske reformer i alle de nordiske landene. Målet har vært å gi kvinner og menn like rettigheter og muligheter. De nordiske samfunnene ser gjerne på seg selv som verdens mest likestilte. I rapporten «Likestilling og livskvalitet» beskriver Gullvåg Holter, Svare og Egeland Norge og Norden som «en slags «eksperimentsone» når det gjelder likestilling mellom kjønnene» (Gullvåg Holter mfl. 2008).

Endringene har vært spesielt tydelige på to områder: For det første er det de unge jentene som har ledet an i utdanningsrevolusjonen. Jentene er i dag i flertall blant de som tar høyere utdanning (SSB 2010). For det andre er langt flere kvinner yrkesaktive i dag sammenliknet med 1960-tallet. Når kvinnene har gått ut i yrkeslivet har det også hatt som konsekvens en radikal endring i familiens funksjon og virkemåte. For barna har det betydd utbygging av barnehagetilbud, ulike fritidsordninger og mer skole (Øia og Fauske 2010).

På noen områder har det likevel bare skjedd små endringer. Fremdeles er det slik at kvinner i større grad opplever å bli diskriminert på arbeidsmarkedet. 14 prosent av kvinnene oppgir at de har blitt «hindret i å nå et mål» fordi de er kvinner, mens fire prosent av mennene har tilsvarende opplevelser (Gullvåg Holter mfl. 2008:4). Lønnsforskjellene er fremdeles tydelige mellom kvinner og menn. Noe av lønnsgapet skyldes at menn arbeider mer. Langt flere kvinner enn menn jobber deltid, og det er flest menn som er yrkesaktive. I 2006 var 75,6 prosent av mennene og 68,3 prosent av kvinnene i Norge yrkesaktive (NOU 2008:6 s 39 – 40). Gullvåg Holter mfl. finner at menn i gjennomsnitt arbeider i lønnet arbeid mer enn seks timer mer per uke sammenliknet med kvinner (Gullvåg Holter mfl. 2008: 36). Likevel har utviklingen fra 1980 til 2007 gått i retning av at mens

mennenes sysselsetting har holdt seg relativt konstant, har sysselsettingen blant kvinner økt.

Samtidig følger kvinners og menns yrkesvalg fremdeles i stor utstrekning tradisjonelle kjønnsroller. Solheim og Teigen (2006) finner at i følge internasjonale sammenlignbare studier har Norge et av de mest kjønnsdelte arbeidsmarkeder i den industrialiserte verdenen. Dette er et trekk Norge har felles med de øvrige skandinaviske landene. Unge jenter utdanner seg til å bli lærere, barnevernspedagoger og sykepleiere, mens unge menn langt på vei velger tradisjonelle mannsyrker som ingeniør, elektriker m.m. Oversiktstall fra Norge viser at innafor helse og sosialsektoren er 82 prosent av de ansatte kvinner, mens 93 prosent er menn innafor bygg og anlegg (NOU 2008:6).

Arbeidsdelingen i hjemmet er også til dels sterkt kjønnsdelt. Kvinner vasker mere klær, de gjør mer rent, handler dagligvarer, lager mat, rydder, henter barn i barnehage, og de har i større grad daglig omsorg for barna. Mennene tar seg i størst grad av reparasjoner, oppussing og vedlikehold, og de betaler de fleste regningene (Gullvåg Holter mfl. 2008). I 2006 brukte mennene 2 timer og 40 minutter daglig på husholdsarbeid (fellesbetegnelse for alt arbeid i hjemmet) mens kvinnene bruker nesten 4 timer. Til gjengjeld brukte mennene mer tid på inntektsbringende arbeid, slik at menn og kvinner har om lag like mye fritid (Kristiansen og Sandnes 2006).

1.1.2 HOLDNINGER TIL LIKESTILLING

I rapporten «Likestilling og livskvalitet» skal respondentene ta stilling til to utsagn om barneoppdragelse og likestilling (Gullvåg Holter mfl. 2008: s 87–89). 75,5 prosent av mennene og 62,3 prosent av kvinnene mener at: «Barneoppdragelsen må ta utgangspunkt i at gutter og jenter er forskjellige og trives med forskjellige ting». Samtidig mener 50 prosent av mennene og 72 prosent av kvinnene at: «Gutter og jenter bør oppdras likt (kjønnsnøytralt)». Ut fra disse tallene kan det se ut til at menn i større grad enn kvinner er opptatt av å understreke og holde fast på forskjellene.

I det offentlige ordskiftet har det kommet fram synspunkter – og i noen grad bekymringer – i retning av at spesielt unge jenter ikke legger samme vekt på likestilling som deres mødre. Noen jenter uttrykker at kampen for likestilling er vunnet en gang for alle, og at det derfor ikke er behov for å framtre

som «feminist», «rødstrømpe» eller som «kvinnesaksforkjemper». Andre, både gutter og jenter, tar mer direkte avstand fra hele likestillingsprosjektet.

Hvor berettiget er en slik bekymring? I den voksne delen av befolkningen finner Teigen en økende polarisering mellom kvinner og menn. De aller fleste kvinner mener at likestillingen bør føres videre, og andelen som mener dette har økt jevnt og trutt gjennom de siste 20 åra. Blant menn finner hun en motsatt tendens. Stadig flere menn mener at likestillingen er ført langt nok. Særlig blant yngre menn er avstanden mellom kjønnene stor (Teigen 2006).

Basert på norsk monitor finnes det tidsserier der ulike aldersgrupper er spurt om holdninger og verdisyn. Det gjelder også likestilling. I rapporten «Slik er ungdommen! Målgruppeanalyser basert på Norsk Monitor 2009/2010» (Dalen 2010), presenteres en tidsserie ut fra følgende problemstilling: «Det snakkes om endringer i menns og kvinners roller i familien. Nedenfor beskrives tre slags familie. Hvilken av disse svarer best til din oppfatning av hvordan en familie skal være?»

I aldersgruppa 15 til 20 år foretrekker 75 prosent av de unge en familie der «de to partnerne har like krevende jobber og hvor husarbeid og barnepass deles likt». Forskjellene mellom gutter og jenter er tydelige. Oppfatningen deles av 65 prosent av guttene og 84 prosent av jentene. 16 prosent av de unge, 23 prosent av guttene og 11 prosent av jentene, foretrekker en familie der «kvinnen har en mindre krevende jobb enn mannen, og der hun har hovedansvaret for hus og barn». Bare én prosent av de unge ønsker seg en familie «der bare mannen har jobb og det er kvinnen som tar seg av hus og barn» (Dalen 2010: 47).

Tidsserier basert på disse formuleringene fra 1987 til 2010 viser en svak tendens i retning av at de unge i større grad slutter opp om likestilte familieformer i 2010 (Dalen 2010: 86). Det er imidlertid variasjoner fra år til år, noe som vel også kan skyldes at utvalget i de enkelte årskulla ikke er stort. Fra år til år er det en viss variasjon rundt 300 eller mindre.

Hellevik (2001) oppfatter verdier som grunnleggende målsettinger for hva som er viktig i tilværelsen og hvilke midler det er riktig å bruke for å nå disse målene. Sammenfattet kan dette kalles for individets motivasjonsstruktur. Et område som uten tvil både er sentralt og viktig for de unge er

valg av framtidig yrke. Unn-Doris Karlsen Bæck finner at gutter og jenter vektlegger ulike dimensjoner når de skal velge yrke. Jentene beskrives som i større grad altruistiske. De har et sterkt ønske om å hjelpe andre. Guttene er i sitt yrkesvalg derimot mer oppatt av karriere (Karlsen 2006). Karlsen Bæck har også spurt om elevene vektlegger at jobben kan kombineres med familieliv. 73 prosent av jentene mot 57 prosent av guttene i studien svarte at det betyr svært mye eller mye, at jobben kan kombineres med familieliv.

Heggen og Øia (2005) har tilsvarende analysert forhold som har betydning for yrkesvalg blant ungdom. De fant at gutter la mer vekt på lønn, karrieremuligheter og at det vil bli gode muligheter til å bli leder. Også Heggen og Øia fant at jentene i sine ønsker om et framtidig yrke er mer altruistiske. De legger mer vekt på å kunne arbeide med mennesker og kunne gjøre noe for andre. Disse mønstrene samsvarer godt med at det i den voksne befolkningen er slik at flere menn enn kvinner ønsker seg en jobb med høy inntekt, mens flere kvinner er opptatt av en jobb som lar seg kombinere med barn og familie (Gullvåg Holter mfl. 2008: 26).

1.2 Likestilling i historisk perspektiv

I det førmoderne samfunnet var familien, på samme måte som staten, styrt ut fra prinsippet om suverenitet og enevelde. Familiefaren var overordnet ektefellen og foreldrene bestemte over barna på samme måte som kongen hersket over sine undersåtter. I Norge var dette nedfelt både i den Lutherske standslæren (Amundsen 1998) og i Kristian 5.s Norske Lov av 1687. Loven ga regler som regulerte relasjonene mellom husstandsmedlemmene og manet til vilkårsløs lydighet (Sandvik 1979, Sogner 1990: 69–70, Ericsson 1996). Det ble trukket et skarpt skille mellom familiens og statens innflytelsesområder, slik at familieoverhodet utøvde makt over familiemedlemmene uten innblanding fra myndighetene. Ikke bare barna, men også kvinnene, var underlagt familieoverhodets makt. De var umyndige sivilrettslig og de hadde derfor begrensa rett til sjølbestemmelse.

Fra midten av 1800-tallet begynte kvinnene å få formelle rettigheter, blant annet til å disponere eiendom og formue – uten å måtte ha mannen som verge. Etter hvert som kvinner fikk juridiske og politiske rettigheter, falt det formelle grunnlaget vekk for de tradisjonelle autoritets- og makt-

strukturene. Kvinner fikk som myndige personer en direkte relasjon til staten med rettigheter og plikter som borgere. I løpet av 1920-åra fikk gifte kvinner i de nordiske landene, i Sovjet og i de fleste delstater i USA like rettigheter som ektemennene sine når det gjaldt beslutninger som angikk familien og dem sjøl (Hagemann 1990, Therborn 1995, Parton 1991). Et eksempel er retten til å ta lønna arbeid. Etter hvert fikk kvinnene også politiske rettigheter. New Zealand, deler av USA og Australia var først ute til å gi kvinner stemmerett. Av de nordiske landene var Finland først ute. Der fikk både menn og kvinner allmenn stemmerett i 1906. Norge fulgte etter i 1913. I Danmark fikk kvinnene stemmerett i 1915, på Færøyene i 1916, og i Sverige i 1919. Kvinner i Liechtenstein fikk først stemmerett i 1984.

Den norske kvinnebevegelsen vokste fram på 1800-tallet med pionerer som Camilla Collett, Gina Krog, Aasta Hansten, Katti Anker Møller, Betzy Kjeldsberg, Fernanda Nissen og flere. Norsk Kvinnesaksforening ble stifta i 1884 og Kvinnestemmerettsforeningen i 1885. Den tidlige kvinnebevegelsen var i stor grad knytta til partiet Venstre og appellerte i første rekke til kvinner i middel- og overklassen. Etter hvert fra 1890-tallet vokste det også fram en kvinnebevegelse innafor den framvoksende arbeiderbevegelsen – utløst av fyrstikkarbeiderstreiken i 1889.

På 1930-tallet under den økonomiske depresjonen og seinere under krigen, hadde kampen for likestilling magre vilkår. Gifte kvinner skulle ikke gå foran arbeidsledige menn. Etterkrigstida, med velstandsutvikling og ny optimisme, var samtidig en glansperiode for kjernefamilien i Norge. Fram på 1960-tallet var normen fremdeles at gifte kvinner skulle være hjemme og at det var mannens oppgave å forsørge familien. Den typiske, norske gutten, eller jenta, vokste etter krigen opp i en stabil familiestruktur med klare kjønnsroller. Sentrum i den norske familien var husmora (Frønes 1989). Samtidig, fra 1960-tallet, vokste antallet kvinner i utdanning og lønnet arbeid.

1970-tallet var derimot et uroens tiår, en uro som fortsatte i 1980-åra. Familien kom i støpeskjeen der hovedingrediensene var synkende fruktbarhet, en sterk stigning i antall skilsmisser og mødre som begynte i lønnsarbeid. (Myhre 1994: 28)

Den moderne, eller den nye, kvinnebevegelsen begynte i USA, men spredte seg raskt til Europa. Ikke minst fikk boka til Simone de Beauvoir «Det annet kjønn», utgitt allerede i 1949, en enorm innflytelse, og bidro til å skape et teoretisk fundament. Samtidig var den nye kvinnebevegelsen del av en tidsånd og tett knytta til andre sosiale bevegelser på 1970-tallet. Kvinnebevegelsen på 1970-tallet var en del av – og sprang ut av den radikale studentbevegelsen. De unge jentene som starta kvinnebevegelsen hadde først gått i demonstrasjonstog mot Vietnamkrigen, EEC og Ottosenkomiteens forslag til universitetsreformer – og de støtta streikene i Sauda og Odda. De var ikke bare mot patriarkatet, men også USA-imperialismen og monopolkapitalismen. Er likestilling og kvinnesak blant dagens unge jenter og gutter fremdeles knytta til politisk radikalisme? Eller er likestilling blitt politisk allemannseie uavhengig av andre politiske holdninger?

Et annet tydelig trekk er at den moderne kvinnebevegelse på 1970-tallet i utgangspunktet var utpreget elitistisk. Den besto av høyt utdanna karrierebevisste unge mellomlagskvinner, og noen menn, i universitetsmiljøer. Storparten var studenter. Er likestilling fremdeles et elitistisk kvinneprosjekt? Er det i dagens Norge og Norden fremdeles unge jentene med akademiske aspirasjoner som er mest for likestilling, eller har dette blitt aksepterte tanker for alle unge jenter – uavhengig av hva slags yrkeskarriere og utdanningsløp de ser for seg?

Det kan stilles spørsmål ved en slik kortfatta framstilling som her er gitt. Også i startfasen på 1970-tallet var det nok kvinneaktivister som primært slåss for likestilling, og som i mindre grad var engasjert i en breiere radikaliseret studentbevegelse. Den nye kvinnebevegelsen framsto heller aldri som enhetlig. Tvert i mot, i Norge oppsto det raskt ulike grupperinger som Brød og roser, Claragrappa, Nyfeministene og Kvinnefronten. Tilsvarende splittelser fant sted i de andre nordiske landene. Forløpet var likevel ikke identisk i de ulike nordiske landene. Det er ikke mulig i denne sammenhengen å gå detaljert inn på utviklingen av den nye kvinnebevegelsen i Sverige, i Danmark og så videre. Som et felles kjennetegn er det likevel god grunn til å holde fast på de to merkelappene: elitistisk og radikal.

1.3 Utdypende problemstillinger

1.3.1 ET SETT MED HOLDNINGSSPØRSMÅL

Hvilke holdninger har unge jenter i Norden til likestilling? I spørreskjemaet for Nordic Youth Study er det et batteri av spørsmål som tidligere er brukt i den store Ung i Oslo undersøkelsen 1996. Spørsmålene går direkte på hva de unge mener om rollefordeling, myndighet og arbeidsfordeling mellom menn og kvinner. De unge skal si seg «sterkt enig», «litt enig», «litt uenig» eller «sterkt uenig» i følgende påstander eller meningsytringer:

- Kvinner bør være hjemme og passe barna når de er små.
- Menn er bedre ledere enn kvinner
- Kvinner og menn bør ha like rettigheter
- Når alt kommer til alt er det bedre at menn tar beslutninger enn kvinner
- Kvinner passer til å bli religiøse ledere (prester o.l.)
- Kvinner bør ikke arbeide utenfor hjemmet
- Kvinner er bedre ledere enn menn
- Når en mann og en kvinne er gift, anser jeg mannen for å være hjemmets overhode
- Når det er mangel på jobber, skal menn ha mer rett til jobb enn kvinner.

Med dette batteriet av utsagn som utgangspunkt, vil det være mulig mer presist å få fram de unges holdninger til likestilling. Det tegner seg en tredelt problemstilling:

- 1) Hvilke holdningsendringer ser vi blant ungdom fra 1990-tallet til i dag? Er det i 2010 mer entydig at både unge gutter og jenter slutter opp om likestilling som ideal og målsetting?
- 2) Hvilke forskjeller i holdninger til likestilling finner vi når de ulike, nordiske landene sammenliknes?
- 3) Hvilke mer spesifikke sosiale og kulturelle kjennetegn har unge gutter og unge jenter som i sterk grad er for likestilling, sammenliknet med

gutter og jenter som i sterk grad holder fast på mer tradisjonelle kjønnsroller og livsstil? Inngår de holdningene gutter og jenter har til likestilling i en mer sammenhengende livsstil og verdsett? Kan vi med andre ord tegne et mer konsistent og sammensatt bilde av de guttene og jentene som i sterk grad er for likestilling – i motsetning til gutter og jenter som holder fast på mer tradisjonelle kjønnsroller?

1.3.2 RELEVANTE TEMAER

Relevante temaer for å utdype hva som mer spesifikt kjennetegner unge som enten i sterk grad er for eller mot likestilling vil være: sosial bakgrunn, skole, utdanning og yrkesplaner, deltaking i ulike sosiale og kulturelle aktiviteter, bruk av fritida og verdier og holdninger.

a) Sosial bakgrunn:

Spørreskjemaet inneholder spørsmål om foreldrenes utdanning, yrkestilknytning, økonomi og fødeland.

- Er det slik at jenter som har mødre som jobber fulltid, i større grad er for likestilling? Hvordan slår tilsvarende mødrenes deltaking i yrkeslivet ut for guttenes holdninger til likestilling?
- Er det slik at gutter og jenter som kommer fra hjem der foreldrene har høyere akademisk utdanning også i større grad er for likestilling?
- Påvirker familiens økonomi holdning til likestilling?
- Finner vi ut fra foreldrenes fødeland tydelige etniske forskjeller i holdninger til likestilling?

b) Skole, utdanning og yrkesplaner:

Spørreskjemaet inneholder spørsmål om egne utdanningsplaner og om trivsel, tilpasning og mestring av skolehverdagen.

- De jentene og guttene som sikter seg inn mot en langvarig høyere utdanning, er de i større grad for likestilling?
- Er det eventuelt slik at unge som raskt ønsker seg ut i yrkeslivet i mindre grad prioriterer likestilling?
- Påvirker eller samvarierer opplevelse, tilpasning og mestring av skolehverdagen holdninger til likestilling?

c) Deltaking i ulike sosiale og kulturelle aktiviteter:

I spørreskjemaet er det en rekke spørsmål som omhandler hva ungdom driver med på fritida – alt fra teaterbesøk og lesevaner til å drive med trim og idrettsaktiviteter.

- Er det slik at unge som i større grad er orientert mot «finkulturelle» aktiviteter som å gå på klassisk konsert, teater, kunstgalleri, museum og lignende også i større grad er for likestilling?
- Omvendt er det slik at unge som oppsøker aktiviteter som disko/klubb, popkonserter, går på party og idrettsarrangementer, i mindre grad er opptatt av likestilling?
- Til ungdomstida hører også for mange samvær med venner der det inngår bruk av alkohol, og i noen tilfeller også andre rusmidler. Samvarierer bruk av alkohol med synet på likestilling?
- Mange ungdommer er aktive i ulike typer foreninger, sport og idrettsaktiviteter. Samvarierer slike aktiviteter med holdning til likestilling?
- I spørreskjemaet er det detaljert skilt mellom ulike former for lesestoff som bøker, tegneserier, aviser, blader og ulikt stoff på internett – inkludert porno. Er det slik at hva de unge leser, og om de leser, samvarierer med synet på likestilling?

d) Verdier og holdninger:

I tillegg til syn på likestilling er det i spørreskjemaet også flere andre batterier av spørsmål som dekker holdninger, politiske meninger og verdier. Problemstillingen blir om holdning til likestilling samvarierer med andre verdier og holdninger til ulike fenomener i samfunnet.

- Er det slik at religiøs tru, overbevisning og praksis samvarierer med holdning til likestilling?
- Er unge som er skeptiske til innvandring, også mer skeptiske til likestilling?
- I spørreskjemaet er det spurt etter de unges meninger om et sett politiske målsettinger og prioriteringer. Det gjelder miljøvern, fordelingspolitikk, u-hjelp, behovet for å opprettholde lov og orden,

økonomisk vekst med mere. Inngår holdning til likestilling i en mer tradisjonell høyre/venstre akse?

- Samvarierer tillit til ulike av samfunnets institusjoner og instanser med synet på likestilling?

Generelt når det gjelder denne typen samvariasjoner vil det i mange tilfeller være vanskelig å avgjøre hva som er samvariasjon, og når vi står overfor et årsaks- virkningsforhold. Her er dette likevel et underordna spørsmål fordi målet er å finne fram til kjennetegn på de unge jentene og guttene som i varierende grad er for eller mot likestilling.

1.4 Utvalgets sammensetning

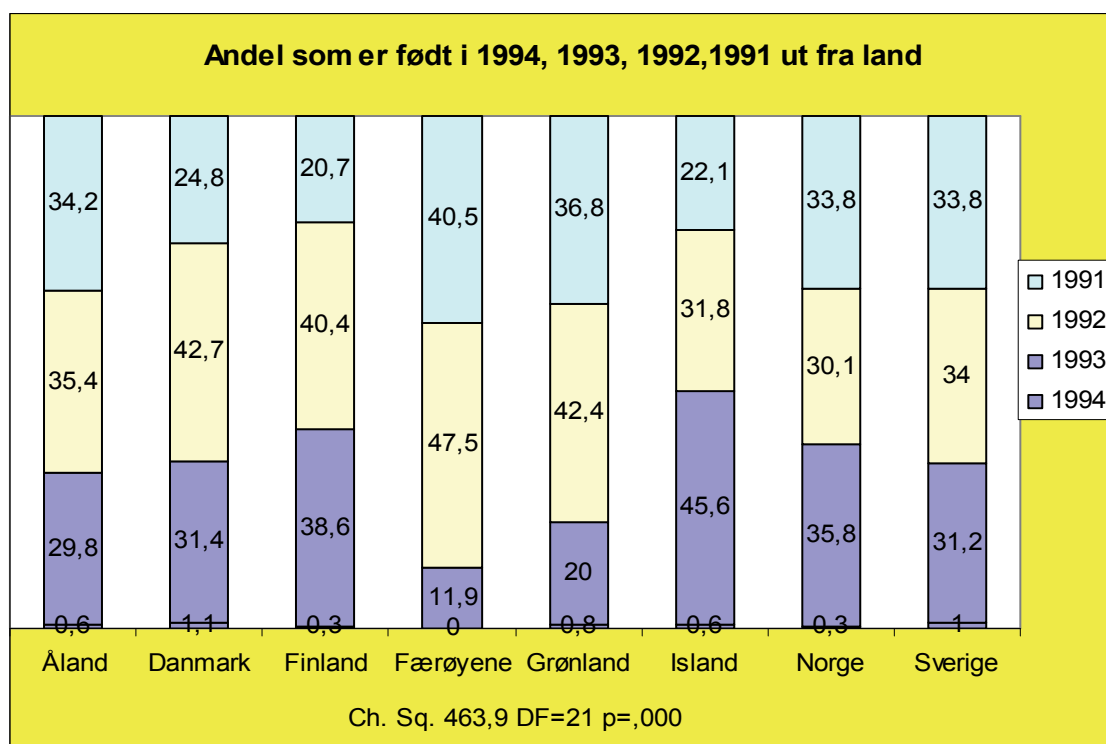
The Nordic Youth Study er en spørreskjemabasert undersøkelse som er gjennomført blant elever på videregående skole, høsten 2009 og våren 2010 i alle de nordiske landene. Det vil si Åland, Færøyene, Grønland, Finland, Island, Norge, Sverige og Danmark. I alt 13 417 ungdommer har deltatt i undersøkelsen. Av disse er utvalget fra Norge på 2700. Gjennomføringen var papirbasert og elevene brukte en klassesstime på å fylle ut. Svarprosenten ligger rundt 80. I alt inneholder spørreskjemaet i overkant av 500 variabler og dekker mellom annet spørsmål om skole og utdanning, bruk av ny teknologi, språk og kultur, likestilling, fritid, bruk av rusmidler, psykisk helse, sport og idrettsaktiviteter, seksualitet, intimitet og vennskap, familieforhold og religion. Datainnsamlingen foregikk høsten 2009 og våren 2010.

Praksis innafor videregående utdanning i de ulike landene varierer en del. Dermed varierer også alderssammensetningen.

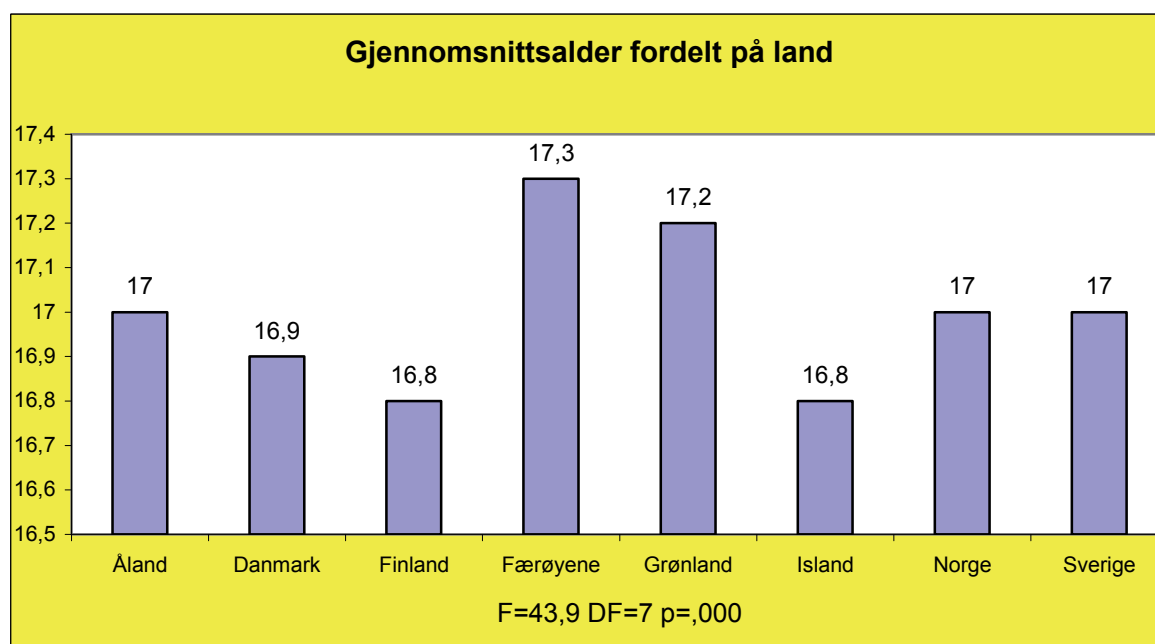
Spørreskjemaet inneholder ikke opplysninger om elevenes alder, men derimot om fødselsår – fra 1994 og bakover til 1985. Elever som er født i 1994 vil på innsamlingstidspunktet være 15 eller 16 år. For å få større kontroll over utvalgets alderssammensetning er alle som er født 1990 eller tidligere tatt ut av utvalget.

Vi står da igjen med et utvalg på 11 111 respondenter. Fordelt på klasetrinn er utvalget skjevt. I første videregående har vi 5002 elever (45,3 prosent), i andre 3625 elever (32,9 prosent) og i tredje videregående 2400 elever (21,8 prosent). Av disse er 47,1 prosent gutter og 52,9 prosent jenter.

For tre av ungdommene mangler nasjonalitet. Fordelt på land og fødselsår fra 1991 til 1995 ser utvalget ut på følgende måte:

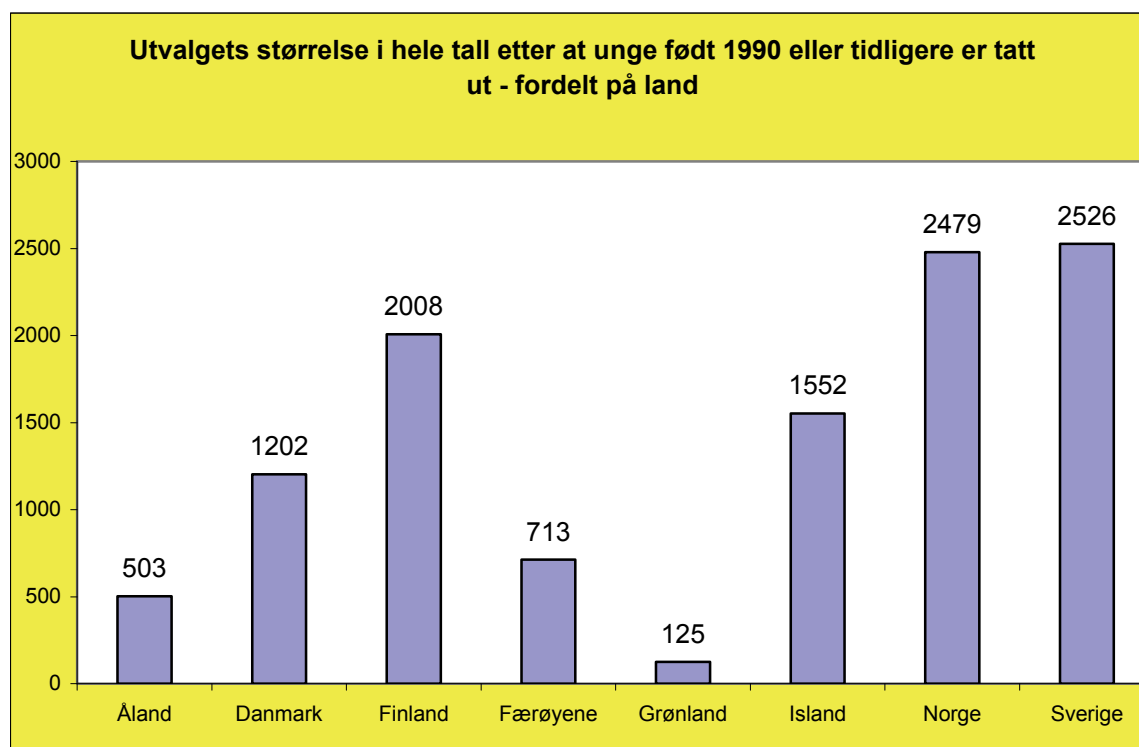

Det er visse variasjoner i alderssammensetningen. Figuren indikerer at elevene på Færøyene og Grønland er noe eldre enn gjennomsnittet, mens elevene på Island er yngst. Regnet ut fra at de som er født i 1994 på innsamlingstidspunktet var 15 år, er alderssammensetningen i snitt, fordelt på land som følger:

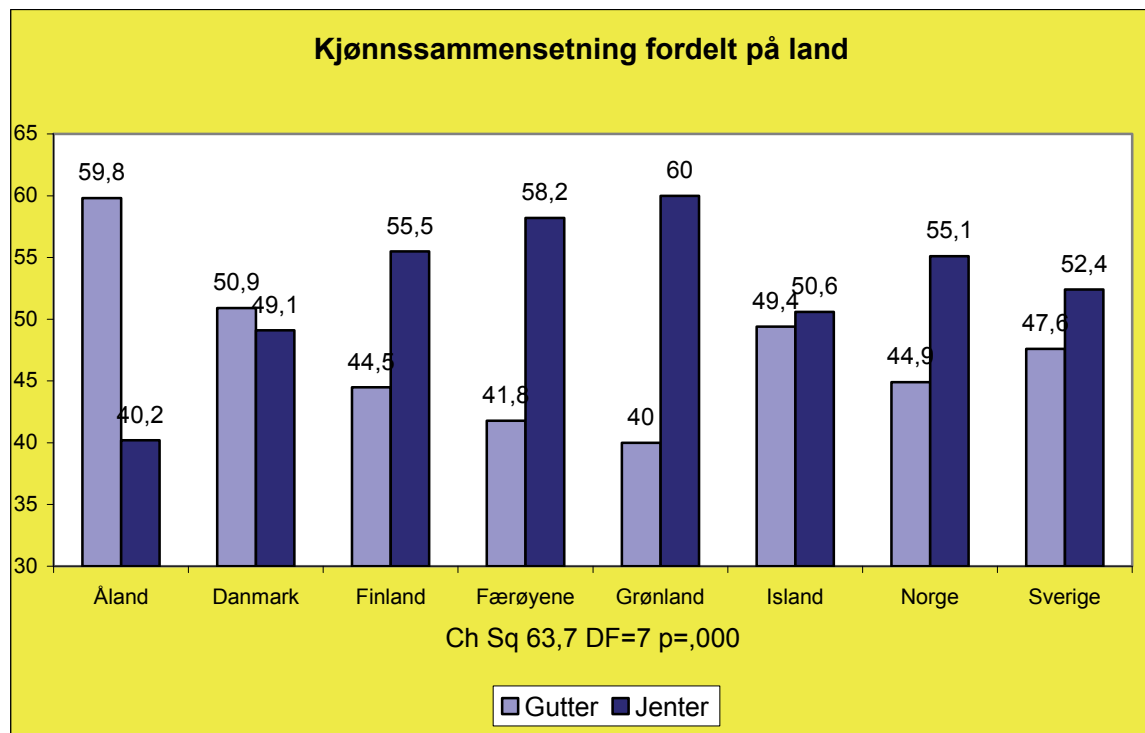
Forskjellene i alder spenner fra 16,8 år i Finland og på Island, til 17,3 år på Færøyene og 17,2 år på Grønland. Forskjellene er så små at de ikke skal tillegges vekt i de videre analysene.

Utvalgets størrelse varierer betydelig fra land til land:

Flest er det fra Sverige og Norge med rundt 2500 respondenter, mens det bare er 125 ungdommer i utvalget fra Grønland. Et så lite utvalg gir problemer fordi rommet for tilfeldige variasjoner blir stort. En konsekvens er at prosentforskjellene mellom for eksempel jenter og gutter fra Grønland kan være store, men likevel ikke signifikant på grunn av at utvalget er lite. Poenget er at vi ikke kan legge samme vekt på resultatene fra Grønland sammenliknet med de andre nordiske landene.

I fortsettelsen er det dette utvalget som gjelder. Kjønnssammensetningen fordelt på land er som følger:

Det er til dels stor variasjoner i andelen gutter og jenter ut fra land. Samtidig er det grunn til å mene at gutter og jenter forholder seg ulikt til temaet likestilling. Når ulike land skal sammenliknes vil denne skeivheten derfor kunne påvirke resultatene og gi et galt bilde. For bedre å kunne sammenlikne mellom land er det konstruert en vektevariabel. Den fungerer slik at i hvert enkelt land settes andelen gutter og jenter til 50 prosent. Demografisk er dette ikke helt korrekt, men likevel svært nær opp til den faktiske fordelingen i befolkningen.

Til dette kommer at vi ikke eksakt kjenner den faktiske fordelingen av gutter og jenter i videregående skole. I videregående er det et betydelig frafall, og guttene er i flertall blant de som faller fra. Det er derfor ikke gitt at flere gutter har unnlatt å svare. Gjennom å sette andel gutter og jenter til 50 prosent oppnår vi likevel å få fram et best mulig sammenlikningsgrunnlag mellom de ulike landene.

1.5 Analyseteknikker

I analysen blir det brukt ulike statistiske mål og teknikker. Foruten rene fordelinger, gjennomsnittsverdier, krysstabeller og signifikanstester anvendes faktoranalyse.

Faktoranalyse er en statistisk analyseteknikk, som ut fra korrelasjoner mellom ulike variabler, hjelper til med å se underliggende strukturer i ei gruppe av variabler eller utsagn. Er det slik at den som svarer positivt på et utsagn også har en tendens til å svare positivt på et sett andre utsagn? Dersom sammenhengen er slik, kan det gjerne være en felles underliggende dimensjon, holdning eller atferd som virker styrende. Det antas at flere enkeltspørsmål eller utsagn måler den samme bakenforliggende teoretiske variabelen. Poenget med denne analyseformen er altså å finne fram til bakenforliggende dimensjoner som måles av ulike enkeltvariabler.

Tolkingen, hva som er meningsinnholdet i slike underliggende dimensjoner, hjelper utregningen ikke til med. Faktoranalyse vil i fortsettelsen bli brukt som grunnlag eller hjelpemiddel for å konstruere samlemål hvor flere variabler blir slått sammen til et felles mål. Gjennom bruk av faktoranalyse øker sikkerheten for at de variabler som inngår, virkelig beskriver samme underliggende fenomen. Framfor alt er det viktig å bruke faktoranalyse for å unngå at det bygges opp samlemål der de innbyrdes komponentene ikke korrelerer (Skrondal 1996).

For å undersøke sannsynligheten for samvariasjon blir det brukt Cronbach's alpha. En alpha-test måler den gjennomsnittlige samvariasjonen mellom de utsagna eller variablene som inngår i en sumskåre eller indeks. Det er usikkerhet og uenighet omkring hvor høy alphaverdien bør være:

But the most important thing to remember is to report the reliability of the scale and how it was calculated (Carmines og Zeller 1994:41).

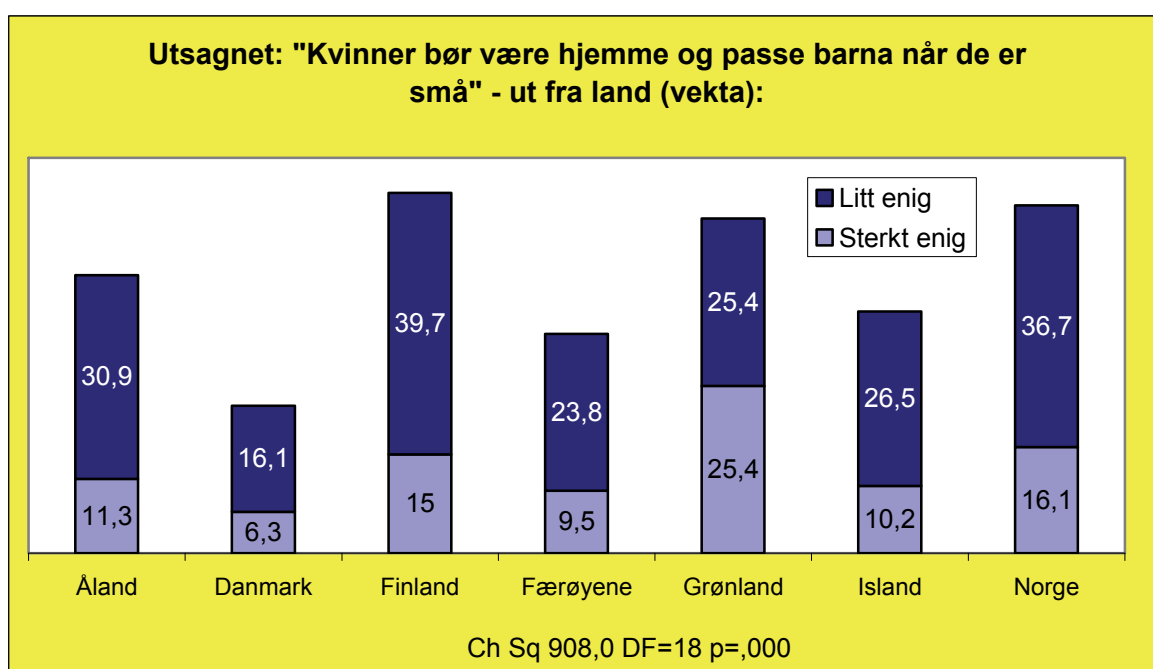
2 Holdninger til likestilling

2.1 De ulike utsagna om likestilling

2.1.1 KVINNER BØR VÆRE HJEMME

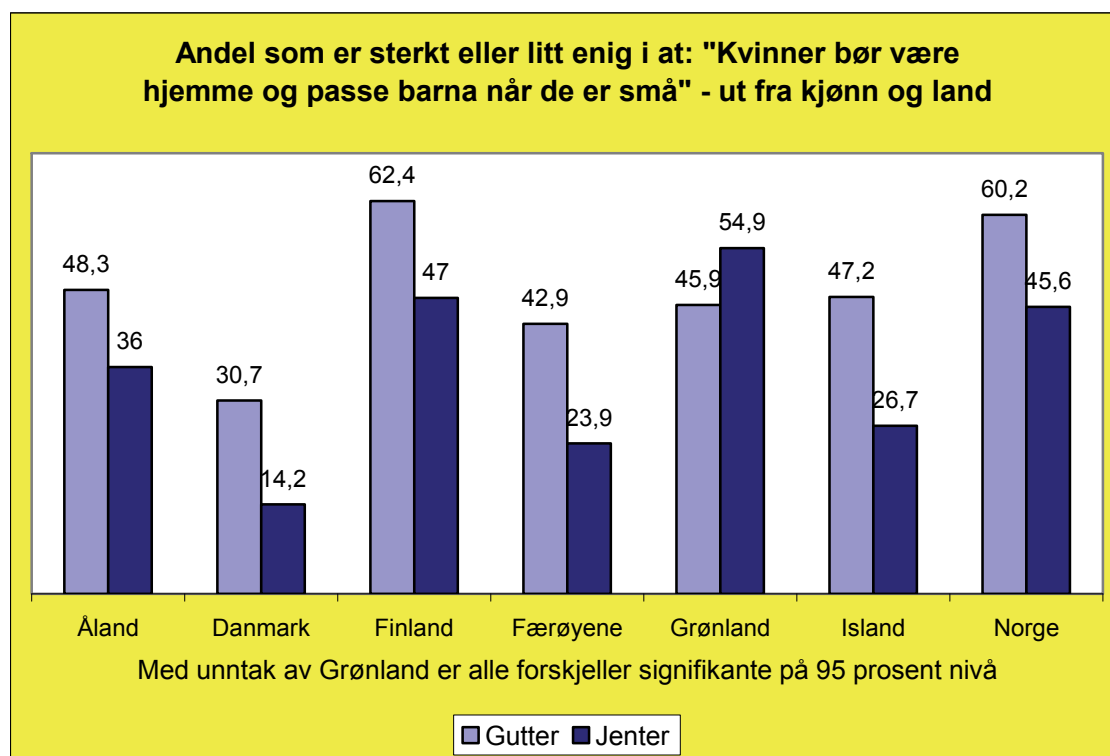
Spørreskjemaet inneholder et batteri på i alt ni ulike utsagn som er ment å måle holdningene til likestilling – eller gjerne hvor utbredt ulike patriarkalske holdninger er. I dette avsnittet skal vi se på den faktiske fordelingen fordelt på land og kjønn. Uheldigvis er det slik at disse spørsmåla blei tatt ut av spørreskjemaet da undersøkelsen blei gjennomført i Sverige. Svaralternativa er i hvert enkelt tilfelle firedelt: «sterkt enig», «litt enig», «litt uenig» og «sterkt uenig». Her er, for de enkelte utsagna, sett på andelen som er «sterkt enig» og «litt enig» ut fra land.

Hva mener unge i ulike deler av Norden om utsagnet: «Kvinner bør være hjemme og passe barna når de er små»?

Danmark skiller seg ut gjennom at færrest er av den meningen at «kvinner bør være hjemme og passe barna når de er små». 6,3 prosent er «sterkt enig» i dette, mens 16,1 prosent er «litt enig». Fra er likestillings synspunkt er det tre land som skiller seg negativt ut – Grønland, Finland og Norge. På Grønland

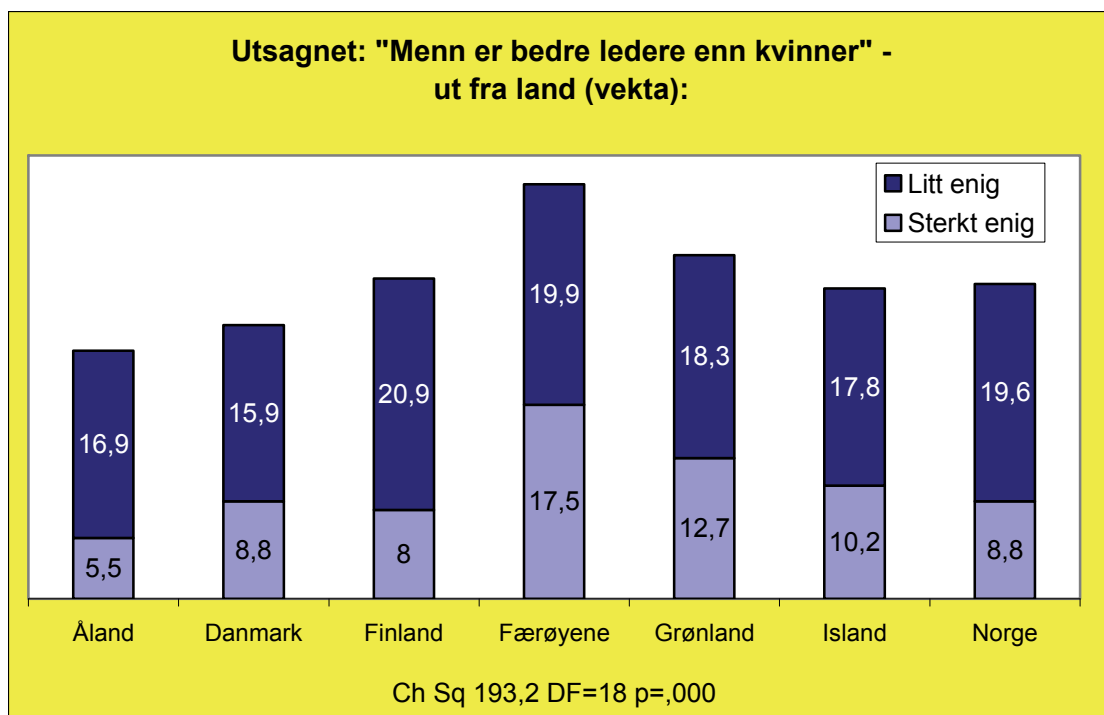
er det 50,8 prosent som er «sterkt» eller «litt enig» i at «kvinner bør være hjemme» når barna er små mot 54,7 prosent i Finland og 52,8 prosent i Norge. Hva mener gutter og jenter?

Forskjellene mellom gutter og jenter er gjennomgående tydelig. Størst ser den ut til å være på Island der forskjellen mellom gutter og jenter er på 20,5 prosent. Grønland avviker på den måten at der er jentene i flertall blant de som mener at kvinner bør være hjemme for å passe barn når de er små. Dette er likevel ikke signifikant.

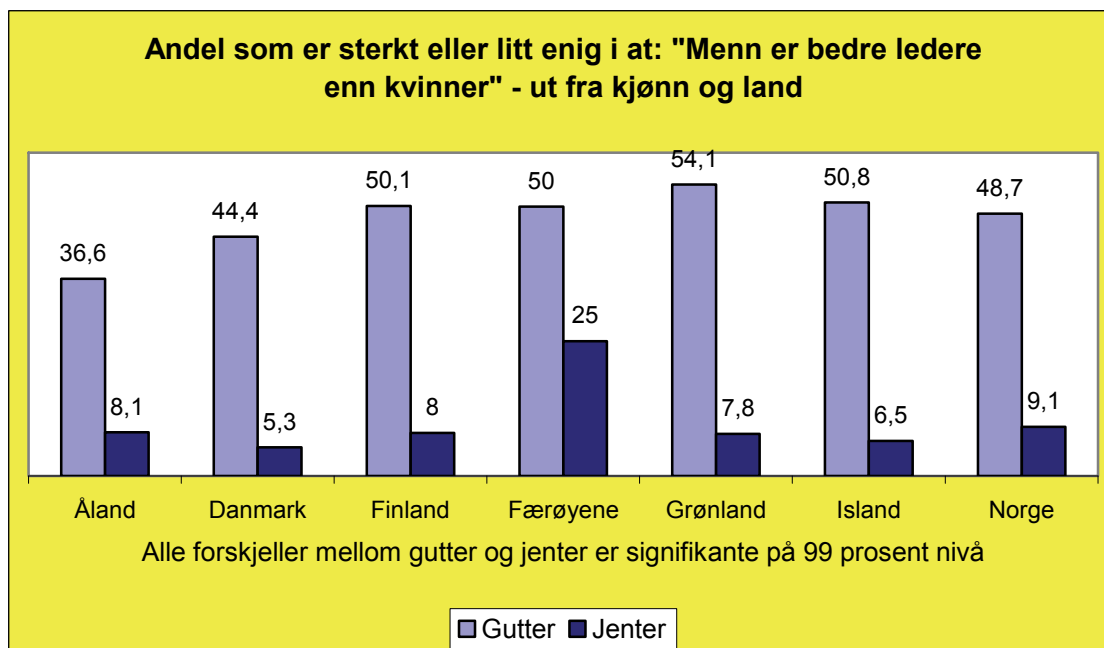
2.1.2 MENN ER BEDRE LEDERE

Hvordan forholder det seg med utsagnet: «Menn er bedre ledere enn kvinner»?

Gjennomgående er det i underkant av 30 prosent av de unge som mener at menn «er bedre ledere enn kvinner». Spesielt unge fra Færøyene skiller seg ut. Blant disse er det 17,5 prosent som er «sterkt enige» i at «menn er bedre ledere enn kvinner», mens 19,9 prosent er «litt enig» i dette utsagnet. Færrest er det på Åland som har slike oppfatninger. 5,5 prosent er «sterkt enig» mens 16,9 prosent er «litt enig».

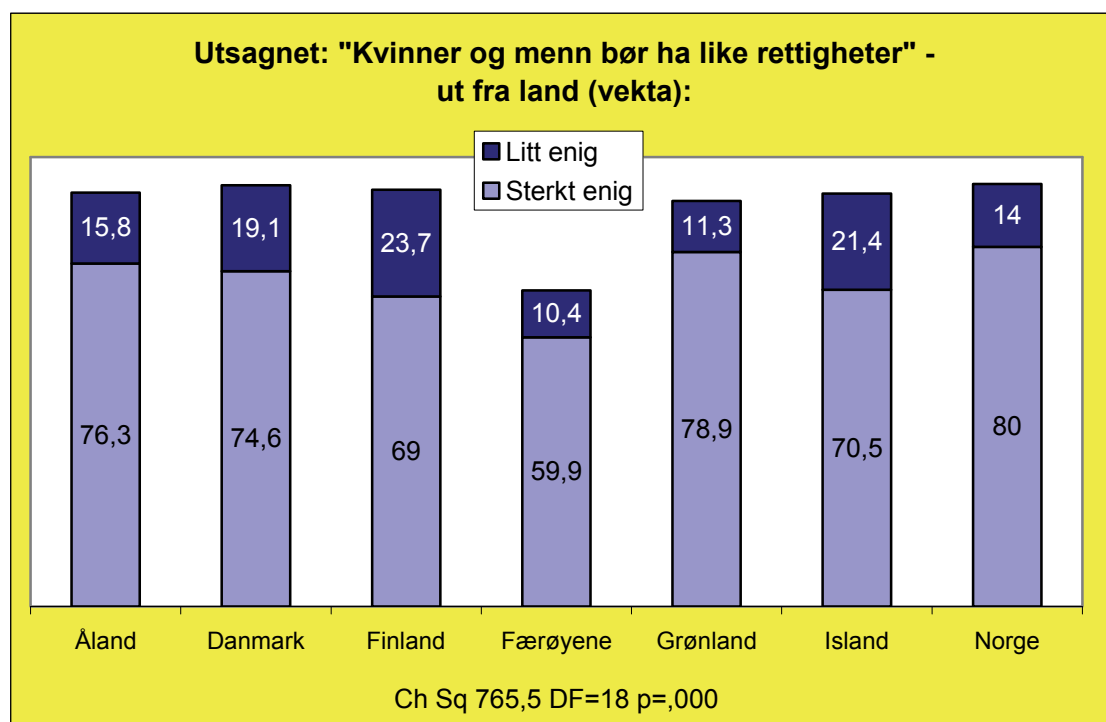
Hvilke forskjeller er det mellom gutter og jenter?

Forskjellen mellom gutter og jenter er meget stor. Hver fjerde jente fra Færøyene mener at «menn er bedre ledere enn kvinner». I de andre landene er det hele vegen under 10 prosent av jentene som er av en slik oppfatning. Derimot er det rundt 50 prosent av guttene som mener at mennene er de beste lederne. Unntaket er i noen grad Danmark, der 44,4 prosent av guttene mener at mennene er de beste lederne og Åland der bare 36,6 prosent av guttene mener at «menn er bedre ledere enn kvinner».

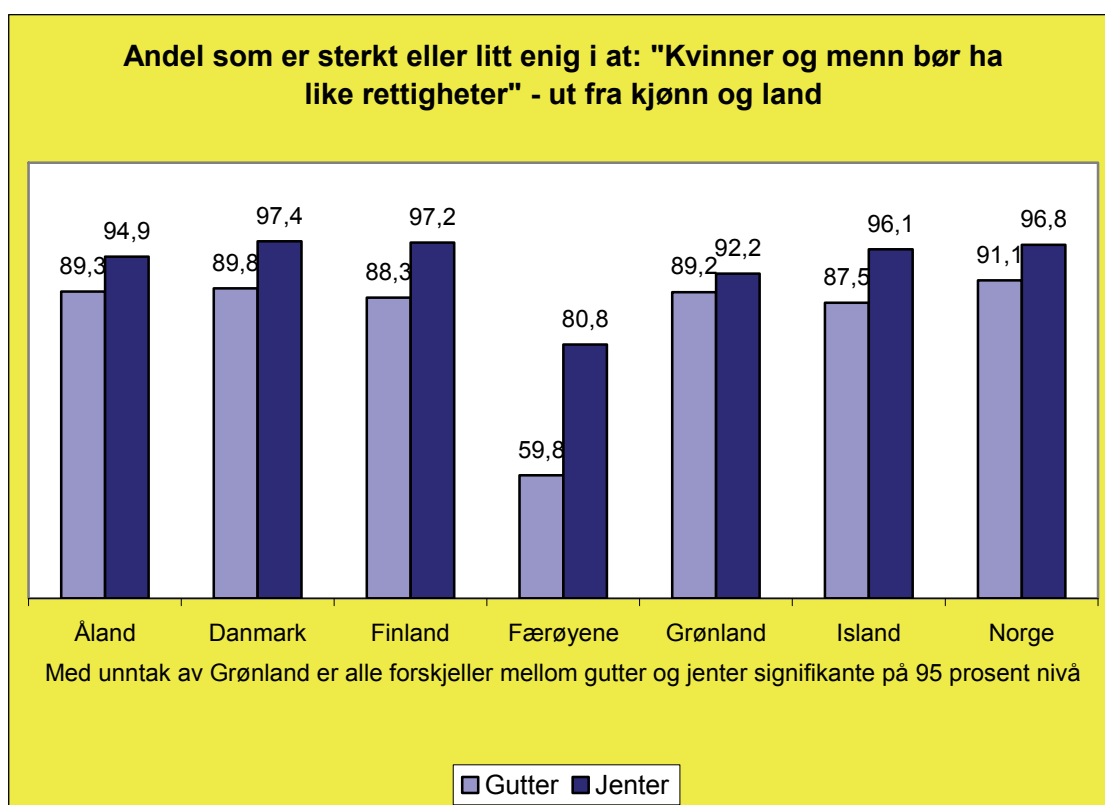
2.1.3 LIKE RETTIGHETER

Er unge i de ulike nordiske landa generelt av den oppfatningen at «kvinner og menn bør ha like rettigheter»? Eller er det også på dette området tydelige variasjoner fra land til land og mellom gutter og jenter?

Det er generelt stor oppslutning om at «kvinner og menn bør ha like rettigheter». Best ut kommer Norge der 80,0 prosent er «sterkt enig» i dette, og ytterligere 14,0 prosent er litt enig. Forskjellene mellom Norge og de andre nordiske landene er små. Unntaket er Færøyene der 59,9 prosent er «sterkt enig», mens 10,4 prosent er «litt enig».

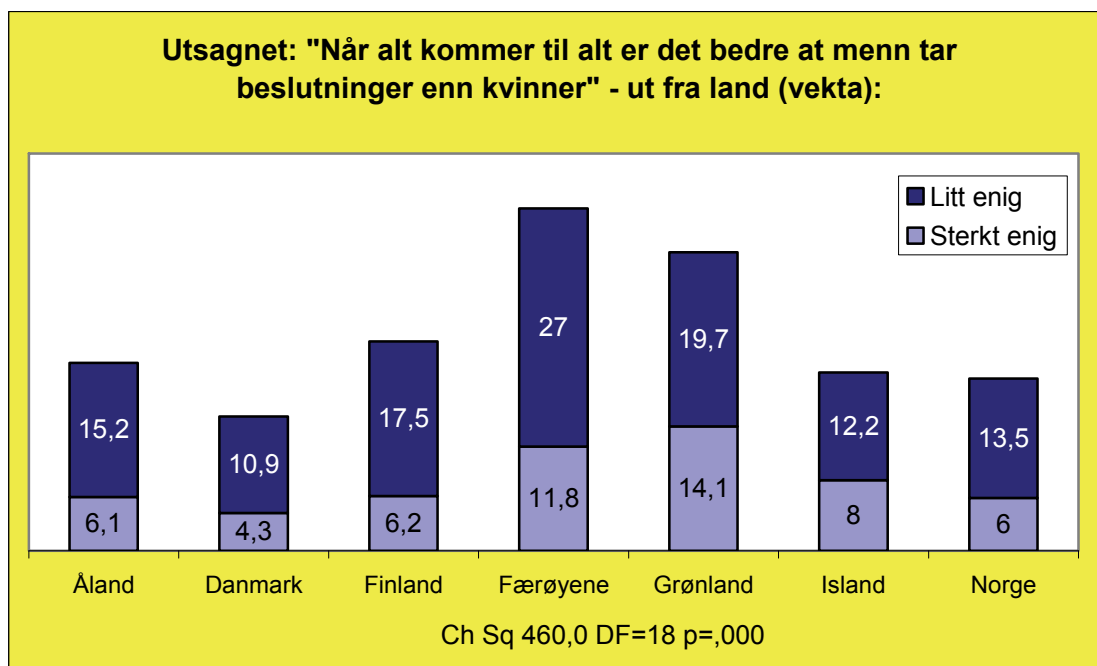
Hvilke kjønnsforskjeller er det?

Uansett land er de aller fleste, både av gutter og jenter, enten «litt» eller «sterkt enig» i at rettigheter bør være likt fordelt mellom kvinner og menn. Det gjelder for godt over 90 prosent av jentene og i underkant av 90 prosent av guttene. 91,1 prosent av de norske guttene mener dette. Færøyene skiller seg ut. Der er det bare 80,8 prosent av jentene og 59,8 prosent av guttene som mener at «kvinner og menn bør ha like rettigheter».

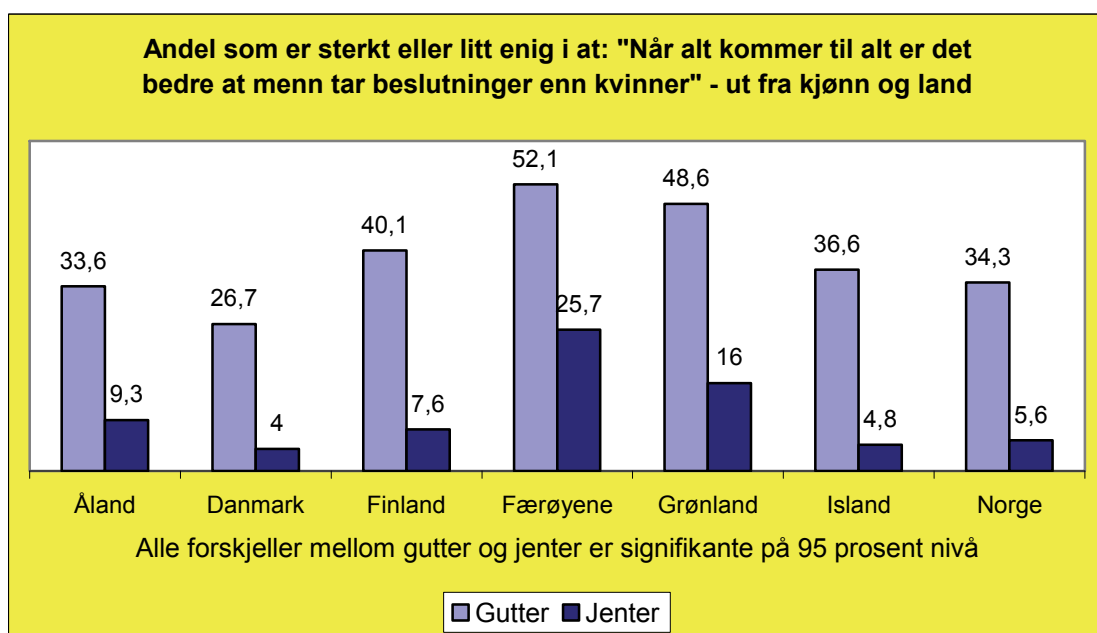
2.1.4 DET ER BEST AT MENN TAR BESLUTNINGER

Hvem bør ta beslutningene? I hvor stor grad støtter de unge utsagnet om at: «når alt kommer til alt er det bedre at menn tar beslutninger enn kvinner?»

Ganske mange, men aldri et flertall, mener det er best «når alt kommer til alt» at «menn tar beslutninger». Spesielt unge fra Færøyene er av den oppfatningen. 38,8 prosent er enten «litt enig» eller «sterkt enig». Tilsvarende tall for Grønland er 33,8 prosent. I Danmark er det bare 15,2 prosent som er «litt» eller «sterkt enig» og i Norge 19,5 prosent.

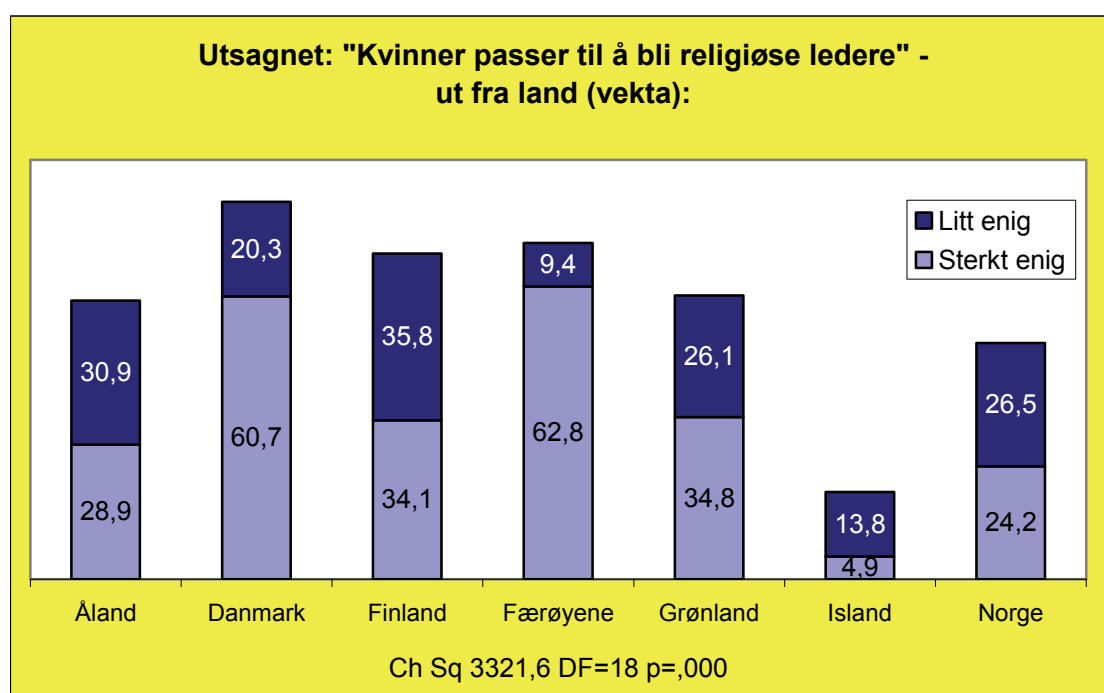
Hvilke forskjeller er det ut fra kjønn?

Igjen er det markerte forskjeller mellom gutter og jenter. På Færøyene er det hele 52,1 prosent av guttene som er «sterkt» eller «litt enig» i at mennene tar de beste beslutningene mot 26,7 prosent i Danmark. Tilsvarende tall for jentene på Færøyene og i Danmark er 25,7 prosent og 4,0 prosent.

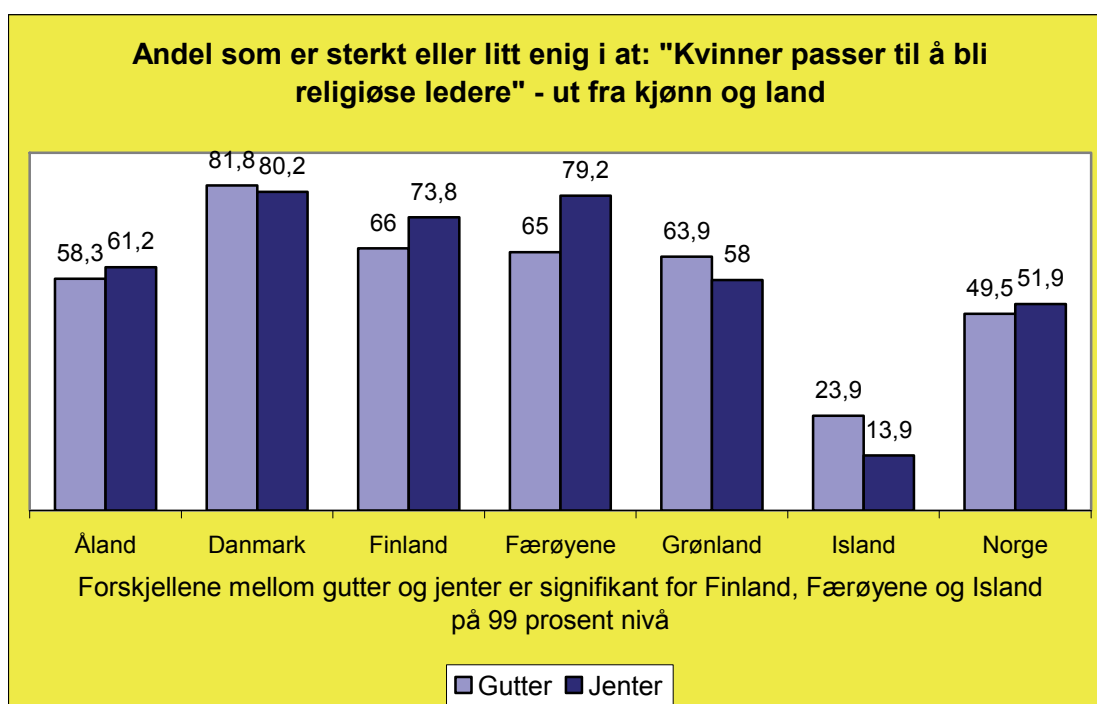
2.1.5 KVINNER SOM RELIGIØSE LEDERE

Det har vært en debatt i Norge og i de andre nordiske landa om kvinnelige prester. Likevel finnes det fremdeles i enkelte frimenigheter og også innafor statskirka en viss religiøst begrunnet motstand mot en slik ordning. Spørsmålet i denne sammenhengen er hva de unge mener.

Temaet kvinner som religiøse ledere gir de største kontrastene mellom de ulike landa. I Danmark er det hele 81,0 prosent som mener at «kvinner passer til å bli religiøse ledere», mens bare 18,7 prosent er «sterkt» eller «litt enig» på Island. Uten mer detaljert å gå inn på historiske, kulturelle og sosiale forskjeller mellom de ulike landene, er det vanskelig å gi noen god forklaring. I Norge er det 50,7 prosent som er «sterkt» eller «litt enig». Fordelingen kan lett tolkes slik at nesten halvparten av de unge i Norge er skeptiske til kvinnelige prester.

Hvilke forskjeller er det mellom gutter og jenter?

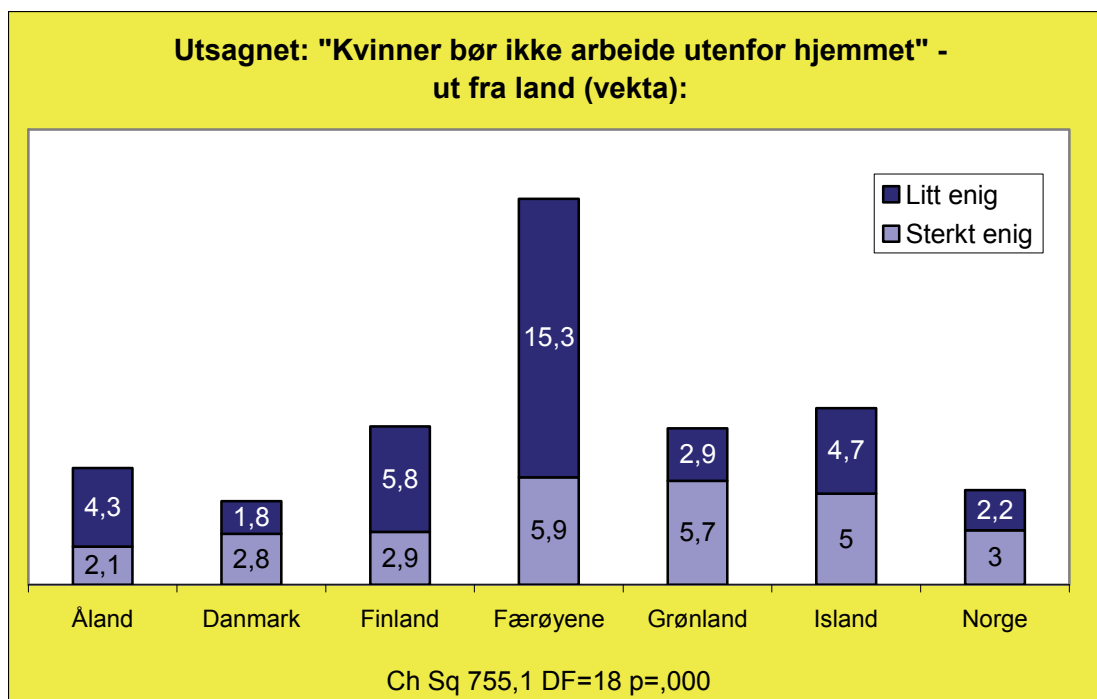

Forskjellene mellom gutter og jenter er påfallende små. Dette kan bety at for mange av de unge handler ikke temaet «religiøse ledere» om likestilling, men mer om religiøse holdninger. Fordelingen er vanskelig å tolke også fordi det generelt kan være slik at mange unge er mot religiøse ledere – uavhengig av om disse lederne er kvinner eller menn. Vi vet altså ikke om de som er mot er det fordi de er i mot likestilling, mot religionen generelt, eller har en konservativ og bokstavgro oppfatning av religionen.

Spesielt på Island er det mange som er motstandere av at kvinner skal være religiøse ledere. Denne skepsisen er imidlertid utbredt også i andre deler av Norden. På Island er det flest gutter som støtter opp om kvinner som religiøse ledere, mens det ikke er signifikante forskjeller verken i Norge, på Grønland, i Danmark eller på Åland.

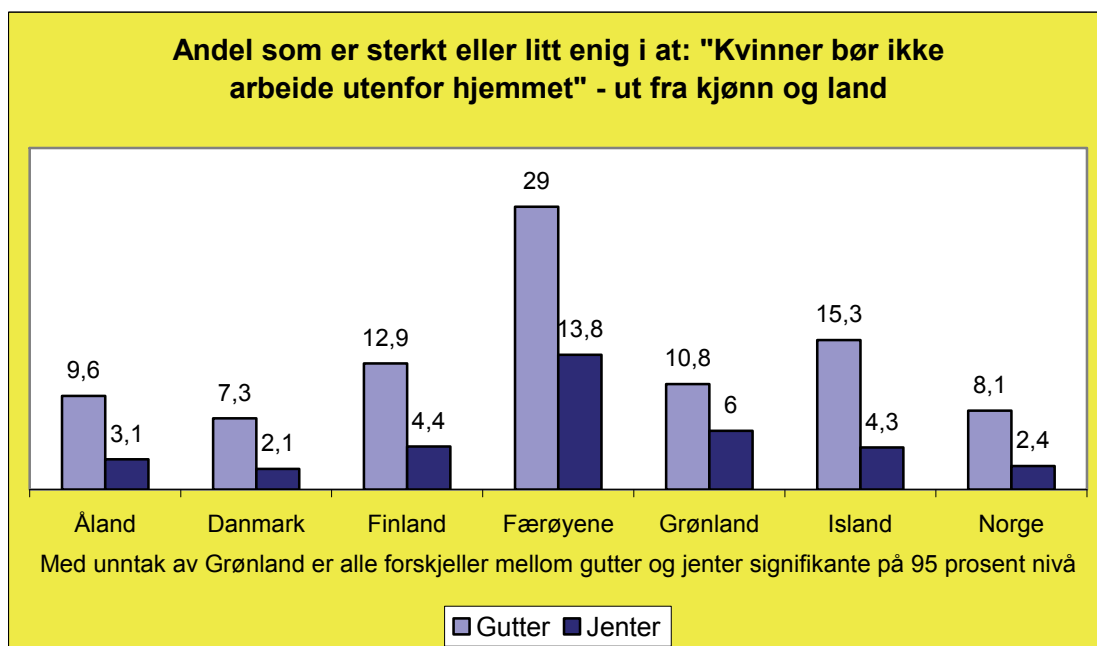
2.1.6 KVINNER BØR IKKE ARBEIDE UTENFOR HJEMMET

Er det fremdeles unge som mener at kvinnenes plass er i hjemmet og at kvinner ikke bør «arbeide utenfor hjemmet»?

Generelt er unge uenige i at kvinner ikke bør «arbeide utenfor hjemmet». I Danmark er det bare 4,4 prosent av de unge som er «litt» eller «sterkt enig», og i Norge 5,2 prosent. Unntaket er igjen Færøyene, der mer enn 20 prosent mener at «kvinner bør ikke arbeide utenfor hjemmet».

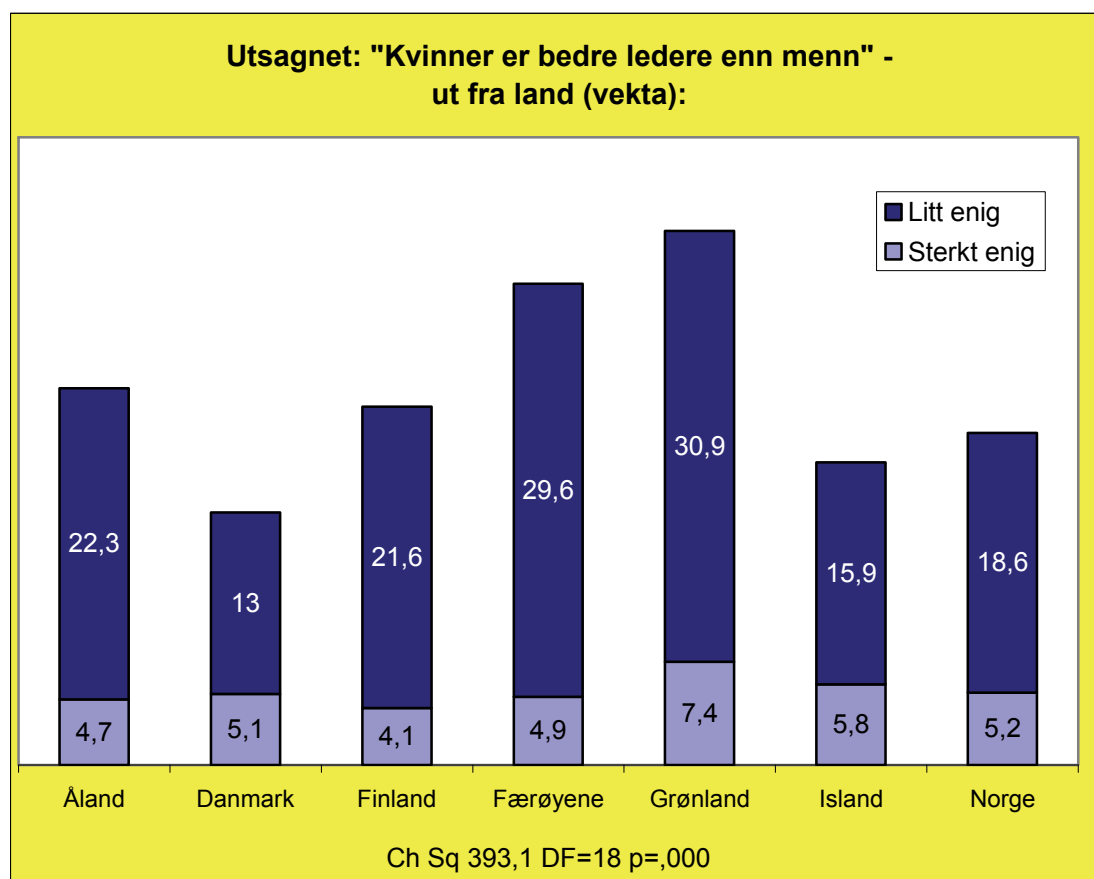
Hvilke forskjeller er det mellom gutter og jenter?

Klart flest gutter mener at kvinner ikke bør arbeide «utenfor hjemmet». Andelen gutter som mener dette, varierer fra 29,0 prosent på Færøyene til 7,3 prosent i Danmark. Tilsvarende varierer andelen jenter som mener at kvinner ikke bør arbeide «utenfor hjemmet», fra 2,1 prosent i Danmark til 13,8 prosent på Færøyene. I Norge er det 8,1 prosent av guttene og 2,4 prosent av jentene som mener at kvinner ikke bør delta i arbeidslivet.

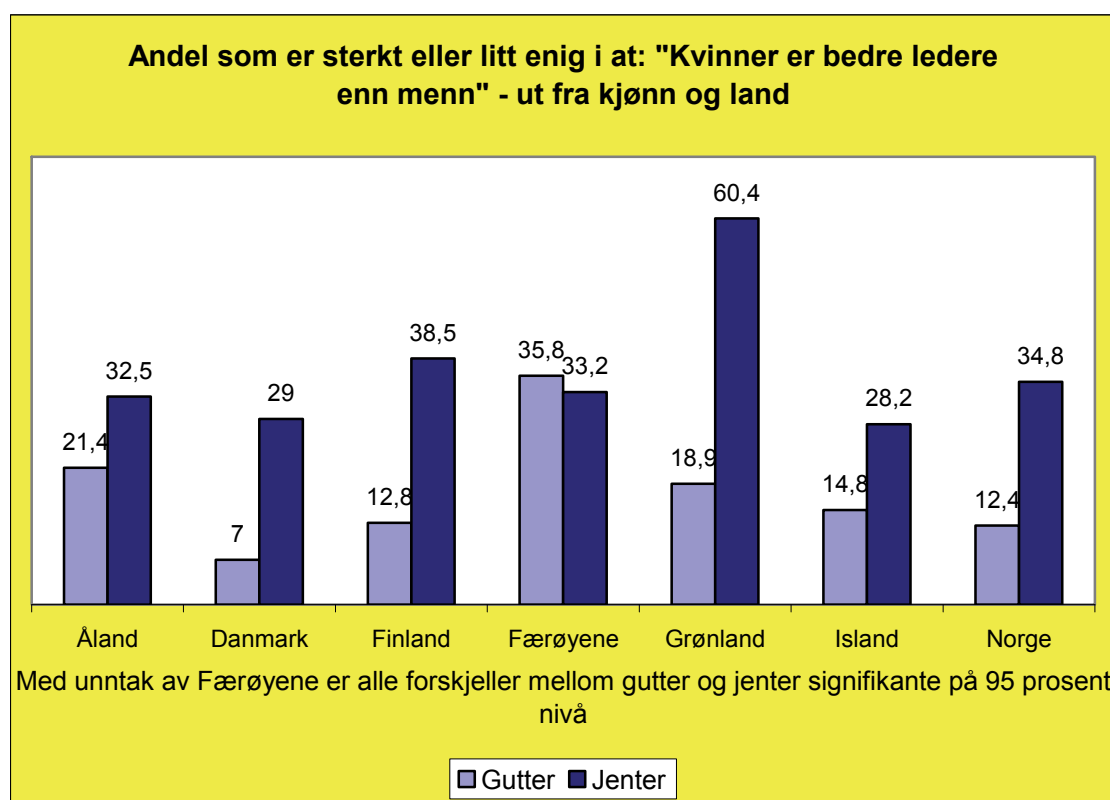
2.1.7 KVINNER ER BEDRE LEDERE

Ganske mange, og klart flest gutter, mener at menn er bedre ledere enn kvinner. Er det tilsvarende mange som mener at: «Kvinner er bedre ledere enn menn»?

Ganske mange – gjennomgående rundt 25 prosent – er enten «sterkt» eller «litt enig» i at «kvinner er bedre ledere enn menn». Synspunktet støttes av nesten 40 prosent av de unge på Grønland, mot bare 18,1 prosent i Danmark. Danmark utmerker seg altså ved at flest avviser både at menn og kvinner er de beste lederne.

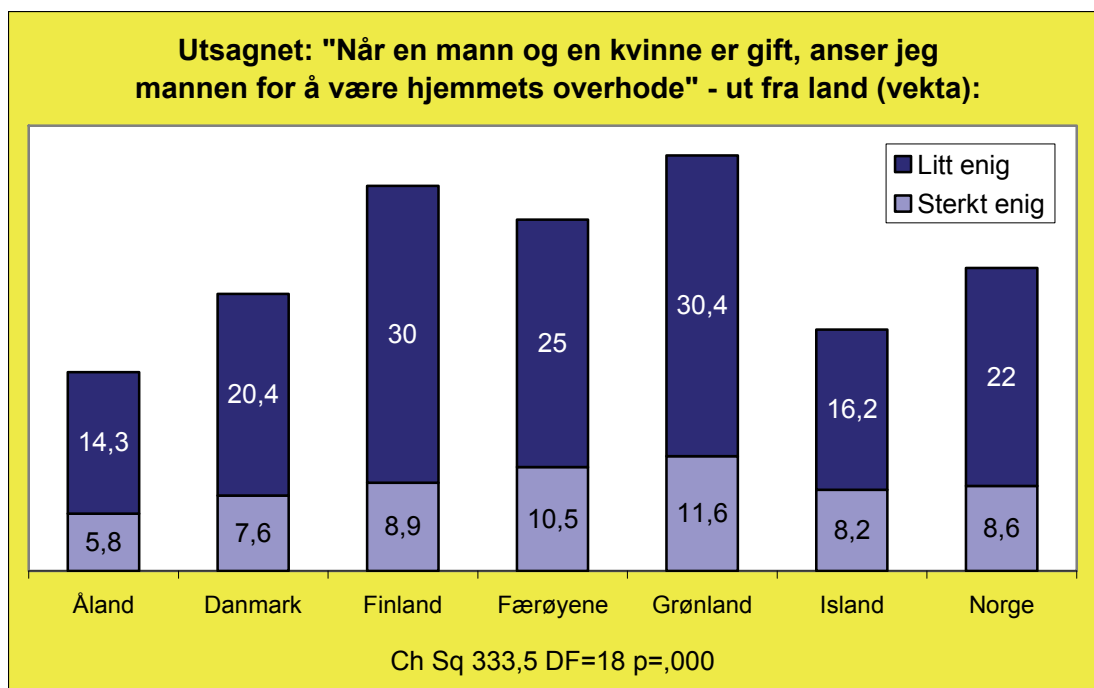
Hvilke kjønnsforskjeller finner vi?

Generelt er det klart flest jenter som støtter tanken om at kvinnene er de beste lederne. Norge er nokså gjennomsnittlig. Der er det 34,8 prosent av jentene og 12,4 prosent av guttene som er «litt» eller «sterkt enig» i at «kvinner er bedre ledere enn menn». Unntaket er Færøyene. Der er det ikke signifikante forskjeller mellom gutter og jenter.

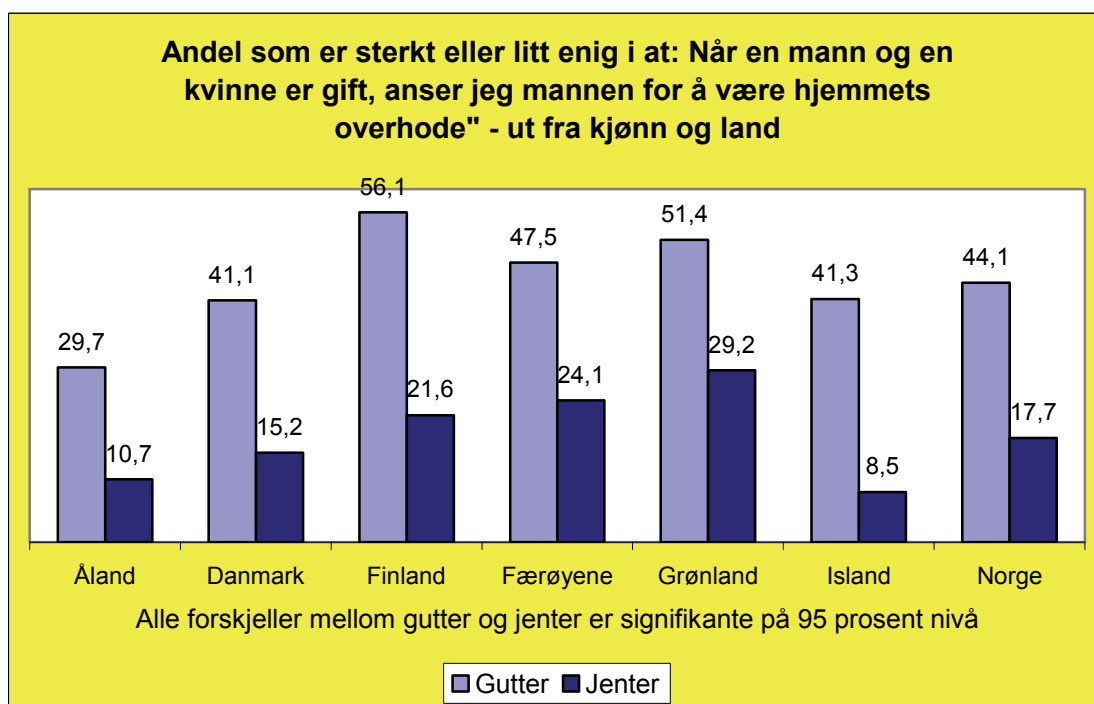
2.1.8 MANNEN SOM FAMILIENS OVERHODE

I den tradisjonelle patriarkalske familien var det nærmest en sjølsagt ting at mannen var familiens overhode. Det var han som tok de viktigste beslutningene og hadde kontroll over økonomien. Er det fremdeles en del unge som er enige i at: «Når en mann og en kvinne er gift, anser jeg mannen for å være hjemmets overhode»?

En betydelig andel av de unge, i snitt rundt 30 prosent, er av den oppfatningen at «når en mann og en kvinne er gift, anser jeg mannen for å være familiens overhode». Samtidig er variasjonene fra land til land store. Denne holdningen er mest utbredt på Grønland og minst på Island. På Grønland er 42,0 prosent av de unge «sterkt» eller «litt enig», i Finland 38,9 prosent, mot til sammenlikning bare 24,4 prosent på Island.

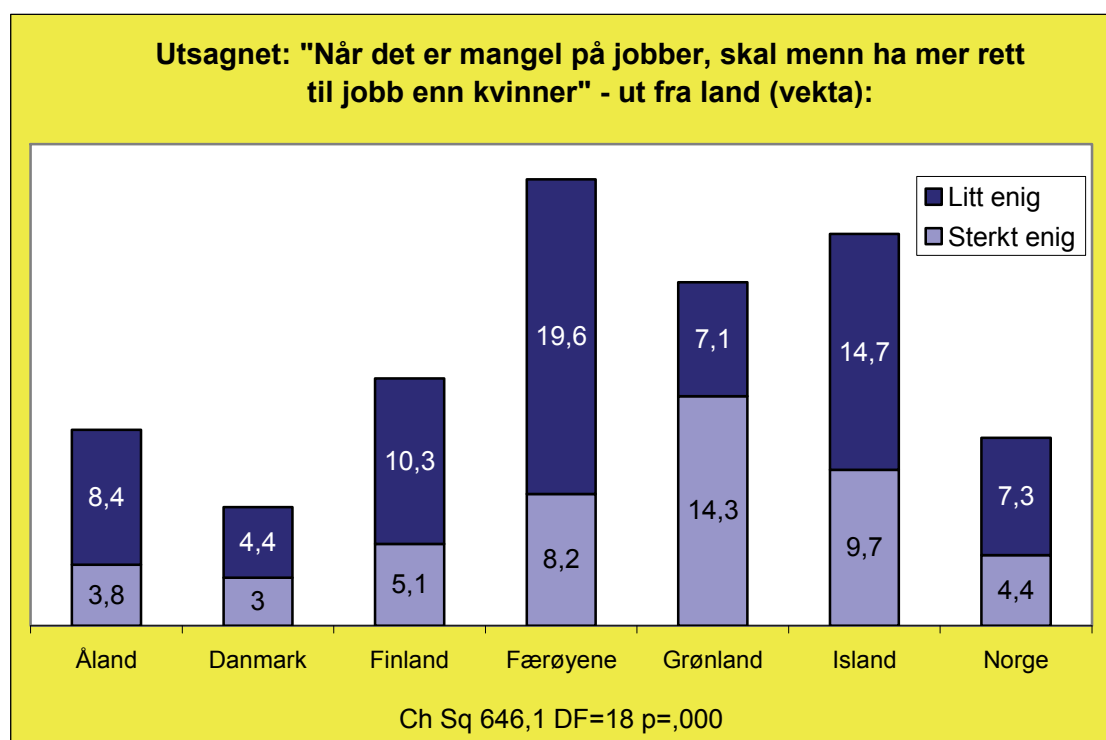
Hvilke forskjeller er det mellom gutter og jenter?

Igjen er spredningen fra land til land markert. Andel gutter som mener at mannen er «hjemmets overhode» varierer fra 56,1 prosent i Finland til 29,7 prosent på Åland. Også blant jentene er det en god del som støtter en slik ide. Hele 29,2 prosent av jentene på Grønland er «sterkt» eller «litt enig» i at mannen et hjemmets overhode mot bare 8,5 prosent på Island. Norge er nokså gjennomsnittlig. Der mener 44,1 prosent av guttene og 17,7 prosent av jentene at mannen har en rolle å spille som «hjemmets overhode».

2.1.9 MENN HAR MER RETT TIL JOBBER

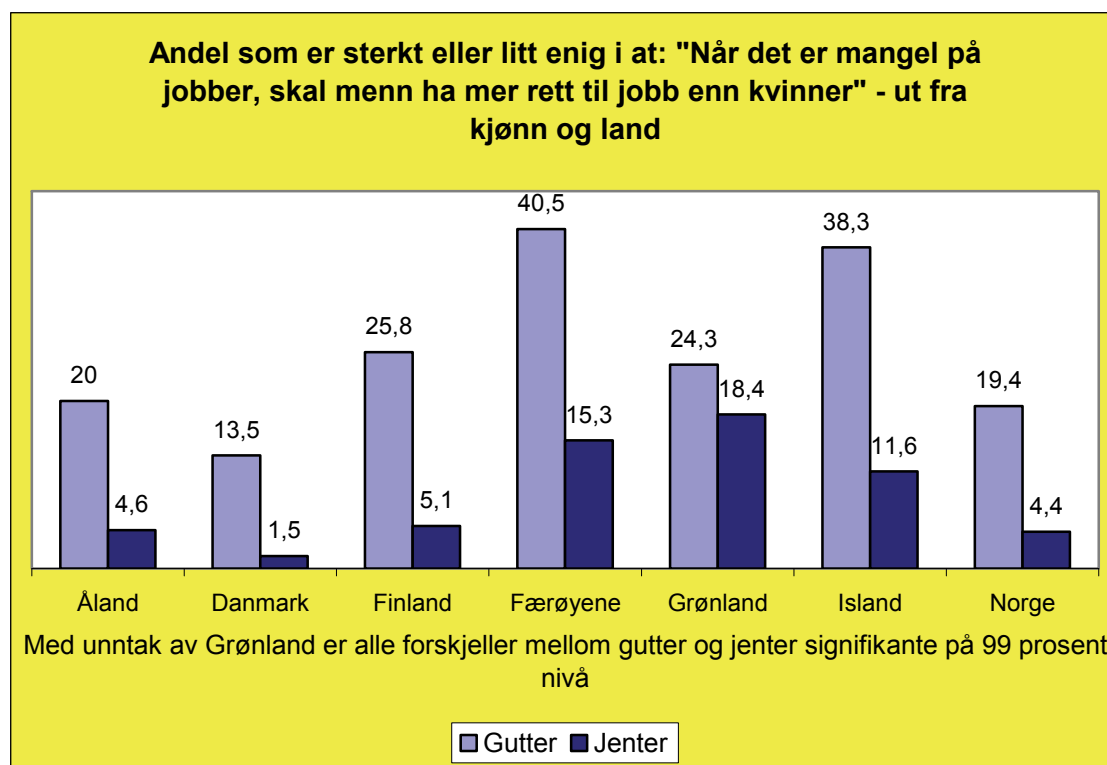
I mellomkrigstida, da det var stor arbeidsledighet kombinert med at det var mannens uttalte oppgave å forsørge familien, var det et krav fra fagbevegelsen i Norge at menn skulle prioriteres på arbeidsmarkedet. Arbeidet skulle deles mellom familiene. Dagens situasjon kan neppe legitimere et slikt krav. Er det likevel en del unge som er enige i at: «Når det er mangel på jobber, skal menn ha mer rett til jobb enn kvinner?»

Fremdeles er det en del unge som tenker på denne måten. På Færøyene er hele 27,8 prosent av de unge «sterkt» eller «litt enig» og på Island 24,4 prosent som mener at «når det er mangel på jobber skal menn ha mer rett til

jobb enn kvinner». Spredningen mellom de ulike landene er stor. I Danmark er det bare 7,4 prosent som støtter et slikt syn.

Hvilke forskjeller er det mellom gutter og jenter?

Klart flest gutter er av en slik oppfatning – på Færøyene hele 40,5 prosent. I Danmark er det bare 13,5 prosent av guttene som er «litt» eller «sterkt enig» i at menn skal «ha mer rett til jobb enn kvinner». Det er også store forskjeller mellom jentene i de ulike landene – fra 18,4 prosent på Grønland som støtter et slikt synspunkt, til 1,5 prosent i Danmark.

2.2 Samlemål for likestilling

2.2.1 HVA PASSER SAMMEN?

Forteller hvert av disse ulike utsagna – hver på sin måte – om det samme fenomenet? Finnes det her en felles underliggende dimensjon som vi gjerne kan kalle holdning til likestilling? For å undersøke dette er det brukt faktoranalyse. Faktoranalyse hjelper til med å se underliggende strukturer. Er det slik at den som svarer positivt på et utsagn også har en tendens til å svare positivt på et sett andre utsagn? Dersom sammenhengen er slik, kan det

gjærne være en felles underliggende dimensjon som virker styrende. Det antas at flere enkeltspørsmål eller utsagn måler den samme bakenforliggende teoretiske variabelen.

Tabell 2.1: Faktorsk rer basert på utsagn om holdninger til likestilling (oblimin rotasjon):

	Faktor I	Faktor II
Når alt kommer til alt er det bedre at menn tar beslutninger enn kvinner	,825	
Menn er bedre ledere enn kvinner	,802	
Når det er mangel på jobber, skal menn ha mer rett til jobb enn kvinner	,802	
Når en mann og en kvinne er gift, anser jeg mannen for � være hjemmets overhode	,761	
Kvinner bør ikke arbeide utenfor hjemmet	,661	
Kvinner passer til � bli religiøse ledere		,675
Kvinner er bedre ledere enn menn		,713
Kvinner bør være hjemme og passe barna når de er små	,585	
Kvinner og menn bør ha like rettigheter	-,558	,374

Faktoranalyse basert på disse ni ulike utsagn skiller ut to dimensjoner. De tre viktigste utsagnene som danner den sterkeste og første faktoren er:

- Når alt kommer til alt er det bedre at menn tar beslutninger enn kvinner.
- Menn er bedre ledere enn kvinner.
- Når det er mangel på jobber, skal menn ha mer rett til jobb enn kvinner.

Videre samvarierer disse holdningene sterkt med andre utsagn, som at «mannen er hjemmets overhode», at kvinner ikke bør «arbeide utenfor hjemmet» og at kvinner «bør være hjemme» når barna er små. Unge som svarer slik har samtidig en klar tendens til i mindre grad   være enige i at «kvinner og menn bør ha like rettigheter» (forklart varians 40,8 prosent, Cronbachs Alpha

=,84). Den høye alphaverdien peker mot at vi her står overfor et konsistent verdisett som uttrykker en klar antiholdning til likestilling.

Det kan argumenteres for at enkelte av disse utsagna har et svært likt meningsinnhold, slik at de ikke dekker ulike aspekter ved holdning til likestilling. Sterkest bivariat samvariasjon har de to utsagna: «menn er bedre ledere enn kvinner» og «når alt kommer til alt er det bedre at menn tar beslutninger enn kvinner». Her er Pearsons korrelasjon på hele 0,692. Begge disse utsagna er likevel beholdt. Generelt ligger samvariasjonen mellom de ulike utsagna som inngår i faktorløsningen, på mellom 0,2 og 0,4.

Faktorløsning II er noe mer diffus og langt svakere (forklart varians 12,7 prosent). Unge som skårer høyt her har en tendens til i større grad å mene at: kvinner passer til å bli religiøse ledere, at kvinner er bedre ledere enn menn og samtidig at kvinner og menn bør ha like rettigheter. Tolkningen er i dette tilfellet ikke så enkel.

I fortsettelsen er det lagt vekt på faktorløsning I. Den tapper nok så presist hva vi er ute etter – å få fram en generell holdning til likestilling. Ut fra de sju utsagna som inngår i denne løsningen, er det på enkleste måte bygget opp et samlemål. Målet går fra 0 til 3 slik at de som, med unntak av utsagnet «kvinner og menn bør ha like rettigheter», sier seg «sterkt uenig» i alle disse utsagna får verdien 3. De som derimot er «sterkt enig» i alle disse utsagna får verdien 0. Igjen er unntaket utsagnet om at «kvinner og menn bør ha like rettigheter». For dette utsagnet er de opprinnelige skårene beholdt. Samlemålet kalles enkelt: likestilling. Desto høyere den enkelte skårer, desto sterkere er han eller hun for likestilling.

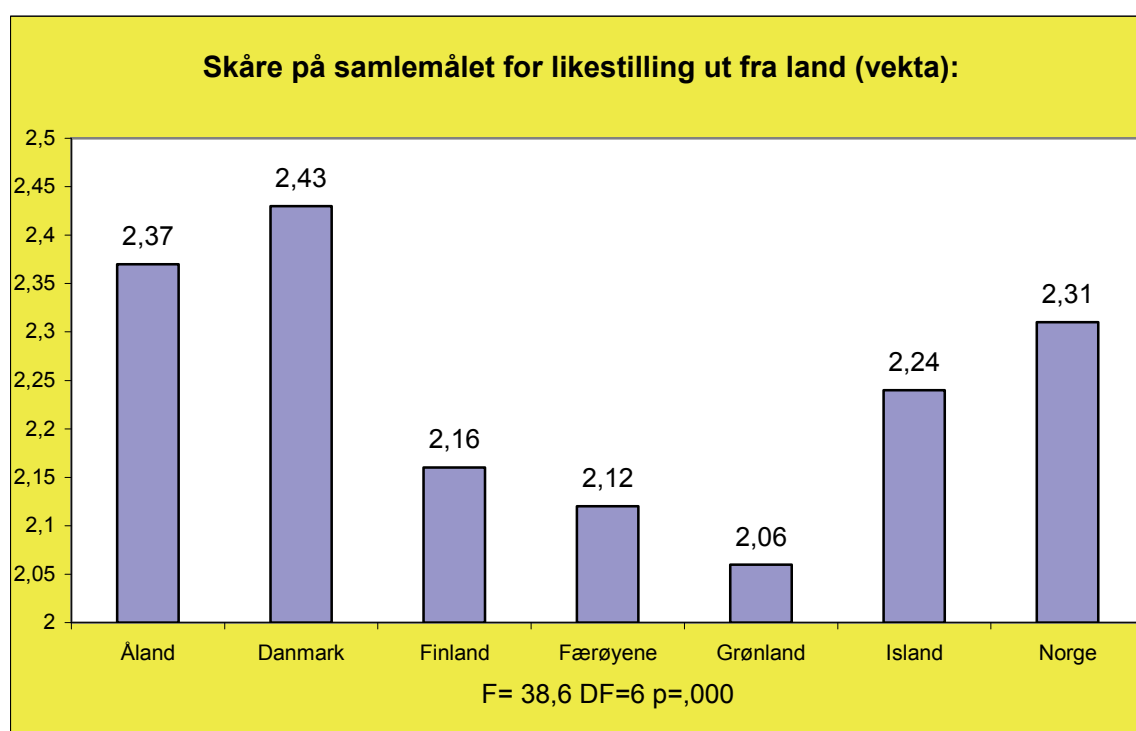
Ut fra et mer politisk begrunnet standpunkt kan det reises innvendinger mot oppbyggingen av dette målet. Det er for eksempel fullt mulig og logisk konsistent, vil mange hevde, både å være sterkt enig i at kvinner og menn skal ha like rettigheter, og samtidig mene at kvinner bør være hjemme og passe barna når de er små. Generelt er det likevel slik at de unge ikke oppfatter slike politiske distinksjoner. Når de unge svarer, samvarierer disse to utsagna slik at de som ikke legger vekt på at kvinnene skal være hjemme når barna er små, samtidig i sterkere grad hevder kvinner og menns like rettigheter.

Oppsummert er det klart flest jenter som gir uttrykk for anti-patriarkalske holdninger – slik denne typen holdninger her er målt. I snitt

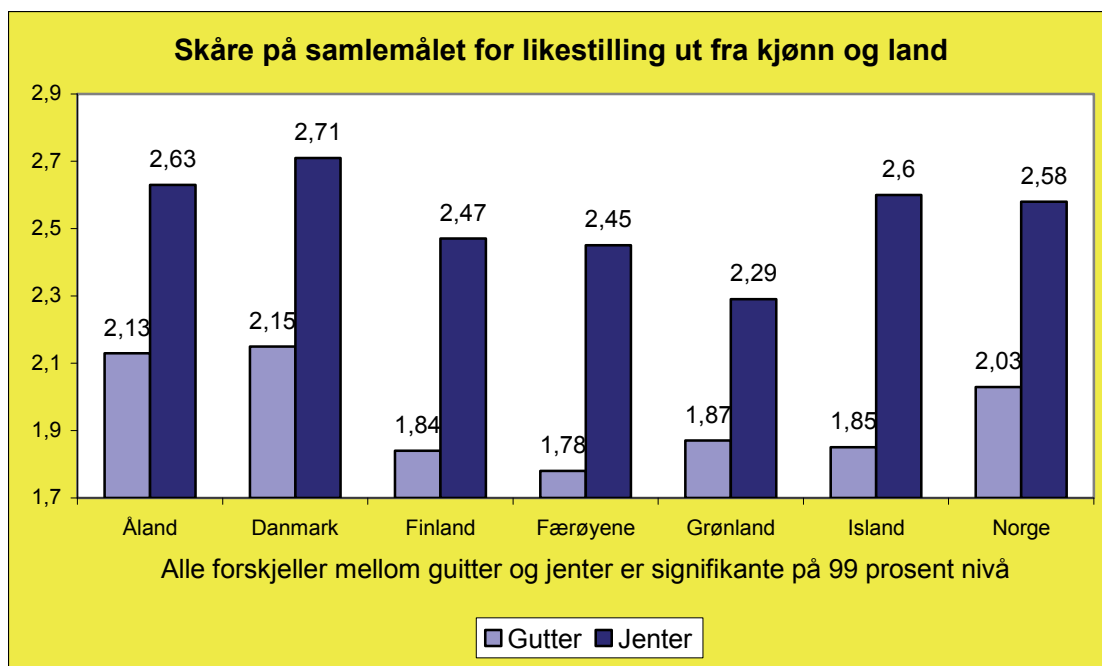
skårer guttene 1,96 på målet for likestilling, mens jentene skårer 2,56 ($F=2227,8$ $DF=1$ $p=,000$). Det er altså en betydelig forskjell i disse holdningene mellom gutter og jenter. Forskjellene er så store at temaet likestilling også i dagens ungdomsmiljø gir en spenning mellom kjønnene. Det er ikke enighet om rollefordeling og forventninger til atferd.

2.2.2 LIKESTILLING – LAND OG ALDER

Hvilke forskjeller i holdning til likestilling finner vi ut fra land, og videre skjer det endringer med økende alder? Her legges samlemålet for likestilling til grunn.

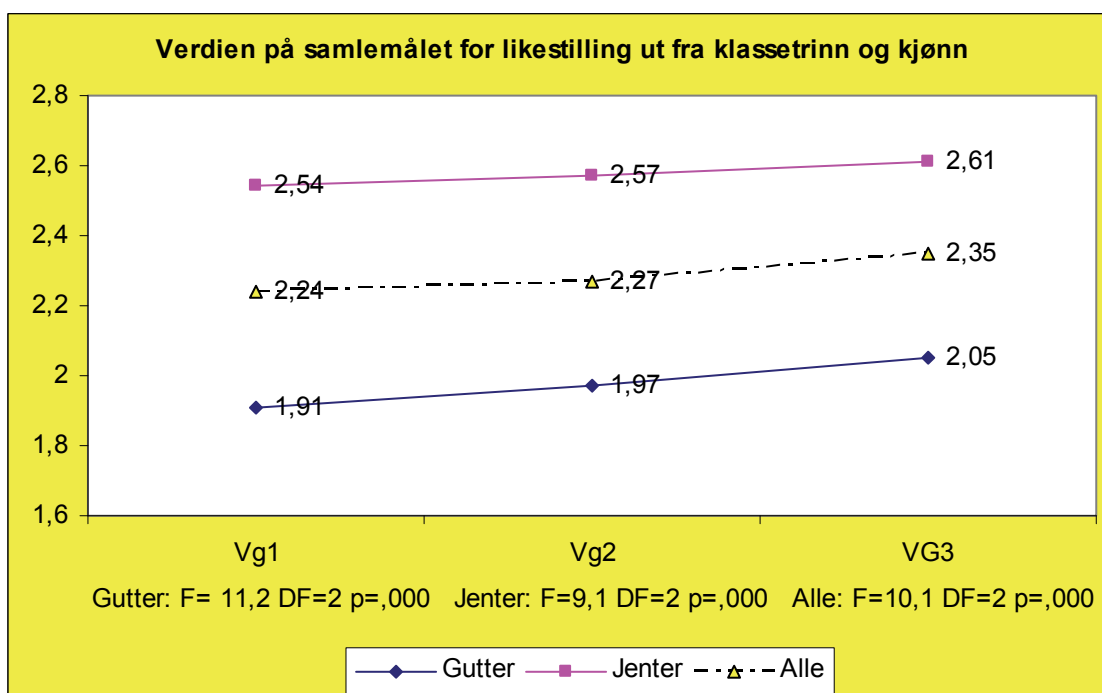

Det er betydelige forskjeller. I Danmark er de unge i sterkest grad for likestilling, mens unge fra Grønland, Færøyene og Finland i minst grad støtter ideene om likestilling. Norsk ungdommer havner midt på treet. Brytes denne fordelingen ned på kjønn framkommer følgende:

Uansett land er forskjellene mellom gutter og jenter betydelige. Det kan se ut til at forskjellene mellom gutter og jenter er størst i Finland, på Færøyene og på Island, men forskjellen er stor også i de andre nordiske landene. Danske jenter er mest for likestilling fulgt av jenter fra Åland, Island og Norge. Også de danske guttene er mest positive til likestilling, sammen med gutter fra Åland. Minst for likestilling er gutter fra Færøyene fulgt av Finland, Island og Grønland.

Skjer det endringer i holdning til likestilling ut fra alder?

Generelt er det slik at unge med økende alder blir noe mer positive til likestilling. For jenter øker verdien på samlemålet for likestilling fra 2,54 hos elever i 1. videregående til 2,61 i 3. videregående. Blant guttene er endringene større – fra 1,91 i 1. videregående til 2,05 i 3. videregående. Dette kan i noen grad slå ut i sammenlikningen mellom ulike land. De unge i utvalget er yngst i Finland og på Island, og eldst på Færøyene og på Grønland. Likevel er det snakk om små aldersvariasjoner. Forskjellene er så små at de ikke skal tillegges vekt i de videre analysene.

2.3 Oppsummert

Relativt mange mener at kvinnene bør være hjemme for å passe barna når de er små. På Grønland, Færøyene og Norge er rundt 50 prosent av de unge «sterkt» eller litt enige i at «kvinner bør være hjemme» når barna er små – mot vel 20 prosent i Danmark. Med unntak av Grønland er det flest gutter som har slike oppfatninger. Generelt mener de unge likevel ikke at kvinner ikke «bør arbeide utenfor hjemmet». Bare rundt fem prosent er av en slik oppfatning. Av disse er det klart flest gutter. Færøyene skiller seg ut. Der mener mer enn 20 prosent at kvinner ikke bør «arbeide utenfor hjemmet». En del – rundt ti prosent av de unge, og langt flere gutter – mener at menn skal ha mer rett til jobb «når det er mangel på jobber». Island, Grønland og Færøyene skiller seg ut. Der er det langt flere som mener at menn har mer rett til jobb.

I underkant av 30 prosent mener at menn er «bedre ledere» enn kvinner. Flest på Færøyene og færrest på Åland har slike oppfatninger. Rundt halvparten av guttene er av en slik mening mot mindre enn 10 prosent av jentene. Tilsvarende er det ganske mange – rundt 20 prosent – og klart flest gutter, som mener at «det er bedre at menn tar beslutninger enn kvinner». Til gjengjeld er det i overkant av 20 prosent og langt flere jenter som mener at «kvinner er bedre ledere enn menn».

De aller fleste unge, uavhengig av kjønn, mener at «kvinner og menn bør ha like rettigheter». Likevel er det bare rundt 80 prosent som er «sterkt» enig i dette. Færøyene skiller seg ut. Der er det relativt mange som ikke mener at «kvinner og menn bør ha like rettigheter».

De unge er sterkt delt i synet på kvinner som religiøse ledere. På Island er det under 20 prosent som synes at «kvinner passer til å bli religiøse ledere» mot

mer enn 80 prosent i Danmark. Forskjellene mellom gutter og jenter er små, noe som kan tyde på at denne problemstillingen ikke primært handler om likestilling – men mer om religiøse oppfatninger. Likevel samvarierer synet på kvinner som religiøse ledere med synet på kvinner som ledere mer generelt.

Forbausende mange, rundt 30 prosent av de unge, «anser» mannen for å være «hjemmets overhode» når «en mann og en kvinne er gift». På Grønland er mer enn 40 prosent av en slik oppfatning, mot bare 20 prosent på Åland. Blant guttene er det mer enn 40 prosent som mener dette, og i Finland hele 56 prosent. Også en god del jenter ser på mannen som «hjemmets overhode».

Basert på faktoranalyse er det ut fra sju av disse ni utsagna konstruert et samlemål for likestilling. De to utsagna som ikke passer inn er «kvinner er bedre ledere enn menn» og utsagnet om at «kvinner passer til å bli religiøse ledere». Samlemålet er skalert fra 0 til 3. I snitt skårer guttene 1,96 på målet for likestilling, mens jentene skårer 2,56. Forskjellene er så store at temaet likestilling i dagens ungdomsmiljø gir en spenning mellom kjønnene. Ut fra dette målet kommer Danmark best ut med et snitt på 2,43, og Grønland dårligst ut med et snitt på 2,06. Andre land som også kommer dårlig ut er Færøyene og Finland. Generelt er det slik at unge med økende alder blir noe mer positive til likestilling.

3 Sosial bakgrunn

3.1 Foreldrenes betydning for meningsdannelse

Fra 1960-tallet og utover har det skjedd ganske dramatiske endringer i relasjonene mellom foreldre og barn. 1960- og 1970-tallet var overgangen fra industrisamfunnet til et postindustrielt utdanningssamfunn. Etterkrigstidas store ungdomsgenerasjon skulle et helt annet sted i livet enn der foreldrene var. Dette skapte en kulturell avstand mellom generasjonene der de unge langt på veg på egen hånd måtte konstruere sosial mening. Musikksmak, og til og med klær og hårfrisyre, var forskjellig. Det var enkelt ut fra kleskoder, hårfrisyrer og musikk, å skille ut barn, ungdom og voksne. En rekke teoretikere som Margaret Mead, James Coleman, Parsons, Thomas Ziehe, Uri Bronfenbrenner, Giddens, Beck og flere bidro med analyser i retning av at det hadde oppstått en generasjonskløft (Krange og Øia 2005). De viktige signifikante andre var ikke lenger foreldre og tidligere generasjoner – men jamnaldersgruppa. Fra at barn og unge lærte av foreldrene, var det jamnaldersgruppa som var den viktigste lærermesteren – det var de som først lærte seg alt det nye. Så seint som i 1994 skrev Ivar Frønes:

Generelt er det rimelig å si at fra og med tidlig ungdomsalder forstås de jevnaldrende som de dominerende signifikante andre, siden vi her står overfor frigjøringen fra familien og voksensamfunnet. (Frønes 1994:48)

Det kan stilles spørsmål ved hvor dekkende denne beskrivelsen var i 1994. Uansett har generasjonskløfta i dagens samfunn langt på veg klappa sammen. De unge skal inn på det samme arbeidsmarkedet og inn i samme typer jobber som foreldrene. Foreldrenes kompetanse og livserfaring er igjen viktig for de unge. Poenget er at barn og unge på nytt snakker samme språk (Øia 1998, 2003).

Foreldrene har oversikt, de vet hvem de unge er sammen med, hvor de oppholder seg på fritida, og de setter regler og grenser. Hjemmet har blitt den viktigste møteplassen for ungdom. Det varme gatehjørnet ligger øde og forlatt (Øia og Vestel 2007). I tillegg kommer en økende institusjonalisering

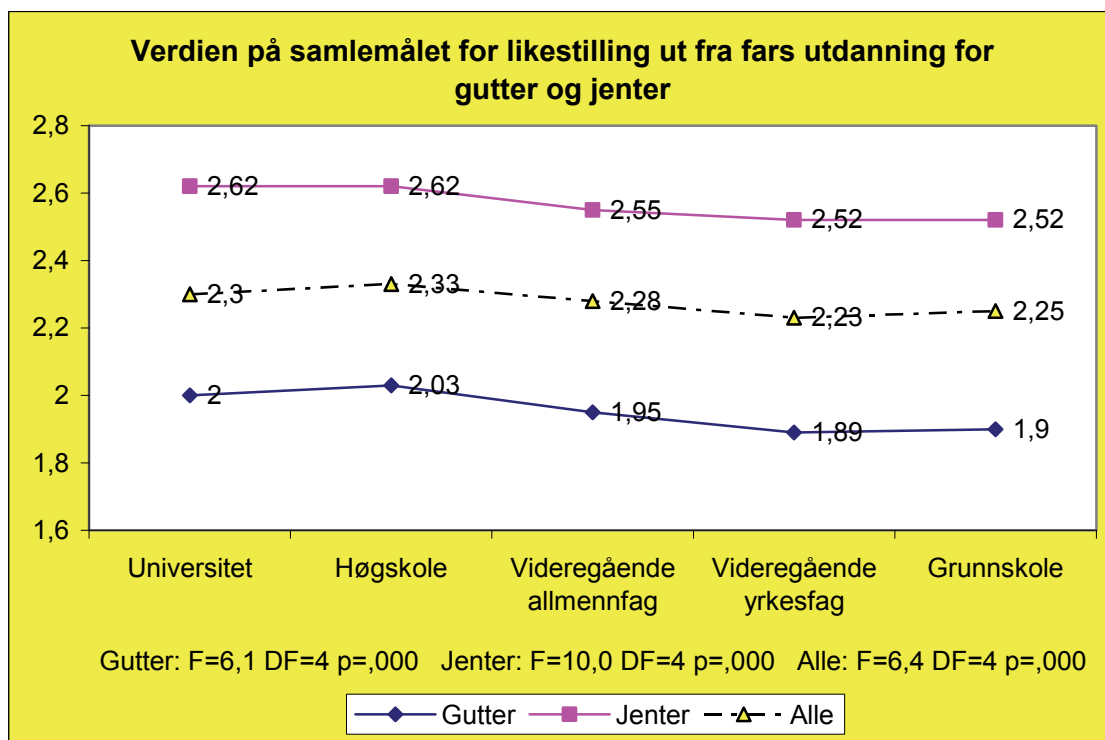
av barndommen. Dagens unge starter som 2-åringer i barnehage. Deretter er det skole i 13 år pluss ulike kombinasjoner av skole og fritidsordninger. Men det stopper ikke her – foreldrene legger også fritida til rette for barna og styrer deres tidsskjema.

Det er all grunn til å mene – i dagens oppvekstsituasjon – at sosial bakgrunn i sterk grad spiller inn og påvirker de unges livsanskuelser og holdninger på en rekke områder – også i spørsmålet om likestilling mellom kjønnene. Familien er den viktigste kilden til primær sosialisering. De er også viktige forbilder og signifikante andre. Georg Herbert Mead (1998) bruker speilet som en metafor. Han uttrykker det slik at du trenger et speil å se deg i. Den enkelte må omveien om speilet for å bli til som individ. Speilet er ikke et speil på veggen, men en sosial kontekst, «de andre». Det er en rekke andre rundt oss, men noen av disse framtrer som særskilt viktige – «de signifikante andre». Foreldrene og den nære familien utgjør også en helt sentral kilde til barnas dannelse – og til det Bourdieu kaller for kulturell kapital (Bourdieu 1973/1995).

3.2 Utdanningsnivå

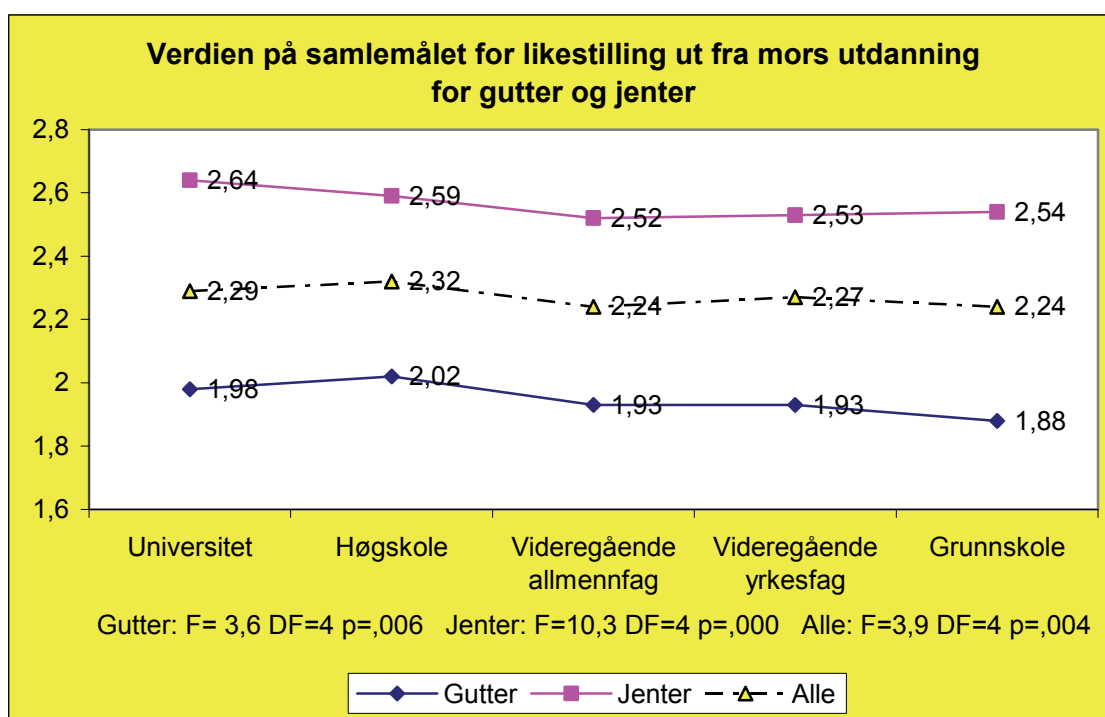
Hvor mye betyr foreldrenes utdanningsnivå for de unges synspunkter på likestilling? Er det slik at unge med høyt utdannede foreldre i større grad også er tilhengere av likestilling? Spørsmålet om utdanning er: «Hva er den høyeste utdannelsen din mor og far har fullført?». Svaralternativa er: «universitet», «høyskole», «videregående allmennfaglig», «videregående yrkesfaglig» og «grunnskole».

Følgende figur viser verdien på samlemålet for likestilling ut fra fars utdanningsnivå:

Det ser ut til at fars utdanningsnivå bare i moderat eller liten grad samvarierer med de unges holdninger til likestilling. Verdien på samlemålet for likestilling faller fra 2,62 hos de jentene som har fedre med universitetsutdanning, til 2,52 hos de jentene der far bare har grunnskole. For guttene er effekten av fars utdanning enda mindre, men likevel signifikant.

Finner vi tilsvarende moderate effekter av mors utdanning?

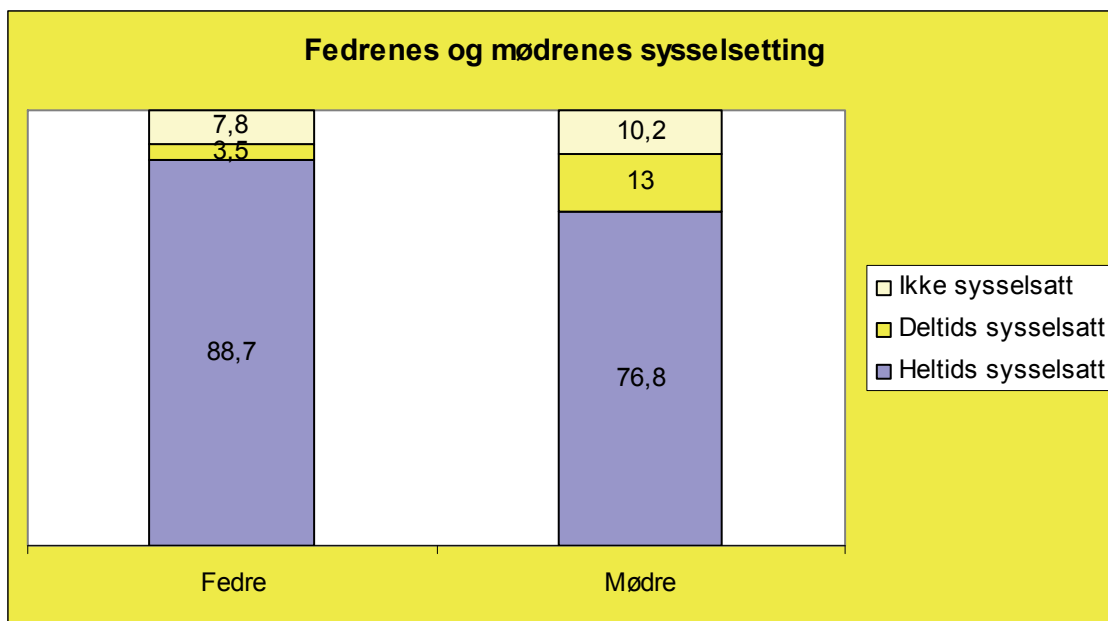
Heller ikke mors utdanning påvirker holdninger til likestilling i vesentlig grad. For jentene endrer verdien på samlemålet for likestilling seg fra 2,64 hos de med mødre som har universitetsutdanning til 2,54 hos de jentene der mor bare har grunnskoleutdanning. Tilsvarende endringer for guttene er mindre – men likevel signifikant. Både fars og mors utdanning drar svakt i retning av mer positive holdninger til likestilling hos de som har foreldre med høyere utdanning.

3.3 Yrkesaktivitet

Foreldrenes yrkesaktivitet er målt gjennom spørsmålet: «Hvilken arbeidssituasjon er din far og mor i?». Svaralternativa er: «lønnet fulltidsjobb», «lønnet deltidsjobb», «selvstendig næringsdrivende», «arbeidsledig», «ulønnet hjemmearbeid (tar seg av husholdet)», «student», «pensjonist» og «på sosialstøtte»

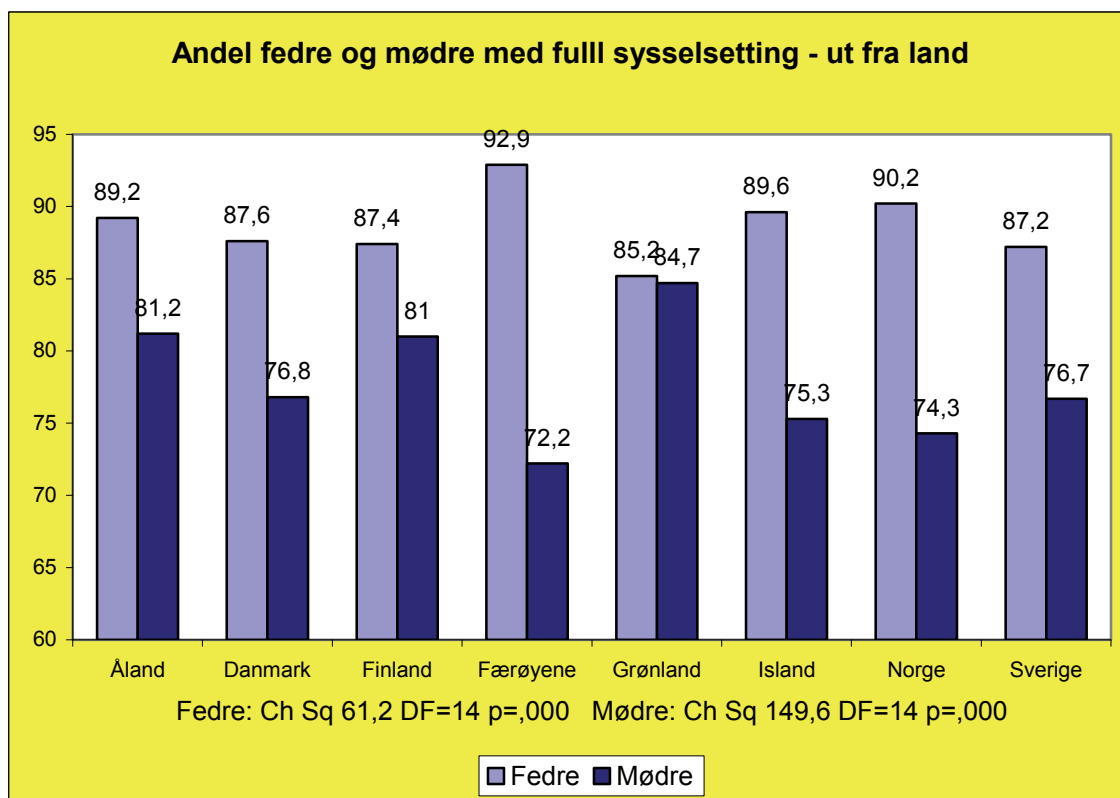
Her er problemstillingen om arbeidstilknytning, med særskilt vekt på mødrene, har konsekvenser for holdning til likestilling. Det er derfor foretatt omkoding av svaralternativa slik at «lønnet fulltidsjobb», «selvstendig næringsdrivende» og «student», er koda som «fulltids sysselsatt». Dette valget virker svært naturlig for kategorien «selvstendig næringsdrivende». Når det gjelder kategorien «student» er valget mer diskutabelt. Det er likevel ikke urimelig å se på tilværelsen «student» som fulltids sysselsetting. Kategorien «student» utgjør rundt 150 mødre og 40 fedre. Alternativet ville vært å fjerne disse fra utvalget. «Lønnet deltidsjobb» blir «deltids sysselsatt», mens kategoriene «arbeidsledig», «ulønnet hjemmearbeid», på «sosialstøtte» og «pensjonist», er slått sammen til en kategori «ikke sysselsatt».

I hele utvalget er situasjonen som følger:

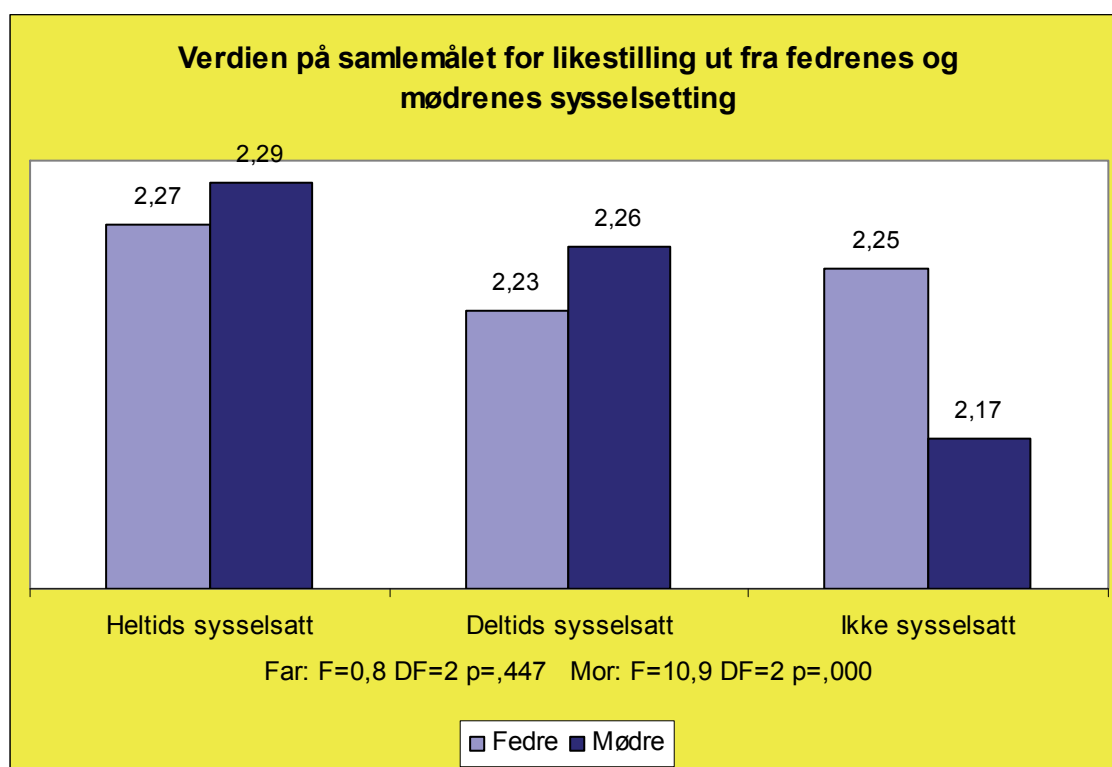
Ut fra hva de unge oppgir, er 88,7 prosent av fedrene og 76,8 prosent av mødrene fulltids sysselsatt. Ytterligere 3,5 prosent av fedrene og 13,0 prosent av mødrene har deltids sysselsetting, mens 7,8 prosent av fedrene og 10,2 prosent av mødrene er utafør arbeidsmarkedet. Generelt, både for fedrene og mødrene gjelder altså som hovedregel at de er fulltids sysselsatt.

Hvor stor andel av mødre og fedre er fulltids sysselsatt i de ulike landene?

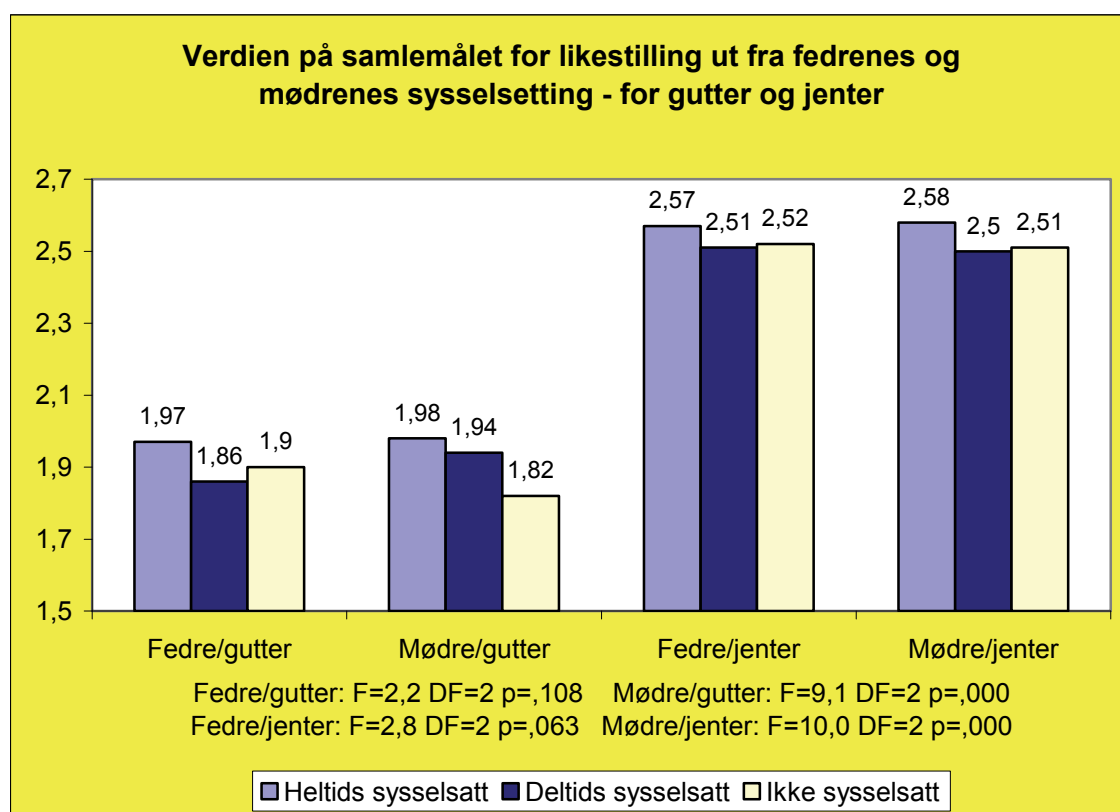
Forskjellen i sysselsetting mellom menn og kvinner som har barn i denne aldersgruppa, synes å være størst på Færøyene og minst på Grønland. På Færøyene er 92,9 prosent av fedrene i full sysselsetting mot bare 72,2 prosent av mødrene. I Norge, på Island og på Åland, er sysselsettingen for menn rundt 90 prosent. Flest av mødrene har fulltids sysselsetting på Grønland. I tillegg til Grønland ser det ut til at kvinnene i størst grad er sysselsatt på Åland og i Finland. Verken for fedrene eller mødrene er sysselsettingen spesielt stor i Norge. Her er også forskjellen mellom andel fedre og mødre som er sysselsatt, minst.

Påvirker fars og mors deltaking i arbeidslivet holdningene til likestilling? I den følgende figuren er det sett både på fedre og mødre.

Det er ingen signifikante forskjeller i holdninger til likestilling ut fra i hvor stor grad far arbeider heltid, deltid eller er utafør arbeidsmarkedet. Dette kunne vi vente. Både i et tradisjonalistisk syn på familien og i mer moderne oppfatninger av familien, inngår det at far skal arbeide og tjene penger. Mødrenes sysselsetting påvirker derimot i noen grad de unges holdninger til likestilling. Snittverdien for samlemålet for likestilling faller fra 2,29 hos de unge der mor er fulltids sysselsatt, til 2,17 hos de unge der mor ikke har arbeid utafor hjemmet.

Slår nivået av sysselsetting hos far og mor ulikt ut for gutter og jenter?

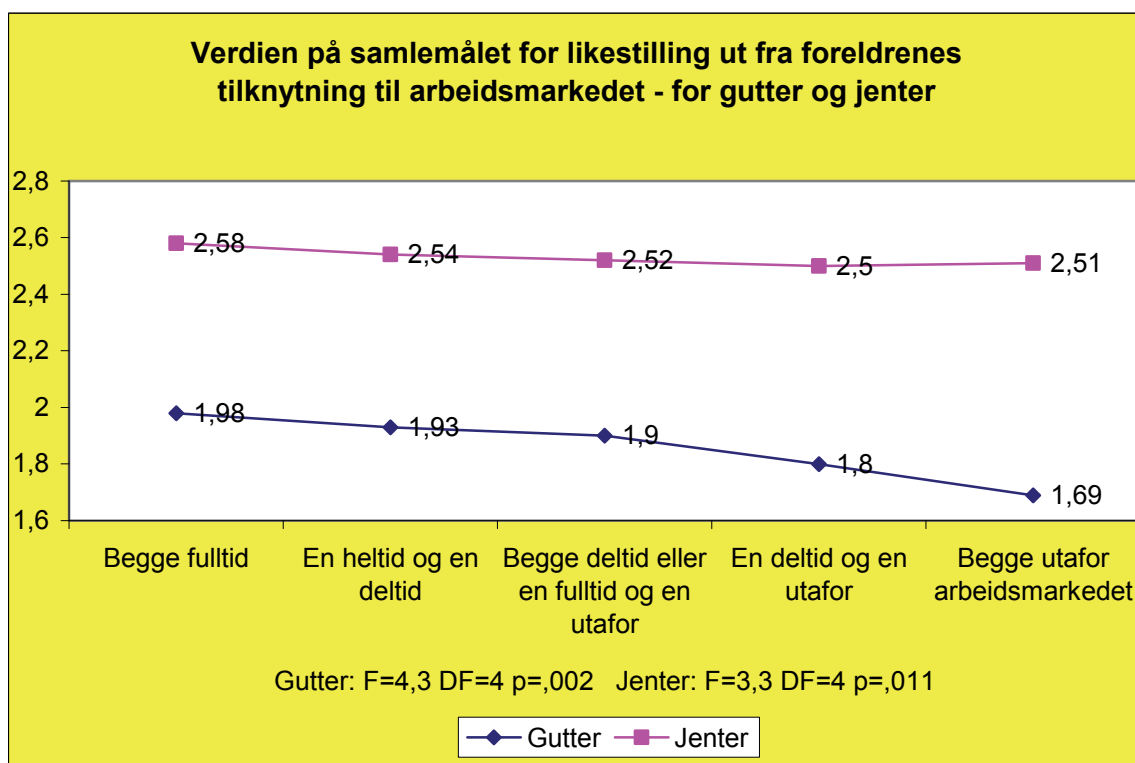
Når vi finner signifikans for mødre, men ikke for fedre, er forklaringen et stykke på veg at færre fedre jobber deltid, eller er utafor arbeidsmarkedet. Guttene holdning til likestilling påvirkes enkelt av mødrene, slik at desto mer mødrene jobber, desto mer er guttene for likestilling. Verdien for samlemalet for likestilling stiger fra 1,82 hos de guttene som har hjemmевærende mødre, til 1,98 hos de guttene der mødrene jobber heltid.

For jentene er denne koblingen mer komplisert. Her går skillet mellom de som jobber heltid på den ene sida, og på den andre sida de mødrene som jobber deltid eller er utafor arbeidsmarkedet. Dette er i og for seg ikke så rart. Deltids sysselsetting lar seg enkelt forene med et mer tradisjonelt kvinnesyn der mor har et utvida ansvar for hjemmet og familien, mens far har hovedansvaret for inntjening.

I fortsettelsen er mor og far sett under ett – ut fra hvilken tilknytning de samla har til arbeidsmarkedet. I hele utvalget er det 69,6 prosent av de unge der både mor og far jobber heltid, mens 13,5 prosent har en forelder som jobber heltid og en som jobber deltid. For 13,9 prosent er det slik at begge foreldrene enten jobber deltid, eller den ene jobber fulltid mens den andre er

utafor arbeidsmarkedet. Små grupper av de unge har foreldre som er helt eller delvis utafør arbeidsmarkedet. 1,5 prosent svarer at den ene av foreldrene jobber deltid, mens den andre ikke jobber, og 1,6 prosent svarer at begge foreldrene er utafør arbeidsmarkedet.

Hvordan varierer verdien på samlemålet for likestilling ut fra hvor mye foreldrene jobber samla?

Den effekten vi finner er klart sterkest for guttene. Verdien på samlemålet for likestilling faller fra 1,98 hos de guttene der begge foreldrene jobber heltid, til 1,69 hos de der begge er utafør arbeidsmarkedet. Tilsvarende tall for jentene er 2,58 og 2,51. Når signifikansnivåene for gutter og jenter likevel ikke blir så ulike, er det fordi det er svært få familier der en jobber deltid og den andre er utafør arbeidsmarkedet, eller der begge er utafør arbeidsmarkedet.

3.4 Fattige familier

Ut over spørsmål om foreldrenes utdanningsnivå og yrkesdeltaking, er det i dette materialet små muligheter til å kategorisere ungdom ut fra om de kommer fra ulike sosiale klasser eller lag. Vi har heller ikke noe direkte mål på familiens inntekt. Det nærmeste vi kommer er ulike indikatorer på

fattigdom. Samvarierer fattigdom og mangel på økonomiske ressurser med de unges holdninger til likestilling?

Å måle fattigdom er ikke enkelt. Tall på hvor mange fattige det er i et samfunn er omstridt og avhengig av utregningsmetode. Det finnes derfor heller ikke noe entydig allment akseptert mål på fattigdom. Likevel har det vært vanligst å ta utgangspunkt i at husholdet, eller familien der barnet inngår, har en inntekt som er mindre enn halvparten av gjennomsnittet per forbruksenhet (OECD). EU derimot opererer med en fattigdomsgrense på 60 prosent (Nadim og Nielsen 2009).

Denne typen utregningsmodeller sier likevel ikke noe om i hvilken grad fattige barn og unge mangler økonomisk trygghet og om de har penger til å skaffe seg fullverdig kost, bolig, klær og fritidstilbud. Fattigdom er både et absolutt og et relativt fenomen. Den største svakheten ved rent kvantitative mål på fattigdom er at de ikke sier noe om den subjektive opplevelsen av det å være fattig (West Pedersen 2002).

I spørreskjemaet er det i alt fire spørsmål eller utsagn som er ment å skulle fange inn opplevd fattigdom:

- Mine foreldre er økonomisk fattige
- Mine foreldre har ikke råd til å ha bil
- Mine foreldre har ikke nok penger til å betale for fritidsaktiviteter
- Mine foreldre har nesten ikke nok penger til å betale for det aller nødvendigste (dvs. mat, bolig, telefon)

Svaralternativene er «aldri», «sjelden», «av og til», «ofte» og «alltid».

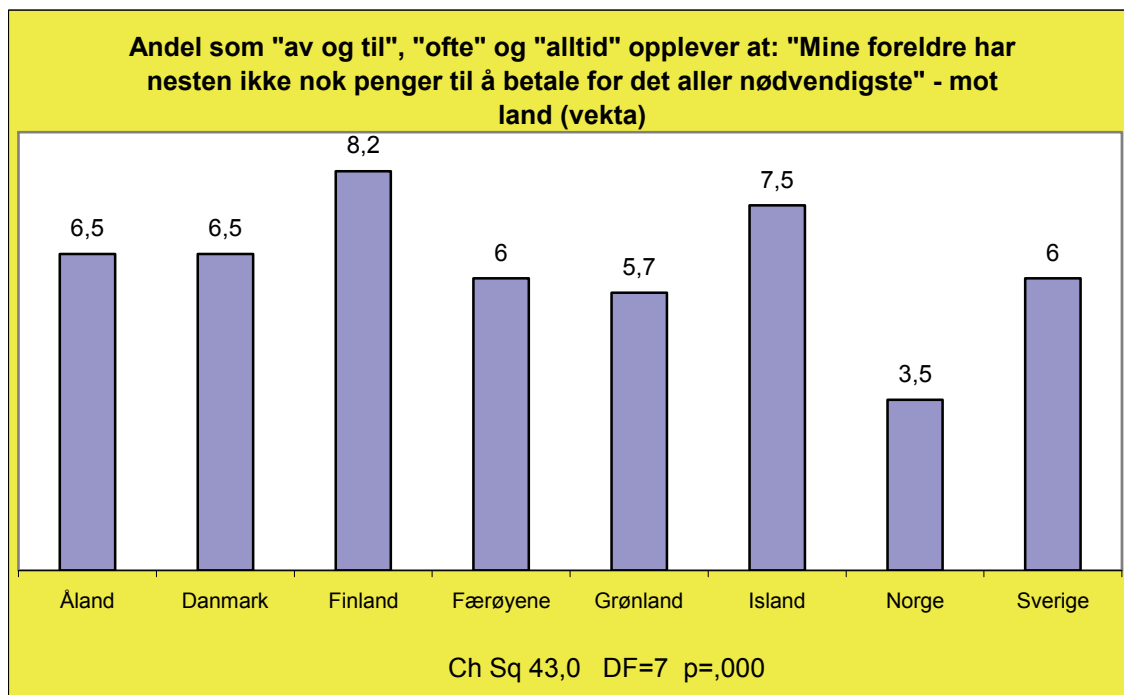
Tabell 3.1: Et sett utsagn om fattigdom

	Aldri	Sjelden	Av og til	Ofte	Alltid
Mine foreldre er økonomisk fattige	47,1	32,2	15,9	3,8	1,0
Mine foreldre har ikke råd til å ha bil	78,5	11,4	4,8	2,1	3,3
Mine foreldre har ikke nok penger til å betale for fritidsaktiviteter	85,3	8,5	3,4	1,1	1,7
Mine foreldre har nesten ikke nok penger til å betale for det aller nødvendigste	75,4	13,9	5,8	2,4	2,5

Generelt gir den fordelingen ikke noe bilde av at fattigdom er utbredt i Norden. Bare 2,8 prosent opplever at foreldrene «ofte» eller «alltid» ikke har nok penger «til å betale for fritidsaktiviteter», mens rundt 5 prosent svarer «ofte» eller «alltid» på de andre tre spørsmåla om fattigdom. Hvor sammenfallende eller konsistente er disse spørsmåla? I hvilken grad måler de det samme?

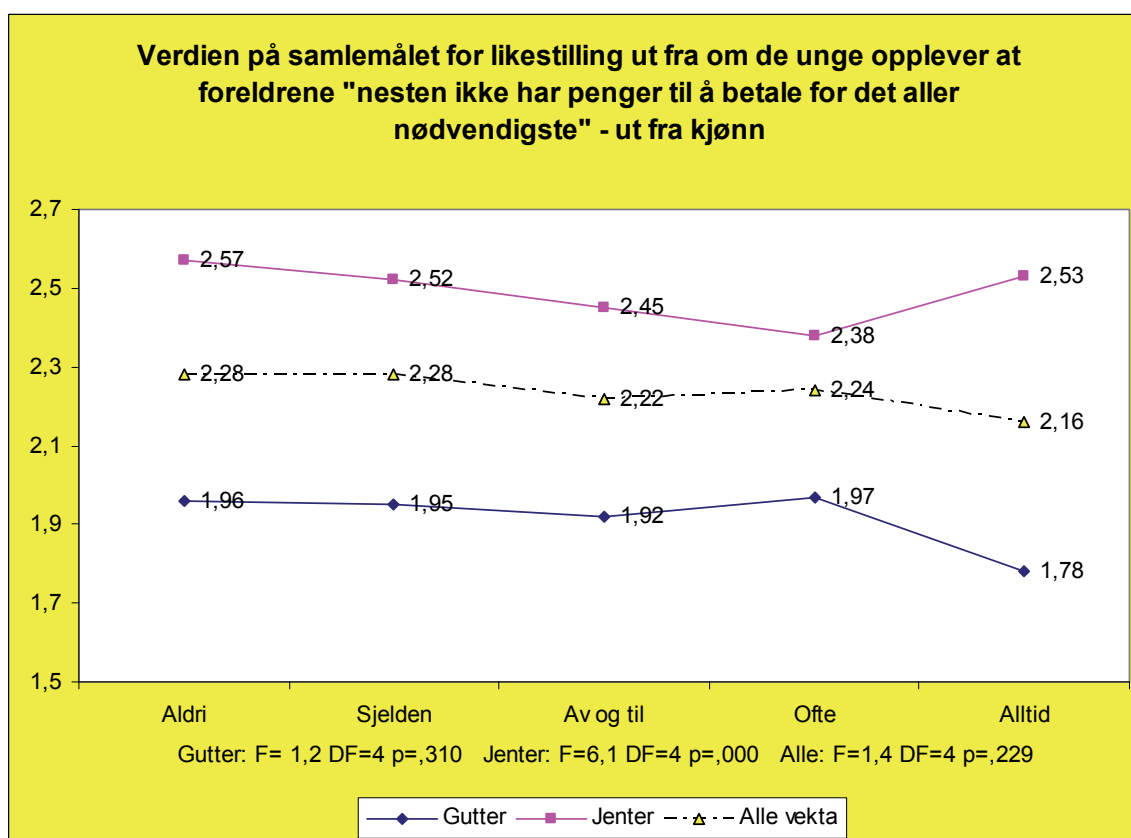
Griper vi fatt i den mest eksklusive gruppa her, den lille andelen på 1,0 prosent av ungdommene som svarer at mine foreldre «alltid» er «økonomisk fattige», viser det seg at konsistensen er relativt lav. Bare 29,1 prosent av disse svarer tilsvarende «alltid» at familien ikke har råd til å ha bil, 24,8 prosent at foreldrene ikke har nok penger til «å betale for det aller nødvendigste» og 34,0 prosent at de ikke har «nok penger til å betale for fritidsaktiviteter». Grunnen ligger i at disse fire ulike utsagna måler litt ulike ting. At familien ikke har bil kan være sjølvalgt, tilsvarende kan mangel på penger til å drive med ulike fritidsaktiviteter mer ha med oppdragelse å gjøre enn med reell fattigdom.

Det spørsmålet som kommer nærmest en objektiv beskrivelse av fattigdom, og som samtidig er mest konkret, er: «Mine foreldre har nesten ikke nok penger til å betale for det aller nødvendigste». Her er det sett på andel som enten svarer «av og til», «ofte» eller «alltid» sammenliknet for land.

Norge skiller seg ut gjennom at færre av de unge opplever at familien noen gang har økonomiske problemer. I det norske utvalget er det bare 3,5 prosent som «av og til», «ofte» eller «alltid» opplever at foreldrene kan ha problemer med å betale «for det aller nødvendigste». Størst andel unge som opplever at foreldrene har slike problemer finner vi i Finland og på Island. I Finland er det 8,2 prosent og på Island 7,5 prosent av de unge som har slike opplevelser.

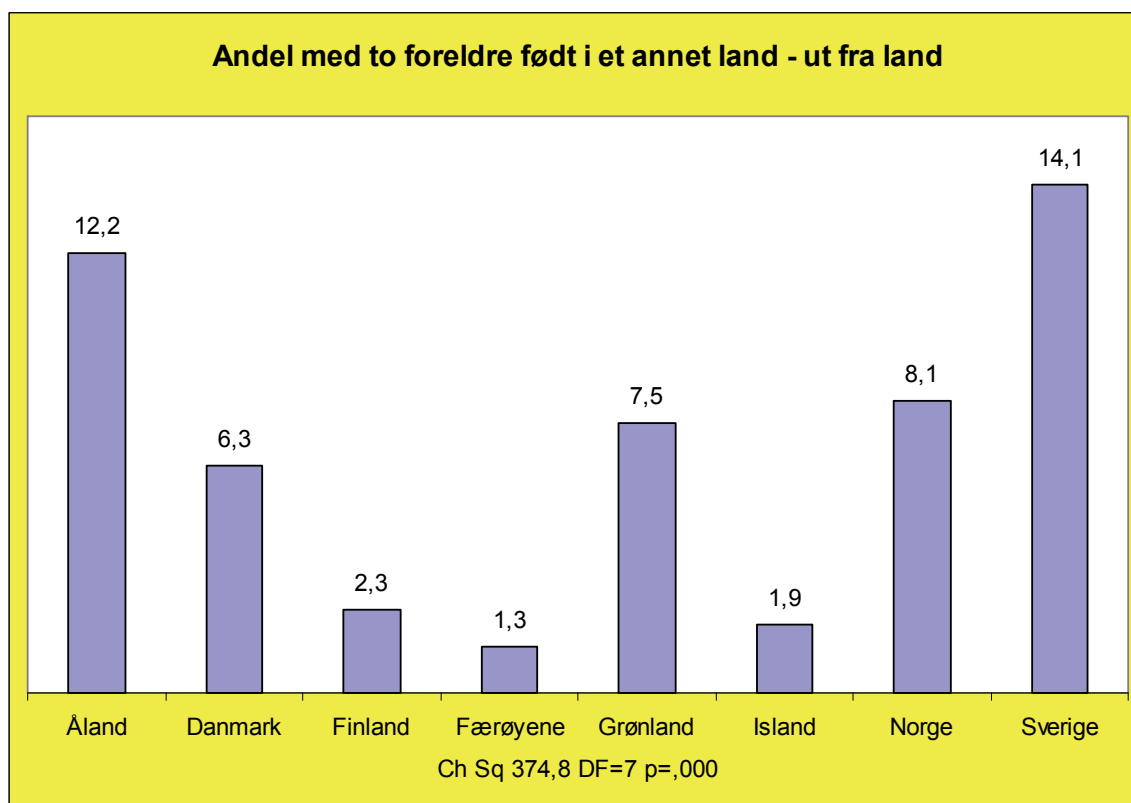
Er det samband mellom opplevd fattigdom ut fra dette spørsmålet og holdning til likestilling?

I tolkingen av denne figuren er det viktig å huske at det er svært få ungdommer som svarer at familien «ofte» eller «alltid» er fattige. Blant jentene er det en viss tendens til at de fra fattige familier i mindre grad er opptatt av likestilling. Verdien på samlemålet for likestilling varierer fra 2,57 hos de jentene som «aldri» opplever at familien mangler noe, til 2,38 hos de som «ofte» opplever at familien mangler penger til det nødvendigste. For guttene er det derimot ingen forskjell.

3.5 Etnisk bakgrunn

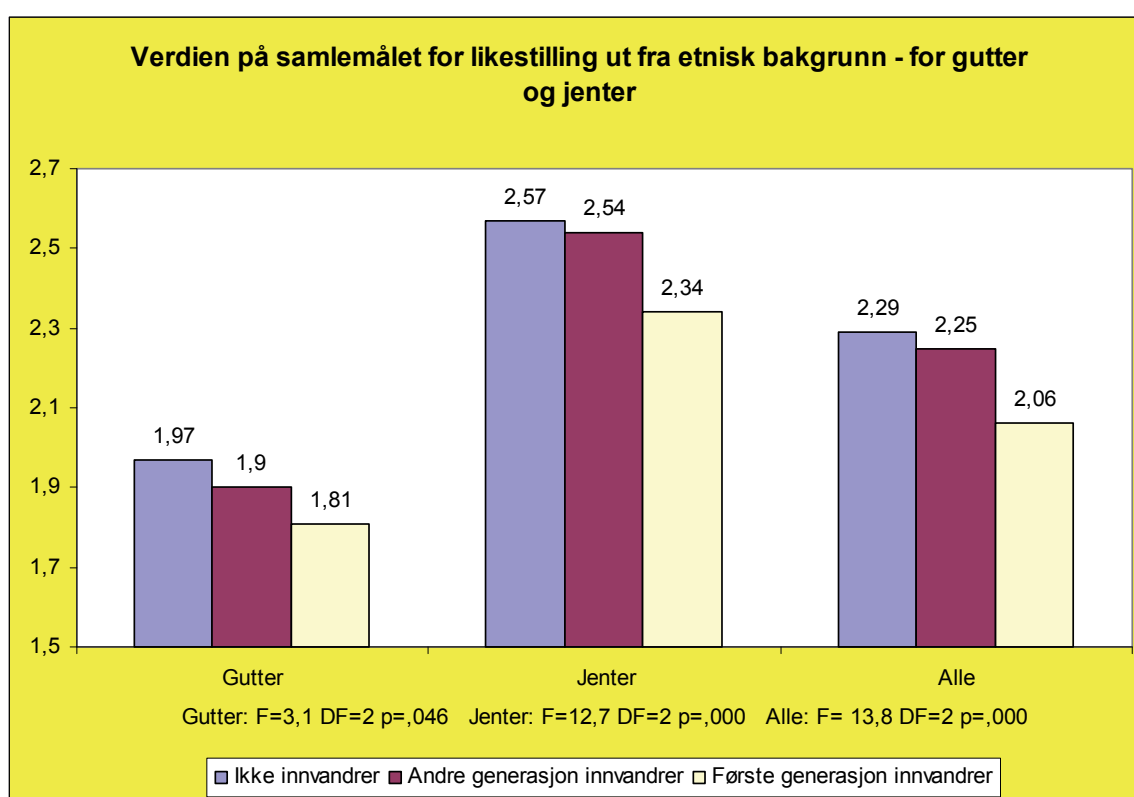
Påvirker etnisk bakgrunn, her i betydningen om den enkelte har innvandrerbakgrunn eller ikke, holdninger til likestilling? Spørreskjemaet inneholder tre spørsmål om innvandring – om den enkelte er født i det landet der de nå bor – for eksempel i Norge, i Danmark og så videre. Tilsvarende er det spørsmål om hvor mor, og hvor far er født. Følgende figur viser andel i ulike nordiske landene som oppgir at både mor og far er født i et annet land.

Det er store forskjeller. I Finland, på Færøyene og på Island, er det bare rundt to prosent som oppgir at begge foreldrene er født i et annet land. Tilsvarende tall for Sverige er 14,1 prosent og på Åland 12,2 prosent. I Norge oppgir 8,1 prosent av de spurte at begge foreldrene er født i et annet land. Samtidig kan nok sammensetningen av innvandrerbefolkningen variere en god del fra land til land. I Norge er det i den aldersgruppe det her er snakk om stor overvekt av såkalt ikke vestlige innvandrere, mens det på Grønland gjerne kan være et tydelig innslag av dansker som utgjør innvandrerbefolkningen. Spørreskjemaet gir ikke muligheter til å differensiere ut fra denne typen forskjeller. Derimot er det skilt mellom første og andre generasjon innvandrere.

I hele utvalget er det 92,9 prosent der enten den ene eller begge foreldrene er født i det landet der den unge bor. Disse er regnet som etnisk norske, etnisk danske og så videre – eller som «ikke innvandrere». 3,6 prosent er klassifisert som «andre generasjon innvandrere». Det innebærer at de sjøl er født i det landet der de nå bor, men begge foreldrene er født i et annet land. Ytterligere 3,5 prosent er født i et annet land samtidig som også begge foreldrene er født i et annet land. Disse er regna som «første generasjon innvandrere».

Følgende figur viser verdien på samlemålet for likestilling ut fra etnisk bakgrunn. Det er skilt mellom gutter og jenter.

I tolkingen av denne fordelingen må vi ta i betraktning at gruppa med innvandrerungdom er svært sammensatt – fra Somalia, og Pakistan som representanter for samfunn med sterkt tradisjonelle kjønnsroller, – til Vest-Europa og andre nordiske land, der moderniteten har et sterkere fotfeste.

Fra første til andre generasjon skjer det tydelige endringer i retning av at andre generasjon unge innvandrere i større grad slutter opp om likestilling som ideal og målsetting. Snittverdien på samlemålet for likestilling øker fra

2,06 blant første generasjon innvandrere til 2,25 i andre generasjon. Skillet mellom andre generasjon og gruppe «ikke innvandrere» er ikke signifikant.

Samtidig er det slik at jenter – uansett etnisk bakgrunn, skiller seg sterkt fra guttene gjennom at de er mer for likestilling. Første generasjon unge innvandrerjenter skårer i snitt 2,34 på samlemålet for likestilling, mens gutter i gruppa «ikke innvandrere» skårer 1,97.

3.6 Oppsummert

Det er en liten, men likevel signifikant tendens, både for gutter og jenter, til at unge der far har høyere utdanning i større grad er for likestilling. Tilsvarende gjelder for mors utdanning – en svak tendens både for gutter og jenter til at mors utdanningsnivå korrelerer positivt med at de unge i større grad er for likestilling.

I hele utvalget er 88,7 prosent av fedrene og 76,8 prosent av mødrene fulltids sysselsatt. Om far er fulltids sysselsatt, eller i større eller mindre grad befinner seg utafor arbeidsmarkedet, påvirker ikke holdning til likestilling. Mødrenes sysselsetting påvirker derimot i noen grad de unges holdninger til likestilling. Spesielt ser det ut til at guttenes holdning til likestilling blir påvirket av om mor jobber eller ikke. Ser vi på samla sysselsetting for mor og far blir effektene tydeligere. For guttene faller verdien på samlemålet for likestilling fra 1,98 hos de der begge foreldrene er fulltids sysselsatt til 1,69 hos de der begge foreldrene er utafor arbeidsmarkedet. Jentene påvirkes bare i liten grad.

Opplevd fattigdom er ulikt fordelt i Norden. I Finland er det 8,2 prosent av de unge som svarer «av og til», «ofte» eller «alltid» på utsagnet: «Mine foreldre har nesten ikke nok penger til å betale for det aller nødvendigste». Tilsvarende tall for Norge er 3,5 prosent. Blant jentene er det en viss tendens til at de fra fattige familier i mindre grad er opptatt av likestilling. For guttene er det derimot ingen forskjell.

Andelen med to foreldre født i et annet land varierer mye i utvalget, fra bare et par prosent i Finland, på Island og Færøyene, til 14 prosent i Sverige. Unge med innvandrerbakgrunn er i mindre grad tilhengere av likestilling. Spesielt gjelder dette første generasjon innvandrere – de unge som er født i et annet land. Mellom andre generasjon unge innvandrere og unge som ikke har innvandrerbakgrunn, er forskjellene knapt signifikante.

4 Skole, utdanning og framtid

4.1 Skolen

Skolen er arena og utgangspunkt for en viktig del av individets sekundære sosialisering. Den representerer og formidler våre felles verdier, hva som er nødvendig og nyttig kunnskap i samfunnet, og regler og normer for atferd og samkvem med andre. Samtidig danner skolen en inngangsport til yrkeslivet og til at den enkelte kan etablere seg som voksen. For mange er det slik at erfaringer i skolehverdagen i form av mestring og karakterer i stor grad påvirker framtidig livsløp.

Elevene gir mange forskjellige og til dels motsatte informasjonen om skolen. De fleste tegner et positivt bilde. Skolen er viktig, den spiller en sentral rolle i hverdagen og er et særdeles viktig ledd i framtidsplanene deres. Sjøl om skolen og samværet med andre elever har en egenverdi, oppleves den først og fremst som en forberedelse og inngangsport til noe spennende og uopplevd som ligger foran (Øia 2011).

De erfaringene elevene gjør i skolen har stor betydning både for deres faglige sjølbilde – og mer generelt for hvordan de opplever og aksepterer seg sjøl. Er likestilling fremdeles et elitistisk prosjekt på den måten at unge gutter, og spesielt unge jenter, som sikter seg inn mot en langvarig ambisiøs utdanning etter fullført videregående, i større grad er tilhengere av likestilling? Et mindretall trives ikke på skolen. De synes skolen er kjedelig, lite interessant, lite meningsfull og de nedprioriterer skolen. Er det slik at de unge som ikke mestrer skolen og skolehverdagen i mindre grad også tar inn over seg skolens budskap om likestilling? Alternativt, er det slik at unge som raskt ønsker seg ut i yrkeslivet i mindre grad slutter opp om positive holdninger til likestilling?

4.2 Langvarige utdanningsplaner

To spørsmål er egnet til å belyse de unges ambisjoner i retning av å ta en høyere eller langvarig utdanning. Formuleringen er som følger: «Etter at du

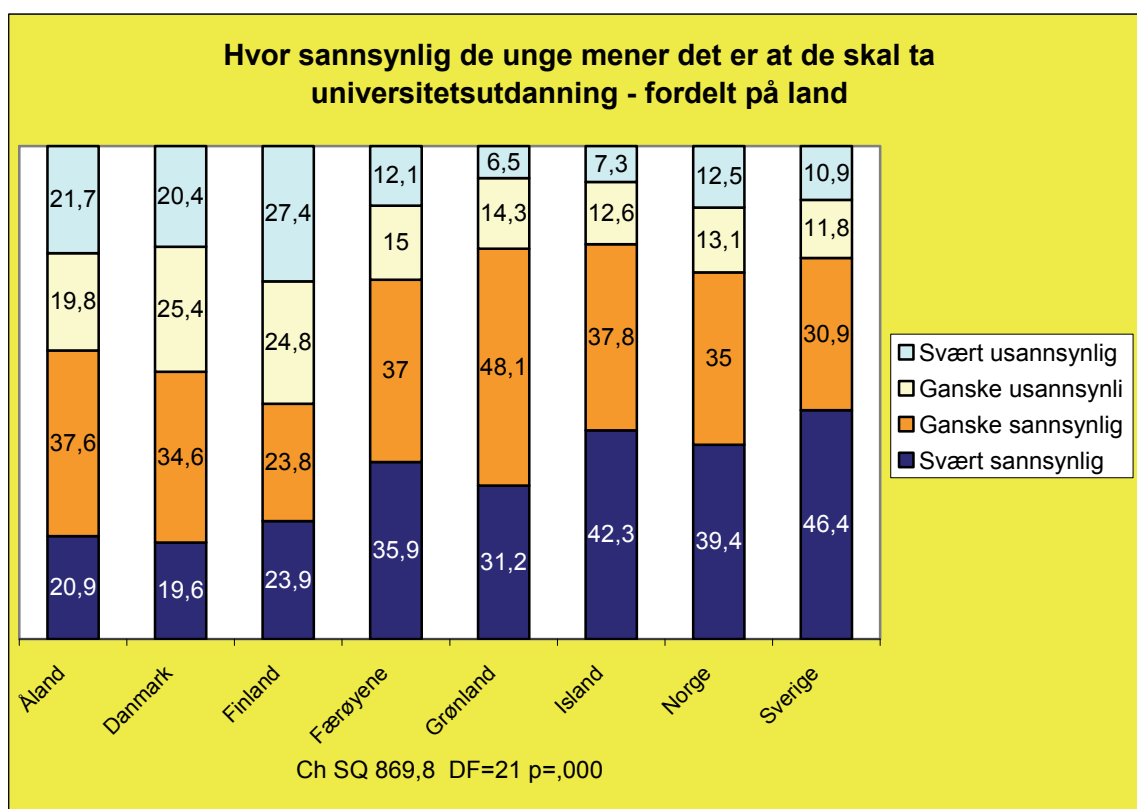
har fullført din nåværende utdanning, hva planlegger du å gjøre da?»
Spørsmålet er spesifisert gjennom en rekke valg, og to av valga er:

- Ta universitetsutdanning i Norge (hjemlandet)
- Ta universitetsutdanning i utlandet.

Svaralternativene er «svært sannsynlig», «ganske sannsynlig», «ganske usannsynlig» og «svært usannsynlig».

Her er disse to spørsmåla slått sammen slik at «svært sannsynlig» på begge gir «svært sannsynlig». Om det er kryssa av for «svært sannsynlig» på ett av spørsmåla og «ganske usannsynlig» på det andre, er det fremdeles «svært sannsynlig» som gjelder. Tilsvarende, om det krysses av for «ganske sannsynlig» og «svært usannsynlig» er det «ganske sannsynlig» som gjelder.

Vekta for kjønn framkommer følgende fordeling fordelt på land:

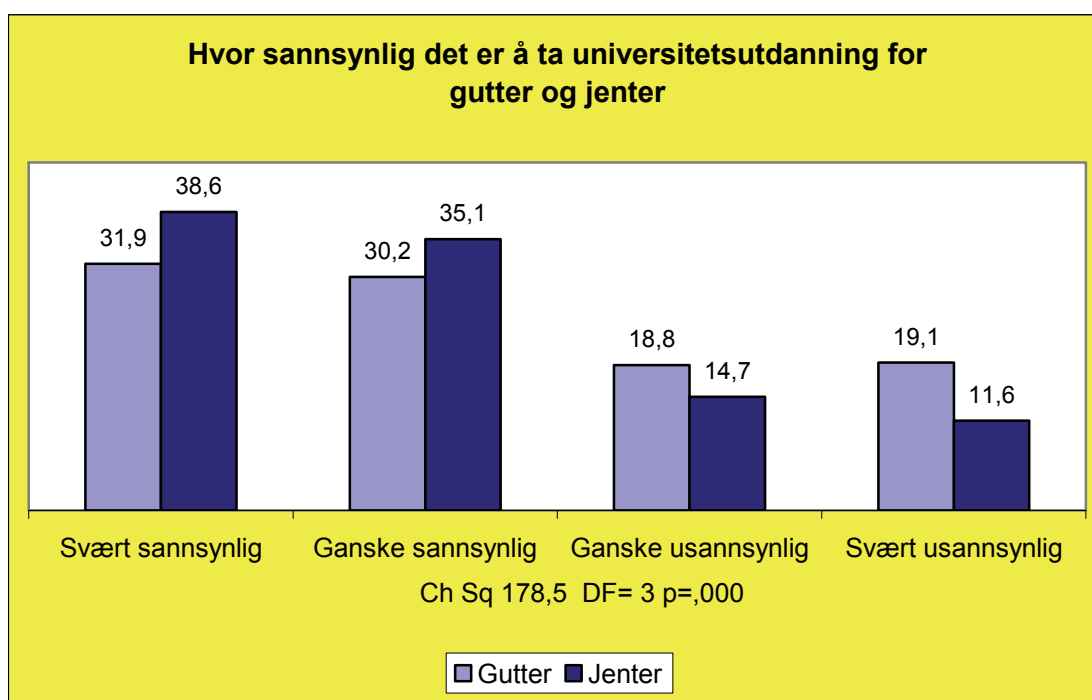

Det er til dels forbausende store forskjeller på akademisk ambisjonsnivå blant elevene på videregående i de ulike nordiske landene. I Finland holder 47,7 prosent av de unge det som «svært sannsynlig» eller «ganske sannsynlig» at de skal ta universitetsutdanning – enten i Finland eller i utlandet. Tilsvarende

tall for Danmark er 54,2 prosent, mens Island er helt oppe på 80,1 prosent og Sverige 77,3 prosent.

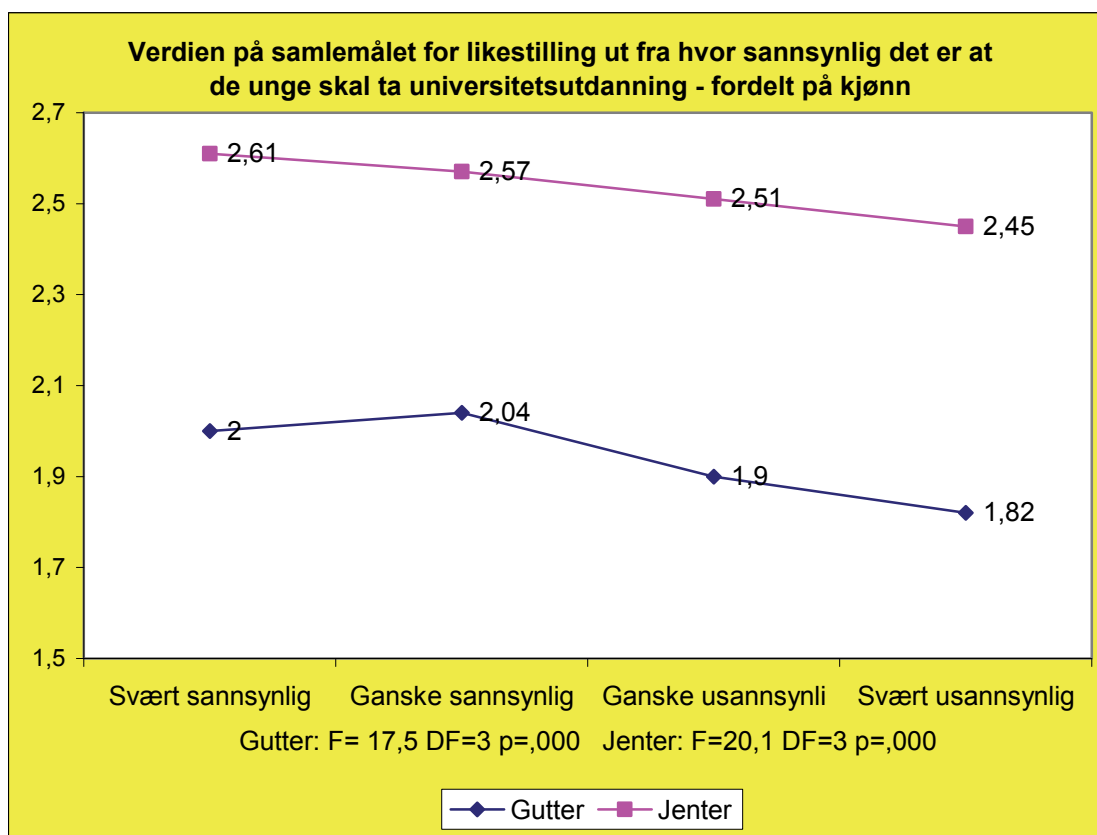
En mulig tolking er at de unges realisme varierer fra land til land. Mer sannsynlig er det at ulike utdanningsreformer har hatt ulik progresjon i ulike land. I Sverige og til dels i Norge har mange høyskoler blitt til universitet. Tilsvarende er tilfelle på Island. Bor den unge for eksempel i Ørebro i Sverige og skal bli sykepleier, ligger den nærmeste sykepleierutdanningen på Ørebro universitet – og ikke på høgskolen eller sykepleierskolen i Ørebro. Tilsvarende ut fra norske forhold: lærerutdanningen i Agder er en del av universitetet i Agder. I Telemark derimot ligger lærerutdanningen under Høgskolen i Telemark. Poenget er at det ikke er entydig hva som legges i «universitetsutdanning». Denne typen utdanning har fått et varierende innhold avhengig av hvor den enkelte bor.

Fordelt på kjønn framkommer følgende fordeling.

Det er en betydelig forskjell i retning av at jentene i større grad ser det som sannsynlig at de i framtida skal ta utdanning på universitet. 73,7 prosent av jentene mot 62,1 prosent av guttene regner det som «svært sannsynlig» eller «ganske sannsynlig» at de skal ta universitetsutdanning.

I hvilken grad slår trua på å skulle ta universitetsutdanning en gang i framtida ut i forhold til synet på likestilling? Hvilke forskjeller finner vi ut fra kjønn:

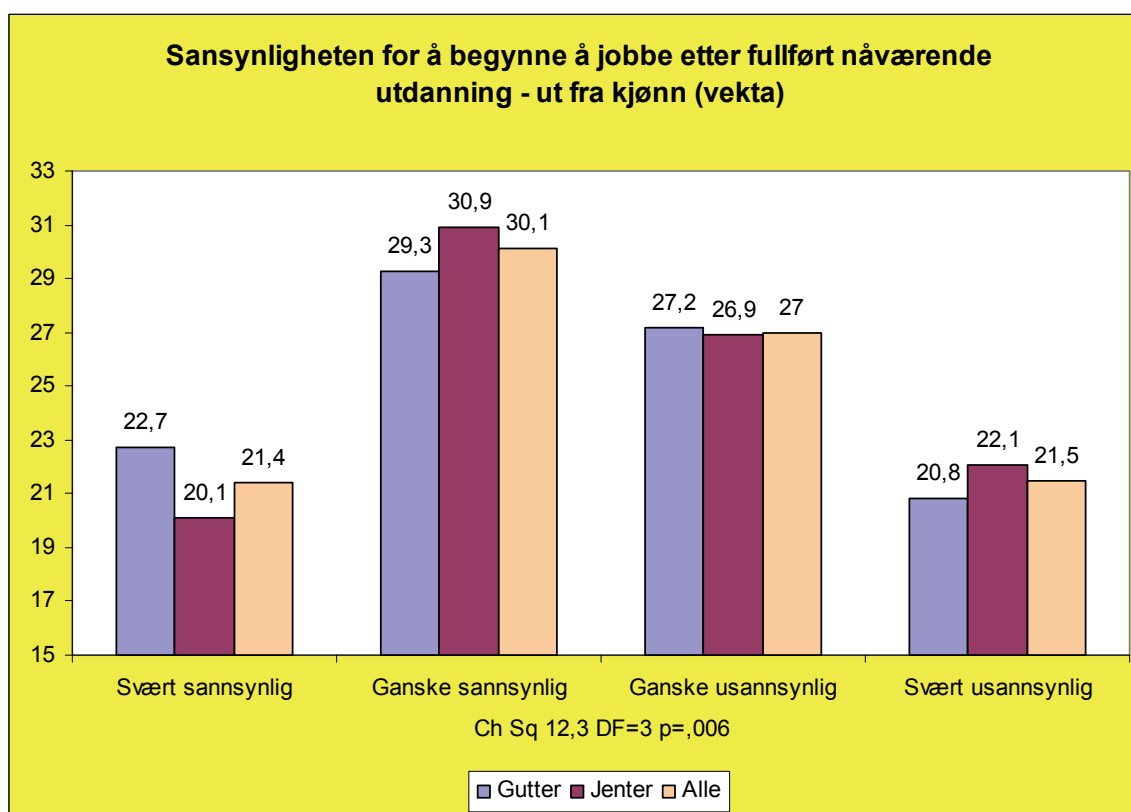

Her er en nokså tydelig tendens – både for gutter og jenter – til at unge med høye utdanningsaspirasjoner i større grad er for likestilling. Det er ikke slik at jenter med høye utdanningsaspirasjoner utmerker seg spesielt. For gutter faller verdien på samlemålet for likestilling fra rundt 2 hos de som mener det er «svært» eller «ganske sannsynlig» at de skal ta universitetsutdanning, til 1,82 hos de som oppfatter dette som «svært usannsynlig». Tilsvarende faller verdien på samlemålet for likestilling fra 2,61 hos de jentene som opplever det som «svært sannsynlig» at de skal ta universitetsutdanning til 2,45 hos de som mener det er «svært usannsynlig» med universitetsutdanning.

I og med at universitetsutdanning ikke er et entydig begrep når ulike nordiske land sammenliknes, inneholder denne fordelingen en del «støy». Det gjør igjen at den reelle effekten av å ha planer om universitetsutdanning relatert til synet på likestilling, gjerne kan være større enn det som framkommer i fordelingen.

4.3 Jobbplaner

Motstykket til å ha ambisiøse planer om langvarig akademisk utdanning er å søke seg ut i yrkeslivet så raskt som mulig. Hvor mange er det som på denne måten viser lav skolemotivasjon, og som tvert om har som ambisjon å begynne å jobbe så raskt som mulig etter «at du har fullført din nåværende utdanning»?

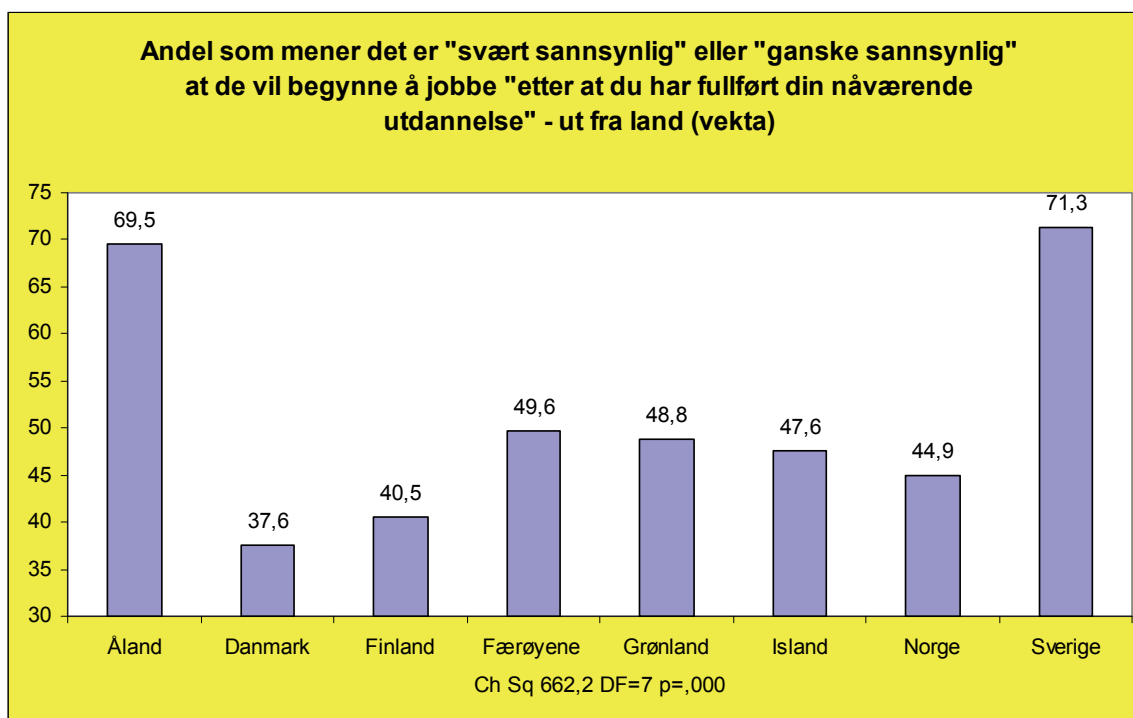

Hovedbildet er at det er små forskjeller mellom gutter og jenter. Noen flere gutter, 22,7 prosent av guttene mot 20,1 prosent av jentene, ser det som «svært sannsynlig» at de vil begynne å jobbe etter at de har fullført den utdanningen de holder på med nå. Tilsvarende er det 22,1 prosent av jentene mot 20,8 prosent av guttene som mener det er «svært usannsynlig» at de vil gå direkte ut i jobb. 51,5 prosent av de unge holder det som enten «ganske» eller «svært sannsynlig» at de vil gå direkte over i jobb.

Sammenliknes andelen som mener det er «ganske» eller «svært sannsynlig» at de vil gå direkte ut i jobb med andelen som tilsvarende mener det er sannsynlig at de vil ta videre utdanning på universitet. er det en viss

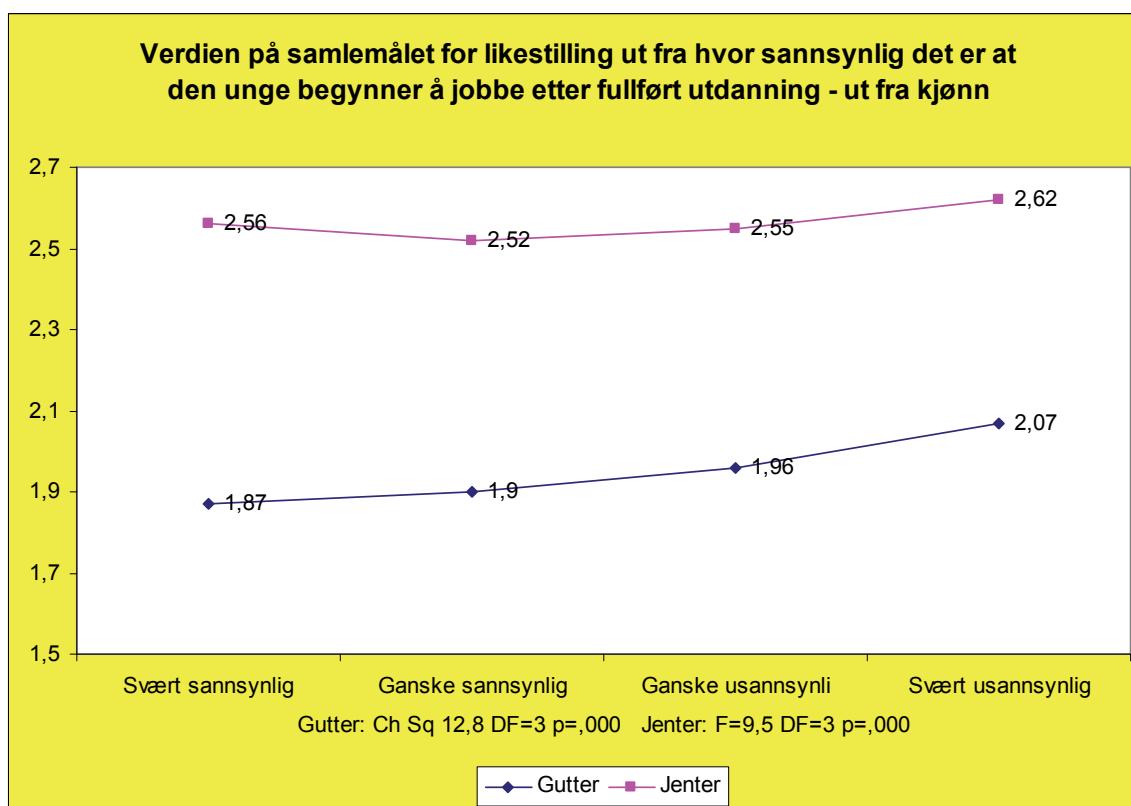
uoverensstemmelse. Andelen blir langt over 100 prosent. Forklaringen ligger i at mange unge er usikre og at de holder flere dører åpne.

Hvilke forskjeller finner vi mellom de ulike nordiske landa? Det er sett på andelen som svarer «svært sannsynlig» eller «ganske sannsynlig».

Igjen viser tallene at den enkelte unge utmerket godt kan vurdere det som «ganske sannsynlig» å fortsette på en universitetsutdanning og samtidig også holde det som sannsynlig at han eller hun vil begynne på å jobbe. Noen kan også tenke på en slik jobb som et mellomstadium som ikke er til hinder for videre eller seinere utdanningsplaner. Spredningen er stor. Dersom denne fordelingen kan leses som uttrykk for skolemotivasjon skiller Sverige og til dels Åland seg ut gjennom at elevene der er lavere skolemotivert. I Sverige er det hele 71,3 prosent og på Åland 69,5 prosent som mener det er «svært» eller «ganske sannsynlig» at de vil begynne å jobbe etter at de har fullført videregående. Tilsvarende er det i Danmark bare 37,6 prosent som ser det som sannsynlig at de vil begynne å jobbe. I alle de andre landa ligger andelen som mener det er sannsynlig at de vil begynne å jobbe på mellom 40 prosent og 50 prosent.

Hvilken sammenheng er det mellom lave akademiske aspirasjoner målt ut fra at elevene ser det som sannsynlig at de vil begynne å jobbe, og holdninger til likestilling?

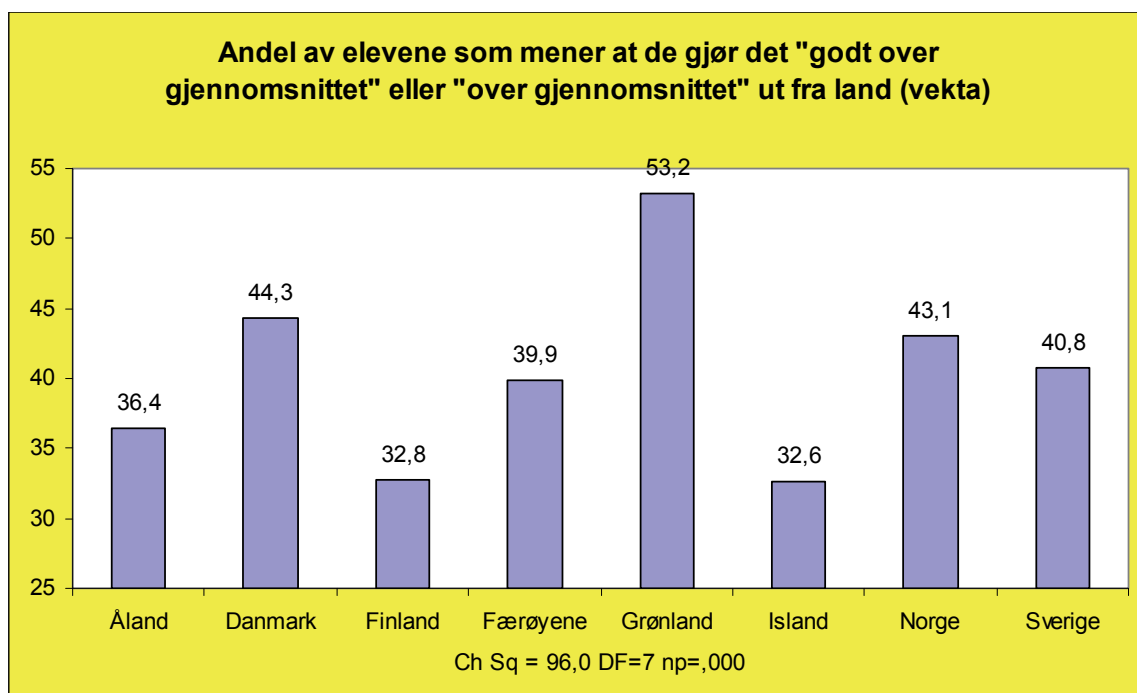
Drømmen eller beslutningen om å raskt ut i yrkeslivet etter fullført videregående utdanning slår nokså ulikt ut i forhold til synet på likestilling for gutter og jenter. Blant jentene endrer verdien på samlemålet for likestilling seg fra 2,56 hos de jentene som opplever det som «svært sannsynlig» at de skal ut i jobb etter fullført videregående til 2,62 hos de som oppfatter dette som «svært usannsynlig». Lavest verdi på samlemålet for likestilling, 2,52, har de jentene som mener det er «ganske sannsynlig» at de skal ut i jobb. For guttene er denne fordelingen langt mer entydig. Verdien på samlemålet for likestilling stiger fra 1,87 hos de guttene som mener det er «svært sannsynlig» at de skal direkte ut i jobb, til 2,07 hos de som holder dette for «svært usannsynlig».

4.4 Følelsen av å mestre

Planer om universitetsutdanning, eller alternativt heller raskt å satse på å få en jobb, ligger for elevene noe fram i tid. Hvordan klarer de unge kravene som settes i undervisningen her og nå? Spørreskjemaet har ikke spørsmål om karakterer. Derimot finnes følgende formulering: Hvordan gjør du det på skolen sammenliknet med de andre i klassen? Svaralternativa er: «godt over gjennomsnittet», «over gjennomsnittet», «rundt gjennomsnittet», «under gjennomsnittet» og «godt under gjennomsnittet».

I hele utvalget svarer 9,9 prosent at de gjør det «godt over gjennomsnittet», 28,9 prosent «over gjennomsnittet» og 53,1 prosent «rundt gjennomsnittet». Tilsvarende er det bare 7,2 prosent som svarer «under gjennomsnittet» og 0,9 prosent «godt under gjennomsnittet». Åpenbart har ganske mange et behov for å pynte litt på realiteter og akademisk sjølbilde. Det er ikke så enkelt å innrømme overfor seg sjøl at han eller hun er en svak elev.

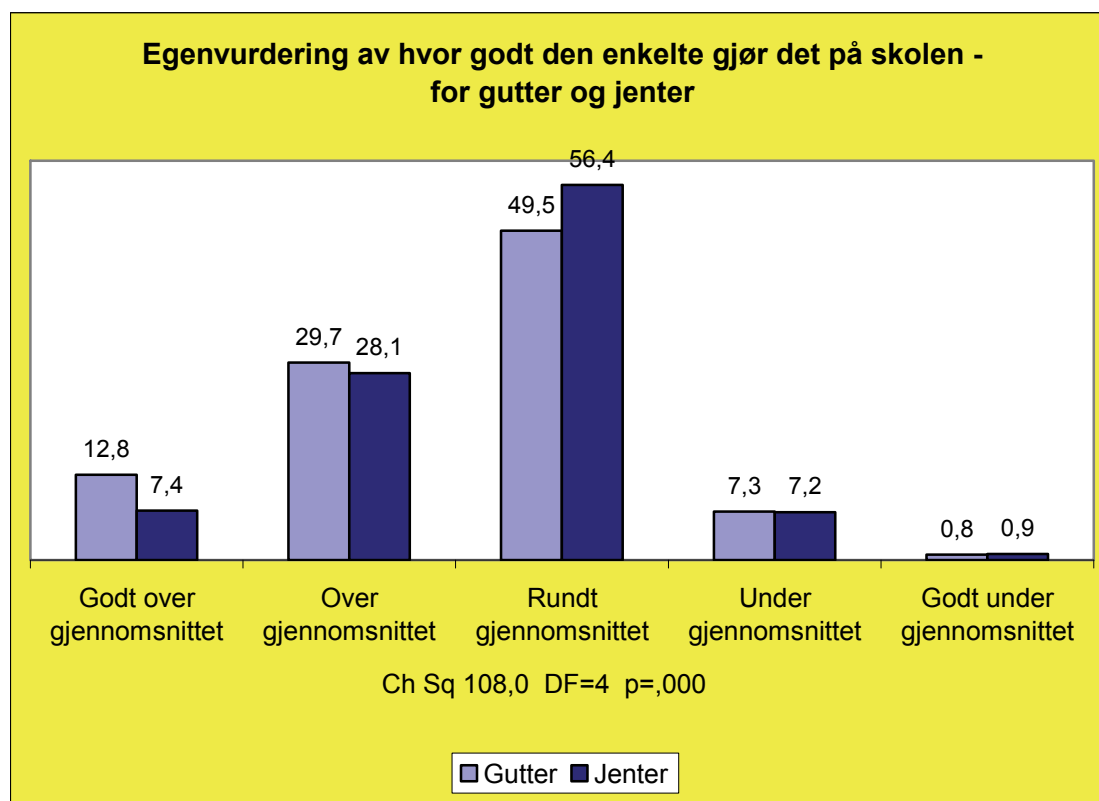
Samtidig er disse egenvurderingene nokså ulike fra land til land.

Ser vi bort fra Grønland der godt over halvparten av de unge mener de gjør det bedre enn gjennomsnittet, er det spesielt i Danmark og Norge at de unge har et optimistisk syn på sine egne skoleprestasjoner. I Danmark mener 44,3 prosent at de gjør det «godt over gjennomsnittet» eller «over gjennomsnittet» og 43,1 prosent i Norge. Mest realistiske er elevene i Finland og på Island

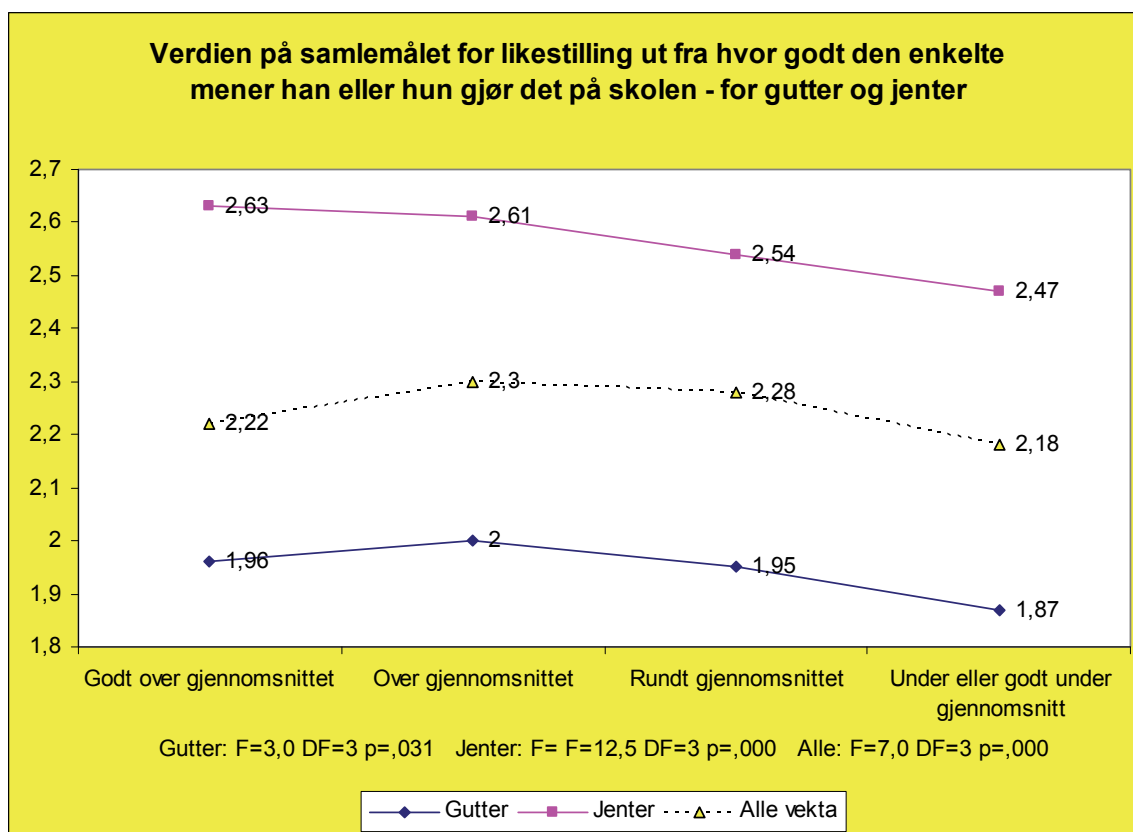
der henholdsvis 32,8 prosent og 32,6 prosent er av den meningen at de gjør det over gjennomsnittlig.

Hvilke forskjeller er det mellom gutter og jenter?

Gutter har en tendens til i større grad å være mindre kritisk til sin akademiske kompetanse og prestasjoner. 42,5 prosent av guttene mener de gjør det enten «godt over» eller «over gjennomsnittet på skolen mot 35,5 prosent av jentene. Den største forskjellen er likevel at flere jenter betrakter seg som gjennomsnittlig. 56,4 prosent av jentene mot 49,5 prosent av guttene mener at de gjør det «rundt gjennomsnittet».

Er det samband mellom egenvurdering av skoleprestasjoner og synet på likestilling?

For guttene er dette sambandet svakt – men likevel signifikant. Verdien på samlemålet for likestilling varierer fra rundt 2 hos de som mener at de gjør det «godt over gjennomsnittet» eller «over gjennomsnittet», til 1,87 hos de elevene som oppfatter sine prestasjoner til å være «under» eller «godt under gjennomsnittet». Hos jentene er effekten av å oppleve seg som en god elev mye sterkere. De jentene som mener de er godt over gjennomsnittet, skårer i snitt 2,63 på samlemålet for likestilling, mens de som opplever seg som «under» eller «godt under gjennomsnittet» skårer 2,47 på samlemålet for likestilling.

4.5 Trivsel og tilpasning

4.5.1 ULIKE OPPLEVELSE AV SKOLEHVERDAGEN

Spørreskjemaet inneholder et batteri på i alt 14 ulike utsagn om skolehverdagen og om hvordan de unge tilpasser seg, trives og mestrer skolen. Svaralternativa for disse utsagna er: «passer alltid for meg», «passer nesten alltid for meg», «passer av og til for meg» og «passer nesten aldri for meg».

Med unntak ett utsagn: «jeg synes skolen er for lett», har alle disse utsagna en negativ vinkling av typen «jeg er lei av skolen», eller «jeg har det

fælt i timene». Følgende tabell viser andel som mener at det «passer alltid» eller «passer nesten alltid for meg» for hvert enkelt utsagn:

Tabell 4.1: Utsagn om trivsel, mestring og tilpasning i skolehverdagen. Andel som mener at det «passer alltid» eller «passer nesten alltid for meg» – ut fra kjønn (vekta):

	Gutter	Jenter	Snitt	P=
Det føles bortkastet å gå på skolen	13,7	7,0	10,3	,000
Jeg er lei av skolen	39,5	32,3	35,9	,000
Jeg er dårlig forberedt til timene	28,9	19,6	24,2	,000
Jeg føler at jeg ikke gjør nok skolearbeid	40,7	31,6	36,1	,000
Jeg synes skolen er for lett	16,7	7,0	11,8	,000
Jeg føler meg dårlig på skolen	8,9	9,6	9,2	,199
Jeg har lyst til å slutte skolen	13,0	10,8	11,9	,001
Jeg vil bytte skole	7,6	8,6	8,1	,061
Jeg kommer dårlig overens med lærerne	6,9	4,4	5,6	,000
Jeg har det fælt i timene	4,8	4,3	4,5	,220
Jeg har det fælt i friminuttene	3,3	3,3	3,3	,917
Jeg synes skolefagene er for vanskelige	12,2	14,0	13,1	,006
Jeg føler meg utafør på skolen	4,2	5,3	4,8	,013
Jeg føler meg mobba på skolen	2,2	1,2	1,7	,000

Ganske mange, hele 39,5 prosent av guttene og 32,3 prosent av jentene, er i denne aldersgruppa «lei av skolen». Enda flere, 40,7 prosent av guttene og 31,6 prosent av jentene, føler at de «ikke gjør nok skolearbeid», mens 28,9 prosent av guttene og 19,6 prosent av jentene svarer at det «passer alltid» eller «passer nesten alltid for meg» at de «er dårlig forberedt til timene». Derimot er det langt færre som har lyst til å slutte skolen. 11,9 prosent – noen flere gutter – mener at det «passer alltid» eller «nesten alltid» at de «har lyst til å slutte skolen». 10,3 prosent, og klart flest gutter, mener det er «bortkastet å gå på skolen». Bildet som framkommer er at store elevgrupper, og klart flest gutter, sliter både med motivasjon og at de gjør en laber innsats.

En del av de andre spørsmåla går mer direkte på det mentale klimaet, eller de sier indirekte noe om hvordan de unge trives, tilpasser seg og hvordan de har det på skolen. 9,2 prosent – like mange gutter som jenter – svarer at de «alltid» eller «nesten alltid» føler seg «dårlig på skolen». Å føle seg dårlig er ikke spesielt presist. En del utdypende spørsmål gir et klarere bilde av hva dette kan handle om. 4,5 prosent, like mange gutter og jenter, svarer

at de har det «fælt i timene», mens 3,1 prosent har det «fælt i friminuttene». 5,6 prosent, litt flere gutter, «kommer dårlig overens med lærerne» og 4,8 prosent, litt flere jenter, føler seg «utafor på skolen». Ei lita gruppe elever, 2,2 prosent av guttene og 1,2 prosent av jentene svarer at det «alltid» eller «nesten alltid» stemmer at de føler seg «mobba på skolen». Samlet er elever som rapporterer slike problemer i klart mindretall. Likevel er det her snakk om fenomener som til dels kan oppleves som svært alvorlige for den enkelte.

To spørsmål går mer på vurderingen av innholdet i undervisningen – om skolefaga er for lette eller for vanskelige. Samlet er det 13,1 prosent, og litt flere jenter som mener skolefagene er for vanskelige. 11,8 prosent – 16,7 prosent av guttene og 7,0 prosent av jentene, mener derimot at «skolen er for lett». Igjen er det flest gutter som er lite kritiske til sine akademiske prestasjoner. Slik ser det ut til at undervisningen treffer elevgrunnlaget – omtrent like mange synes skolen er for lett sammenliknet med de som synes den er for vanskelig.

4.5.2 MISTRIVSEL OG NEDPRIORITERING

Med utgangspunkt i denne rekka av spørsmål om skolehverdagen og om hvordan de unge tilpasser seg, er det gjennomført faktoranalyse. Det gir følgende utfall:

Tabell 4.2: Faktoranalyse basert på et sett utsagn om trivsel, mestring og tilpasning i skolehverdagen

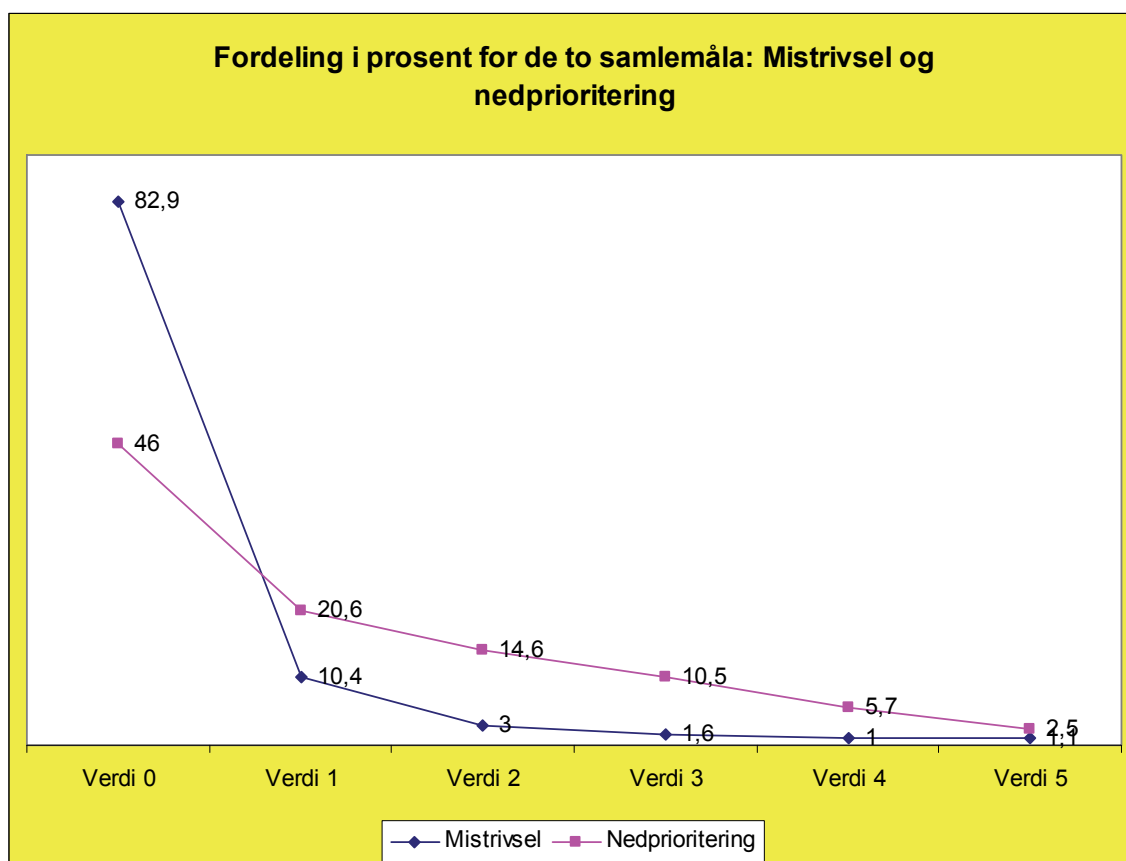
	Faktor I Mistrivsel	Faktor II Nedprioritering	Faktor III
Det føles bortkastet å gå på skolen		,659	
Jeg er lei av skolen		,771	
Jeg er dårlig forberedt til timene		,762	
Jeg føler at jeg ikke gjør nok skolearbeid		,721	
Jeg synes skolen er for lett			,863
Jeg føler meg dårlig på skolen	,658		
Jeg har lyst til å slutte skolen		,649	
Jeg vil bytte skole	,600		
Jeg kommer dårlig overens med lærerne			
Jeg har det fælt i timene	,772		
Jeg har det fælt i friminuttene	,813		
Jeg synes skolefagene er for vanskelige			-,648
Jeg føler meg utafør på skolen	,765		
Jeg føler meg mobba på skolen	,678		

Vi får pent fram tre dimensjoner. Faktor I omhandler det sosiale og mentale aspektet ved skolegangen, om den enkelte trives og opplever å ha det bra eller tvert om har frustrerende og dårlige personlige opplevelser gjennom skolegangen. Det er ut fra dette på enkleste måte konstruert et samlemål som går fra 0 til 6 ut fra hvor mange av disse seks utsagn den enkelte mener «passer alltid» eller «passer nesten alltid». Imidlertid er det relativt få som får verdiene 5 og 6, slik at disse to kategoriene er slått sammen til en verdi 5. Denne dimensjonen kalles her for «mistrivsel».

Faktor II får mer generelt fram holdningene til skole og til undervisning – om eleven er lei skolegangen, ønsker å slutte, mangler motivasjon, gjør lite lekser og er dårlig forberedt til undervisningen. Dimensjonen kalles «nedprioritering». Inn her går fem ulike utsagn. Verdien på samlemålet varierer derfor fra 0 til 5 ut fra hvor mange av disse utsagn den enkelte mener «passer alltid» eller «passer nesten alltid».

Faktor III er dekket av to spørsmål: Om skolen «er for lett» og om «skolefagene er for vanskelig». Denne dimensjonen skal ikke forfølges videre.

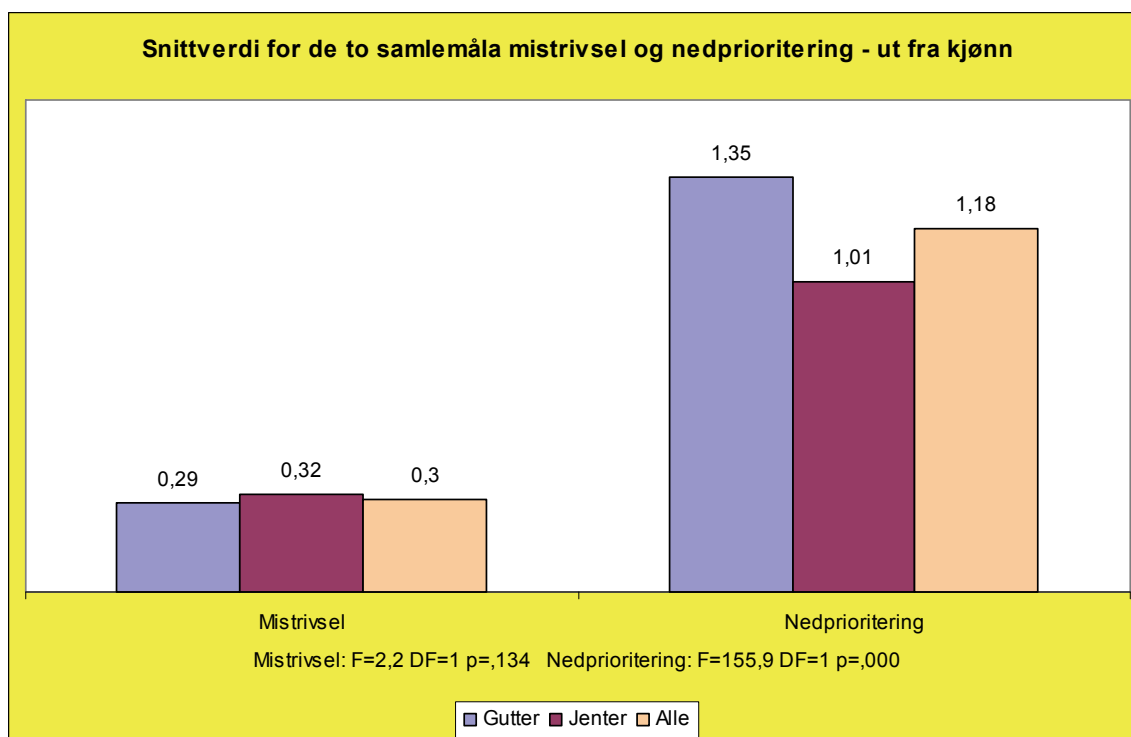
Følgende figur viser fordelingen på de to samlemåla for mistrivsel og nedprioritering:

82,9 prosent får verdien 0 på samlemålet for mistriivsel. Fordelingen er et godt uttrykk for at elever flest ikke opplever denne typen problemer og utfordringer i skolegangen. Ytterligere 10,4 prosent har verdien 1 og 3 prosent verdi 2, mens små grupper på i overkant av 1 prosent har verdiene 3, 4 eller 5.

Langt flere nedprioriterer på ulike måter skolen, eller gir uttrykk for at de er lei skolen. Likevel har flertallet av elevene høy skolemotivasjon målt på denne måten. 46,0 prosent skårer 0 på dette samlemålet og 20,6 prosent har verdien 1. Samtidig er det også relativt mange som på ulike måter gir uttrykk for at de nedprioriterer skolen. Denne mentale motstanden mot undervisningen i form av konsentrasjonsvansker, manglende skolemotivasjon, at elevene er skoletrøtte og at de ønsker å slutte, gjenfinnes også i andre studier (Øia 2011).

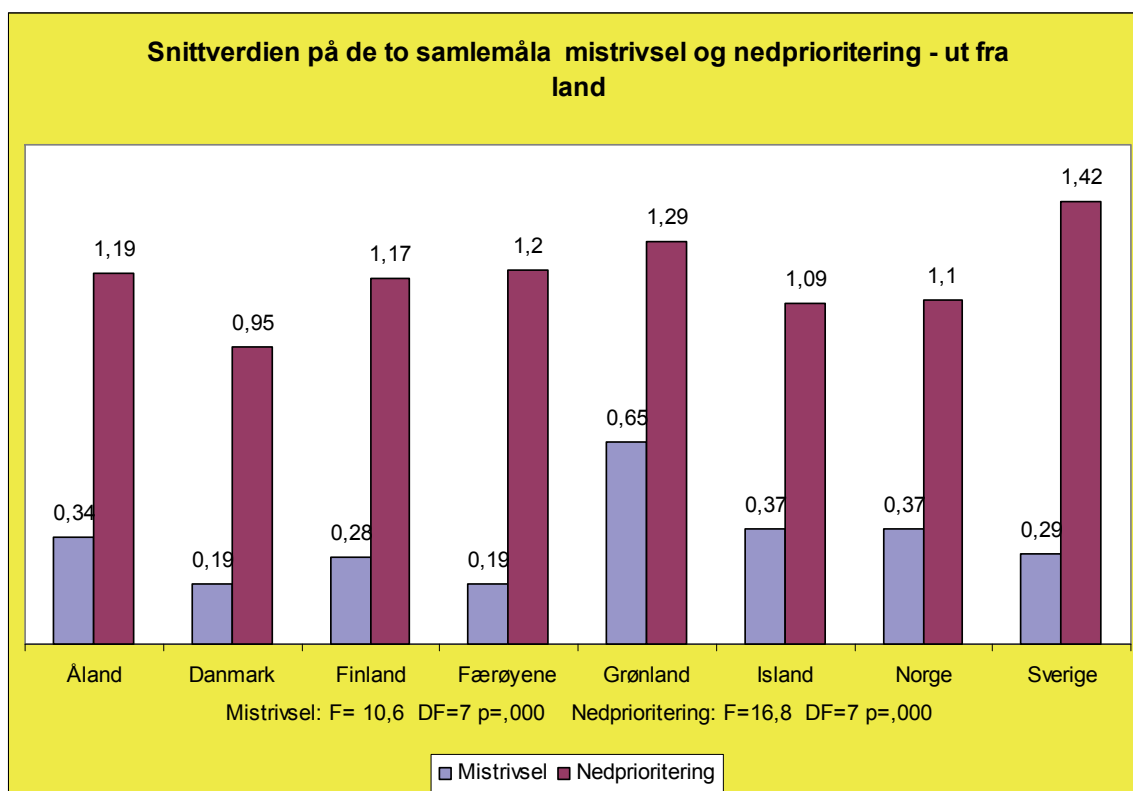
Følgende figur viser snittverdien på de to samlemåla mistriivsel og nedprioritering ut fra kjønn.

Snittverdien på samlemålet for mistriivsel er 0,3 og for nedprioritering 1,18. Det er langt vanligere på ulike måter å nedprioritere undervisningen enn å mistriives på skolen. Samlemålet for mistriivsel gir ingen signifikante forskjeller mellom gutter og jenter. Like mange gutter og jenter føler seg dårlige

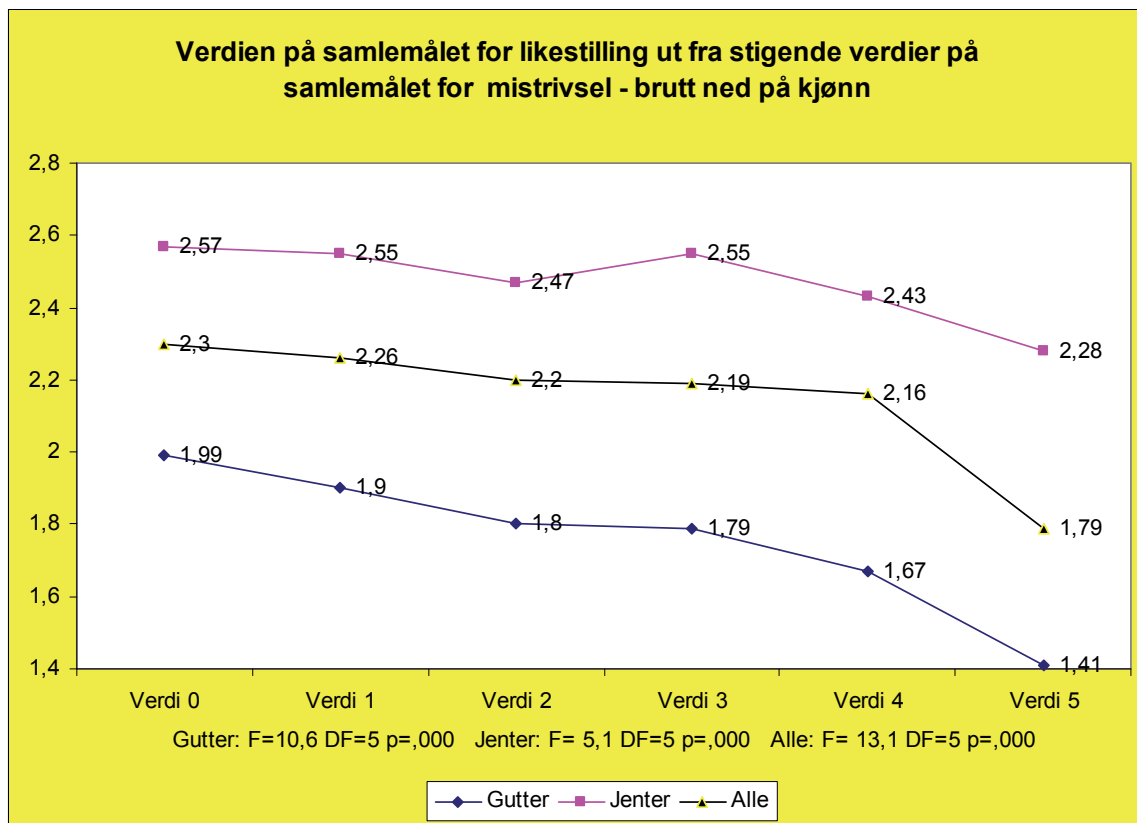
på skolen, de har det følt i timene og i friminuttene og de er utsatt for mobbing. Derimot er det langt vanligere at gutter på ulike måter nedprioriterer skolen. De føler at skolegangen er bortkasta, er lei, vil slutte og er dårlig forberedt til undervisningen.

Hvilke forskjeller finner vi ut fra land. Det er sett på snittverdien for mistriivsel og for nedprioritering.

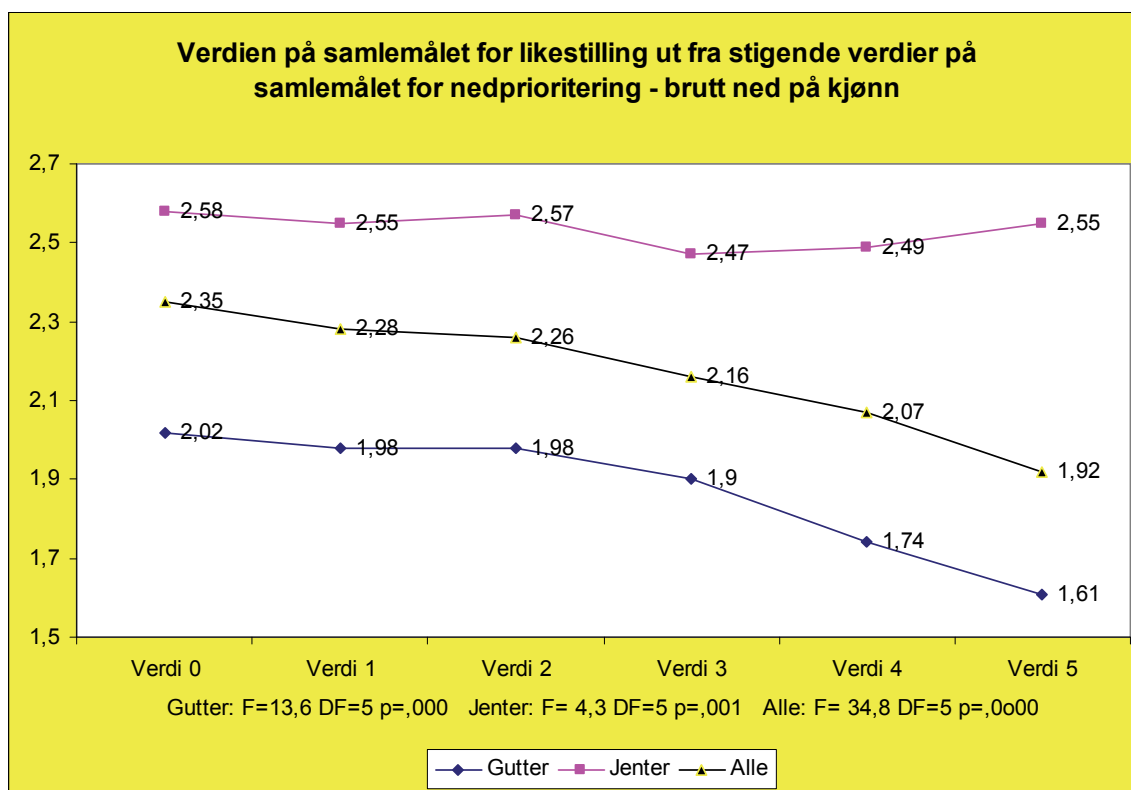
Forskjellene mellom de ulike landa er til dels klare. Ulike former for mistrivsel og mistilpasning er i særklasse mest utbredt på Grønland og minst utbredt i Danmark og på Færøyene. Verdien på samlemålet for mistrivsel varierer fra 0,65 på Grønland til 0,19 i Danmark og på Færøyene. Også snittverdien på samlemålet for nedprioritering varierer en god del – fra 1,42 i Sverige til 0,95 i Danmark. Ut fra disse kriteriene kommer Danmark ut som det flinkeste landet i klassen.

Den følgende figuren viser verdien på samlemålet for likestilling ut fra stigende verdier på samlemålet for mistrivsel.

Verdien på samlemålet for likestilling faller fra 1,99 hos de guttene som ikke viser noen tegn på mistriivsel, til 1,41 hos de som har verdien 5 på samlemålet for mistriivsel. Dette er et svært tydelig utslag. Spesielt de som trives svært dårlig, de som har verdien 5 på samlemålet for mistriivsel, utmerker seg gjennom i mindre grad å være for likestilling. Også for jentene er utslaget tydelig. Verdien på samlemåler for likestilling faller fra 2,57 hos de jentene som har verdien 0 på samlemålet for mistriivsel, til 2,28 hos de som har verdien 5. Samtidig vet vi at få ungdommer har verdiene 3, 4 eller 5 på samlemålet for mistriivsel.

Påvirker eller samvarierer det at de unge på ulike måter nedprioriterer og er lei skolen tilsvarende de unges holdninger til likestilling?

For guttene er det her meget tydelige sammenhenger i retning av at de som nedprioriterer skolen samtidig har et mer tradisjonelt og negativt syn på likestilling. Verdien på samlemålet for likestilling faller fra 2,02 hos de som har verdien 0 på samlemålet for nedprioritering, til 1,61 hos de som har verdien 5. Jentenes holdning til likestilling blir i mye mindre grad påvirket av hvilken holdning de har til skolen og skolearbeidet. Sjøl om fordelingen er signifikant, er retningen uklar.

4.6 Oppsummert

Det er store forskjeller på akademisk ambisjonsnivå blant elevene i de ulike nordiske landene. På Island er det mer enn 80 prosent som holder det som «svært sannsynlig» eller «ganske sannsynlig» at de skal ta universitetsutdanning, mot mindre enn 50 prosent i Finland. Den mest sannsynlige forklaringen er at det ikke er entydig hva universitetsutdanning innebærer, og at dette kan variere fra land til land.

Både for gutter og jenter er det en klar sammenheng mellom utdanningsaspirasjoner og synet på likestilling. Blant jentene varierer verdien på samlemålet for likestilling fra 2,61 hos de jentene som mener det er «svært

sannsynlig» at de vil ta universitetsutdanning, til 2,5 hos de som holder dette for «svært usannsynlig».

Ganske mange, vel 50 prosent, ser det som «svært» eller «ganske sannsynlig» at de vil gå over i jobb etter fullført videregående utdanning. Igjen er det stor spredning fra land til land. Spesielt for guttene er sammenhengen mellom jobbplaner og synet på likestilling tydelig. De som raskt vil ut i jobb prioriterer i mindre grad likestilling.

Langt flere elever, og spesielt gutter, oppfatter at de gjør det over gjennomsnittet på skolen sammenliknet med de som mener de gjør det under gjennomsnittet. Spesielt for jentene samvarierer denne egenvurderingen med synet på likestilling. Verdien på samlemålet for likestilling varierer fra 2,63 hos de jentene som mener de gjør det «godt over gjennomsnittet», til 2,47 hos de som er av den oppfatningen at de gjør det «godt under gjennomsnittet». Også for guttene er denne sammenhengen signifikant, men langt svakere.

Spørreskjemaet inneholder i alt 14 utsagn som på ulike måter fanger opp mistriksel og mangel på mestring og tilpasning i skolehverdagen. 35,9 prosent opplever at det «passer alltid» eller «passer nesten alltid for meg» at de «er lei av skolen». Tilsvarende er det 24,2 prosent som er «dårlig forberedt til timene» og 36,1 prosent som «føler at de ikke gjør nok skolearbeid». 4,4 prosent har det «fælt i timene», 3,3 prosent i friminuttene og 1,7 prosent mener at det «passer alltid» eller «passer nesten alltid for meg» at de blir «mobba på skolen».

Basert på disse utsagna er det skilt ut to dimensjoner. Den første omhandler det mentale aspektet ved skolegangen, om den enkelte, trives og opplever å ha det bra eller tvert om har frustrerende og dårlige personlige opplevelser gjennom skolegangen. Samlemålet kalles mistriksel. Dimensjon to får mer generelt fram holdningene til skole og til undervisning – om eleven er lei skolegangen, ønsker å slutte, mangler motivasjon, gjør lite lekser og er dårlig forberedt til undervisningen. Samlemålet kalles nedprioritering. 82,9 prosent viser ingen symptomer på mistriksel, mens 46 prosent viser ingen tegn på at de nedprioriterer skolen. Klart flest gutter viser ulike tegn på å nedprioritere skolen, mens forskjellen mellom gutter og jenter er minimal når det gjelder ulike former for mistriksel.

Verdien på samlemålet for nedprioritering varierer en god del ut fra land. Sverige ligger høyest og Danmark lavest. Ulike former for mistriivsel og mistilpasning er i særklasse mest utbredt på Grønland og minst utbredt i Danmark og på Færøyene.

Både for gutter og jenter er det tydelige sammenhenger mellom mistriivsel og synet på likestilling. Verdien på samlemålet for likestilling varierer fra 2,3 hos de unge som skårer 0 på samlemålet for mistriivsel, til 1,73 hos de som har verdien 5. For guttene er samvariasjonen mellom nedprioritering og likestilling sterk. Verdien på samlemålet for likestilling faller fra 2,02 hos de som har verdien 0 på samlemålet for nedprioritering, til 1,61 hos de som har verdien 5. Jentenes holdning til likestilling blir i mye mindre grad påvirket av hvilke holdninger de har til skolen og skolearbeidet.

5 Ulike aktiviteter på fritida

5.1 Moderne fritid

De forestillingene vi har om fritida er knytta til framveksten av det moderne, til overgangen fra bondesamfunn til industrisamfunn og til utbredelsen av klokka – en av de mange moderne oppfinnelsene. Gjennom disse prosessene blei arbeidet gradvis organisert etter klokketid og atskilt fra husholdet. Når arbeidstida var slutt, sto døgnetts resterende timer til fri disposisjon. Parallelt med at de voksnes arbeid begynte å bli organisert etter klokketid, blei arbeidsinnsatsen til barn og unge flytta fra husholdet til skolebenken, slik at også barn og unge fikk en fri tid.

Arbeiderbevegelsens slagord fra 1. mai 1892 gjenspeiler denne forståelsen av fritid: «8 Timer arbejde, 8 Timer frihed, 8 Timer hvile». Friheten fra arbeid skulle fylles med aktiviteter som var utviklende for individet og nyttes til «oplysning og dannelse og derved berede veien for arbeidernes fuldstændige frigjørelse» (Øia og Fauske 2010: 185). Mens den framvoksende arbeiderbevegelsen var opptatt av dannelsesaspektet ved fritida, var det også en bekymring for hva mer fritid kunne føre til. Datidas oppfatning var at økt fritid for folk flest kunne skape lediggang og sosiale problemer.

Denne dobbeltheten i vår oppfatning om fritid: som kilde til dannelse og som kilde til sosiale problemer, er fremdeles relevant. I offentlige utredninger om ungdomspolitikkk blir den uformelle læringen på fritida sett på som et supplement til den formelle læringen i skolen (KUD 1971, NOU 1977). Samtidig har det i offentlig ordskifte helt til våre dager vært en bekymring for hvilke farer fritida kan føre med seg (Lyngø 1993). Ikke alle unge forvalter denne nye friheten på en like god måte.

Fritid som arena for dannelse gir assosiasjoner til ulike «dannende» aktiviteter som å lese aviser, bøker, gå i teater og så videre. En annen side ved dannelse er knytta opp mot de unges sosiale liv sammen med jamnaldergruppa. Fritida er et felt for opplevelser, utprøving og identitetsdannelser. Fritida og jamnaldermiljøet utgjør et alternativ til familien med hensyn til intimitet, egenoppfatning, regler, verdier, kultur, tolking og tilknytning. Det intense livet i kameratflokkene har blitt tolka som en nødvendig stasjon på veien mot løsrivelse fra familien og danningen av individet.

Ut fra disse perspektiva skal vi i dette kapittelet drøfte ulike former for bruk av fritida. Er det slik at fritid forstått som ulike former for dannelsesaktiviteter korresponderer med et mer positivt syn på likestilling?

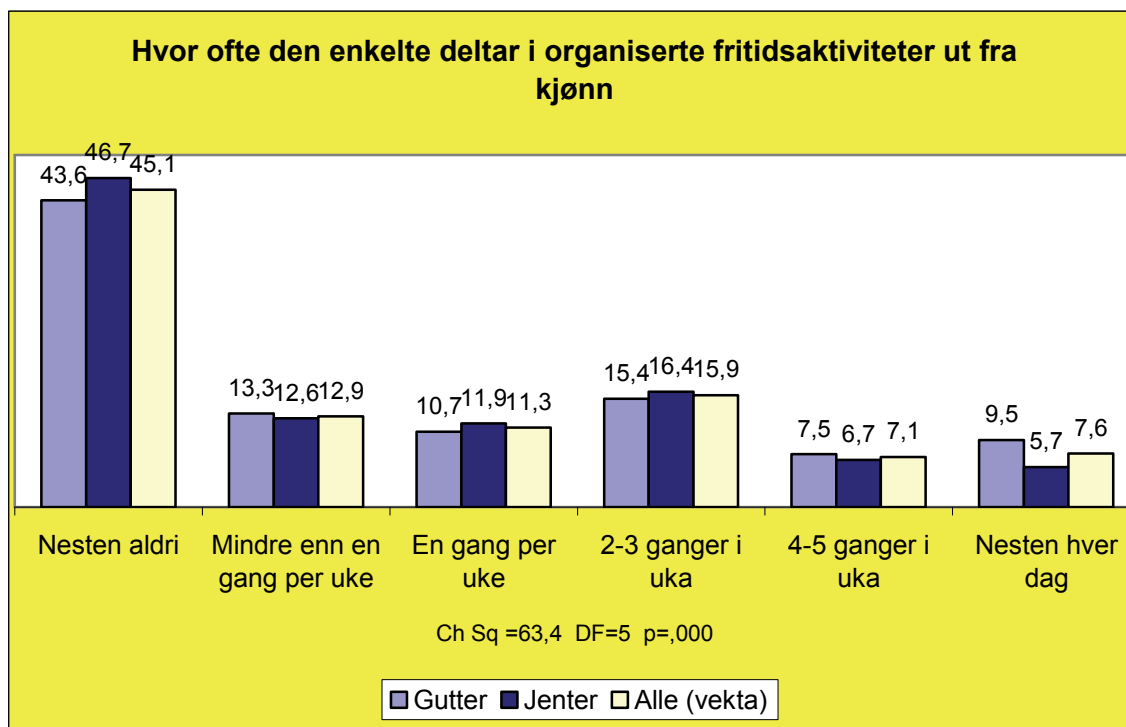
I spørreskjemaet er det en rekke spørsmål som omhandler hva ungdom driver med på fritida – alt fra teaterbesøk og lesevaner til å drive med trim og idrettsaktiviteter – eller gå på diskotek og å drikke alkohol. Samvarierer ulike av disse fritidsaktivitetene med holdning til likestilling?

5.2 Organiserte fritidsaktiviteter

5.2.1 ORGANISASJONSAKTIVITETER GENERELT

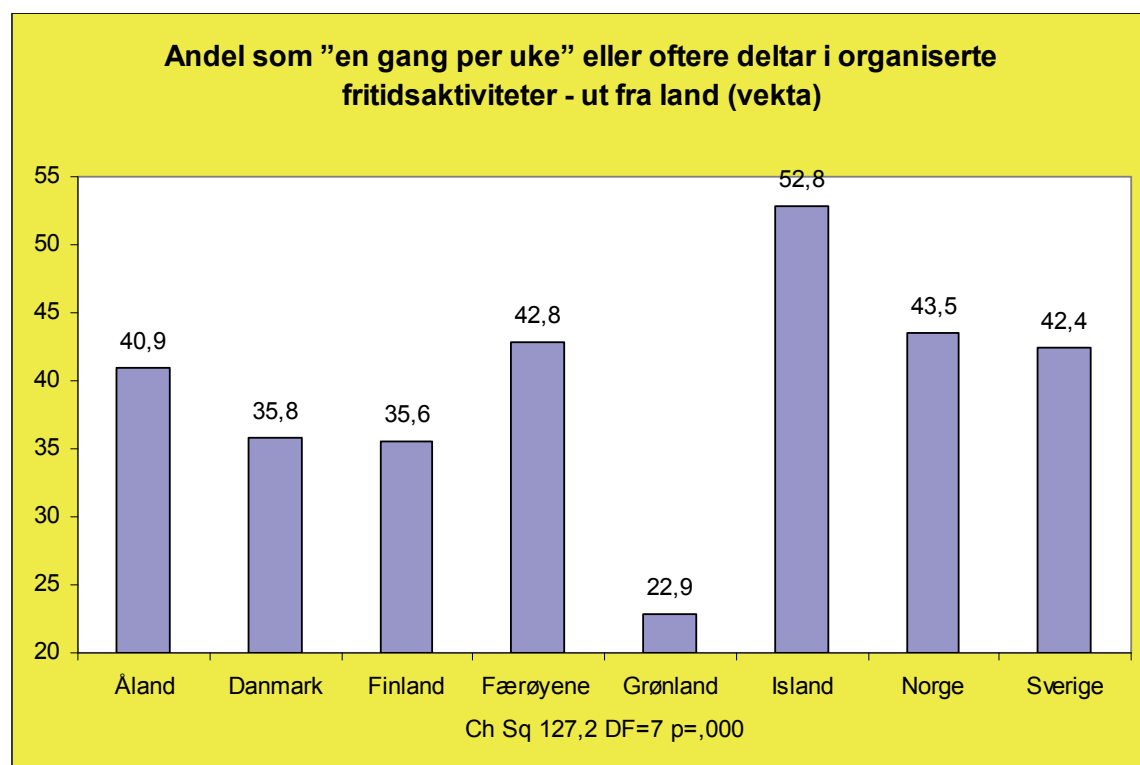
Mange ungdommer er aktive i ulike typer foreninger, sport og idrettsaktiviteter. Samvarierer slike aktiviteter med holdning til likestilling? Tematikken er dårlig dekket i spørreskjemaet og dekkes bare av to spørsmål. Det første spørsmålet har formen: «Hvor ofte deltar du i organiserte fritidsaktiviteter? Svaralternativa er: «nesten aldri», «Mindre enn en gang per uke», «en gang per uke», «2–3 ganger per uke», «4–5 ganger per uke» og «nesten hver dag». Det andre spørsmålet er: «Hvor ofte trener eller konkurrerer du i et idrettslag». Svaralternativa på dette spørsmålet går fra «nesten aldri» til «nesten hver dag».

Følgende figur viser hvor ofte de unge deltar i organiserte fritidsaktiviteter fordelt på kjønn.

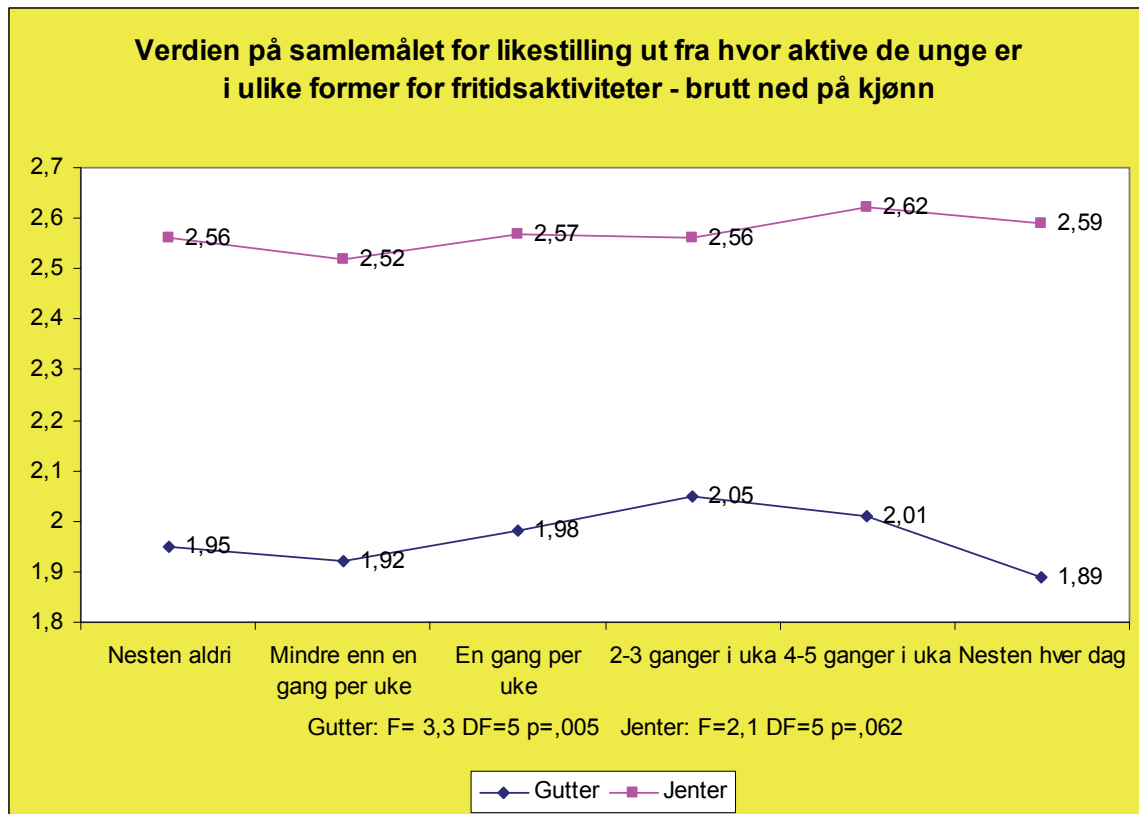
Organiserte fritidsaktiviteter er et svært uklart begrep og kan omfatte alt mulig som kunstskoler, medlemskap i politiske organisasjoner, idrett og fritidsklubber. 45,1 prosent av de unge svarer at de «nesten aldri» er med i noen former for organiserte fritidsaktiviteter. Av disse er det en liten overvekt av jenter. Samtidig er guttene i flertall blant de mest aktive. 9,5 prosent av guttene mot 5,7 prosent av jentene svarer at de nesten hver dag er med i slike aktiviteter.

Er det tydelige variasjoner ut fra land? Her er sett på andel som «en gang per uke» eller oftere deltar i organiserte fritidsaktiviteter.

To land skiller seg nokså tydelig ut. På Island oppgir 52,8 prosent av de unge at de deltar i organiserte fritidsaktiviteter minst én gang i uka eller oftere. Tilsvarende tall på Grønland er 22,9 prosent. For de andre landene varierer andelen som deltar ukentlig eller oftere fra 35,6 prosent i Finland til 43,5 prosent i Norge.

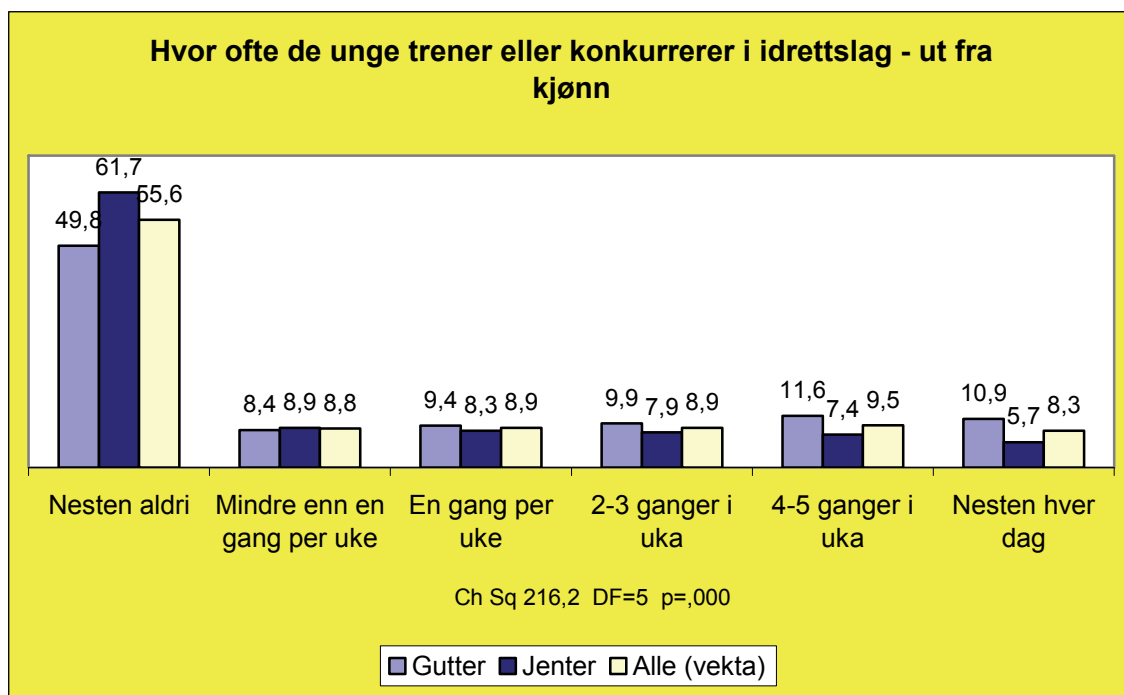
Er det samband mellom å delta i denne typen aktiviteter og hvilket syn de unge har på likestilling?

Både for gutter og jenter er slike sammenhenger svært svake. For gutter blir fordelingen riktignok signifikant, men kurven viser ikke noen entydig tendens. Igjen er det grunn til å understreke at kategorien organiserte fritidsaktiviteter er svært sammensatt. Det kan derfor godt være slik at noen av disse aktivitetene korrelerer positivt med likestilling, mens andre korrelerer negativt.

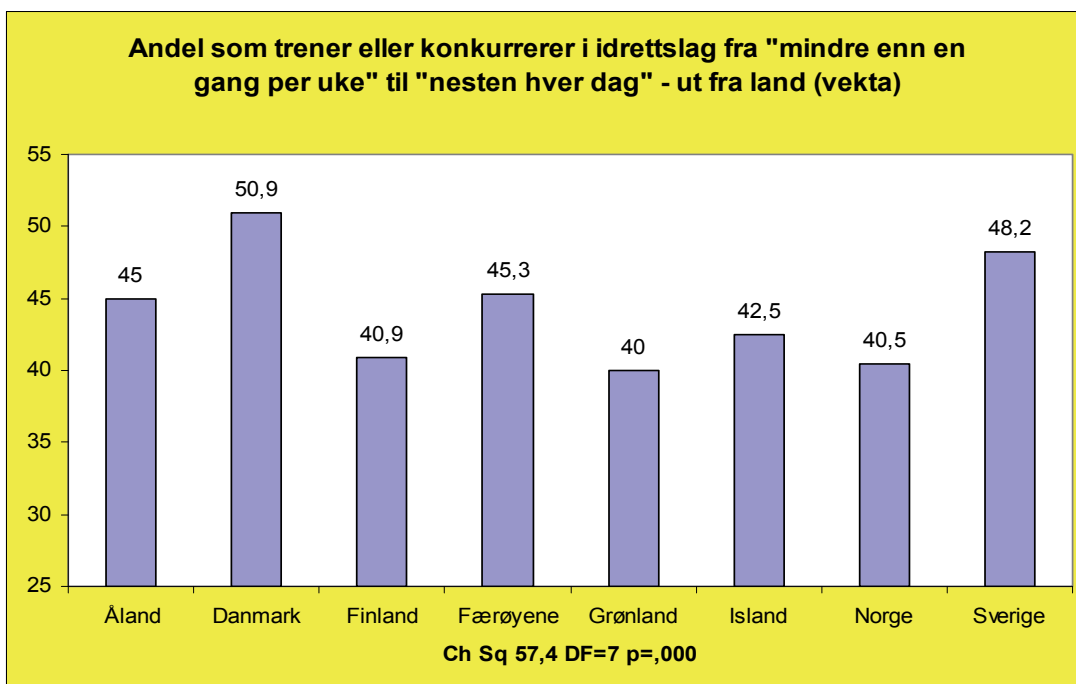
5.2.2 IDRETT

I spørreskjemaet er ulike idrettsaktiviteter spesifikt skilt ut. Hvor ofte trener eller konkurrerer de unge i et idrettslag? Her er skilt mellom gutter og jenter.

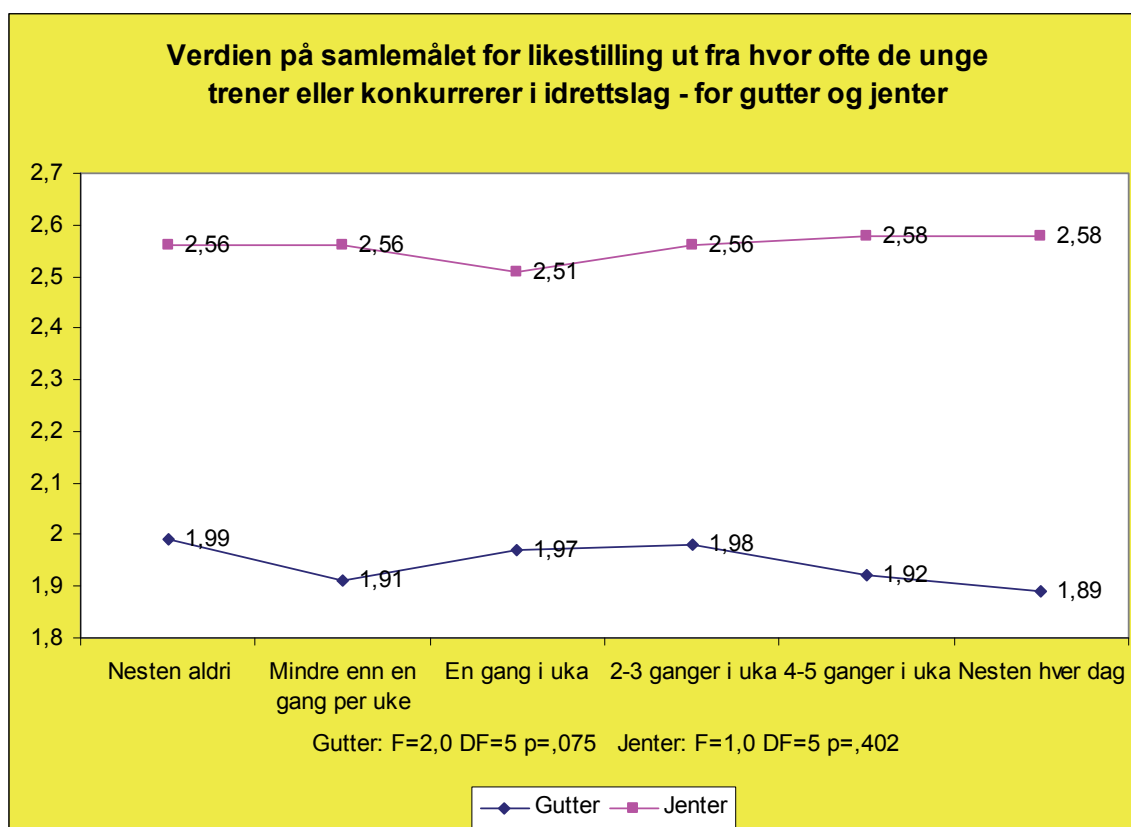
Det er en klar forskjell mellom gutter og jenter. Mens ganske nøyaktig halvparten av guttene i denne aldersgruppa oppgir at de trener eller konkurrerer i idrettslag gjelder dette for 38,3 prosent av jentene. Spesielt er det mange av guttene som – sammenliknet med jentene – trener mye, 22,5 prosent av guttene mot 13,1 prosent av jentene trener så mye som 4 til 5 ganger i uka eller mer.

Hvordan er fordelingen i forhold til land? I den følgende figuren er gutter og jenter slått sammen.

Ut fra denne fordelingen er Norge ikke noen typisk idrettsnasjon. 40,5 prosent av de norske ungdommene trener eller konkurrerer i idrettslag. På Grønland er tilsvarende andel 40 prosent og i Finland 40,9 prosent. Mest aktive i idrettslag er de unge i Danmark. I Danmark er det mer 50,9 prosent av de unge som trener på denne måten, og i Sverige 48,2 prosent.

Er det sammenheng mellom denne typen aktivitet og oppfatninger om likestilling? Her er sett på verdien av samlemålet for likestilling ut fra hvor ofte aktive de unge er i idrettslag. Det er skilt mellom gutter og jenter.

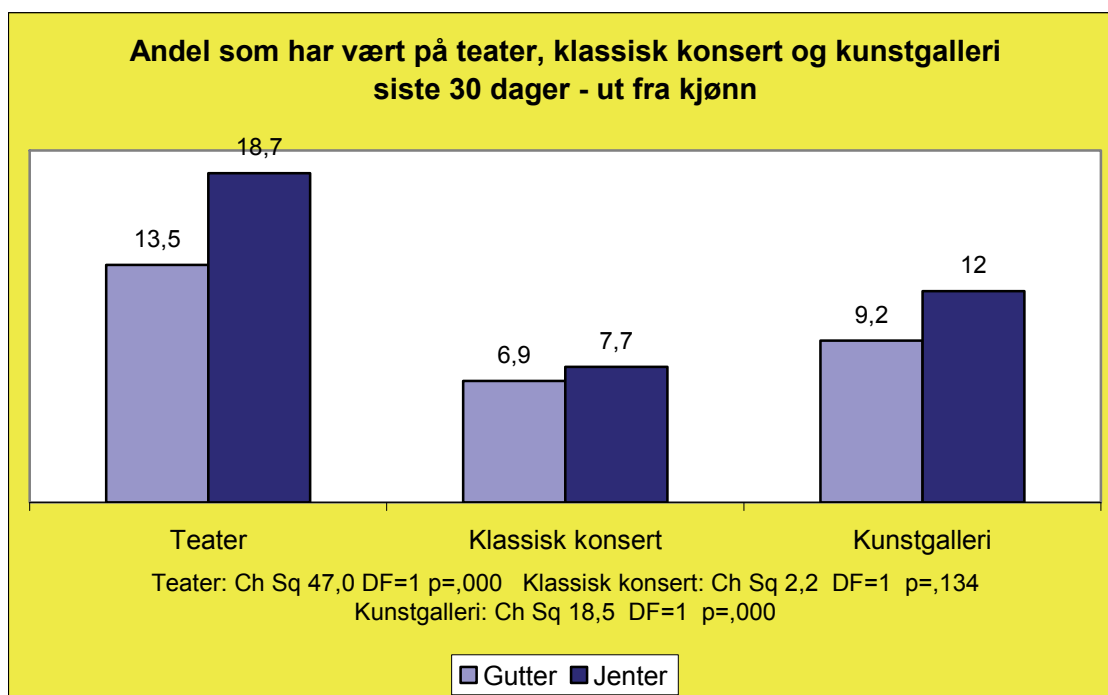
Heller ikke her er det tydelige utslag. Verken for gutter eller jenter er det signifikante sammenhenger mellom å trene eller konkurrere i idrettslag og synet på likestilling. For jentene er denne fordelingen helt flat. Blant guttene er det en svak, men likevel ikke signifikant tendens til at de som trener eller konkurrerer mye i mindre grad er for likestilling.

5.3 Finkulturelle aktiviteter

5.3.1 TEATER, KLASSISK KONSERT OG KUNSTGALLERI

I den utstrekning likestilling fremdeles er et elitistisk prosjekt, og samtidig knytta til danning, er det rimelig å anta at likestilling samvarierer med ulike finkulturelle aktiviteter – som å gå på teater, klassisk konsert og kunstutstillinger.

I spørreskjemaet er det spurt etter hvor ofte den enkelte oppsøker denne typen evenementer. Uheldigvis avviker svarene fra Danmark og Grønland så tydelig at det ikke er mulig å feste lit til dem. For eksempel er det i Danmark bare 3,2 prosent som ikke har vært i teater siste 30 dager. Tilsvarende tall for de andre landene er mellom 80 prosent og 90 prosent. Videre, i Danmark er det bare 0,6 prosent som ikke har vært på klassisk konsert, og på Grønland 1,1 prosent. Disse forskjellene lar seg ikke bare forklare gjennom at svaralternativene er snudd i spørreskjemaet. Her er derfor valgt å utelukke Danmark og Grønland.

Vanligst er det å gå i teater. 18,7 prosent av jentene og 13,5 prosent av guttene har vært i teater én eller flere ganger siste 30 dager. 7,7 prosent av jentene og 6,9 prosent av guttene har vært på klassisk konsert, mens 12 prosent av jentene og 9,2 prosent av guttene har besøkt kunstgalleri eller

kunstutstilling. Det er tydelig at jentene i større grad benytter seg av denne typen tilbud

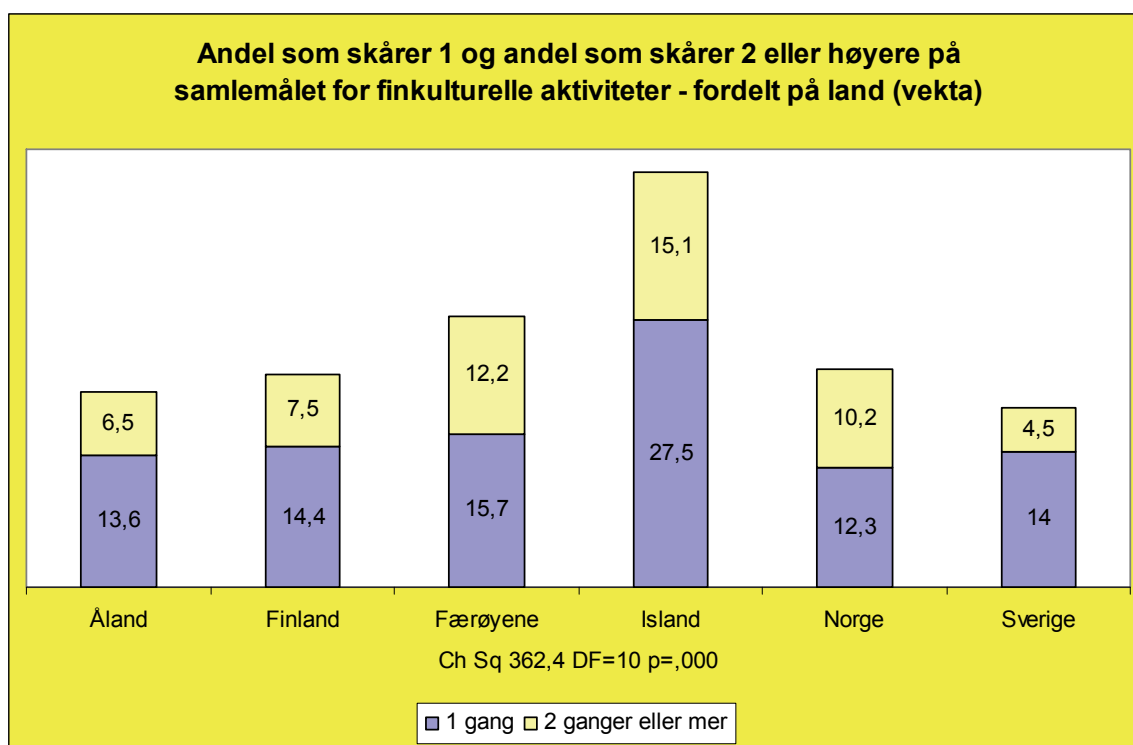
5.3.2 SAMLEMÅL FOR FINKULTUR

I fortsettelsen er disse ulike aktivitetene slått sammen til et samlet mål for finkulturelle aktiviteter på følgende måte:

Tabell 5.1: Samlemål for finkulturelle aktiviteter:

	0 ganger siste 30 dager	1 gang siste 30 dager	Flere ganger siste 30 dager
Teater	0	1	2
Klassisk konsert	0	1	2
Kunstgalleri	0	1	2

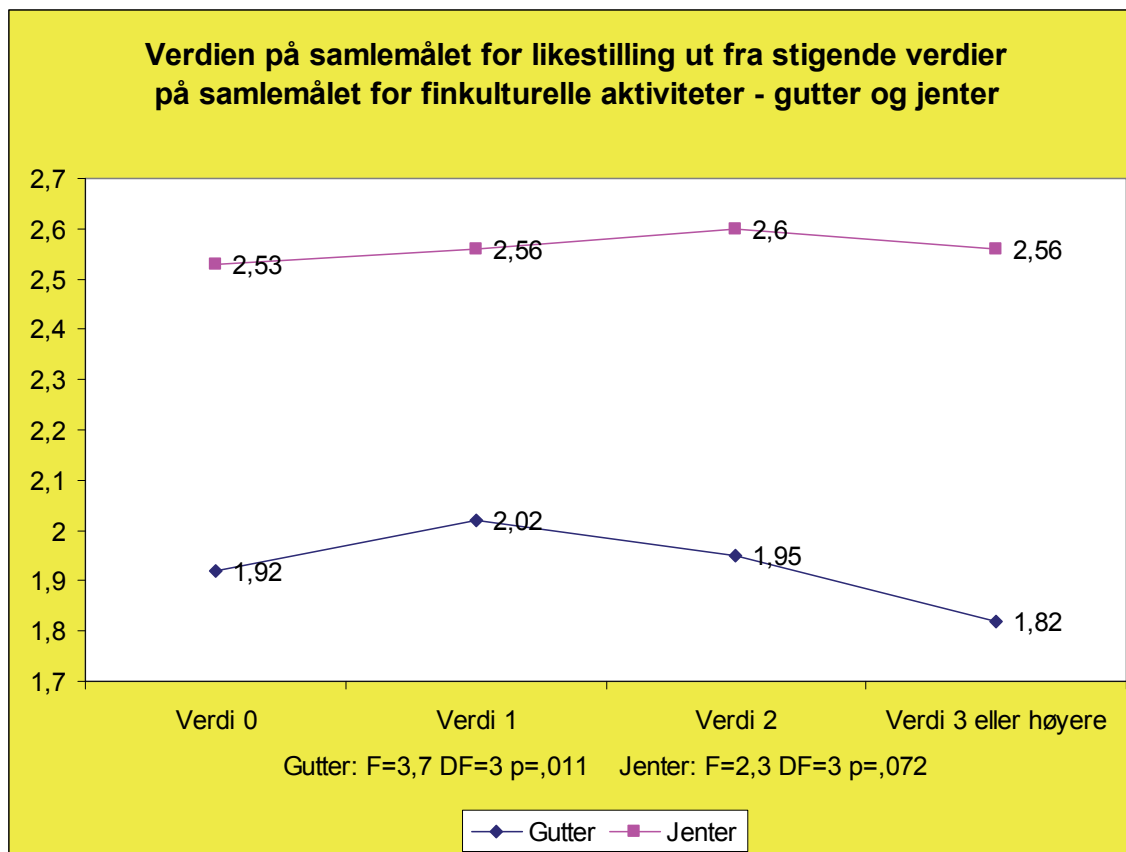
I prinsippet går denne fordelingen fra 0 til 6. Det er likevel svært få som skårer 4, 5 eller 6. Følgende figur viser fordeling av verdien på dette samle-målet ut fra land.

Island skiller seg i noen grad ut. 27,5 prosent av de unge har siste 30 dager en gang besøkt enten teater, kunstgalleri eller vært på klassisk konsert. Ytterligere 15,1 prosent av de unge har to eller flere ganger vært på teater,

kunstgalleri eller klassisk konsert. I Sverige er det bare 18,5 prosent som én eller flere ganger har vært teater, kunstgalleri eller klassisk konsert.

Følgende figur viser verdien på samlemålet for likestilling ut fra stigende verdier på samlemålet for finkulturelle aktiviteter – ut fra kjønn.

Utslaga er små. For jentene er denne fordelingen ikke signifikant. Guttene derimot viser en svak signifikans. Mest for likestilling er gutter som har verdien 1 på samlemålet for finkulturelle aktiviteter, og minst gutter som har verdien 3 eller høyere. Her er altså ikke noen entydig retning. Tolkningen blir derfor også vanskelig.

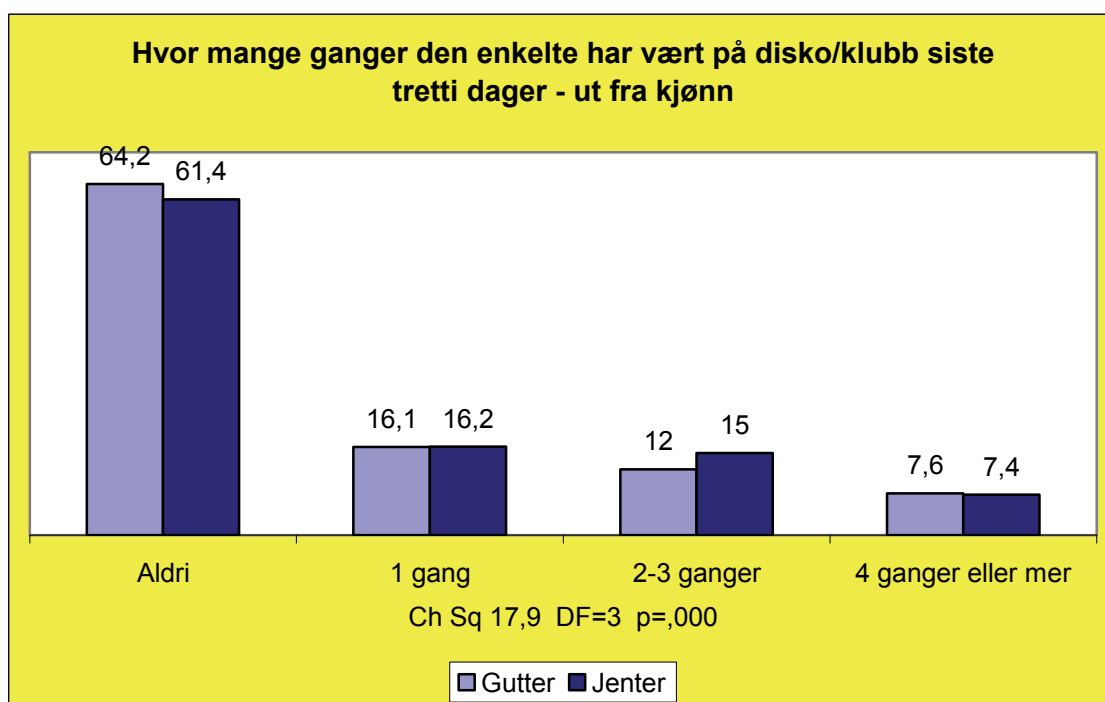
5.4 Kommersielle underholdningstilbud

5.4.1 POPKONSERT, DISKOTEK OG KLUBBER

Er det omvendt slik at unge som frekventerer mindre elitepregete og mindre finkulturelle underholdningstilbud, samtidig er mindre tilhengere av likestilling? Det er sett på to ulike kommersielle typer av tilbud: popkonserter og

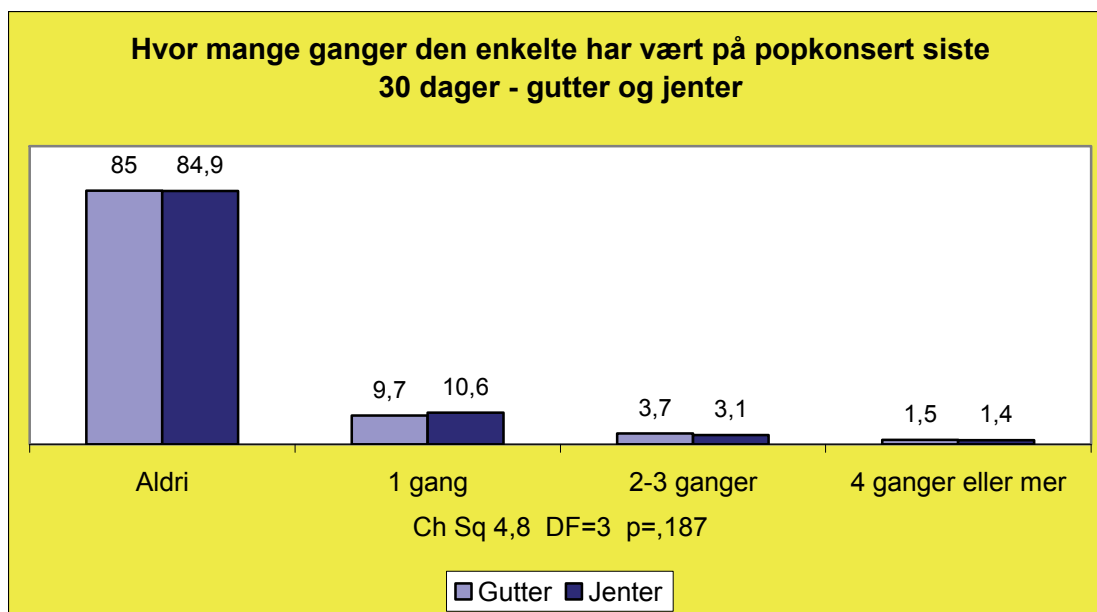
diskoteker og klubber. Også i disse analysene er Danmark og Grønland utelatt på grunn av usikre tall.

Følgende figur viser hvor mange som har vært på diskoteker eller klubber siste 30 dager. Spørreskjemaet har følgende formulering «disco/klubb». Hva som mer presist legges i sammenstillingen av disse to orda kan nok variere noe både fra land til land, og fra individ til individ. Likevel pekes det mot en kommersiell del av utelivet, spesielt innretta mot de unge der, det spilles høy rytmisk og diskopreget musikk.

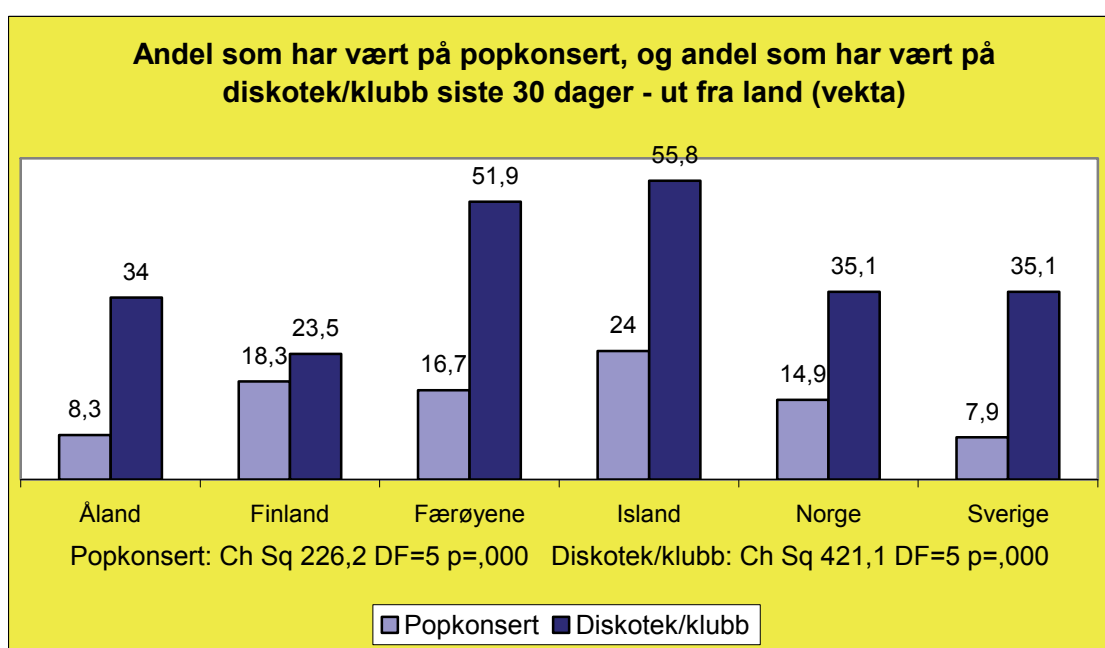
Ut fra denne fordelingen kommer det ikke fram noe bilde av en utpreget festekultur hos de unge. De fleste bruker denne typen tilbud bare i moderat grad. Forskjellene mellom gutter og jenter er små. 64,2 prosent av guttene og 61,4 prosent av jentene har sist måned, siste 30 dager, ikke vært på slike steder – mens i overkant av 16 prosent har vært der en gang. Mellom 7 og 8 prosent har vært på disco/klubb fire ganger eller mer.

Hvor vanlig er det å gå på popkonsserter?

Å gå på popkonsert er langt mindre utbredt enn å gå på diskotek og klubber. Det kan være at denne typen arrangementer er mer sesongbetonet enn å gå på diskoteker og klubber. Dataene er samlet inn høst og vinter, mens festivaler og større musikkbegivenheter gjerne foregår i sommerhalvåret. Bare rundt 15 prosent av de unge har siste måned, siste 30 dager, vært på popkonsert en eller flere ganger. Av disse har flertallet – rundt 10 prosent av utvalget – bare vært på popkonsert en gang. Forskjellene mellom gutter og jenter er ikke signifikante.

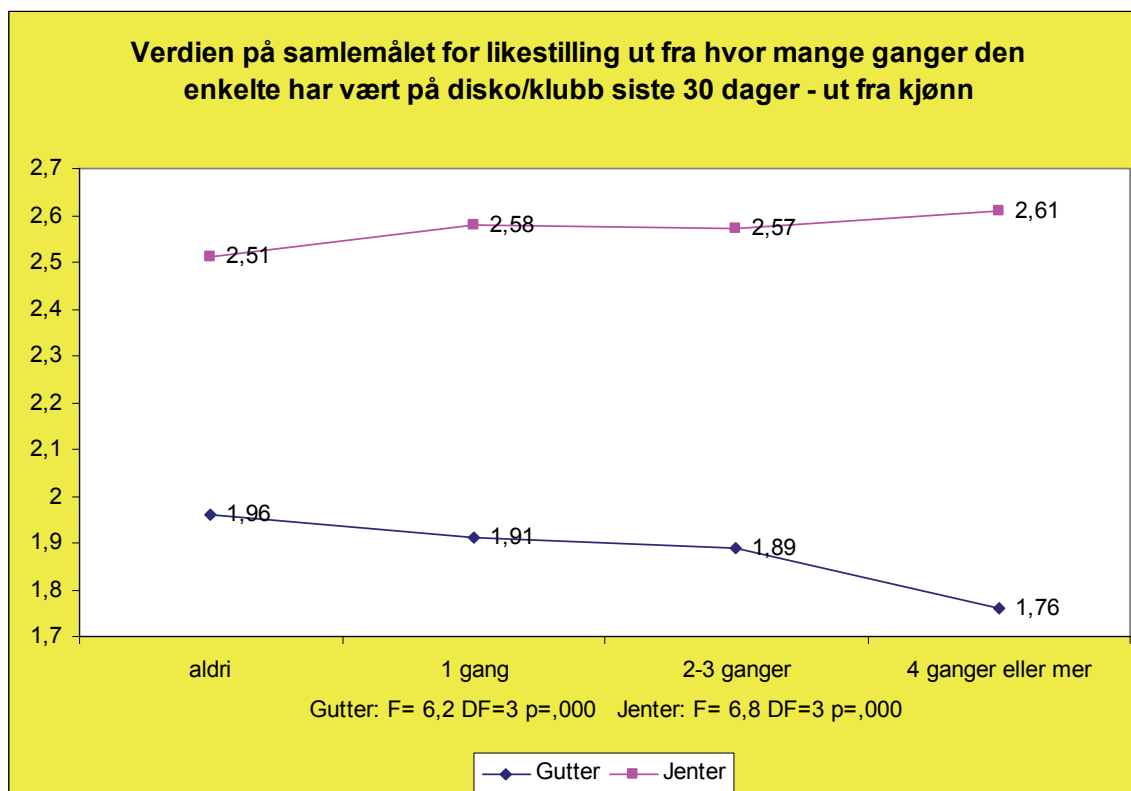
Følgende figur viser hvor stor andel av de unge som har vært på diskotek/klubb eller på popkonsert siste 30 dager fordelt på land.

Mønsteret korresponderer ganske godt med hva vi fant for finkulturelle aktiviteter. Det er tydelig en ulik kultur i de forskjellige nordiske landene på det å gå ut. Island ligger på topp både for popkonsert og for diskoteker og klubber. På Island er det 55,8 prosent som har vært på diskotek eller klubb siste 30 dager mens 24,0 prosent har vært på popkonsert. Minst vanlig er det å gå på diskoteker og klubber i Finland. Der har bare 23,5 prosent som har vært på slike steder siste 30 dager. Popkonserter er minst utbredt på Åland og i Sverige. Rundt 8 prosent av ungdommene i disse landene har vært på popkonsert siste måned.

5.4.2 KOMMERSIELL UNDERHOLDNING OG LIKESTILLING

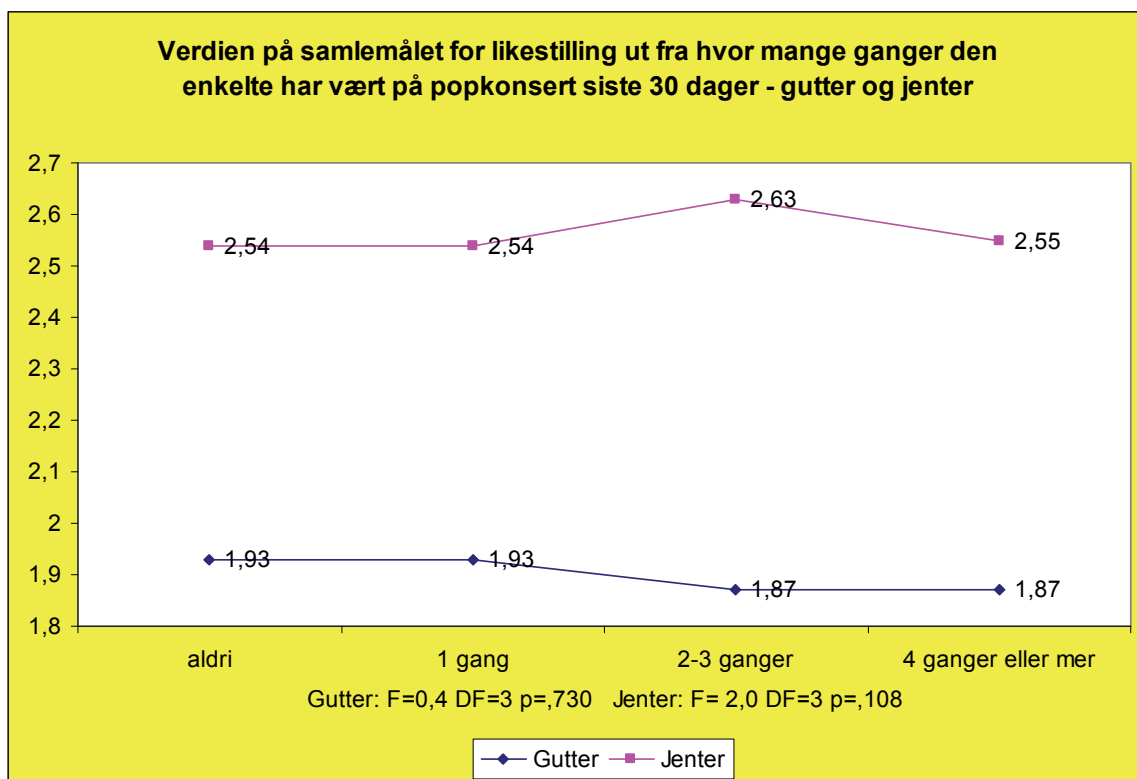
Er det samband mellom å oppsøke denne typen steder og hvilket syn de unge har på likestilling? Det er først sett på diskotek/klubb.

Både for gutter og jenter er det et visst utslag, men utslagene går i hver sin retning. For guttene er det slik at desto oftere de oppsøker slike steder og opptrer som festløver på byen, desto mer negative er de til likestilling. Verdien på samlemålet for likestilling varierer fra 1,96 hos de guttene som ikke har vært på slike steder siste 30 dager, til 1,76 hos de guttene som fire

ganger eller mer har vært på diskotek eller klubb. Jenter derimot som ofte går på diskotek eller klubb, er i større grad opptatt av likestilling. Verdien på samlemålet for likestilling varierer fra 2,51 hos de som ikke har vært på diskotek eller klubb siste 30 dager til 2,61 hos de jentene som har vært der fire ganger eller mer. Er aktivt sosialt liv ute på «byen» der kommersielle tilbud av denne typen inngår, er tydeligvis også del av en moderne kvinne-rolle som inkluderer et positivt syn på likestilling. Paradokset er at i disse settingene treffer de gutter som langt fra deler det samme moderne synet.

Hvilket samband er det mellom å gå på popkonserter og synet på likestilling?

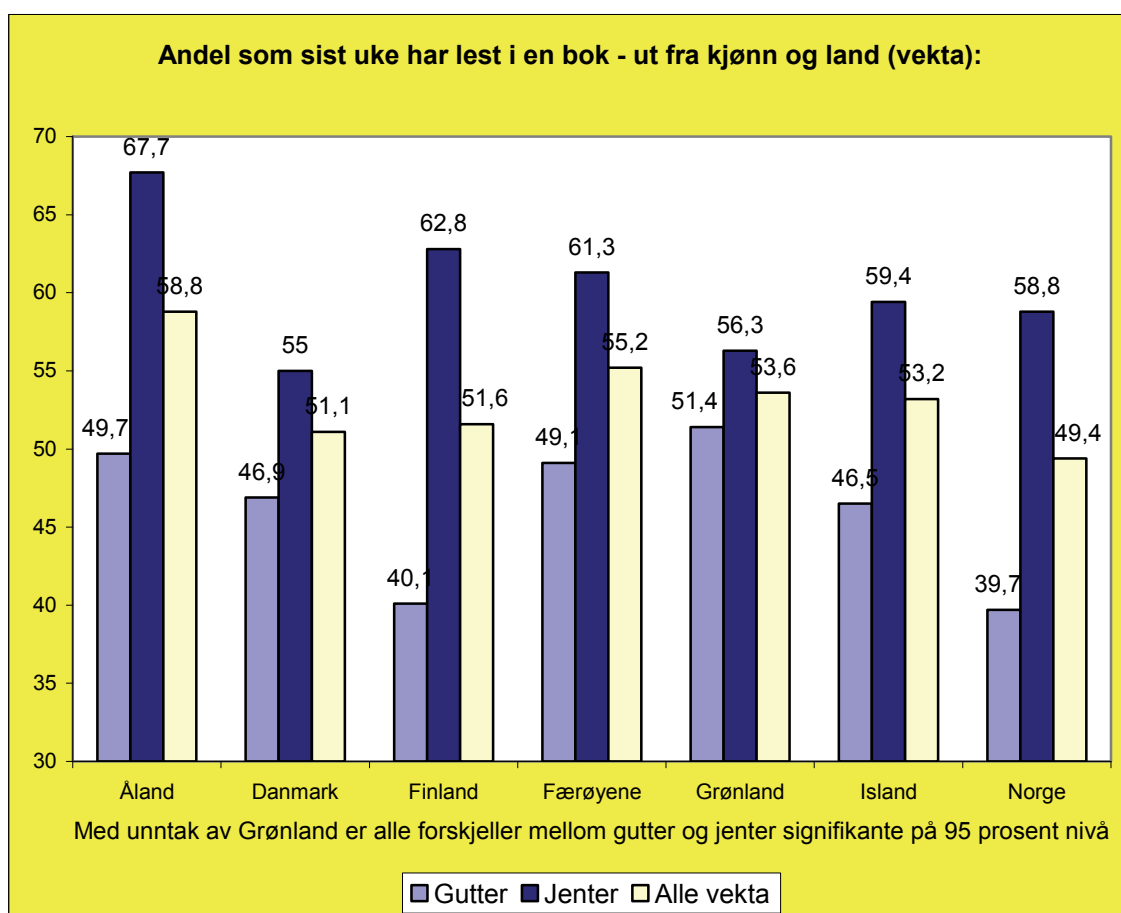
Fordelingen er tilnærmet flat. Verken for gutter eller jenter er det noen signifikante sammenhenger mellom å gå på popkonserter og holdninger til likestilling.

5.5 Ulike typer litteratur

5.5.1 BØKER

Er det sammenheng mellom hvor mye, og hva, de unge leser og synet på likestilling? I spørreskjemaet er det i alt seks ulike spørsmål om lesing av ulike typer litteratur. Overskriften er som følger: Hvor mange timer i gjennomsnitt per uke leser du følgende? Alternativene er bøker (ikke skolebøker), tegneserier, aviser, blader, artikler på internett og annet stoff på internett. Svaralternativene er «ingen», «½ til 1 time», «2–3 timer», «4–5 timer», «6–9 timer», «10–15 timer» og «16 timer eller mer». Åtte ungdommer har kryssa av for «16 timer eller mer» på alle disse seks formene for lesestoff. Disse er fjerna. Her er i denne sammenhengen ikke sett på «blader» og på «annet stoff på internett».

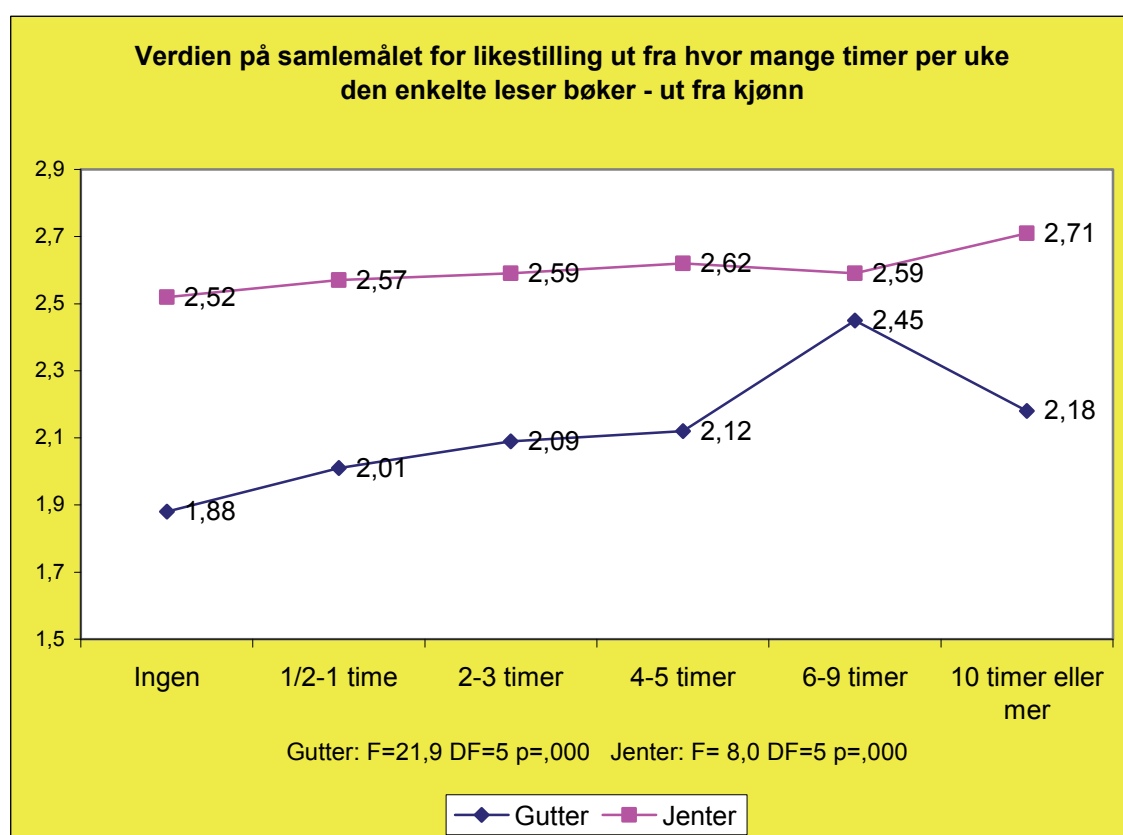
Hvor mye leser de unge bøker utenom skolebøker?

Generelt, uansett land, leser jenter bøker til dels betydelig mer enn gutter. I Finland har 62,8 prosent av jentene mot 40,7 prosent av guttene lest i ei bok

siste uke. Tilsvarende tall i Norge er 58,8 prosent og 39,7 prosent. I denne oversikten leser de norske guttene minst av alle. Minst forskjell mellom gutter og jenter ser det ut til å være i Danmark og på Grønland. Samlet for gutter og jenter er det Norge som kommer dårligst ut. 49,4 prosent av de norske ungdommene har lest i ei bok siste uke. Både Danmark og Finland ligger mellom 51 og 52 prosent. Best ut kommer Åland. Der har 58,8 prosent av ungdommene lest i ei bok siste måned.

Er det samband mellom hvor mye den enkelte leser bøker og synet på likestilling?

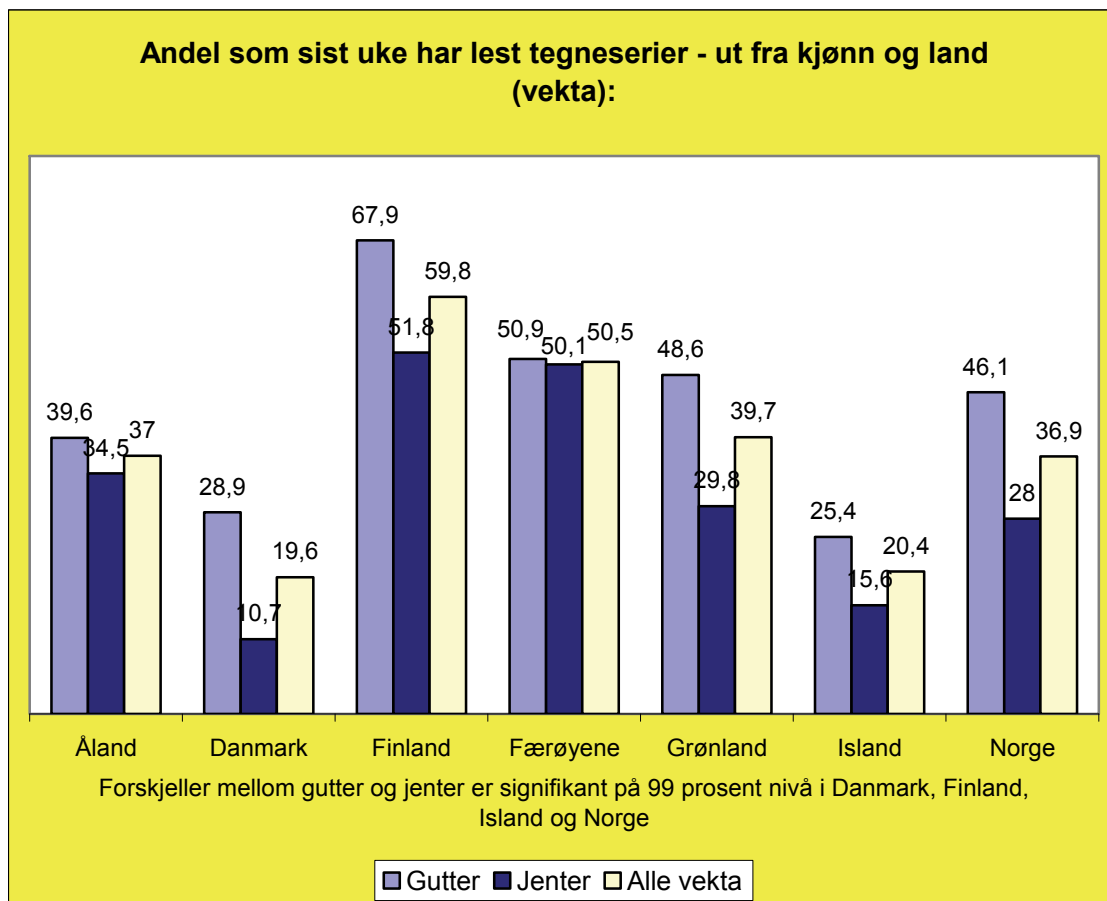

Spesielt for guttene er utslagene markerte. Verdien på samlemålet for likestilling øker fra 1,88 hos de som ikke har brukt tid på å lese bøker siste uke, til 2,45 hos de som har lest bøker 6 til 9 timer, og 2,18 hos de som har lest 10 timer eller mer per uke. Også blant jentene er det en tydelig sammenheng mellom hvor mye de leser bøker og synet på likestilling. Hos de jentene som ikke har lest i noen bok utenom skolebøker siste uke, er snittverdien på samlemålet for likestilling 2,52. Snittverdien på samlemålet

for likestilling stiger nokså jevnt til 2,71 hos de jentene som leser 10 timer eller mer i uka.

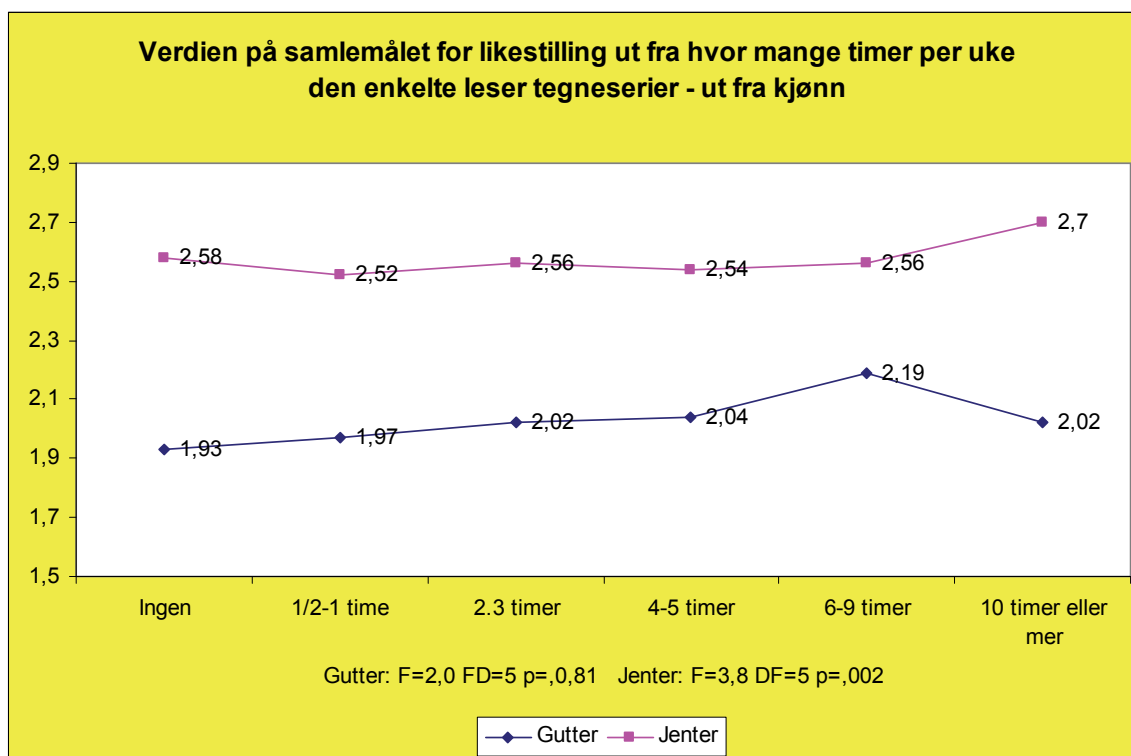
5.5.2 TEGNESERIER

Er det sammenheng mellom hvor mye de unge leser tegneserier og hvilken oppfatning de har om likestilling? Følgende figur viser andel som sist uke har lest tegneserier. Det er skilt både på land og kjønn.

Hvor populært det er å lese tegneserier varierer betydelig fra land til land. Minst populært er det å lese tegneserier i Danmark og på Island. På Island er det 20,4 prosent som har lest tegneserier siste uke og i Danmark 19,6 prosent. Bare 10,7 prosent av de danske jentene har lest i tegneserier siste uke. Finland topper nokså suverent. I Finland har 59,8 prosent av de unge – 67,9 prosent av guttene og 51,8 prosent av jentene – lest tegneserier siste uke. Generelt leser guttene en del mer tegneserier enn jentene.

Er det noe klart samband mellom bruk av denne typen litteratur og synet på likestilling?

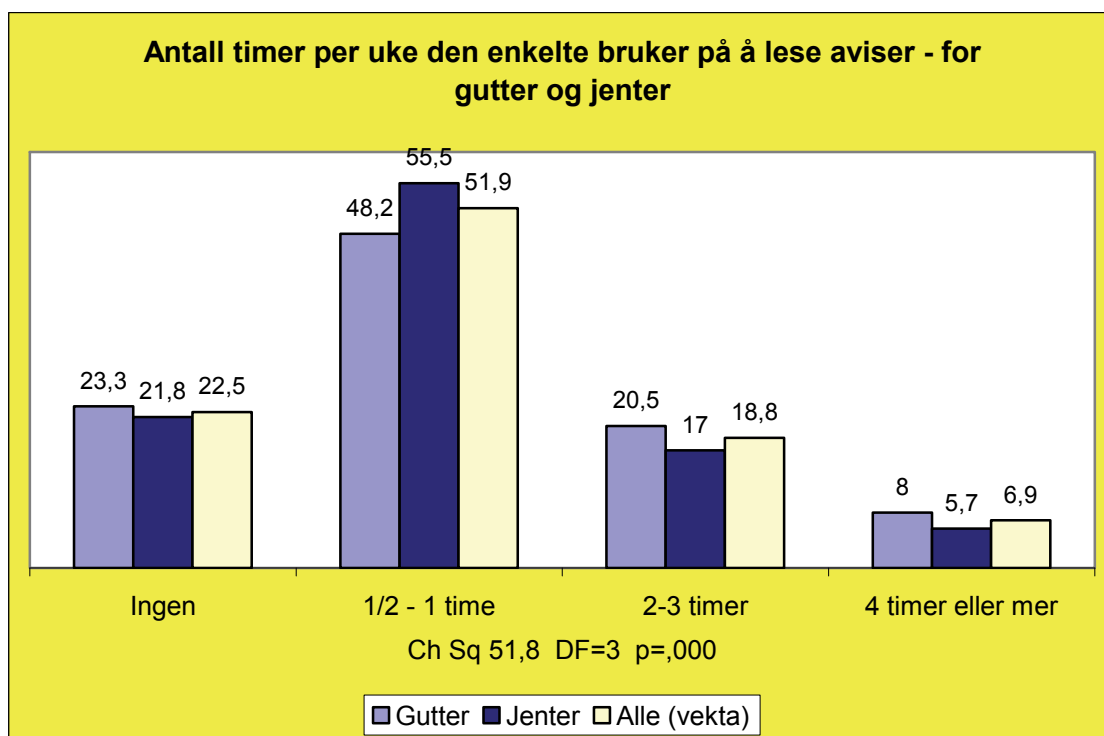

For guttene ser det ut til å være en tendens i retning av at desto mer de leser tegneserier, desto mer er de for likestilling. Verdien på samlemålet for likestilling stiger fra 1,93 hos de som ikke leser tegneserier, til 2,19 hos de som leser 6 til 9 timer i uka. Grunnen til at disse forskjellene likevel ikke blir signifikante i figuren, er at bare 31 gutter leser 6 til 9 timer i uka, mens 38 gutter leser 10 timer eller mer. For jenter er denne fordelingen så vidt signifikant. Det er likevel ikke noen entydig tendens i retning av at desto mer den enkelte leser tegneserier, jo mer er hun for likestilling. Høyest verdi på samlemålet for likestilling har de som leser 10 timer eller mer i uka, fulgt av de som ikke leser tegneserier.

5.5.3 AVISER

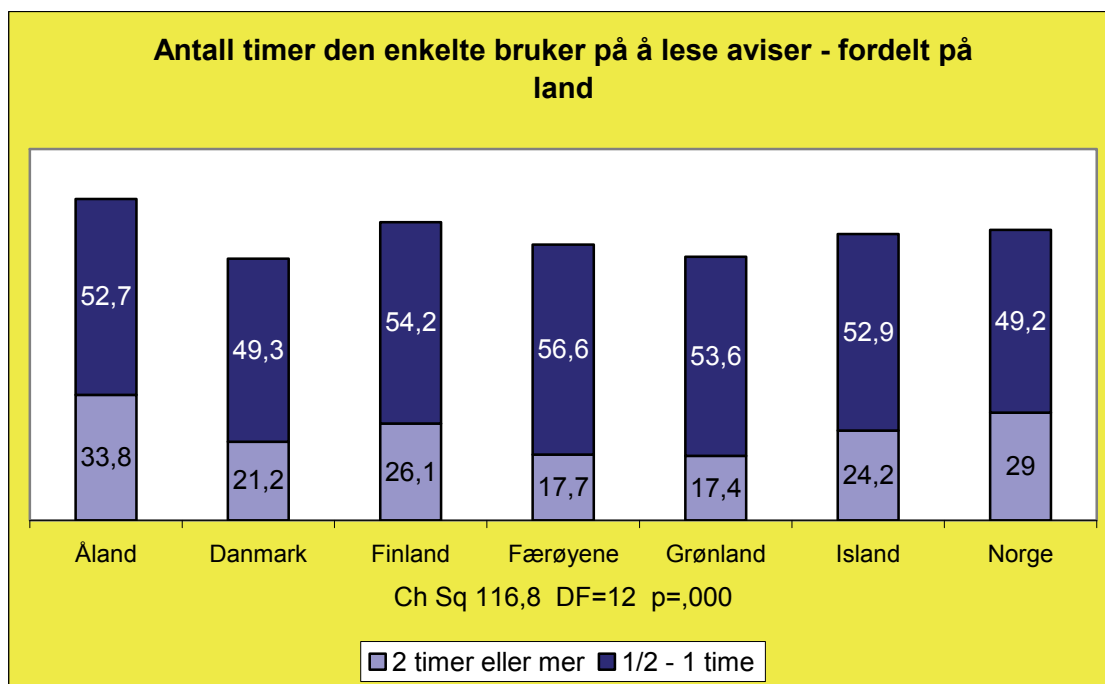
Samvarierer avislesing med synet på likestilling? Det er et poeng at innholdet i avisene er nokså variert sammensatt – fra kjendisstoff, vitsetegninger og sport, til kronikker, lokalstoff og utenriksdekning. Ingen leser alt, og to personer kan gjerne ha lest den samme avisa uten å ha fått med seg noe av det samme innholdet. Det er ikke spurt etter hvilket avisstoff de unge leser, og det kan godt være at gutter og jenter velger ulikt. Ikke desto mindre er det grunn til å mene at avislesing er en form for «intellektuell» syssel.

Følgende figur viser antall timer per uke den enkelte leser aviser fordelt på kjønn.

22,5 prosent – noen flere gutter – leser vanligvis ikke aviser, mens 6,9 prosent oppgir at de bruker fire timer eller mer per uke. Guttene er også i flertall blant de som leser mye aviser. 28,5 prosent av guttene mot 22,7 prosent av jentene bruker så mye som to timer eller mer per uke på avislesing.

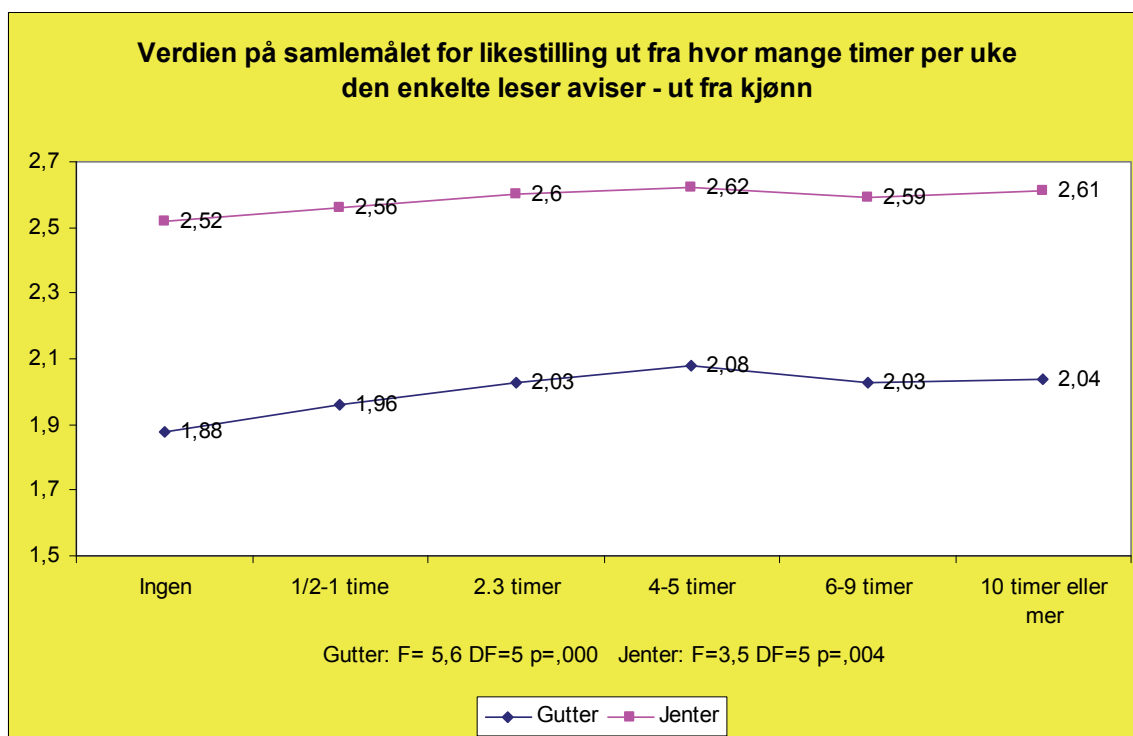
Hvilke forskjeller er det mellom de ulike landa? Det er sett på andel som oppgir at de bruker en halv til én time og andel som bruker 2–3 timer eller mer.

Ut fra denne fordelingen ser andelen flittige avislesere, de som bruker to timer eller mer per uke, ut til å være størst på Åland – fulgt av Norge. På Åland er det 33,8 prosent og i Norge 29,0 prosent som bruker 2 timer eller mer. Minst andel flittige avislesere er det på Færøyene og Grønland der bare mellom 17 prosent og 18 prosent bruker 2 timer eller mer.

Ser vi på den totale andelen av de unge som vanligvis leser aviser, kommer Danmark og Grønland dårligst ut. I Danmark er det 29,5 prosent og på Grønland 29,0 prosent som vanligvis ikke leser aviser. Tilsvarende tall for Åland er 13,5 prosent, og for Finland 19,7 prosent.

Følgende figur viser sambandet mellom hvor mye de unge leser aviser og synet på likestilling. Det er skilt mellom gutter og jenter.

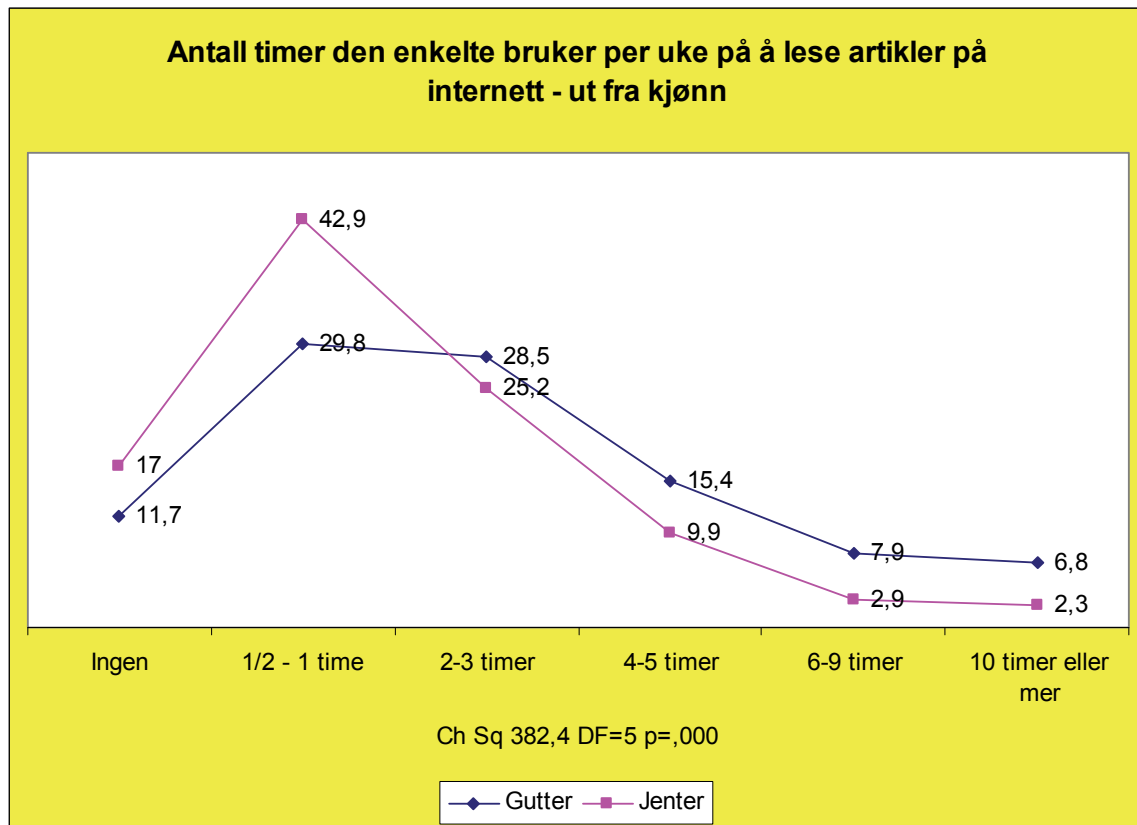

Avislesing korrelerer nokså svakt, men likevel positivt med holdning til likestilling både for gutter og jenter. Verdien på samlemålet for likestilling stiger fra 2,52 hos de jentene som vanligvis ikke leser aviser, til 2,61 hos den lille gruppa som leser 10 timer eller mer per uke. Blant guttene stiger verdien på samlemålet for likestilling fra 1,88 hos de som ikke leser aviser, til 2,08 hos de som leser 4 til 5 timer og 2,04 som leser 10 timer eller mer.

5.5.4 INTERNETTARTIKLER

Internett har i løpet av få år blitt en ny kilde eller base for informasjon og kunnskap. Hvilken sammenheng er det mellom å bruke internett til å finne fram ulike artikler og kunnskapsstoff, og synet på likestilling? Som for aviser gjelder at det stoffet som er tilgjengelig på internett, er svært sammensatt og dekker det meste. Heller ikke her er det mer spesifikt spurt etter hva de unge er på jakt etter eller bruker internett til.

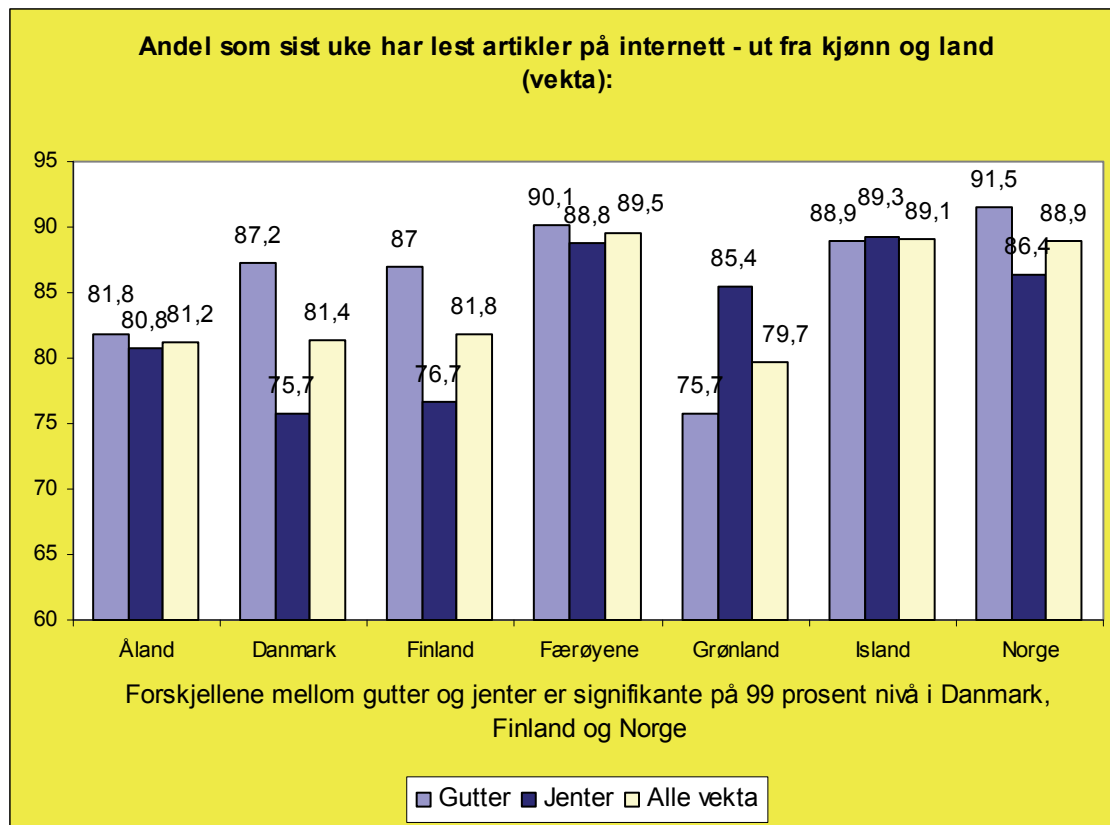
Hvor mye tid går med til å lese artikler på internett? Følgende figur viser antall timer per uke fordelt på kjønn.

Mens bøker er jentenes domene, er det guttene som i størst grad bruker internett til å finne stoff av interesse. Det ser ut til at de unge bruker internett betydelig mer enn de leser aviser. 17,0 prosent av jentene mot 11,7 prosent av guttene svarer «ingen». Det vil si at de vanligvis ikke bruker tid på å lese artikler på internett.

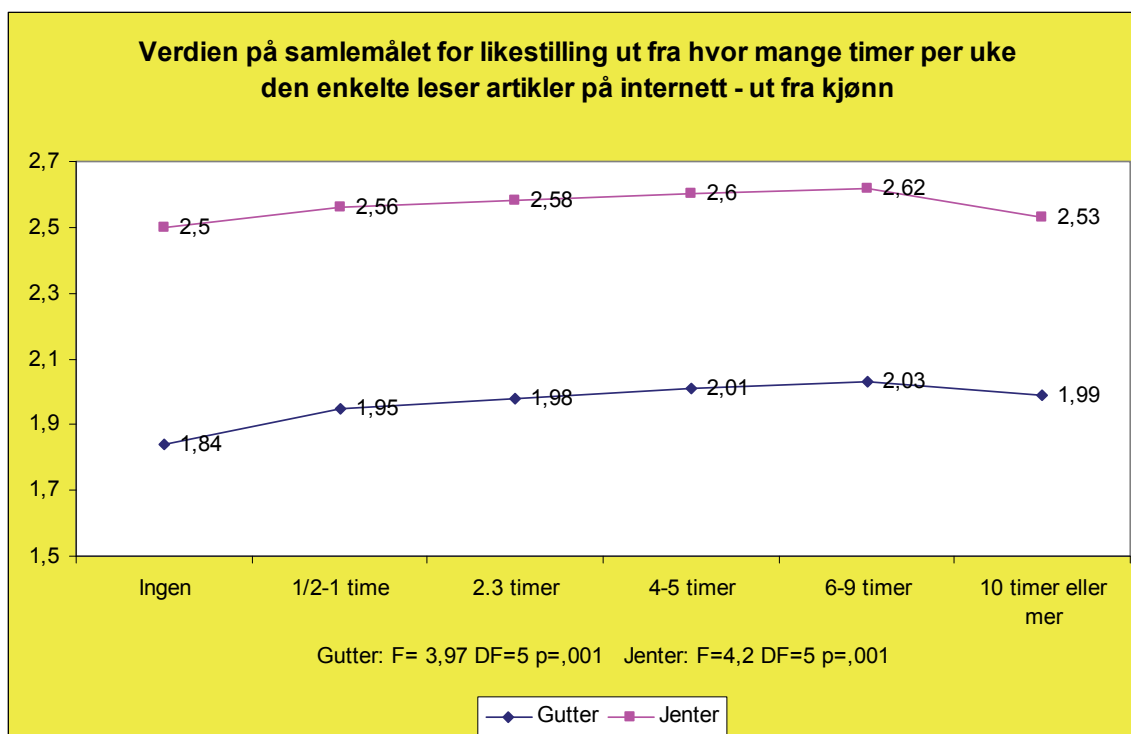
Jentene er også i klart flertall blant de som bare i liten grad, bruker internett til å lese artikler. 42,9 prosent av jentene mot 29,8 prosent av guttene oppgir at de bruker fra en halv til 1 time. Til gjengjeld er guttene i klart flertall blant de som bruker mye tid på internettstoff av denne typen. 30,1 prosent av guttene og 15,1 prosent av jentene oppgir at de bruker 4 timer eller mer.

Følgende figur viser andel som svarer positivt på at de sist uke har lest artikler på internett. Det er skilt mellom land og kjønn.

Også denne framstillingen viser at guttene i større grad bruker internett til å lese artikler. Flest brukere er det på Færøyene, Island og i Norge. I disse tre landene bruker rundt 89 prosent internett på denne måten minst én gang i uka. På Grønland, i Finland, Danmark og på Åland, er denne andelen rundt 80 prosent. I Danmark og i Finland er forskjellen mellom gutter og jenter størst. Begge steder er det rundt 10 prosent flere gutter som vanligvis leser internettartikler. På Grønland er det derimot flest jenter som bruker internett på denne måten.

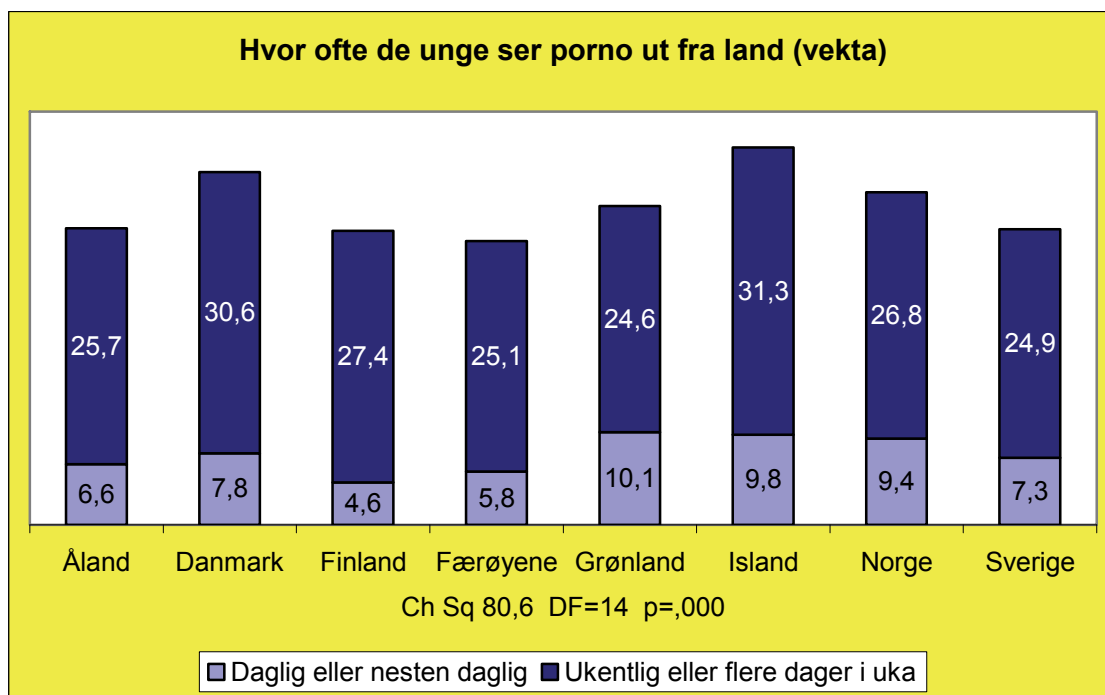
Hvilket samband er det mellom hvor mye tid de unge bruker til å lese artikler på internett og synet på likestilling?

Både for gutter og jenter er det en svak, men signifikant, tendens i retning av at de som leter fram og leser artikler på internett i større grad er positive til likestilling. Blant jentene stiger verdien på samlemålet for likestilling fra 2,5 hos de som vanligvis ikke bruker internett til å finne fram artikkelstoff, til 2,62 hos de som bruker 6 til 9 timer i uka. Tilsvarende tall for guttene er 1,84 og 2,03.

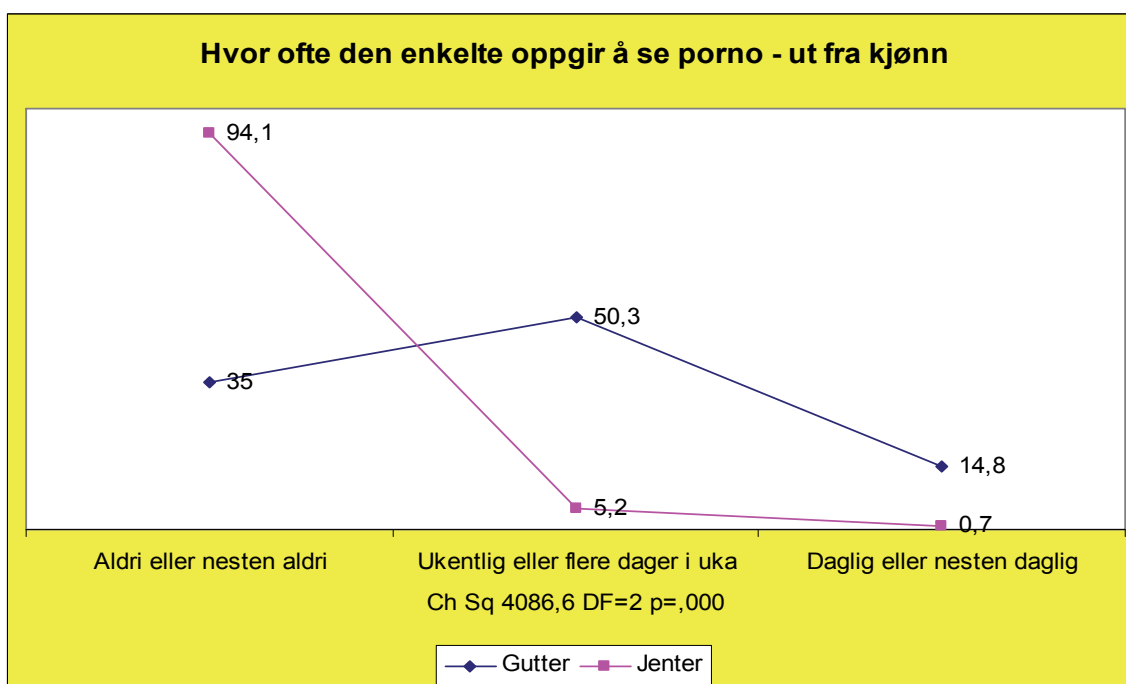
5.6 Se på porno

Det har mellom annet fra kvinnepolitisk hold vært ført en langvarig og til dels hatsk kampanje mot pornografi. Argumentene har gått på at bruk av pornografi er uttrykk for en kvinnefiendtlig og kvinnediskriminerende holdning – det er salg av kvinnekroppen med mer. Denne tematikken skal ikke utdypes videre. I denne sammenhengen blir problemstillingen om det er slik at unge som ser pornografi, også har en mer negativ holdning til likestilling og til kvinnesak generelt. Spørsmålet er ganske enkelt hvor ofte de unge ser pornografi. Det er skilt mellom «aldri eller nesten aldri», «ukentlig eller flere dager i uka» og «daglig eller nesten daglig».

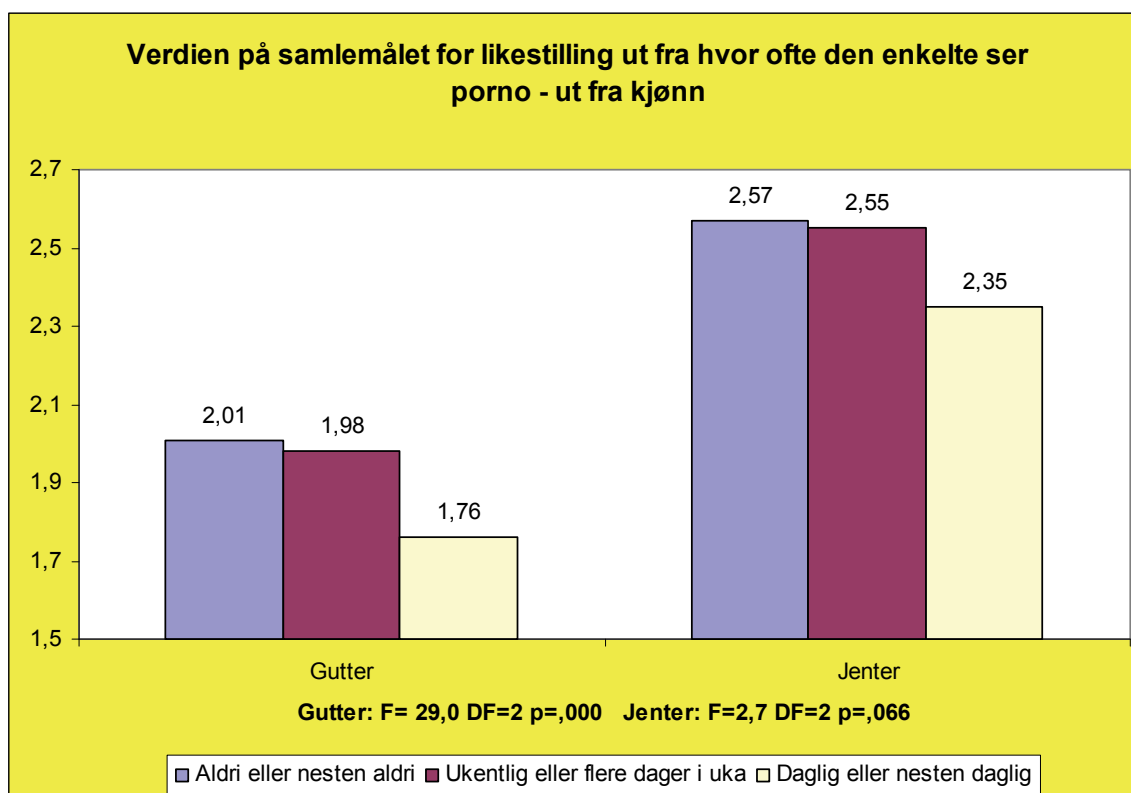
Det er nokså små forskjeller mellom de ulike nordiske landene ut fra hvor ofte de unge ser pornografi. Mest utbredt ser det likevel ut til å være på Island der 41,1 prosent av de unge i denne aldersgruppa ser pornografi ukentlig eller oftere. Ut fra disse tallene er det minst vanlig å se pornografi på Færøyene. Der er det 30,9 prosent som oppgir å se pornografi ukentlig eller oftere.

Hvor store forskjeller er det mellom gutter og jenter. Er pornografi ensidig et guttefenomen?

Langt på veg er det guttene som ser porno. Bare rundt 6 prosent av jentene oppgir at de ser pornografi ukentlig eller oftere mot 65,1 prosent av guttene. Det kan være grunn til å stille spørsmål om det å se porno er så skambelagt for jentene at de underrapporterer hvor ofte de ser porno. Alternativt kan det være noe med pornoens framstillingsform som mest appellerer til gutter – slik at jentene mer etterspør erotisk materiale i andre innpakninger.

Hvordan samvarierer pornotitting med synet på likestilling?

Både for gutter og jenter gjelder at det å se porno «ukentlig eller flere dager i uka» bare i moderat grad, og ikke signifikant, samvarierer med synet på likestilling. De som derimot er hekta og ser porno «daglig eller nesten daglig», er klart mer negative til likestilling. For guttene faller verdien på samlemåler for likestilling fra 2,01 hos de som ikke ser porno, til 1,76 hos de som «daglig eller nesten daglig ser porno». Tilsvarende tall for jentene er 2,57 og 2,35. De få jentene som er storbrukere av porno, har altså likevel et langt mer positivt syn på likestilling, sammenliknet med gutter som vanligvis ikke ser porno.

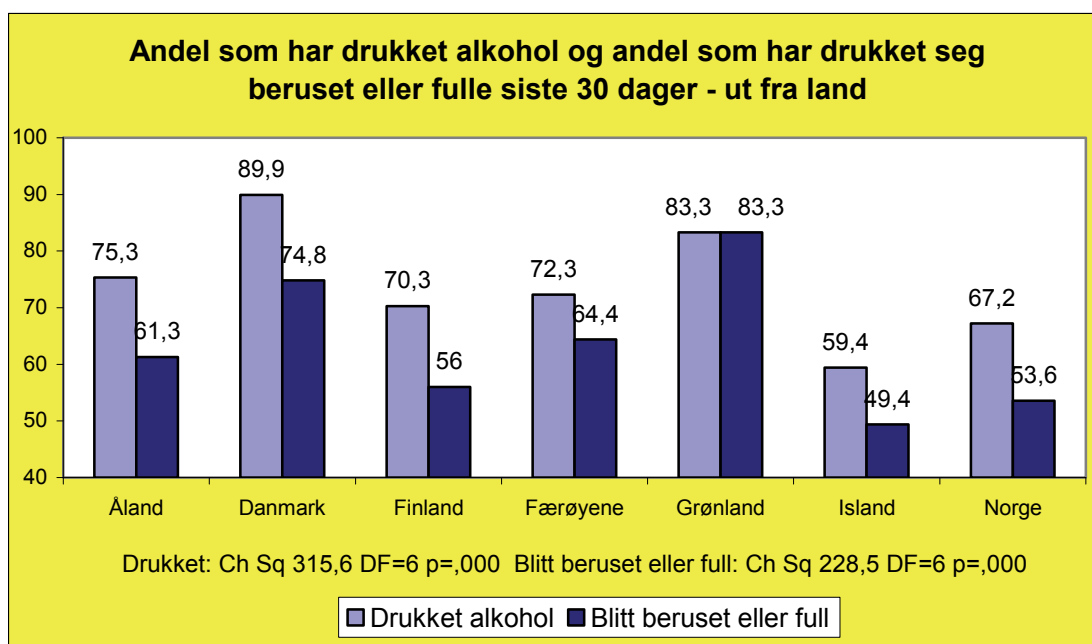
5.7 Bruk av alkohol

Til de unges fritid hører bruk av alkohol og, i noen tilfeller, også andre rusmidler. I løpet av tenårene debuterer de fleste i den mening at de prøver

ut alkoholens gleder og forbannelser. Rus i ulike varianter har opp gjennom historia inngått som viktige elementer i menneskelige sivilisasjoner og kulturer. I Norden er det alkohol som har vært det dominerende og legitime rusmiddelet. I ulike sosiale sammenhenger er det forventet at voksne skal drikke. Det er de som ikke drikker, som bryter sosiale koder. Når tenåringer drikker alkohol kan dette derfor betraktes som at de lærer seg en voksen væremåte og også kulturelle koder som står sentralt i vår kultur.

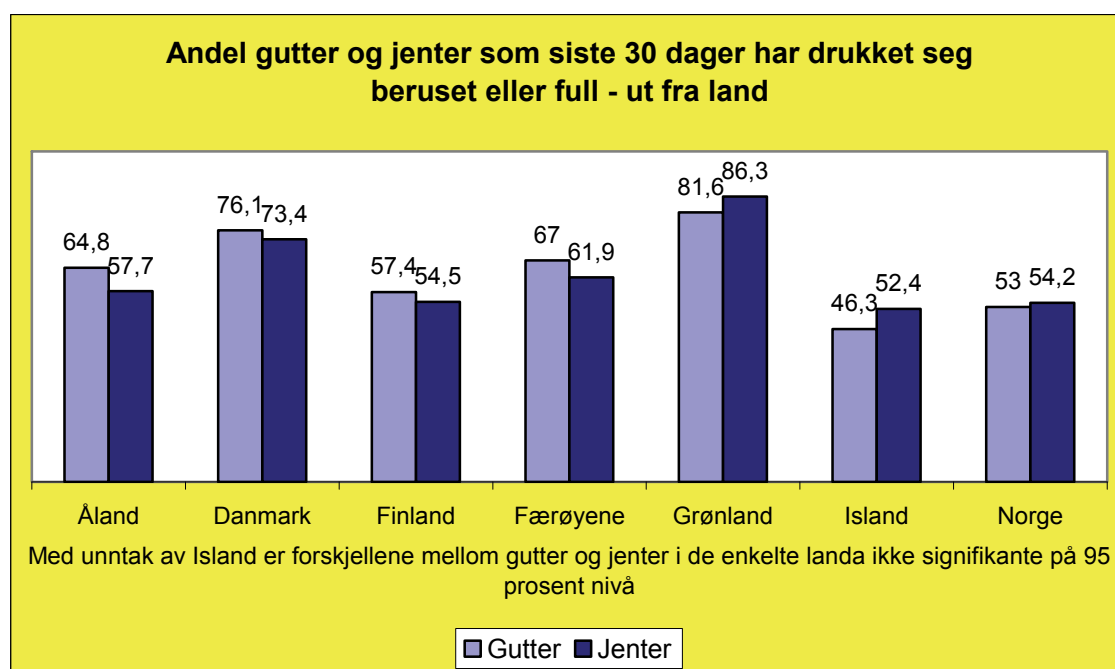
For mange unge og voksne utgjør alkohol en helt sjølsagt del av samværet med venner. Unge som drikker alkohol midt i tenåra, har mange venner, og de fører et aktivt sosialt liv (Øia og Strandbu 2010). En rekke forskere har hevdet at drikking i ungdomsalderen uttrykker en kollektiv, symbolsk handling. Unge menneskers eksperimentering med og bruk av rusmidler kan betraktes som et ritual, eller en innvielse. Han eller hun har tatt steget fra å være barn til å bli ungdom (Pape 1996, Aas 1995). Slik kan det å drikke alkohol betraktes som del av et frigjøringsprosjekt i retning mer sjølstendighet, en mer avansert sosial rolle og en markering av at barndommen er slutt. I historisk perspektiv har alkohol vært menneskets domene. Spørsmålet gjenstår om bruk av alkohol også symboliserer et brudd med en tradisjonell kvinneverole.

Følgende figur viser andelen som har drukket alkohol siste 30 dager og andelen som har blitt beruset eller fulle.

På Grønland har 83,3 prosent av de unge i løpet av siste 30 dager drukket alkohol. Alle disse har blitt fulle eller beruset. Ser vi bort fra Grønland er det Danmark som nokså klart toppe denne oversikten over hvor ofte de unge drikker – og også hvor mange av dem som blir fulle. I Danmark er det 89,9 prosent som har drukket alkohol siste 30 dager mot 67,2 prosent i Norge og 59,4 prosent på Island. Tilsvarende er det i Danmark 74,8 prosent som har blitt fulle eller beruset, mot 53,6 prosent i Norge og 49,4 prosent på Island. Generelt viser disse tallene at store grupper av ungdom jevnlig bruker alkohol, men at det også er vanlig i mange ungdomsmiljøer ikke å drikke.

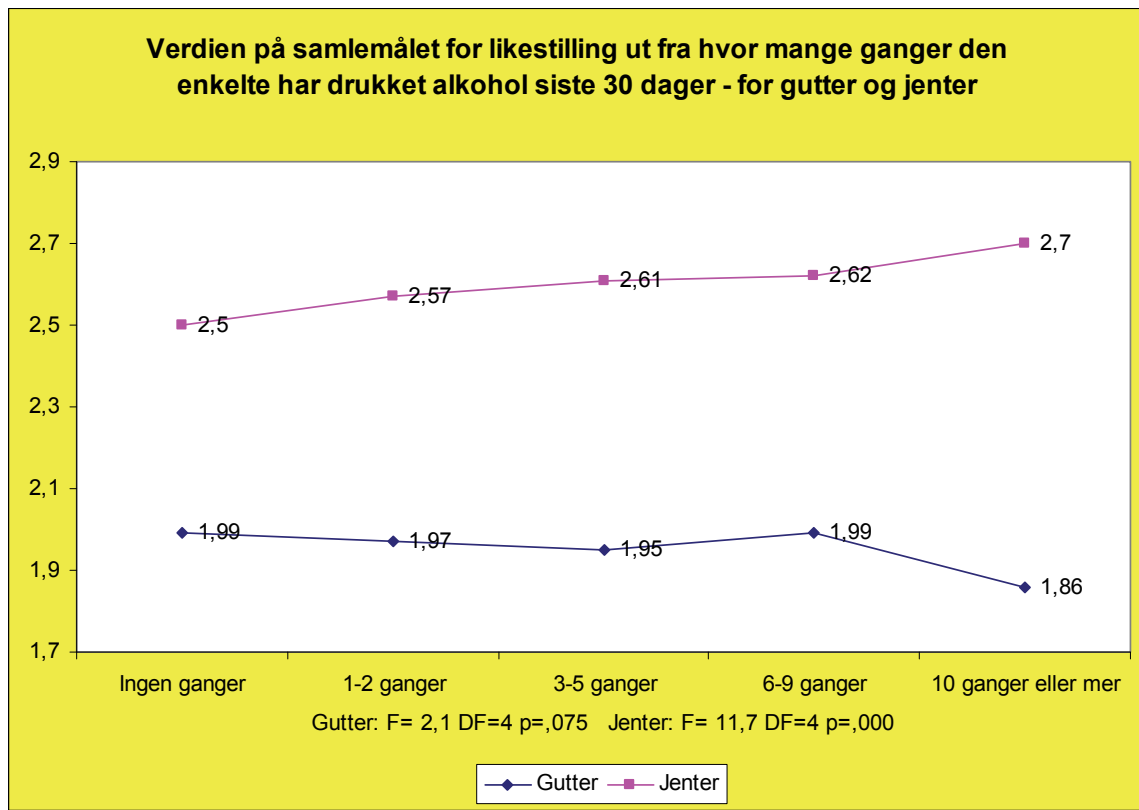
Hvilke forskjeller er det mellom gutter og jenter? Den følgende figuren viser andelen gutter og jenter som har drukket seg beruset eller full siste 30 dager ut fra land.

Forskjellene er gjennomgående små mellom gutter og jenter. Bare i utvalget fra Island er det signifikans – i retning av at jentene oftere drikker seg fulle. Generelt er det slik at flere jentene drikker seg beruset eller fulle på Grønland, Island og i Norge, mens flest gutter drikker seg beruset eller fulle på Åland, i Danmark, Finland og på Færøyene. Tabellen skjuler at det er en tendens til at flest gutter har drukket seg fulle flere ganger.

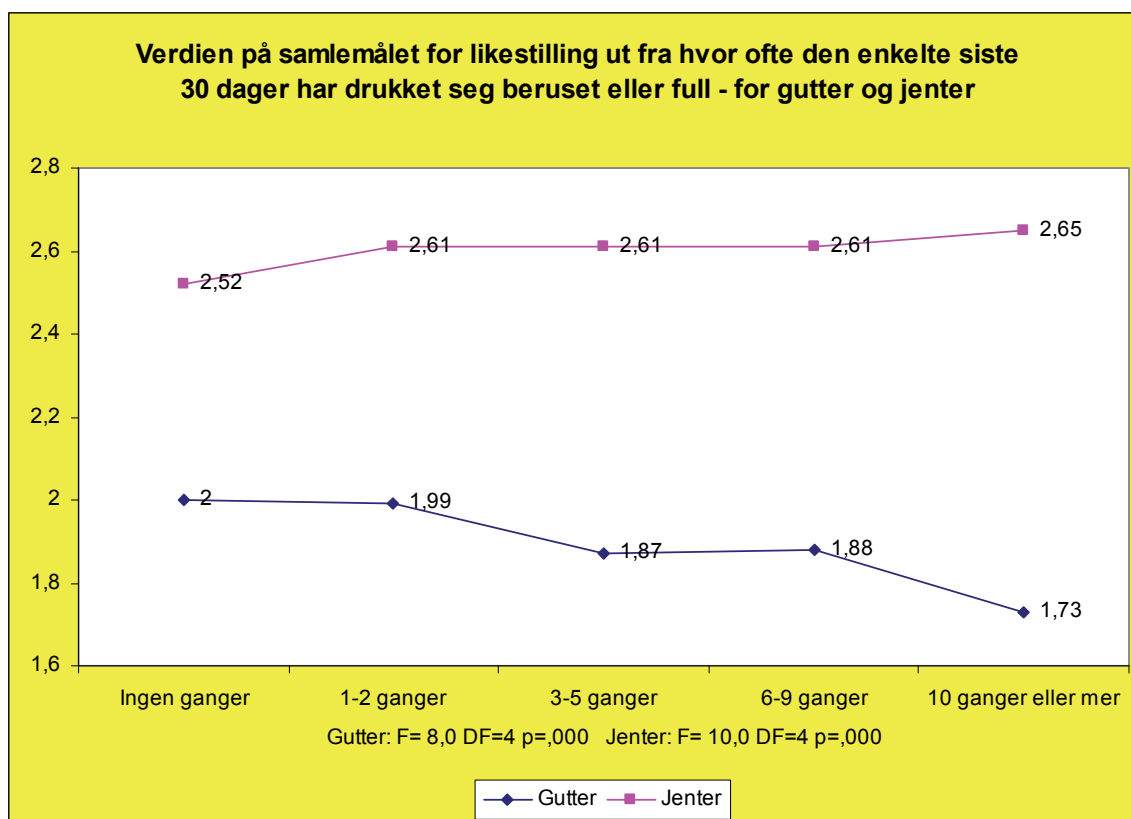
Hva er sambandet mellom bruk av alkohol og synet på likestilling? Her er først sett på sammenhengen mellom synet på likestilling og hvor mange

ganger den enkelte har drukket alkohol siste 30 dager. Det er skilt mellom gutter og jenter.

Fordelingen er ikke signifikant for guttene. Likevel går tendensen i retning av at de som drikker ofte, i mindre grad er tilhengere av likestilling. Disse ungdommene er likevel så få at det ikke gir signifikans. Jentene viser en helt annen fordeling. Enkelt er det slik at desto oftere unge jenter drikker alkohol, desto mer er de tilhengere av likestilling. Verdien på samlemåler for likestilling stiger fra 2,5 hos de jentene som ikke har drukket alkohol siste måned, siste 30 dager, til 2,7 hos de som har drukket alkohol 10 ganger eller oftere.

Er dette mønsteret identisk også når kravet blir at de unge skal ha blitt fulle eller beruset?

Igjen er det slik at jenter som beruser seg, eller som drikker seg fulle, i større grad er for likestilling. Verdien på samlemålet for likestilling stiger fra 2,52 hos de jentene som ikke har drukket seg full eller beruset siste 30 dager, til 2,65 hos de som har vært fulle eller beruset 10 ganger eller mer. Blant guttene er det nå en tydelig tendens til at de som ikke bare nøyer seg med å drikke, men som også blir fulle eller beruset når de drikker, i mindre grad er for likestilling. Verdien på samlemålet for likestilling faller fra 2,0 hos de som ikke har vært fulle eller beruset siste 30 dager, til 1,73 hos de som har vært fulle eller beruset 10 ganger eller mer.

5.8 Oppsummert

Rundt 55 prosent svarer at de deltar i organiserte fritidsaktiviteter. Andelen er høyest på Island og lavest på Grønland, i Danmark og Finland. Både for gutter og jenter er det svake eller fraværende sammenhenger mellom å delta i organiserte fritidsaktiviteter og synet på likestilling. Tilsvarende er det omlag 45 prosent og klart flest gutter som trener eller konkurrerer i idrettslag.

Verken for gutter eller jenter er det signifikante sammenhenger mellom trening og synet på likestilling.

Rundt 15 prosent har siste måned vært i teater, vel 7 prosent på klassisk konsert og vel 10 prosent har besøkt kunstutstilling eller kunstgalleri. Jentene er oftest i teater og kunstgalleri. Unge fra Island er oftest på slike steder. Det er laget et samlemaal for såkalt finkulturelle aktiviteter. Målet gir små utslag i forhold til synet på likestilling.

Omlag 37 prosent har siste 30 dagen vært på diskotek/klubb og 15 prosent på popkonsert. Flest på Island har vært både på popkonsert og diskotek/klubb. Tendensen er ganske klar i retning av at gutter som går mye på diskotek/klubb i mindre grad er for likestilling. Verdien på samlemalet for likestilling faller fra 1,96 hos de som siste 30 dager ikke har vært på slike steder, til 1,76 hos de som har vært der 4 ganger eller mer. Hos jentene derimot stiger verdien på samlemalet for likestilling, fra 2,51 hos de som ikke har vært på diskotek/klubb siste 30 dager til 2,61 hos de som har vært der 4 ganger eller mer. Å gå på popkonsert gir ikke signifikante utslag i forhold til synet på likestilling – verken for gutter eller jenter.

Vel halvparten av de unge, og flest jenter, har lest i ei bok som ikke er skolebok, siste uke. Andelen varierer fra 58,8 prosent på Åland til 49,4 prosent i Norge. Spesielt for guttene er utslagene markerte. Verdien på samlemalet for likestilling øker fra 1,88 hos de som ikke har brukt tid på å lese bøker siste uke, til 2,45 hos de som har lest bøker 6 til 9 timer. Også blant jentene er det en tydelig positiv sammenheng mellom hvor mye de leser bøker og synet på likestilling.

Det er store forskjeller i hvor mye de unge leser tegneserier i de ulike nordiske landene. Finland topper. Der har 59,8 prosent lest tegneserier siste uke mot bare 19,6 prosent i Danmark. Guttene leser mest. Det er ingen klare sammenhenger mellom hvor mye de unge leser tegneserier og synet på likestilling.

22,5 prosent har ikke lest aviser siste uke. Flertallet leser aviser mellom en halv og 1 time i uka. Gutter leser noe mer aviser enn jenter. Forskjellene er små ut fra land. Både for gutter og jenter er det en svak, men signifikant, tendens til at de som leser mye aviser i større grad er for likestilling.

Sammenliknet med avislesing bruker de unge klart mer tid på å lese artikler på internett. Guttene leser mest. Lesing av internettartikler er nokså likt fordelt mellom landene. Både for gutter og jenter er det en svak, men signifikant tendens i retning av at de som leter fram og leser artikler på internett i større grad er positive til likestilling.

Pornografi er også tilgjengelig på nettet. Blant de som ser pornografi er guttene i klart flertall. 5,9 prosent av jentene mot 65,1 prosent av guttene oppgir at de ser porno ukentlig eller oftere. Forskjellene mellom landene er relativt små. Både for gutter og jenter gjelder at de som ser porno «ukentlig eller flere dager i uka», ikke signifikant skiller seg ut fra de som ikke ser porno. De guttene og jentene som derimot ser porno «daglig eller nesten daglig», er klart mer negative til likestilling.

Danmark skiller seg ut gjennom å ha det høyeste forbruket av alkohol. 89,9 prosent av de danske ungdommene har drukket alkohol siste måned mot 59,4 prosent på Island. Tilsvarende har 74,8 prosent av de danske ungdommene blitt fulle eller beruset mot 49,4 prosent på Island. Uavhengig av land er forskjellene mellom gutter og jenter små. Verdien på samlemålet for likestilling stiger fra 2,5 hos de jentene som ikke har drukket alkohol siste 30 dager, til 2,7 hos de jentene som har drukket alkohol 10 ganger eller mer. Hos guttene er det ikke signifikante sammenhenger mellom hvor ofte de drikker alkohol og synet på likestilling. Også jenter som beruser seg eller blir fulle er klart mer for likestilling. Blant guttene er det tvert om en tydelig tendens til at de som blir fulle eller beruset når de drikker, i mindre grad er for likestilling. Verdien på samlemålet for likestilling faller fra 2,0 hos de som ikke har vært fulle eller beruset siste 30 dager, til 1,73 hos de som har vært fulle eller beruset 10 ganger eller mer.

6 Kulturelle koder og verdier

6.1 Politiske kulturer

Historisk var den moderne kvinnebevegelsen som utvikla seg fra 1970-tallet, solid plassert på venstresida i det politiske landskapet. Kvinnebevegelsen sprang ut av det som gjerne kalles for 68er-generasjonen og var del av en breiere politisk bevegelse. De unge jentene som gikk i spissen var ikke bare mot patriarkatet, men var også for mer grunnleggende samfunnsendringer. Er temaet om likestilling fremdeles knytta til politisk radikalisme, eller har synet på likestilling blitt politisk allemannseie uavhengig av hva de unge ellers måtte mene om politikk og samfunnsforhold?

I hvor stor grad er det slik at synet på likestilling inngår i en pakke av andre verdsett? En slik pakke av verdsett kan gjerne kalles for kultur. Kulturbegrepet er mangetydig og omstridt. Klausen (1970) skiller mellom to hovedformer av kulturbegrepet: det verdiorienterte som gjerne gir assosiasjoner til høykultur eller finkultur kontra mer folkelig kultur, og på den andre sida det beskrivende eller samfunnsvitenskapelige kulturbegrepet. Felles for samfunnsvitenskapelige anvendelser av kulturbegrepet er at det ikke impliserer noen kvalitetsvurdering. Ingen kultur er bedre eller dårligere enn annen kultur, men rett og slett annerledes. I forlengelsen av denne diskusjonen trekker Helland (1997) et skille mellom et kvalitativt og et kvantitativt kulturbegrep. En kvantitativ kulturforståelse refererer til kultur som noe den enkelte kan ha mye eller lite av, og som dermed er ulikt fordelt i en befolkning. Bourdieu bruker begrepet kulturell kapital i en slik mening (Bourdieu 1995).

Den klassiske samfunnsvitenskapelige posisjonen er å avgrense kultur til de verdier, motivasjonsstrukturer, identitetskonstruksjoner, trosforestillinger, normer, språkformer, myter og ideologier som samfunnets individer er bærere av. Weber oppfatta kultur som «et endelig utsnitt av tilværelsens meningsløse uendelighet, og som fra *menneskets* standpunkt forlenes med mening og betydning» (Weber 1971:190). Ut fra en slik tilnærming kan kultur som samfunnsfenomen omfattes som ulike former for bevissthet, som oppstår og

utvikles, dels i interaksjon og erfaring med en mer objektiv sosio-materiell verden, og dels gjennom kommunikasjon mennesker i mellom. Gjennom kommunikasjon og bytte, samhandling og felles erfaringsgrunnlag, deles og utvikles felles verdisystemer og standarder.

I spørreskjemaet er det noen ulike innfallsvinkler til en slik problemstilling. Vi får fram biter av ulike former for kultur eller bevissthet. Disse bitene omhandler religion, ulike politiske prioriteringer og i hvilken grad de unge har tillit til ulike samfunnsinstitusjoner. Spørsmålet blir i hvilken grad disse bitene korresponderer med synet på likestilling.

6.2 Religion

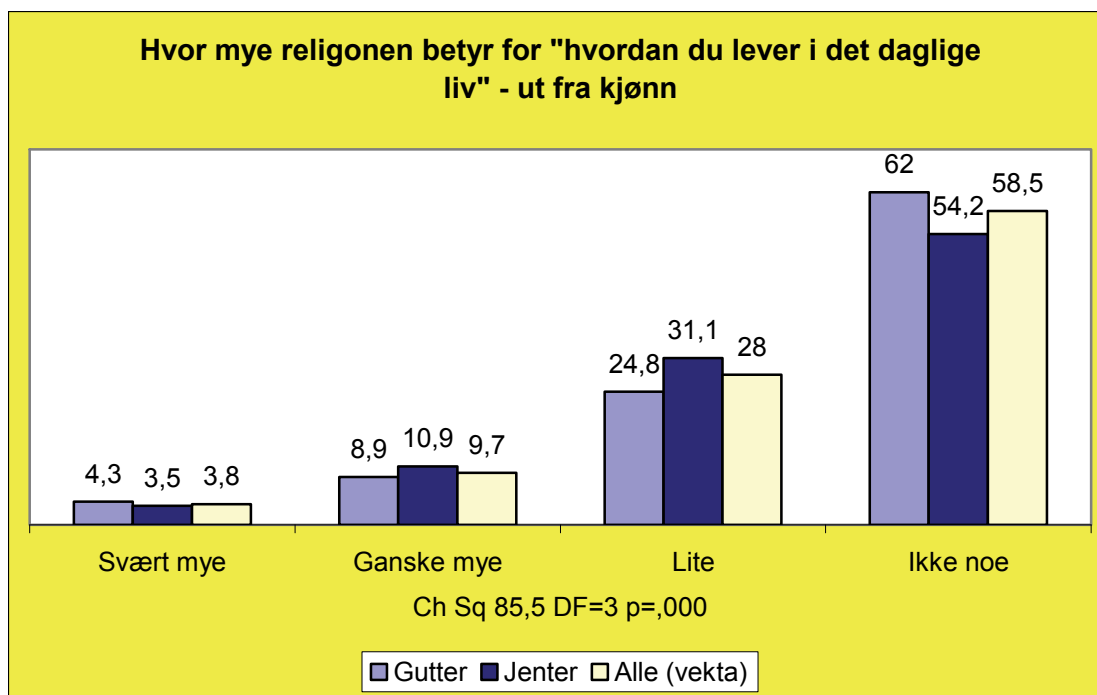
6.2.1 DAGLIG LIVSFØRSEL

Religionen, i form av ulike nordiske varianter av protestantisme, hadde før modernitetens gjennombrudd nærmest enerett på å være samfunnets etiske, moralske og ideologiske fundament. Inn i denne kosmologien gikk det også en klar oppfatning om at kvinnene var underordnet mannen, og at mannen var overhode både i familien og i samfunnslivet. På samme måte som at barna skulle adlyde de voksne, skulle kvinnene rette seg etter mannen. Er det fremdeles slik at religiøse holdninger også innvirker på de oppfatningene ungdom har om likestilling?

I spørreskjemaet er det følgende formulering: Hvor mye betyr religionen for hvordan du lever i det daglige? Svaralternativene er:

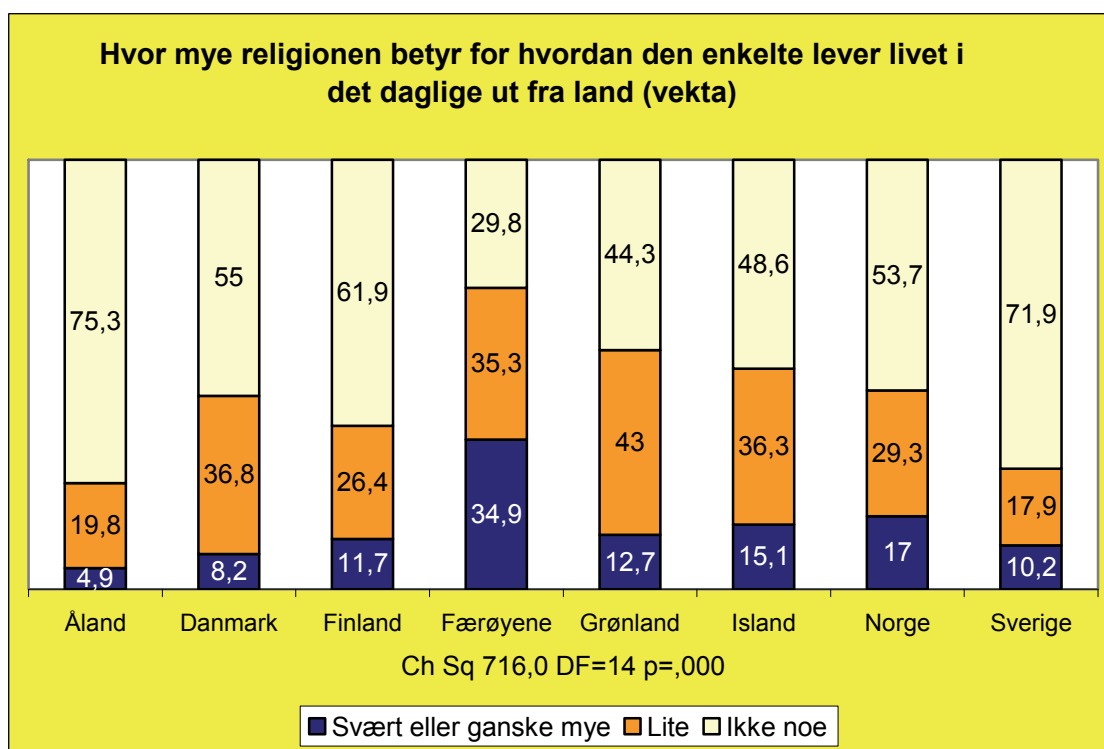
- Svært mye, jeg legger alltid vekt på å leve i samsvar med min religion i mitt daglige liv
- Religionen betyr ganske mye for meg i mitt daglige liv
- Religionen betyr lite for meg i mitt daglige liv
- Religionen har ingen innvirkning på hvordan jeg lever.

Disse formuleringene er i figuren erstatta med: «svært mye», «ganske mye», «lite» og «ikke noe».

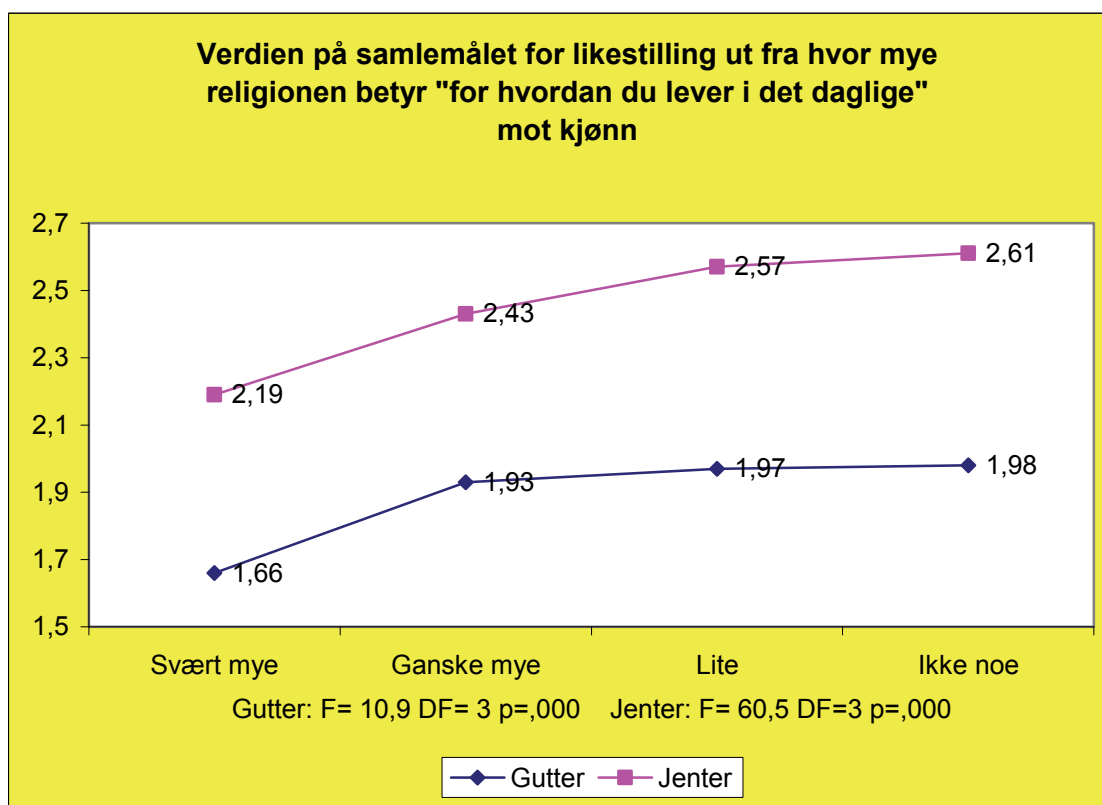
Flertallet av de unge, 58,5 prosent, svarer at «religionen har ingen innvirkning på hvordan jeg lever». Av disse er 62,0 prosent gutter og 54,2 prosent jenter. Ei lita gruppe, 4,3 prosent av guttene og 3,5 prosent av jentene, svarer at religionen betyr svært mye, og at «jeg legger alltid vekt på å leve i samsvar med min religion i mitt daglige liv.

Hvordan er disse holdningene fordelt på land?

Her er til dels betydelige forskjeller. Ut fra denne innfallsvinkelen ser unge fra Åland ut til å være minst religiøse. 4,9 prosent mener at religionen betyr «svært eller ganske mye», mens 19,8 prosent mener den «betyr lite for meg i mitt daglige liv. Tilsvarende tall for Færøyene er henholdsvis 34,9 prosent og 35,3 prosent.

Er det samband mellom den opplevelsen de unge har av hvor mye religionen betyr i det daglige og holdninger til likestilling? Her er skilt mellom gutter og jenter.

For jentene framkommer det en svært tydelig sammenheng i retning av at desto mer religionen betyr for daglig livsførsel, desto mer skeptiske er de til likestilling. Spesielt unge jenter som «alltid» legger vekt på «å leve i samsvar med min religion i mitt daglige liv», er mer skeptiske til likestilling. Verdien på samlemålet for likestilling stiger fra 2,19 hos de jentene som mener religionen betyr «svært mye», til 2,61 hos de jentene der religionene ikke har noen «innvirkning på hvordan jeg lever».

Guttene har en litt annen fordeling. Hos dem er det en gruppe som skiller seg markert ut – de som oppfatter at religionen betyr «svært mye» for dagliglivet. I denne gruppa er snittverdien på samlemålet for likestilling 1,66,

mot 1,98 hos de som svarer at religionen ikke har «innvirkning på hvordan jeg lever». Likevel, til tross for den sterke innvirkningen religionen har, er de sterkt religiøst praktiserende jentene i betydelig større grad for likestilling sammenliknet med gutter som mener at de ikke blander sammen religion og livsførsel.

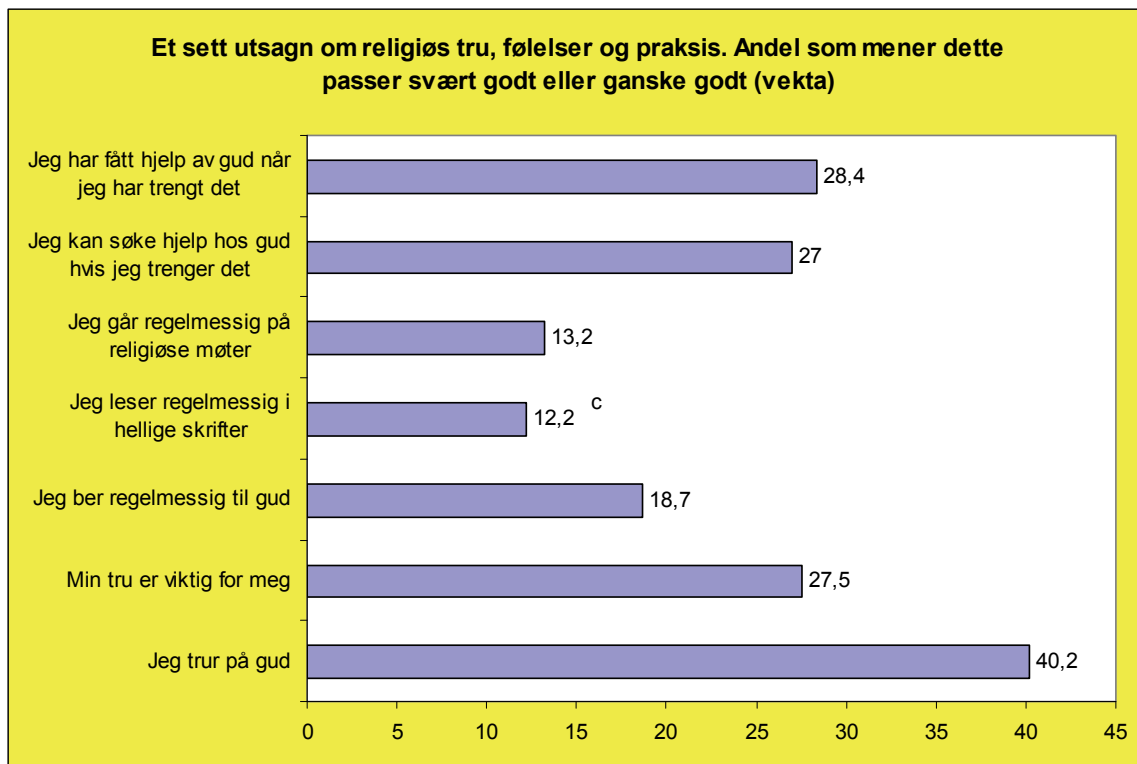
6.2.2 TRUAS STYRKE

Spørreskjemaet inneholder også et batteri av spørsmål, utsagn eller påstander som mer inngående fanger opp religiøse praksiser, følelser og holdninger. Svaralternativa på disse utsagna er: «Passer svært dårlig», «passer heller dårlig», «passer ganske bra» og «passer svært bra». Følgende tabell viser fordelingen.

Tabell 6.1: Et sett utsagn om religiøse praksiser, tru og følelser (vekta):

	Passer svært dårlig	Passer ganske dårlig	Passer ganske godt	Passer svært godt
Jeg trur på gud	36,4	23,3	23,1	17,2
Min tru er viktig for meg	45,7	26,9	16,5	10,9
Jeg ber regelmessig til gud	61,0	20,3	9,6	9,1
Jeg leser regelmessig i hellige skrifter	74,6	13,2	5,3	6,9
Jeg går regelmessig på religiøse møter	74,2	10,8	6,5	8,5
Jeg kan søke hjelp hos gud hvis jeg trenger det	53,8	19,1	16,1	10,9
Jeg har fått hjelp av gud når jeg har trengt det	53,8	17,8	17,1	11,3

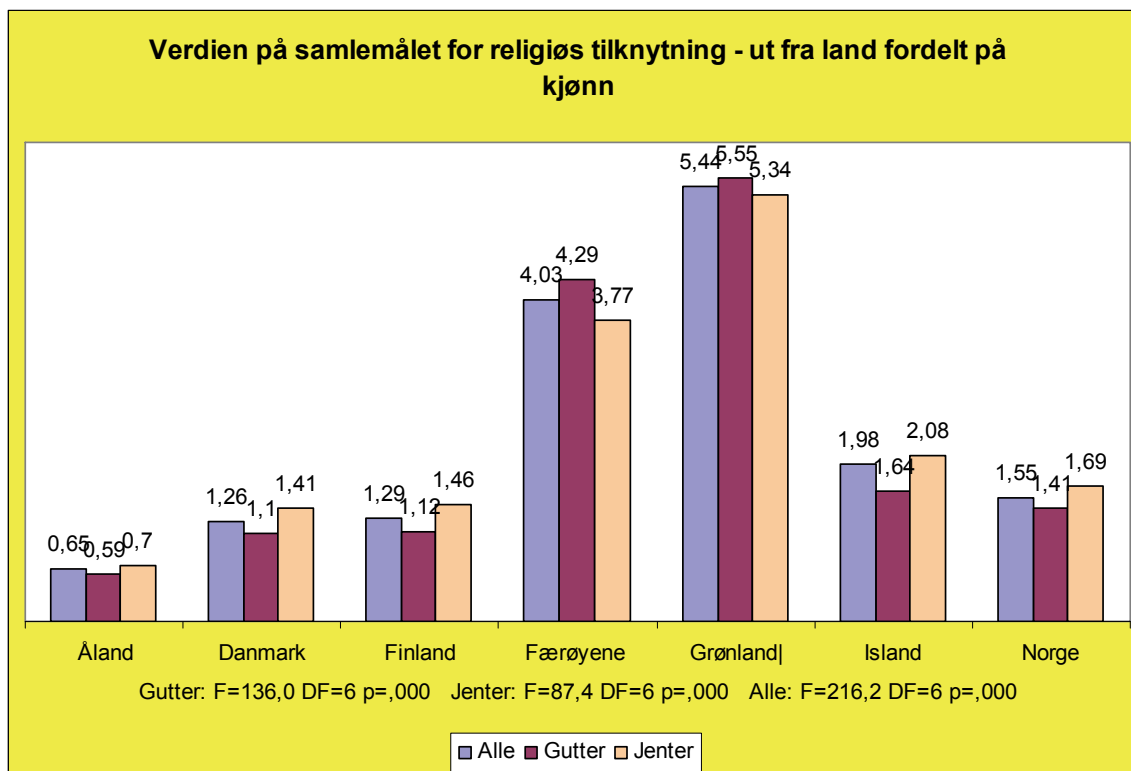
Innholdet i denne tabellen er i forenkla form overført til følgende figur. Den viser andel som mener hvert enkelt utsagn passer enten «ganske godt» eller «svært godt».

40,2 prosent av de unge svarer at det passer «svært godt» eller «ganske godt» at de «trur på gud». Det innebærer at et klart flertall av de unge mener det passer «ganske dårlig» eller «svært dårlig» å beskrive seg sjøl som religiøst troende. 27,5 prosent oppfatter at «min tru er viktig for meg», tilsvarende 28,4 prosent mener at de «har fått hjelp av gud når jeg har trengt det» og 27,0 prosent svarer at de «kan søke hjelp hos gud hvis jeg trenger det». Langt på veg er nok dette de samme ungdommene, og disse utgjør den klart religiøse delen av ungdomspopulasjonen. Den harde kjerne er noe mindre. 13,2 prosent går regelmessig på religiøse møter, 18,7 prosent ber regelmessig og 12,2 prosent leser regelmessig i religiøse skrifter.

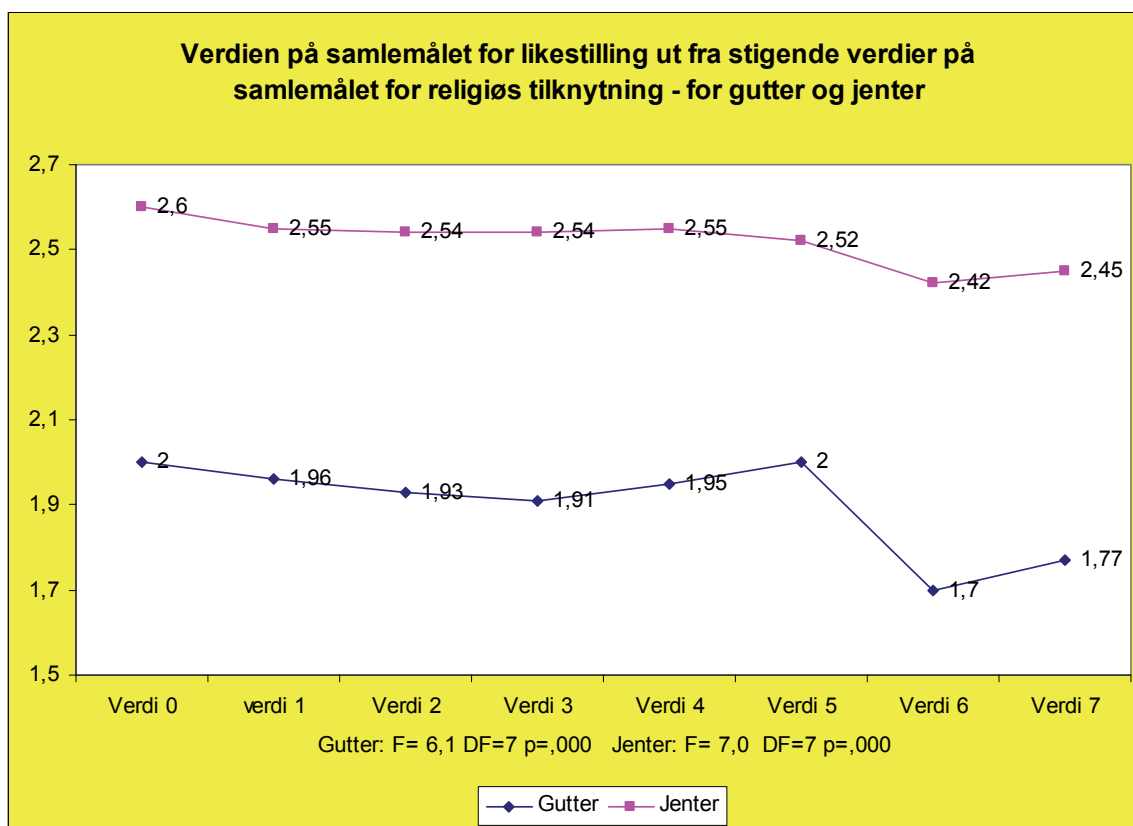
Disse sju utsagna inngår i en samlet faktorløsning (forklart varians 70,1 prosent, Cronbachs alpha = 0.93). Ut fra dette er det laget et samlemål for religiøs tilknytning som går fra 0 til 7. Om den enkelte mener det passer «svært godt» eller «ganske godt» på alle 7 av disse utsagna får man 7. Om man er uenig med alt får man 0. Dette målet blir svært skeivt, 50,5 prosent – 55,1 prosent av guttene og 45,9 prosent av jentene – skårer 0. 5,6 prosent – 6,1 prosent av guttene og 5,1 prosent av jentene – skårer 7 (Ch Sq 87,8, DF=7, p=,000 vekta).

Følgende figur viser verdien på samlemålet for religiøs tilknytning fordelt på land og skilt mellom gutter og jenter.

Forskjellene i verdien på samlemålet for religiøs tilknytning, er til dels svært store – fra i snitt 0,65 på Åland til 5,44 på Grønland. Gjennomgående er guttene litt mindre religiøse sammenliknet med jentene. Det gjelder både på Åland, i Danmark, i Finland, på Island og i Norge. På Færøyene og på Grønland derimot, der den religiøse tilknytningen i ungdomsbefolkningen er mye sterkere, er det guttene som er mest religiøse.

Den følgende figuren viser verdien på samlemålet for likestilling ut fra stigende verdier på samlemålet for religiøs tilknytning.

For jentene er det slik at verdien på samlemålet for likestilling faller svakt fra 2,6 hos de som skårer 0 på samlemålet for religiøs tilknytning, til 2,52 hos de som skårer 5 på samlemålet for religiøs tilknytning. Først de jentene som skårer 6 eller 7 på samlemålet for religiøs tilknytning, skiller seg tydelig ut gjennom at de i mindre grad er for likestilling. Mønsteret for guttene er nokså sammenfallende. Både de guttene som skårer 0, og de som skårer 5 på samlemålet for religiøs tilknytning, har i snitt verdien 2,0 på samlemålet for likestilling. Først de sterkt religiøst engasjerte og praktiserende guttene, de som trur fullt og fast, har klart lavere verdier på samlemålet for likestilling.

6.3 Politikk og samfunnsforhold

6.3.1 ULIKE PRIORITERINGER

For de yngste er temaer knytta til politikk og samfunn en fremmed verden – utenfor rekkevidde til å gripe eller forstå. Etter hvert som barn går over til å bli ungdom rykker samfunnets realiteter nærmere i form av konkurranse om karakterer, utdanningsplaner, arbeid, bolig og studiegjeld. Møtet med samfunnet har også mer prinsipielle, filosofiske og moralske sider. Refleksjoner

omkring politiske og samfunnsrelaterte problemstillinger inngår som en del av de unges identitetsdannelse, og som problemstillinger de unge tvinges til å ta stilling til på vegen fra den privatiserte lille oppvekstfamilien til å bli et samfunnsindivid.

Hva mener unge i Norden om et sett synspunkter eller målsettinger for samfunnet? Er det for eksempel slik at en individualistisk livsform også fremmer sterkt konkurransepregete holdninger som igjen gjør at mer kollektive politiske verdier er på retur? Svaralternativene var: «sterkt enig», «litt enig» og «litt uenig» og «sterkt uenig». Her er sett på andelen som svarer «svært enig» eller «litt enig». Tabellen er ordnet slik at de politiske utsagna som har høyest oppslutning, kommer øverst.

Tabell 6.2: Et sett utsagn om politikk og samfunnsforhold, andel som er «sterkt» eller «litt enig» mot kjønn

	Gutter	Jenter	Alle (vekta)	P=
Å sikre arbeid for alle som ønsker å jobbe	94,5	96,5	95,4	P=,000
Å opprettholde lov og orden	91,9	96,4	94,1	P=,000
Å verne miljøet mot forurensing og klimaendringer	84,0	94,1	89,0	P=,000
Å sikre at ingen er fattige i mitt land	85,5	92,5	88,9	P=,000
Å sikre at alle får det bedre økonomisk	86,1	90,4	88,3	P=,000
Å oppnå høy økonomisk vekst	87,7	83,8	85,7	P=,000
Å verne naturen mot alle typer inngrep (for eksempel vei og kraftutbygging)	65,0	76,5	70,9	P=,000
Å gi de unge større innflytelse i viktige politiske avgjørelser	65,7	72,3	69,1	P=,000
Å gi mer penger til fattige land	52,4	73,3	62,9	P=,000
Å holde landet fritt for og uavhengig av internasjonal påvirkning	64,4	61,2	62,5	P=,001
Å redusere det offentliges innblanding i innbyggernes liv	60,1	49,6	54,9	P=,000
Å legge til rette for en økning i antall flyktninger og innvandrere til landet	35,4	38,0	37,0	P=,007
Å senke stemmerettsalderen for unge mennesker	37,6	30,7	34,1	P=,000
Å senke den seksuelle lavalderen	42,4	24,3	33,5	P=,000

Viktigst for de unge er det å «sikre arbeid for alle», tett fulgt av «å opprettholde lov og orden». Begge disse målsettingene har en oppslutning på rundt 95 prosent. Miljøvern – i form av klimaendringer og forurensing – og «å sikre at ingen er fattige i mitt land», kommer også svært høyt opp på prioriteringslista med nesten 90 prosent oppslutning. I tillegg er de unge svært opptatt av økonomisk vekst. 88,3 prosent er «sterkt» eller «litt» enige i «å sikre at alle får det bedre økonomisk», mens 85,7 prosent legger vekt på

mer generelt «å oppnå høy økonomisk vekst». Disse prioriteringene utgjør også politiske kjerneverdier i de nordiske samfunnene. Her ligger det sterke kollektive verdier som de unge slutter opp om.

Sjøl om de unge i sterk grad er for naturvern når det handler om klimaendringer og forurensing, er de ikke i like sterk grad opptatt av å verne naturen mot ulike typer inngrep – som vei og kraftutbygging. Det tradisjonelle naturvernet står altså svakere. Den solidariteten unge viser gjennom at de er opptatt av at alle skal ha arbeid og at ingen skal være fattige, rekker ikke i like stor grad ut over eget lands grenser. 62,9 prosent er «sterkt» eller «litt» enig i «å gi mer penger til fattige land», mens bare 37,0 prosent ønsker «å legge til rette for en økning i antall flyktninger og innvandrere til landet». Ut fra tidligere undersøkelser kan det se ut til at det her har skjedd en endring (Øia 1998).

Aller minst er de unge opptatt av å «senke stemmerettsalderen» og av «å senke den seksuelle lavalderen». Bare rundt 34 prosent er «sterkt» eller «litt» enige i disse målsettingene. Derimot er det betydelig flere, 69,1 prosent, som mener at de unge bør få «større innflytelse i viktige politiske avgjørelser». 62,5 prosent ser det som viktig «å holde landet fritt for og uavhengig av internasjonal påvirkning», mens 54,9 prosent vil « redusere det offentliges innblanding i innbyggernes liv». Å « redusere det offentliges innblanding» er et perspektiv som i noen grad står i motstrid til velferdsstatens aktive politikk for å sikre grunnleggende rettigheter og trygghet.

Det er noen karakteristiske forskjeller mellom gutter og jenter. Jentene er i større grad opptatt av kollektive og solidariske målsettinger. De vektlegger sterkere at «ingen er fattige», «at alle får det bedre økonomisk» og de vil i større grad «gi mer penger til fattige land». Jentene er i tillegg mer opptatt av naturvern. Det gjelder både behovet for å verne naturen mot ulike typer inngrep og klimaendringer og forurensing. Guttene på sin side er mer opptatt av individuelle friheter. Flere gutter vil « redusere det offentliges innblanding i innbyggernes liv». De vil samtidig i større grad senke både stemmerettsalderen og den seksuelle lavalderen. Derimot er det flest jenter som ønsker å gi de unge «større innflytelse» i politiske prosesser.

6.3.2 TRE ULIKE PROFILER

Ut fra denne rekke av spørsmål er det gjennomført faktoranalyse. Finner vi systematiske fordelinger som peker mot ulike mer bakenforliggende posisjoner eller ideologiske ståsted. I den utstrekningen vi finner slike systematiske mønster, blir det også en problemstilling om dette korresponderer med tradisjonelle høyre/venstre akser i politikken.

Tabell 6.3: Utfall av faktoranalyse for et sett utsagn om politikk og samfunnsforhold (teksten til de enkelte utsagna er forkorta):

	Faktor 1: Hoved- strømning	Faktor 2: Frihets- orientert	Faktor 3: Grønne Idealister
Å sikre arbeid for alle som ønsker å jobbe	,734		
Å verne miljøet mot forurensing og klimaendringer	,676		,409
Å opprettholde lov og orden	,737		
Å sikre at ingen er fattige i mitt land	,784		
Å sikre at alle får det bedre økonomisk	,766		
Å verne naturen mot alle typer inngrep (for eksempel vei og kraftutbygging)	,515		,465
Å senke stemmerettsalderen for unge mennesker		,717	
Å holde landet fritt for og uavhengig av internasjonal påvirkning		,626	
Å oppnå høy økonomisk vekst	,555	,447	
Å gi de unge større innflytelse i viktige politiske avgjørelser		,640	
Å senke den seksuelle lavalderen		,701	
Å redusere det offentliges innblanding i innbyggernes liv		,650	
Å legge til rette for en økning i antall flyktninger og innvandrere til landet			,788
Å gi mer penger til fattige land			,802
Forklart varians (prosent)	29,4	15,4	9,7
Cronbachs Alpha	,811	,717	,671

Alle de tre dimensjonene som her kommer ut, har en akseptabel alphaverdi. Den første faktoren tar opp i seg de mest sentrale målsettingene for samfunnet. Det er allment politisk tankegods: – økonomisk vekst, arbeid til alle og sosial fordeling, lov og orden og miljøvern. Som enkeltspørsmål varierer oppslutningen om disse utsagna fra 70,9 prosent til 95,4 prosent. Denne dimensjonen er her kalt for «hovedstrømning». Dette er målsettinger

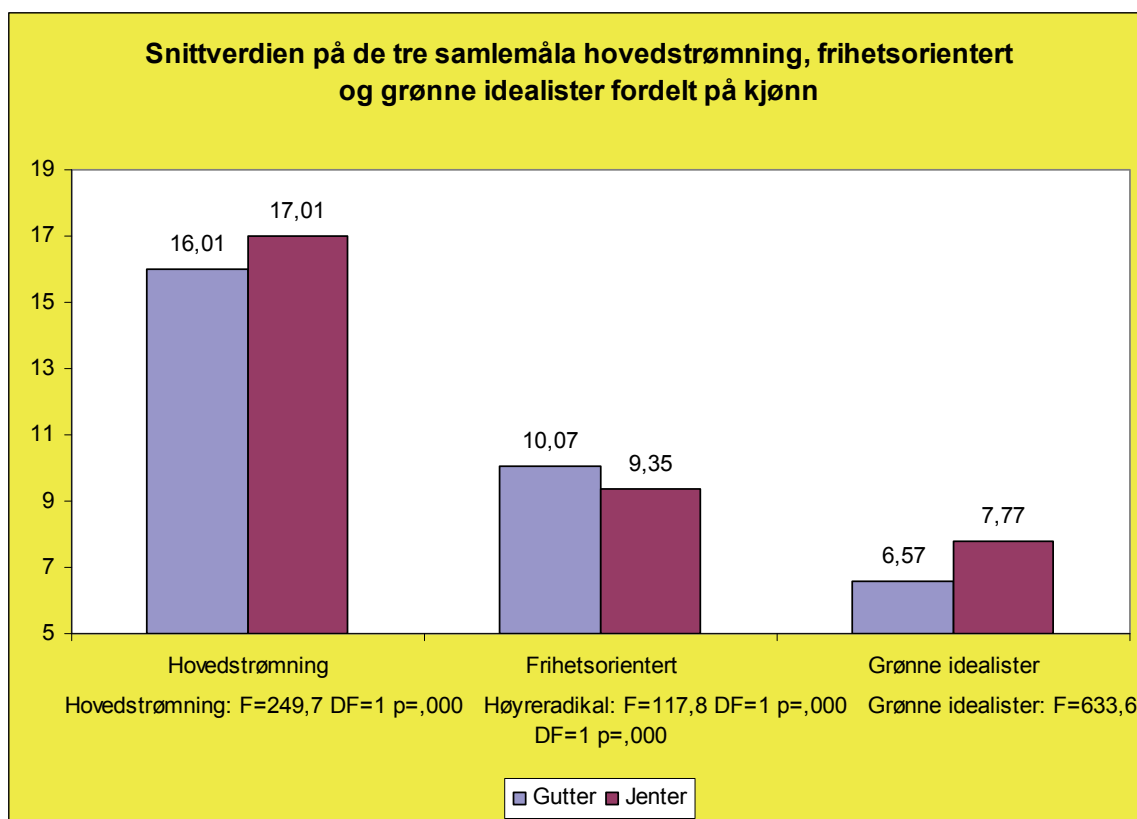
de aller fleste slutter opp om og representerer en form for politisk korrekthet. Det er grunn til å merke seg at verken det å gi «mer penger til fattige land» eller øke andelen flyktninger og innvandrere, inngår i de politiske holdningene flertallet slutter opp om.

Dimensjon II er mye vanskeligere å få et godt grep om. Et sentralt stikkord er frihet. Denne typen ungdommer vil i større grad senke både stemmerettsalderen og den seksuelle lavalderen. De vil også gi ungdom mer politisk innflytelse. Videre er de opptatt av å holde landet «fritt og uavhengig», og de vil redusere offentlig innblanding i «innbyggernes liv». Felles trekket med den dimensjonen som er kalt hovedstrømning, er at også disse ungdommene legger vekt på «å oppnå høy økonomisk vekst». I mangel av en mer tradisjonell politisk høyre/venstre akse, som vi kunne forventet å finne, er det denne typen ungdommer som utgjør en slags høyreside. Slike holdninger utgjør også en protest mot det etablerte og mot velferdsstatens ideologiske fundament. Her kalles denne dimensjonen for «frihetsorientert».

Den tredje dimensjonen er til gjengjeld enklere å tolke. Disse ungdommene viser i særskilt grad internasjonal solidaritet. De vil «gi mer penger til fattige land» og samtidig ta i mot flere flyktninger. I tillegg kommer et sterkt miljøvernengasjement. Her kalles denne dimensjonen for «grønne idealister». Denne typen ungdommer representerer et slags moralsk, idealistisk og venstreorientert alternativ til dimensjonen hovedstrømning.

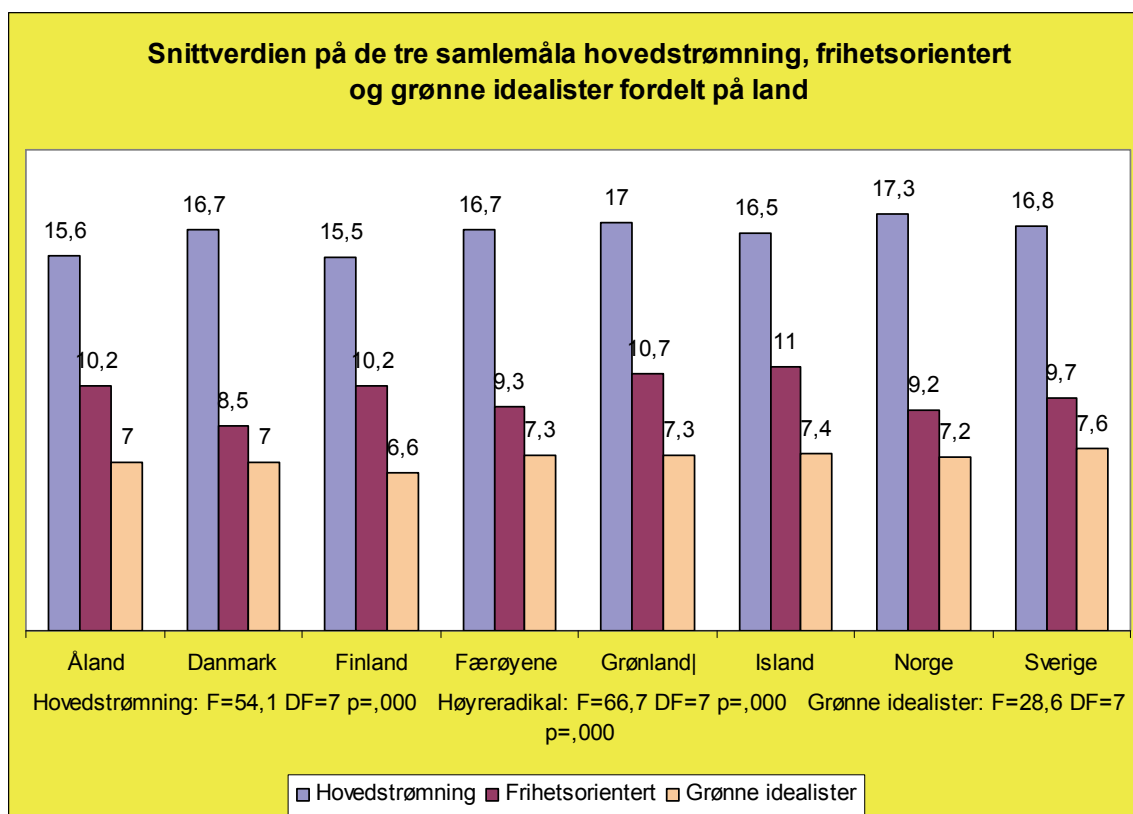
Disse tre dimensjonene er omgjort til samlemål. Det viser seg at 40 har svart sterkt uenig på alle disse 14 utsagna om målsettinger og verdier i samfunnet. Disse er fjerna. Videre er det hele 228 som har svart «sterkt enig» på alle disse 14 utsagna. Disse er også fjerna, sjøl om ikke nødvendigvis alle av disse har flippa ut. Måla er konstruert slik at «sterkt uenig» gir 0, «litt uenig» gir 1, «litt enig» gir 2 og «sterkt enig» gir 3. Verdien på disse tre samlemåla varierer altså fra 0 og oppover avhengig av hvor mange spørsmål som inngår. I den dimensjonen som er kalt hovedstrømning inngår sju utsagn. Målet varierer derfor fra 0 til 21. Tilsvarende varierer dimensjonen frihetsorientert fra 0 til 18 og grønne idealister fra 0 til 12.

Følgende figur viser snittverdien på de tre samlemåla hovedstrømning, frihetsorientert og grønne idealister, fordelt på kjønn.

De tre samlemåla har ulik skalering. Det gir derfor ikke mening å sammenlikne direkte mellom de tre. Likevel kommer det fram at jentene i størst grad slutter opp om de verdiene som inngår i samlemålet kalt hovedstrømning. Snittverdien for jenter er 17,01 og for gutter 16,01. Jentene slutter også i sterkeste grad opp om verdsettet grønne idealister. Her er snittverdien for jenter 7,77 og for gutter 6,57. Derimot er det guttene som i størst grad slutter opp om de verdiene som inngår i samlemålet frihetsorientert.

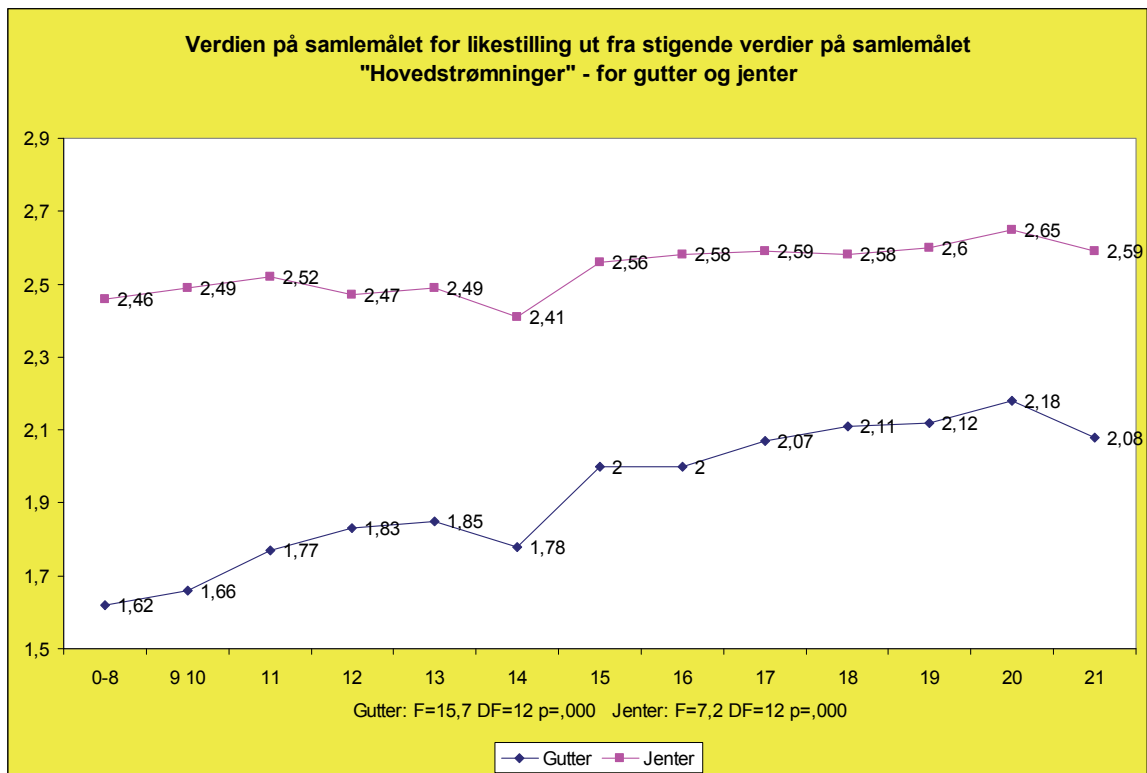
Hvordan er oppslutningen om utsagna som inngår i disse tre verdissetta fordelt på land?

Verdien på samlemålet grønne idealister varierer fra 7,6 i Sverige til 6,6 i Finland. Samlemålet hovedstrømning varierer fra 17,3 i Norge til 15,6 på Åland. Størst variasjon viser samlemålet frihetsorientert. Det varierer fra 11,0 på Island til 8,5 i Danmark. Likevel er disse fordelingene nokså stabile fra land til land. Det ungdomspolitiske landskapet er derfor også nokså likt i de ulike landa.

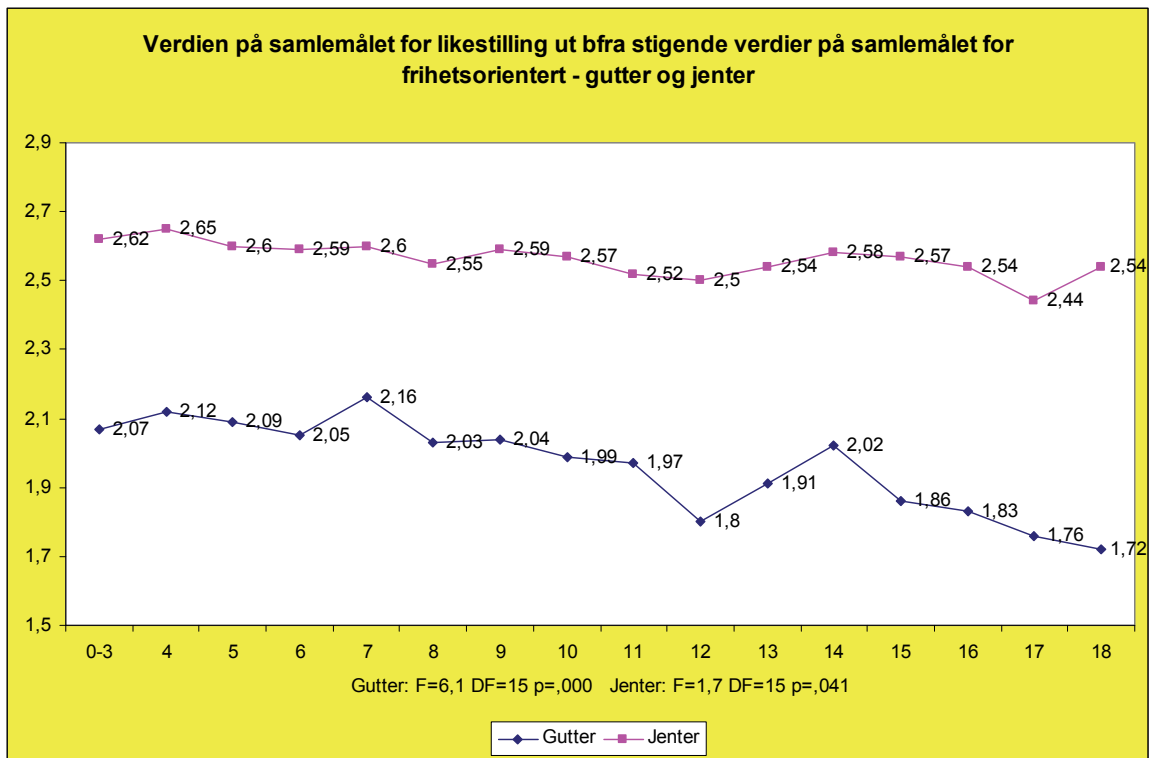
6.3.3 POLITISKE HOLDNINGER OG LIKESTILLING

Hvilket samband er det mellom disse tre ulike politiske profilene og synet på likestilling? Her er hver for seg sett på dimensjonene hovedstrømning, frihetsorientert og grønne idealister.

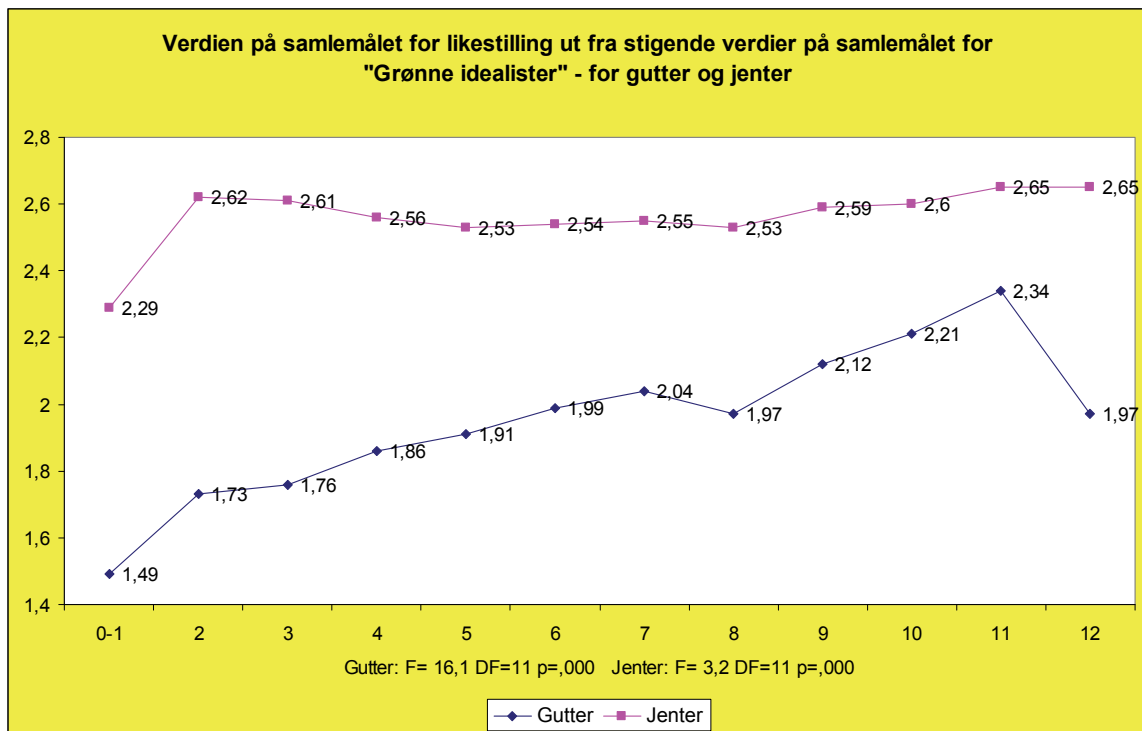
For guttene er det entydig slik at desto mer guttene slutter opp om de politiske målsettingene og prioriteringene som inngår i samlemålet hovedstrømning, i desto sterkere grad er de også for likestilling. Verdien på samlemålet for likestilling stiger fra 1,62 hos de med lavest verdi på samlemålet hovedstrømning, til 2,18 hos de som har verdien 20. Jentene viser en litt annen profil. Også for jentene stiger verdien på samlemålet for likestilling med stigende verdier på samlemålet hovedstrømning – fra 2,46 hos de med lavest verdi til 2,65 hos de som har verdien 20. Effekten, eller samvariasjonen, er likevel ikke like sterke for jentene. Konklusjonen ser ut til å være at spesielt for guttene inngår en positiv holdning til likestilling i det settet av politiske verdier som flertallet av de unge slutter opp om, og som ut fra dette kan oppfattes som en form for politisk korrekthet.

Hvilket samband er det mellom synet på likestilling og den andre av disse politiske strømningene, som her er kalt frihetsorientert?

Igjen er det tydelige forskjeller mellom gutter og jenter. For guttene er det entydig slik at verdien på samlemålet for likestilling faller med økende verdier på samlemålet frihetsorientert – fra rundt 2,10 hos de med lav verdi på samlemålet frihetsorientert til 1,72 hos de guttene med høyest verdi. Også hos jentene er det en liten tendens til at de med høye verdier på samlemålet frihetsorientert i mindre grad er for likestilling. Denne sammenhengen er likevel så svak at den knapt er signifikant. Jentenes holdning til likestilling er nokså uberørt av hva de ellers mener om politikk ut fra denne dimensjonen.

Hva er sambandet mellom dimensjonen grønne idealister og synet på likestilling?

Jenter som absolutt avviser de politiske prioriteringene som inngår i samlemålet grønne idealister, har et klart mer negativt syn på likestilling sammenliknet med resten av jentepopulasjonen i utvalget. Dette er likevel bare 29 jenter så rommet for tilfeldigheter er stort. Ser vi bort fra disse jentene, er utslagene små og lite systematiske. Guttene derimot viser en mer entydig tendens i retning av at de som skårer høyt på samlemålet grønne idealister, samtidig i større grad er for likestilling. Verdien på samlemålet for likestilling stiger fra 1,49 hos de guttene med laves verdi på samlemålet grønne idealister til 2,34 hos de med verdien 11.

Generelt er det slik at gutter i spørsmålet om likestilling i betydelig grad lar seg påvirke av mer allmenne politiske holdninger. Jenter er mer for likestilling uansett.

6.4 Tillit til ulike samfunnsinstitusjoner

6.4.1 OPPSLUTNING

En annen side ved det forholdet de unge har til politikk og samfunn, er i hvor stor grad de unge har tillit til ulike samfunnsinstitusjoner og samfunnseliter. Samfunnets institusjoner er i denne sammenhengen å forstå

både som strukturer av den typen som mer eller mindre tydelig utgjør det politiske systemet, som storting, kommunestyre, politi, sosialtjenester og rettsapparat, og mer nært, som helsetjenester, skolen, eller en religiøs forsamling. Mange av samfunnets ulike institusjoner framtrer både ved at de setter standarder, gir verdier og setter grenser for atferd (Gottfredson og Hirschi 1990).

Spørsmålet har følgende formulering: Hvor stor tillit har du til de følgende institusjonene? Svaralternativa er «svært stor», «ganske stor», «ganske liten» og «ingen». De institusjonene det spørres etter er kirken, utdannings-systemet, pressen, politiet, stortinget (parlamentet), trygdesystemet, EU, NATO, FN, helsevesenet, rettsvesenet, store multinasjonale selskap, miljøorganisasjoner, politiske partier og regjeringen.

På et overordna nivå gir svarene en indikasjon på hvor integrert den enkelte er i samfunnet, hvor sterk tilliten til disse institusjonene er, og i hvilken grad de unge slutter opp om samfunnets bærende verdier. Vi kan gjerne si – i samsvar med opplysningstidas store politiske tenker Jon Locke og hans teori om samfunnskontrakten – at disse institusjonene står som garantist for å oppfylle kontrakten mellom stat og borger (Händler Svendsen 2009).

Samtidig vil svarene i varierende grad også være influert av personlige oppfatninger om hva disse ulike institusjonene står for. Det gjelder i høy grad institusjonene som er omstridt, som regjeringen og kirken. Det er rimelig å tenke at den som er mot regjeringens politikk, og som sympatiserer med andre partier enn de som inngår i regjeringen, samtidig har mindre tillit til regjeringen. Likevel er det fullt mulig å ha tillit til en regjering som øverste representant for landets og nasjonens interesser uten å være politisk sympatisør. Det samme gjelder for kirken. Kirken har et ansikt utad og står for noe som kan vekke tillit og respekt, eller avsky, uavhengig av om den enkelte er kristen, muslim eller ingen av delene. Andre av disse institusjonene er mer verdinøytrale i en slik kontekst. Det gjelder for skole, rettsvesen, politi, storting, barnevern og helsevesen.

I den følgende tabellen er det sett på andel som svarer «svært stor» og «ganske stor». Det er skilt mellom gutter og jenter.

Tabell 6.4: Tillit til ulike institusjoner mot kjønn. Andel gutter og jenter som har «svært stor» eller «ganske stor» tillit:

	Gutter	Jenter	Alle (vekta)	
Helsevesenet	76,1	77,9	76,9	P=,031
Politiet	70,3	81,0	75,5	P=,000
Utdanningssystemet	72,5	76,9	74,9	P=,000
De forente nasjoner (FN)	64,4	66,8	65,6	P=,008
Rettsvesenet	60,6	62,6	61,4	P=,033
Miljøvernorganisasjoner	47,8	64,4	56,0	P=,000
Trygdesystemet (NAV)	54,1	57,7	55,7	P=,000
Den europeiske unionen	51,3	54,0	52,6	P=,005
NATO	53,6	43,8	50,2	P=,000
Parlamentet (Stortinget)	46,5	49,1	48,8	P=,006
Regjeringen	43,7	45,6	44,5	P=,050
Store multinasjonale selskaper	44,4	41,2	42,7	P=,001
Kirken	33,9	42,1	37,6	P=,000
Politiske partier	33,6	34,7	34,1	P=,234
Pressen	34,1	30,8	32,8	P=,000

Tabellen er ordnet i rekkefølge slik at de institusjonene med størst tillit er plassert øverst. Generelt i hele Norden er det helsevesenet som har størst tillit. 76,9 prosent av de unge har «svært stor» eller «ganske stor» tillit til helsevesenet. Også politiet og utdanningssystemet har stor tillit med rundt 75 prosent. Rettsvesenet kommer lavere i oppslutning, bare 61,4 prosent har «svært» eller «ganske stor» tillit til rettsvesenet. Det innebærer at nesten fire av ti ungdommer har «ganske liten» eller «ingen» tillit til rettsvesenet. Trygdesystemet kommer enda dårligere ut. 55,7 prosent av de unge har tillit til trygdesystemet. Både rettsvesenet og trygdesystemet har til felles at de på vegne av fellesskapet forvalter en form for universell rettferdighet. Her knirker det i tillitsforholdet til de unge.

Av ulike politiske formasjoner er det miljøvernorganisasjoner som kommer best ut. 56,0 av de unge har «svært» eller «ganske stor» tillit til miljøvernorganisasjoner. 48,8 prosent har tillit til parlamentet, 44,5 prosent til regjeringen og bare 34,1 prosent har tillit til politiske partier. Dette er lave tall og forteller vel en historie om at den politiske hverdagen er prega av konflikter, krangling og i noen grad brutte løfter.

Blant de ulike internasjonale institusjoner er det De forente nasjoner (FN) som kommer best ut. 65,6 prosent har «svært stor» eller «ganske stor»

tillit til FN. 52,6 prosent har tillit til Den europeiske unionen (EU), mens 50,2 prosent har tillit til NATO. Dårligst ut av de internasjonale institusjonene kommer store multinasjonale selskap.

På bunnen av denne rangeringen kommer kirken, de politiske partiene og pressen. Mindre enn én av tre ungdommer har «svært stor» eller «ganske stor» tillit til pressen. At pressen har dårlig rykte, er ingen nyhet. Mer overraskende er det at bare 37,6 prosent har tillit til kirken.

Jentene har klart størst tillit til politiet, miljøvernorganisasjoner, og til kirken. De har også i noen grad større tillit til utdanningssystemet, FN, trygdesystemet, parlamentet og regjeringen. Guttene på sin side har klart mer tillit til NATO og i noen grad til store multinasjonale selskap og pressen. For de andre institusjonene er det bare små forskjeller mellom gutter og jenter.

Sammenliknes den tilliten disse ulike institusjonene har i ulike land, kommer det fram store forskjeller.

Tabell 6.5: Tillit til ulike institusjoner mot land. Andel som har «svært stor» eller «ganske stor» tillit (vekta):

	Åland	Danmark	Finland	Færøyene	Grønland	Island	Norge	Sverige
Helsevesenet	72,4	74,4	80,8	64,8	66,7	85,3	77,2	74,3
Politiet	57,1	81,3	83,2	73,2	59,2	79,0	77,8	68,2
Utdanningssystemet	72,7	83,0	80,0	59,9	74,7	86,3	70,0	67,5
De forente nasjoner	56,0	69,7	62,2	54,3	58,7	67,2	77,1	59,8
Rettsvesenet	52,6	75,0	72,4	44,6	59,5	46,2	70,7	53,3
Miljøvernorganisasjoner	44,1	55,6	55,5	51,7	43,8	64,2	59,2	52,9
Trygdesystemet	46,1	67,8	69,1	52,3	45,3	52,8	53,4	46,7
Den europeiske union	43,3	63,1	59,1	54,9	54,1	44,1	51,7	50,0
NATO	38,9	66,3	37,2	51,1	53,4	48,3	67,2	40,0
Parlamentet	41,2	62,7	48,8	37,9	30,3	31,0	58,6	44,1
Regjeringen	32,9	55,6	50,0	38,4	41,3	27,6	51,3	41,8
Store multinasjonale selskap	38,3	45,2	46,2	43,1	38,4	36,6	44,7	41,8
Kirken	19,3	24,5	38,2	60,8	39,0	62,8	43,9	21,2
Politiske partier	23,7	48,4	34,2	27,4	32,0	26,5	37,1	33,0
Pressen	37,3	39,3	31,4	27,9	36,8	37,7	27,7	31,8

Helsevesenet har generelt stor oppslutning. Sterkest er tilliten på Island. Der har mer enn 85 prosent «svært stor» eller «ganske stor» tillit. Lavest er tilliten på Færøyene der 64,8 prosent viser tilsvarende tillit. Tilliten til politiet varierer betydelig – fra 83,0 prosent i Finland til 57,1 prosent på Åland.

Også tilliten til utdanningssystemet varierer mye – fra 59,9 prosent på Færøyene til 86,3 prosent på Island. Enda større variasjoner i tillit ser det ut til å være for rettsvesenet og trygdesystemet. På Færøyene og på Island er det bare rundt 45 prosent som har «stor» eller «ganske stor» tillit til rettsvesenet – mot 75,0 prosent i Danmark. Andel som har tillit til trygdesystemet, varierer fra rundt 45,0 prosent på Åland og på Grønland til 69,1 prosent i Finland.

Disse ulike institusjonene utgjør samlet vesentlige deler av det som utgjør kjernen i den moderne velferdsstaten. Hvorfor holdningene varierer så mye fra land til land er det vanskelig å gi noe entydig svar på. Noe kan sikkert føres tilbake til ulike praksiser. Det kan være at politiet behandler ungdom ulikt i ulike land. Spesielle hendelser, større eller mindre «skandaler» og løpende politiske debatter, kan også virke inn på tillitsforholdet. Dersom skoledebatten er heftig i et land, er det ikke urimelig å tenke at mange blir usikre på skolens kvalitet.

Synet på de ulike politiske institusjonene og formasjonene varierer tilsvarende mye fra land til land. På Åland og på Grønland er det rundt 44 prosent som har «svært stor» eller «ganske stor» tillit til miljøvernorganisasjoner mot vel 63 prosent på Island. Parlamentets tillit varierer fra 62,7 prosent i Danmark og 58,6 prosent i Norge, til vel 30 prosent på Grønland og Island. Tilsvarende er det sterkt delte oppfatninger om regjeringen. I Danmark er det 55,6 prosent som har tillit til regjeringen mot bare 27,6 prosent på Island. Danmark utmerker seg også gjennom at relativt mange har tillit til de politiske partiene. 48,4 har «svært stor» eller «ganske stor» tillit til partiene i Danmark mot bare 23,7 prosent på Åland og rundt 25 prosent på Island og Færøyene. Danmark er altså spesiell gjennom at flest har tillit til parlamentet, til regjeringen og til politiske partier. Skyldes dette at den politiske kulturen er spesiell i Danmark, eller er det slik at det politiske håndverket utøves på en annen måte i Danmark sammenliknet med resten av Norden?

De forente nasjoner (FN) har klart størst tillit og oppslutning i Norge. 77,1 prosent har «svært stor» eller «ganske stor» tillit. Minst er tilliten til FN på Færøyene. Norge skiller seg også ut, sammen med Danmark, gjennom at mange har tillit til NATO. Rundt to av tre ungdommer både i Norge og i Danmark har tillit til NATO, mot 37,2 prosent i Finland og 38,9 prosent på Åland. Også i Sverige er tilliten til NATO moderat. Det er nærliggende å

tenke at de skillene vi her ser grunner seg i ulike historiske erfaringer og ulik utenrikspolitikk. Norge har profilert både FN og medlemskap i NATO høyt, mens både Sverige og spesielt Finland, har fulgt en annen utenrikspolitisk kurs. Ut fra et slikt resonnement kunne vi forventet at tilliten til EU burde vært svært lav blant norske ungdommer. Det er den ikke. Til tross for at norske ungdommer generelt ikke vil ha Norge som medlem av EU, er tilliten til EU nokså gjennomsnittlig sett i nordisk sammenheng. Størst er tilliten til EU i Danmark der 66,3 prosent av de unge har «svært stor» eller ganske stor» tillit, og lavest på Island og Åland.

De unge synes å være relativt enige i synet på store multinasjonale selskap. Andelen som har «svært stor» eller ganske stor» tillit varierer fra 46,2 prosent i Finland til 36,6 prosent på Island. Heller ikke synet på pressen varierer spesielt mye. Uansett land er det klare flertall av de unge som har «ganske liten» eller «ingen» tillit. Der unge i Norden skiller seg mest fra hverandre, og der det er overraskende store kulturelle forskjeller, er i synet på kirka. 62,8 prosent på Island og 60,8 prosent på Færøyene har «svært stor» eller ganske stor» tillit, mot bare 19,3 prosent på Åland og 21,2 prosent i Sverige.

I hvilken grad er det samvariasjon mellom ulike av disse tillitsrelasjonene og synet på likestilling?

Tabell 6.6: Verdien på samlemålet for likestilling ut fra tillit til ulike institusjoner (vekta)

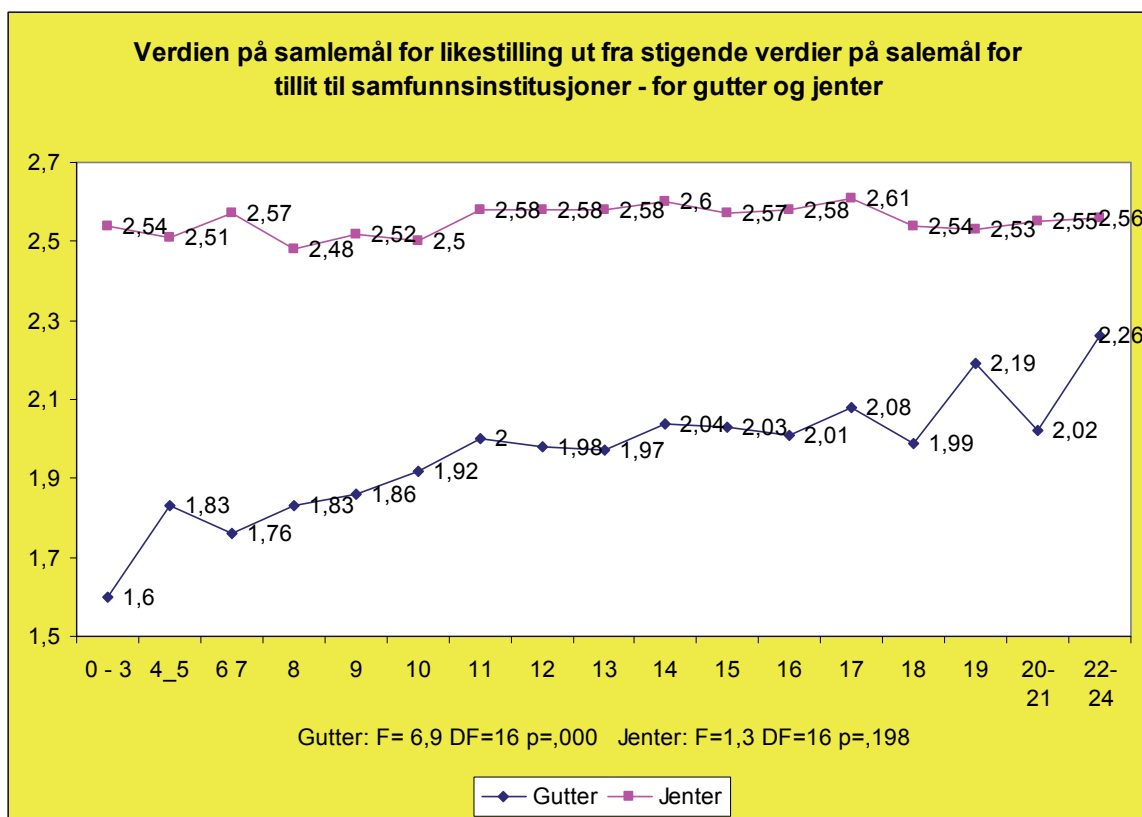
	Har svært eller ganske stor tillit	Har ganske liten eller ingen tillit	
Kirken	2,28	2,26	P=,459
Utdanningssystemet	2,30	2,17	P=,000
Pressen	2,26	2,28	P=,454
Politiet	2,31	2,13	P=,000
Parlamentet	2,32	2,22	P=,000
Trygdesystemet	2,31	2,21	P=,000
Den europeiske union	2,30	2,24	P=,000
NATO	2,27	2,26	P=,507
De forente nasjoner	2,31	2,18	P=,000
Helsevesenet	2,29	2,19	P=,000
Rettsvesenet	2,31	2,20	P=,000
Store multinasjonale selskap	2,23	2,30	P=,000
Miljøvernorganisasjoner	2,36	2,15	P=,000
Politiske partier	2,30	2,26	P=,034
Regjeringen	2,30	2,24	P=,000

En del av disse instansene eller institusjonene er nøytrale i forhold til temaet likestilling. Det gjelder for kirken, pressen og NATO. Ellers gjelder som en generell regel at de som har «svært» eller «ganske stor» tillit til ulike institusjoner samtidig i større grad er for likestilling sammenliknet med de som har «ganske liten» eller «ingen» tillit. Slik er det for sentrale samfunnsinstitusjoner som utdanningssystemet, politiet, trygdesystemet helsevesenet og rettsvesenet.

Politiske institusjoner eller formasjoner følger det samme mønsteret. Det gjelder miljøvernorganisasjoner og signifikant, men i svakere grad for parlamentet, regjeringen og politiske partier. Ulike internasjonale organisasjoner eller institusjoner gir et mer blandet bilde. Unge som har «svært» eller «ganske stor» tillit til FN er samtidig i betydelig høyere grad for likestilling. Også EU slår positivt ut i denne sammenhengen, slik at unge med tillit til EU signifikant i større grad er for likestilling. Holdningen til NATO samvarierer ikke med synet på likestilling, mens store multinasjonale selskap skiller seg ut på den måten at desto mer tillit de unge har til denne typen formasjoner, desto mindre er de for likestilling.

6.4.2 ET SAMLEMÅL FOR TILLIT

Med dette grunnlaget er det bygget opp et samlemål for å fange opp tilliten til samfunnsbærende institusjoner. Det vil si langt på veg de institusjonene som utgjør kjernen eller ryggraden i den moderne staten: utdanningssystemet, politiet, parlamentet, trygdesystemet, helsevesenet, rettsvesenet, politiske partier og regjeringen. 95 personer har konsekvent svart «svært stor» på alle de 15 ulike spørsmåla om tillit, mens 31 har konsekvent svart «ingen tillit» Disse er renska ut som useriøse. For hver enkelt institusjon kan de unge svare at de har «svært stor», «ganske stor», «ganske liten» eller «ingen» tillit. «Ingen» settes til 0 og «svært stor» til 3. Ut fra at det her inngår åtte ulike institusjoner varierer dermed samlemålet for tillit til samfunnsinstitusjoner fra 0 til 24. Noen verdier er dårlig dekket med antall respondenter. En del verdier er derfor slått sammen.

For gutter er det slik at økende verdi på denne tillitsskalaen også gir økende oppslutning om likestilling. Verdien på samlemålet for likestilling stiger fra 1,6 hos de guttene som skårer fra 0 til 3 på samlemålet for tillit til samfunnsinstitusjoner, til 2,26 hos de som skårer fra 22 til 24. Desto mer guttene slutter opp om og er integrert i samfunnets generelle verdier, desto mer positive er de samtidig til likestilling. Jentene derimot viser en helt flat fordeling. For dem spiller det ingen rolle hva de ellers måtte mene om regjering, politiet, helsevesenet eller andre sentrale samfunnsinstitusjoner. Holdningen til likestilling er uansett den samme.

Langt på veg får vi her samme resultat som det vi fikk basert på de ulike politiske profilene: hovedstrømning, frihetsorientert og grønne idealister. Mens gutter i spørsmålet om likestilling lar seg påvirke av mer allmenne politiske holdninger og verdier, er jenter for likestilling uansett. For jentene er likestillingsproblematikken ikke innvevd i andre politiske temaer på samme måte.

6.5 Holdninger til innvandring

En av de store endringene i de nordiske landa i løpet av de siste 20 til 30 åra, er at det har blitt et markert innslag i befolkningen av mennesker med annen hudfarge og til dels annen kultur og religion. Hvilke holdninger har de unge til innvandring og til innvandrere? Er det eventuelt noen sammenheng mellom synet på innvandring og likestilling?

I spørreskjemaet er det et batteri på fem utsagn som alle uttrykker mulige negative sider ved innvandring og innvandrere. Formuleringen er som følger: I hvilken grad er du enig eller uenig i følgende påstander. De unge skal krysse av på en skala fra 1 til 10, der 1 i spørreskjemaet er «sterkt enig» mens 10 er «sterkt uenig». I tabellen under er denne skalaen snudd, slik at høy verdi fra 1 til 10 uttrykker høy grad av enighet.

Tabell 6.7: Et sett utsagn om holdninger til innvandrere på en skala fra 1 til 10. Høy verdi uttrykker høy grad av enighet – snittverdi for gutter og jenter (vekta)

	Gutter	Jenter	Alle	P=
Innvandrerne tar jobbene fra lokalbefolkningen i dette landet	5,49	4,98	5,23	,000
Innvandrerne undergraver kulturlivet i disse landene	5,55	4,80	5,18	,000
Innvandring skaper økt kriminalitet	6,26	5,58	5,92	,000
Innvandrere er en belastning for landenes velferdssystem	5,94	5,16	5,55	,000
I framtida vil innvandrere utgjøre en trussel for samfunnet	5,58	4,87	5,23	,000

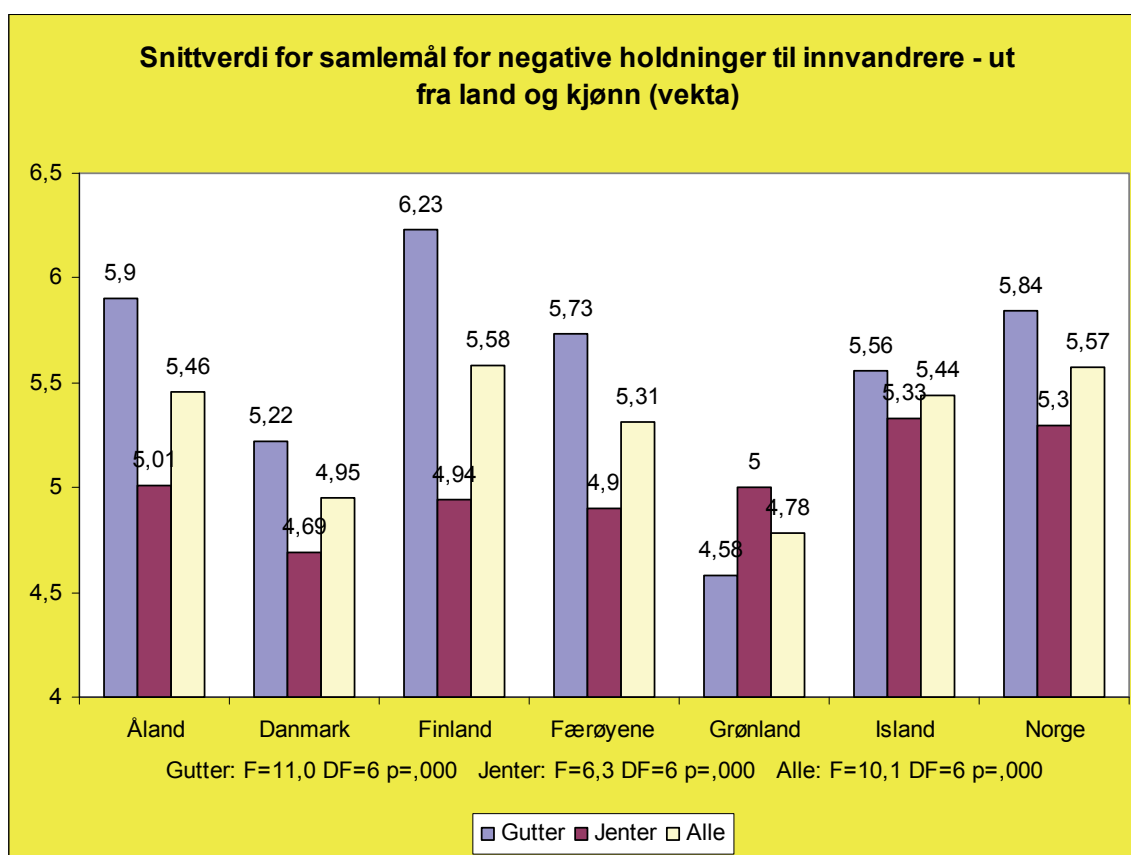
Snittet på en skala fra 1 til 10 er 5,5. Her ligger skåren på disse fem utsagna alle og pendler rundt denne snittverdien – fra 5,18 til 5,92. Her er ikke sett på spredningen eller fordelingen på de enkelte utsagna. Forutsatte en normalfordeling betyr det at rundt halvparten av de unge mest uttrykker skeptiske holdninger til innvandring og innvandrere, mens den andre halvparten har et mer positivt syn. Mest enig er de unge i at «innvandring skaper økt kriminalitet», mens de i minst grad mener at «innvandrerne undergraver kulturlivet». Uansett problemstilling er guttene mest skeptiske.

Disse fem utsagna danner en sammenhengende faktordimensjon med meget høy indre konsistens (Forklart varians 75,4 prosent, Cronbach's Alpha 0,92). Det innebærer to ting. For det første måler disse ulike utsagna det samme – her forstått som holdning til innvandring og til innvandrere. I tillegg kommer at dette er et saksfelt som de unge har et forhold til. De har

gjort seg opp en mening og er enten for eller mot. Det betyr at dersom han eller hun mener at innvandrerne er en belastning for velferdssystemet, mener han eller hun også at innvandring i framtida vil utgjøre en trussel for samfunnet og at innvandrerne skaper økt kriminalitet.

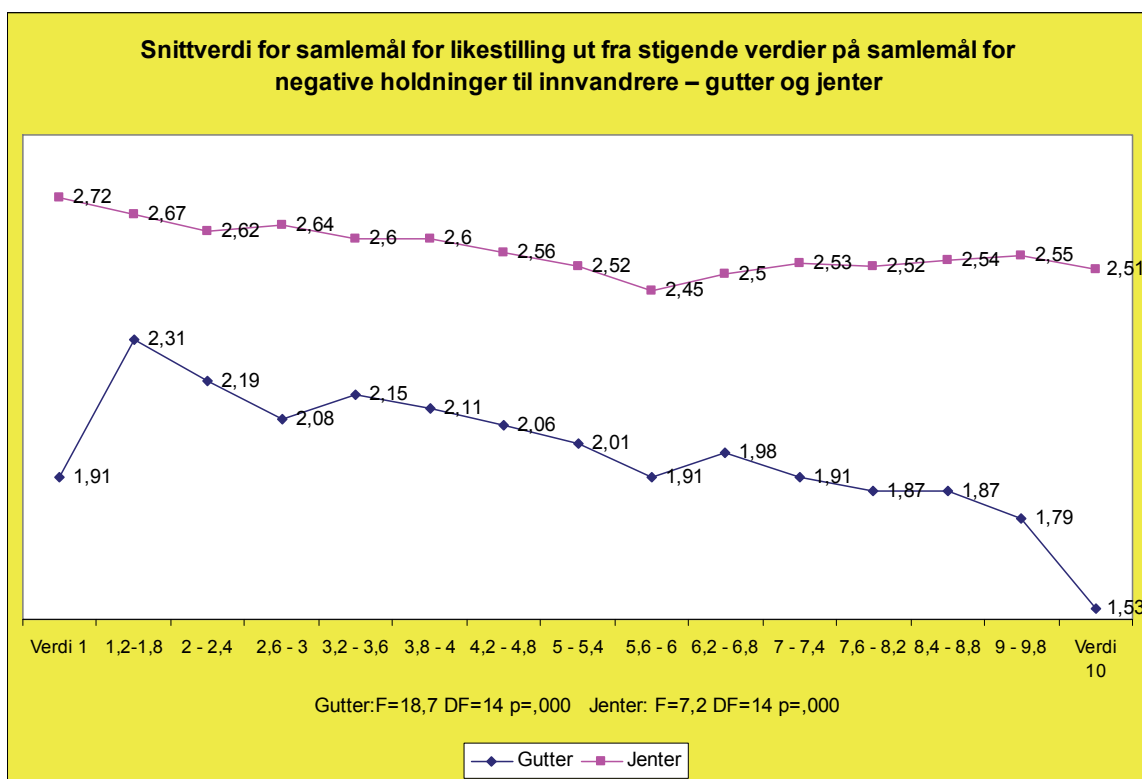
Samlemålet for negative holdninger til innvandrere er basert på disse 5 utsagna og skalert fra 1 til 10 der 10 uttrykker sterk grad av enighet. Gutter får snittverdien 5,76 og jenter 5,08 (F=142,3, DF=1, p=,000).

Snittverdi for samlemål for negative holdninger til innvandrere – ut fra land og kjønn (vekta)

Igjen kommer det fram at gutter er mer negative til innvandring og innvandrere enn jenter. Ungdom fra Finland og fra Norge har mest negativt syn på innvandring. Snittverdien i Finland på samlemålet for negative holdninger til innvandrere, er 5,58 og i Norge 5,57. Spesielt finske gutter er i sterk grad mot innvandrere. Minst negative holdninger finner vi i Danmark og på Grønland, der snittverdien på samlemålet for negative holdninger til innvandrere ligger på henholdsvis 4,95 og 4,78.

Følgende figur viser snittverdi for samlemål for likestilling ut fra stigende verdier på samlemål for negative holdninger til innvandrere – gutter og jenter.

Guttene viser en nokså entydig og sterk fordelig. Desto mer de er mot innvandrere, desto mer skeptiske er de også til likestilling. Verdien på samlemålet for likestilling varierer fra 2,31 til 1,53 hos de som har høyest verdi på samlemålet for negative holdninger til innvandrere. Også for jentene er denne sammenhengen tydelig, men ikke like sterk. Verdien på samlemålet for likestilling varierer fra 2,72 hos de med lavest verdi på samlemålet for negative holdninger til innvandrere, til 2,51 hos de med høyest verdi.

6.6 Oppsummert

Nesten 60 prosent, og flest gutter, svarer at «religionen har ingen innvirkning på hvordan jeg lever i det daglige». 3.8 prosent svarer at religionen betyr svært mye, og at «jeg legger alltid vekt på å leve i samsvar med min religion i mitt daglige liv». Det er store forskjeller mellom de ulike landa. Størst betydning ser religionen ut til å ha på Færøyene, og minst i Sverige og på Åland. Desto mer religionen betyr for daglig livsførsel, desto mer skeptiske er

de unge til likestilling. Spesielt gjelder dette for jentene. Verdien på samlemålet for likestilling stiger fra 2,19 hos de som mener religionen betyr «svært mye» for livsførsel, til 2,61 hos de jentene der religionen ikke har noen «innvirkning på hvordan jeg lever».

Sju utsagn eller påstander inngår i et felles batteri som mer inngående forsøker å fange opp religiøse praksiser, føleleser og holdninger. De unge har ingen sterk tru. Bare 40,2 prosent av de unge svarer at det passer «svært godt» eller «ganske godt» at de «tror på gud». 27,5 prosent oppfatter at «min tru er viktig for meg» og 13,2 prosent går regelmessig på religiøse møter. Disse sju utsagna inngår i en samlet faktorløsning for religiøs tilknytning. Igjen kommer det fram at jenter er noe mer religiøse. Ut fra dette målet er de unge mest religiøse på Færøyene og Grønland, og minst religiøse på Åland. Både for gutter og jenter gjelder at moderat religiøs tru og engasjement knapt påvirker holdningene til likestilling. Først de sterkt religiøst engasjerte og praktiserende, har klart lavere verdier på samlemålet for likestilling.

Spørreskjemaet har i alt 14 ulike utsagn om politikk og samfunnsforhold. Viktigste for de unge er det å «sikre arbeid for alle», tett fulgt av «å opprettholde lov og orden». Miljøvern – i form av klimaendringer og forurensing – og «å sikre at ingen er fattige i mitt land», kommer også svært høyt opp på prioriteringslista. I tillegg mener et klart flertall av de unge at det er viktig med økonomisk vekst. Aller minst er de unge opptatt av å «senke stemmerettsalderen» og av «å senke den seksuelle lavalderen». Jentene er i større grad opptatt av kollektive og solidariske målsettinger og av naturvern. Guttene på sin side er mer opptatt av individuelle friheter.

Basert på disse 14 utsagna er det ved hjelp av faktoranalyse konstruert tre samlemål kalt hovedstrømning, frihetsorientert og grønne idealister. For alle disse tre dimensjonene gjelder at fordelingen ut fra land er nokså lik. Hovedstrømning utgjøres av målsettinger de aller fleste slutter opp om: økonomisk vekst, arbeid til alle, sosial fordeling, lov og orden og miljøvern. Med stigende verdier på dette målet øker samtidig oppslutningen om likestilling. Spesielt er denne sammenhengen sterk for guttene. Snittverdien på samlemålet for likestilling øker fra 1,62 hos de med lavest verdi på målet hovedstrømning til 2,18.

Et sentralt stikkord i dimensjonen frihetsorientert er frihet. Denne typen ungdommer vil i større grad senke stemmerettsalderen og den seksuelle lavalderen, gi ungdom mer politisk innflytelse, holde lander «fritt og uavhengig» og redusere offentlig innblanding i «innbyggernes liv». Også disse ungdommene legger vekt på «å oppnå høy økonomisk vekst». Med økende verdier på samlemålet for friorientert faller oppslutningen om likestilling. For jentene er likevel denne sammenhengen svak.

Grønne idealister viser i særskilt grad internasjonal solidaritet. De vil «gi mer penger til fattige land» og ta i mot flere flyktninger. I tillegg kommer et sterkt miljøvernengasjement. Denne typen ungdommer representerer et slags moralsk og venstreorientert alternativ til dimensjonen hovedstrømning. For jentene er sammenhengen mellom dimensjonen grønne idealister og likestilling svak og samtidig uklar. Guttene derimot viser en sterk tendens til økt oppslutning om likestilling med stigende verdier på samlemåler for grønne idealister.

Det er spurt etter i hvor stor grad de unge har tillit til i alt 15 ulike nasjonale og internasjonale samfunnsinstitusjoner. Størst tillit har helsevesenet, politiet og utdanningssystemet, mens pressen, politiske partier og kirken, har minst tillit. Holdningene til ulike av disse institusjonene varierer ganske mye fra land til land.

Unge som har «svært» eller «ganske stor tillit» til utdanningssystemet, politiet, parlamentet, trygdesystemet, EU, De forente nasjoner, helsevesenet, rettsvesenet, miljøvernorganisasjoner og regjeringen, har samtidig i vekslende grad et mer positivt syn på likestilling. Unge som derimot har «svært» eller «ganske stor» tillit til store multinasjonale selskap, har et mer negativt syn på likestilling.

Ut fra dette er det bygget opp et samlemål for å fange opp tilliten til de institusjonene som langt på veg utgjør kjernen i den moderne staten: utdanningssystemet, politiet, parlamentet, trygdesystemet, helsevesenet, rettsvesenet, politiske partier og regjeringen. For guttene er det slik at med stigende verdier på målet for tillit til samfunnsinstitusjoner, øker samtidig oppslutningen om likestilling sterkt. Snittverdien på samlemålet for likestilling øker fra 1,6 hos de med lavest verdi på samlemålet for tillit til

samfunnsinstitusjoner, til 2,26 hos de med høyest verdi. Denne sammenhengen er ikke signifikant for jentene.

I spørreskjemaet er det et batteri på fem utsagn som alle uttrykker mulige negative sider ved innvandring og innvandrere. De unge skal krysse av på en skala fra 1 til 10. Sterkest støtte får utsagnet om at: «innvandring skaper økt kriminalitet». Generelt er guttene mest skeptiske til innvandring. Disse fem utsagna danner en sammenhengende faktordimensjon som er omgjort til et samlemål. Sterkest motstand mot innvandring og innvandrere ser det ut til å være i Finland og Norge, og minst i Danmark og på Grønland. Desto mer guttene er mot innvandrere, desto mer skeptiske er de også til likestilling. Verdien på samlemålet for likestilling varierer fra 2,31 til 1,53 hos de som har høyest verdi på samlemålet for negative holdninger til innvandrere. Også for jentene er denne sammenhengen tydelig, men ikke like sterk.

7 Endringer

7.1 Måleproblemer

Det batteriet av spørsmål som ligger til grunn for å konstruere samlemålet for likestilling er stilt en gang tidligere – i ungdomsundersøkelsen i Oslo 1996. Ungdomsundersøkelsen i Oslo 1996 omfattet hele populasjonen av elevene i de to øverste klassetrinna på ungdomsskolen og 1. videregående (Øia 1998). Vi har her et tidsspenn på 15 år. Spørsmålet er om dette tidsspennet kan brukes til å si noe om endringer i de holdningene ungdom har til likestilling.

Det er flere vanskeligheter. Den første og enkleste er knytta til at aldersspennet ikke er likt i de to undersøkelsene. I 2010 er det slik at de unge blir noe mer positive til likestilling med økende alder. For å eliminere dette problemet er det, både i Osloundersøkelsen 1996 og i den nordiske undersøkelsen 2010, bare brukt elever på 1. videregående. Vi sitter da igjen med et materiale på 4065 elever i 1996 og 5002 elever i 2010.

Neste utfordring er knytta til relasjonen Oslo kontra Norden. Kan vi si noe om endringer ved å sammenlikne Oslo 1996 med Norden 15 år senere? Svaret er ikke entydig. Unge i Norge skiller seg i 2010 ikke vesentlig ut fra andre ungdommer i Norden. Snittet på samlemålet for likestilling var i Norge 2,31. Høyest var de i Danmark og lavest i Finland, på Færøyene og på Grønland. Norske ungdommer var nokså gjennomsnittlige. Det er derfor heller ikke spesiell grunn til å mene at norske ungdommer skilte seg vesentlig ut i 1996. Spørsmålet blir derfor om det er grunner til å tru at unge i Oslo i 1996 avvek fra landsgjennomsnittet i Norge? Den klareste grunnen ligger i at innslaget av unge med innvandrerbakgrunn i 1996 var langt større i Oslo enn i Norge for øvrig. I analysene er det derfor skilt ut fra etnisitet. Det blei også gjort i 1996.

Den neste vanskeligheten er mye større. Måleskalaene er ikke identiske i 2010 og i 1996. I 1996 skulle de unge krysse av på en skala fra 0 til 10 – der 10 markerte «sterkt enig», mens 0 markerte «sterkt uenig». Denne skalaen er i 2010 erstatta med svaralternativa: «sterkt enig», «litt enig», «litt uenig» og «sterkt uenig». Også i 2010 måles grad av enighet ut fra en underliggende

tanke om at holdninger til likestilling representerer et kontinuum med varierende grad av tilslutning – men måleskalaen er langt mindre fingradert. Utfordringen er her løst gjennom at svara i 2010 er omgjort til tallkoder slik at «sterkt uenig» får verdien 0, «litt uenig» verdien 1, «litt enig» verdien 2 og «sterkt enig» verdien 3. Dermed er det i utgangspunktet to skalaer. Den første går fra 0 til 10 og den andre fra 0 til 3. Neste trinn er greit nok. Skalaen fra 2010 er omgjort gjennom å dividere med 3 og multiplisere med 10 – slik at også denne fordelingen strekker seg fra 0 til 10.

7.2 En sammenlikning

Framgangsmåten som her er valgt for å få til en sammenlikning mellom de to undersøkelsene i 1996 og 2010, er ikke ideell. Vi vet fremdeles ikke hvor mange i 1996 som var «sterkt enig» eller «litt enig» i de enkelte utsagna – eller hva formuleringen «litt uenig» tilsvarer på en tallskala fra 0 til 10. Problemet er at vi ikke kan vite sikkert om den utregningsmetoden som her ligger til grunn gir en systematisk forskyving eller ikke. I det minste er det her skapt et utgangspunkt for med en viss realisme, å kunne diskutere om det har skjedd endringer og i hvilken retning disse endringene har gått.

Følgende tabell viser den relative oppslutningen om hvert enkelt utsagn i 1996 og 2010 ut fra at fordelingene i begge tilfeller går fra 0 til 10. Det er skilt mellom gutter og jenter. Ett utsagn: «Når det er mangel på jobber, skal menn ha mer rett til jobb enn kvinner» blei ikke stilt i 1996.

Tabell 7.1: Relativ oppslutning om et sett utsagn om likestilling skalert fra 0 til 10 slik at høy verdi uttrykker høy grad av enighet – 1996 og 2010 for gutter og jenter i 1.vg:

	Gutter Oslo 1996	Jenter Oslo 1996	Gutter Norden 2010	Jenter Norden 2010
Kvinner bør være hjemme og passe barna når de er små	7,67	6,53	4,86	3,43
Menn er bedre ledere enn kvinner	5,37	2,05	4,87	1,53
Kvinner og menn bør ha like rettigheter	8,17	9,64	7,90	9,27
Når alt kommer til alt er det bedre at menn tar beslutninger enn kvinner	4,63	1,90	4,16	1,4
Kvinner passer til å bli religiøse ledere	7,45	8,53	5,76	5,6
Kvinner bør ikke arbeide utenfor hjemmet	2,59	1,54	1,9	,067
Kvinner er bedre ledere enn menn	2,58	3,72	2,7	3,6
Når en mann og en kvinne er gift, anser jeg mannen for å være hjemmets overhode	5,05	3,38	4,6	2,13

Generelt viser denne fordelingen en tendens til at både gutter og jenter i større grad er positive til likestilling i de Nordiske landene i 2010 sammenliknet med Oslo 2010. Dette er i tråd med de langsiktige, men relativt svake tendensene som ble funnet av Dalen (2010).

For flertallet av disse utsagna er det bare mindre forskyvninger. Det gjelder helt klart for de tre utsagna om at «menn er bedre ledere», «kvinner er bedre ledere» og det er «bedre at menn tar beslutninger». I alle disse tilfellene gjelder både for gutter og jenter at noen flere slutta opp om disse utsagna i 1996 sammenliknet med 2010.

Spesielt for jentene er endringene store for de to utsagna: «Når en mann og en kvinne er gift, anser jeg mannen for å være hjemmets overhode» og «Kvinner bør ikke arbeide utenfor hjemmet». Snittverdien for jenter på utsagnet om at kvinner ikke bør «arbeide utenfor hjemmet» var i 1996 1,54 og i 2010 0,67. Tilsvarende tall for utsagnet om at mannen skal være «hjemmets overhode» er 3,38 og 2,13.

Samtidig var langt flere, både av gutter og jenter, i 1996 av den meningen at: «Kvinner bør være hjemme å passe barna når de er små». Guttenes snittverdi var i 1996 7,67 og i 2010 4,86, mens snittverdien for jentene hadde endra seg fra 6,53 til 3,43. Det er nærliggende å se disse endringene som et direkte resultat av at flere jenter søker seg mot høyere utdanning, og at jentene ser ut til å være vinnere i utdanningssamfunnet. De ønsker seg i stigende grad en yrkeskarriere. Parallelt har det i hele Norden skjedd en utvikling der det offentlige i form av barnehagetilbud og andre passordninger, i stigende grad har tatt ansvar for barna. Flere kvinner er yrkesaktive og det kjennes mer kunstig at mannen skal framstå som «hjemmets overhode».

Synet på kvinner som religiøse ledere har også endra seg sterkt – i retning av at færre i dag, både gutter og jenter, mener kvinner bør være religiøse ledere. På utsagnet «Kvinner passer til å bli religiøse ledere» var i 1996 snittverdien for gutter 7,54 og for jenter 8,53. De tilsvarende tall i 2010 er 5,76 og 5,6. Den mest nærliggende forklaringen er at dette utsagnet ikke handler om likestilling, men mer generelt om synet på religionen. Kirka generelt i 2010 har lav oppslutning i Norden som tillitskapende institusjon, og bare et mindretall gir uttrykk for at de er religiøse. Et annet poeng er at det midt på 1990-tallet blei ført en kamp både innad i kirka, i media og i samfunnet

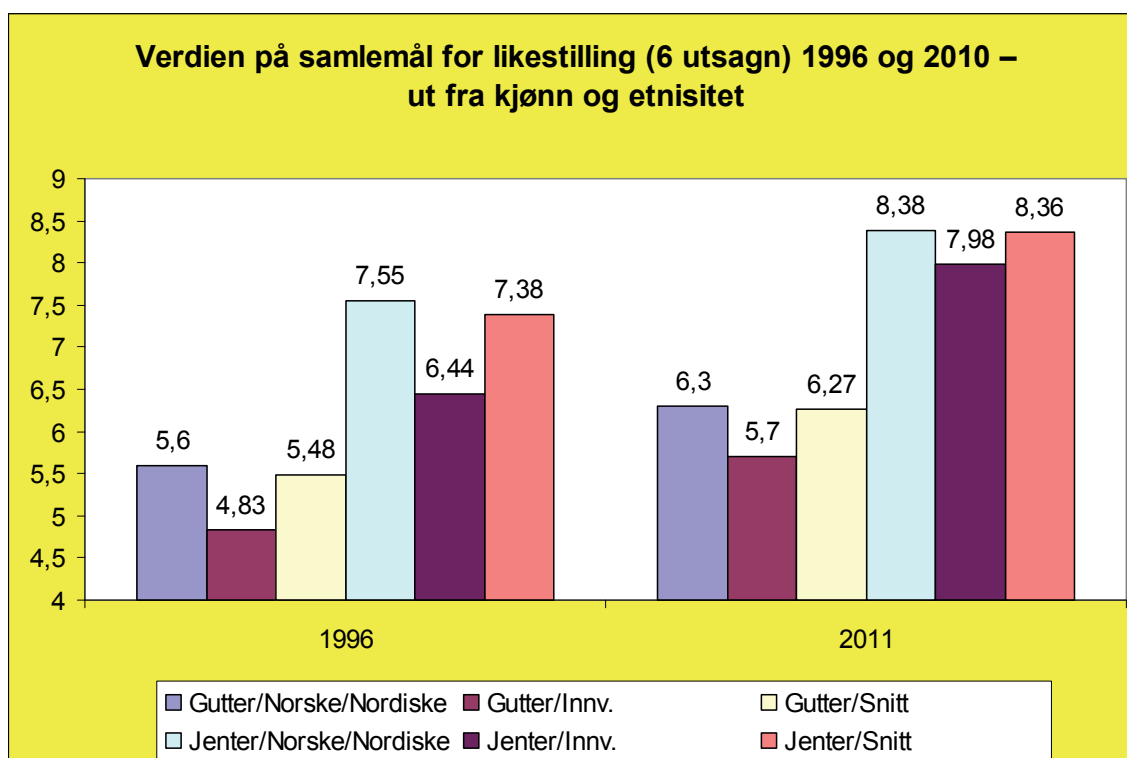
generelt for kvinners rett til å være prester. Dette var en konflikt som blei kobla til likestillingstematikken. En slik kobling er i dag langt på veg borte.

Heller ikke det eneste utsagnet der formuleringen er positiv i forhold til temaet likestilling gir økning i snittverdier fra 1996 til 2010. Tvert om har snittverdiene sunket litt, fra 8,17 til 7,90 blant guttene og fra 9,64 til 9,27 blant jentene. Selv om utslaget er lite gir denne fordelingen et annet signal – i retning av at oppslutningen om likestilling er mindre i 2010 sammenliknet med 1996.

7.3 Samlemål for likestilling 1996 og 2010

For å få et mer samlet bilde av i hvilken grad den generelle holdningen til likestilling har endra seg fra 1996 til 2010, er det laget et felles samlemål for 1996 og 2010. Ett av de sju utsagna som inngår i målet for likestilling 2010 passer ikke inn: «Når det er mangel på jobber, skal menn ha mer rett til jobb enn kvinner». Dette utsagnet er nytt og var ikke med i 1996. Inn i det felles samlemålet for 1996 og 2010 går derfor de seks resterende utsagna som blei brukt i 2010. Skaleringen er den samme – fra 0 til 10.

Følgende figur viser verdien på samlemålet for likestilling (6 utsagn) sammenliknet for 1996 og 2010. Det er skilt mellom gutter og jenter. Både for 1996 og 2010 er det også skilt ut fra etnisitet.

Både i 1996 og 2010 går det mest sentrale skillet mellom gutter og jenter. Snittverdien på samlemålet for likestilling har for gutter endra seg fra 5,48 i 1996 til 6,27 i 2010, og for jentene fra 7,38 i 1996 til 8,36 i 2010. Gutter med innvandrerbakgrunn er i minst grad tilhengere av likestilling. De ligger markert lavere enn norske og nordiske gutter. For innvandrerjentene var det en betydelig forskjell sammenliknet med norske jenter i 1996. I 2010 ser det ut til at denne forskjellen har blitt mindre.

7.4 Oppsummert

Generelt kan det se ut til at synet på likestilling blant ungdom i noen grad har endra seg i retning av at ungdom i større grad er for likestilling i 2010 sammenliknet med 1996. Denne konklusjonen er imidlertid usikker og behefta med måleproblemer.

Blant jentene er endringene spesielt store for de to utsagna: «Når en mann og en kvinne er gift, anser jeg mannen for å være hjemmets overhode» og «Kvinner bør ikke arbeide utenfor hjemmet». Samtidig var langt flere, både av gutter og jenter, i 1996 av den meningen at: «Kvinner bør være hjemme å passe barna når de er små». Det er rimelig å tenke at det på disse områdene har skjedd reelle endringer. Flere kvinner er yrkesaktive og det kjennes mer kunstig at mannen skal framstå som «hjemmets overhode».

Synet på kvinner som religiøse ledere har også endra seg sterkt – i retning av at færre i dag, både gutter og jenter, mener kvinner bør være religiøse ledere.

For å fange opp endringer er det i tillegg, basert på de seks utsagna om likestilling som blei brukt både i 1996 og 2010, laget et samlemål for likestilling. Målet viser at både gutter og jenter er mer for likestilling i 2010 sammenliknet med 1996. Kjønn slår klart sterkere ut enn etnisitet. Gutter med innvandrerbakgrunn er minst for likestilling, mens det fra 1996 til 2010 ser ut til at forskjellen mellom norske/nordiske jenter og jenter med innvandrerbakgrunn har blitt mindre.

8 Hva fant vi?

8.1 Sammendrag av viktige funn

8.1.1 SYNET PÅ LIKESTILLING

Relativt mange mener at kvinnene bør være hjemme for å passe barna når de er små. Flest gutter har slike oppfatninger. Likevel er det bare rundt fem prosent som mener at kvinner ikke «bør arbeide utenfor hjemmet». En del – rundt 10 prosent av de unge, og langt flere gutter – mener at menn skal ha mer rett til jobb «når det er mangel på jobber». I underkant av 30 prosent mener at menn er «bedre ledere» enn kvinner. Rundt halvparten av guttene er av en slik oppfatning mot mindre enn 10 prosent av jentene. Tilsvarende er det ganske mange – og klart flest gutter, som mener at «det er bedre at menn tar beslutninger enn kvinner». Til gjengjeld er det i overkant av 20 prosent og langt flere jenter som mener at «kvinner er bedre ledere enn menn».

De aller fleste unge, uavhengig av kjønn, mener at «kvinner og menn bør ha like rettigheter». Likevel er det bare rundt 80 prosent som er «sterkt» enig i dette. De unge er sterkt delt i synet på kvinner som religiøse ledere. Forskjellene mellom gutter og jenter er små, noe som kan tyde på at denne problemstillingen ikke primært handler om likestilling – men mer om religiøse oppfatninger. Forbausende mange, rundt 30 prosent av de unge «anser» mannen for å være «hjemmets overhode» når «en mann og en kvinne er gift». Blant guttene er det mer enn 40 prosent som mener dette.

Basert på faktoranalyse er det ut fra sju av disse ni utsagna konstruert et samlemål for likestilling. De to utsagna som ikke passer inn er «kvinner er bedre ledere enn menn» og utsagnet om at «kvinner passer til å bli religiøse ledere». Samlemålet er skalert fra 0 til 3. I snitt skårer guttene 1,96 på målet for likestilling, mens jentene skårer 2,56. Forskjellene er så store at temaet likestilling i dagens ungdomsmiljø gir en spenning mellom kjønnene. Generelt er det slik at unge med økende alder blir noe mer positive til likestilling.

8.1.2 FORELDRENE

Det er en liten, men likevel signifikant tendens, både for gutter og jenter, til at unge der far har høyere utdanning i større grad er for likestilling. Tilsvarende gjelder for mors utdanning – en svak tendens til at mors utdanningsnivå korrelerer positivt med at de unge i større grad er for likestilling.

Om far er fulltids sysselsatt, eller i større eller mindre grad befinner seg utafor arbeidsmarkedet, påvirker ikke holdning til likestilling. Mødrenes sysselsetting påvirker i noen grad de unges holdninger til likestilling. Spesielt ser det ut til at guttenes holdning til likestilling blir påvirket av om mor har lønna arbeid eller ikke. Ser vi på samla sysselsetting for mor og far, blir effektene tydeligere. For guttene faller verdien på samlemålet for likestilling fra 1,98 hos de der begge foreldrene er fulltids sysselsatt, til 1,69 hos de der begge foreldrene er utafor arbeidsmarkedet. Jentene påvirkes bare i liten grad.

Opplevd fattigdom i denne aldersgruppa er ulikt fordelt i Norden – fra 8,2 prosent i Finland til 3,5 prosent i Norge. Blant jentene er det en viss tendens til at de fra fattige familier i mindre grad er opptatt av likestilling. For guttene er det derimot ingen samvariasjon.

Andelen med to foreldre født i et annet land varierer svært i utvalget, fra et par prosent i Finland, på Island og Færøyene, til 14 prosent i Sverige. Unge med innvandrerbakgrunn er i mindre grad tilhengere av likestilling. Spesielt gjelder dette første generasjon innvandrere – de unge som er født i et annet land. Mellom andre generasjon unge innvandrere og unge som ikke har innvandrerbakgrunn, er forskjellene knapt signifikante.

8.1.3 SKOLE, UTDANNING OG FRAMTID

Det er store forskjeller på akademisk ambisjonsnivå blant elevene i de ulike nordiske landene. Den mest sannsynlige forklaringen er at det ikke er entydig hva universitetsutdanning innebærer, og at dette kan variere fra land til land. Både for gutter og jenter er det en klar sammenheng mellom utdanningsaspirasjoner og synet på likestilling. De som har høye utdanningsaspirasjoner er også mer for likestilling.

Ganske mange, vel halvparten, ser det som «svært» eller «ganske sannsynlig» at de vil gå over i jobb etter fullført videregående utdanning. Spesielt

for guttene er sammenhengen mellom jobbplaner og synet på likestilling tydelig. De som raskt vil ut i jobb prioriterer i mindre grad likestilling.

Langt flere elever oppfatter at de gjør det over gjennomsnittet på skolen sammenliknet med de som mener de gjør det under gjennomsnittet. Spesielt for jentene samvarierer denne egenvurderingen med synet på likestilling – slik at de som oppfatter seg som flinke elever, i større grad er for likestilling. Også for guttene er denne sammenhengen signifikant, men langt svakere.

Spørreskjemaet inneholder et sett utsagn som på ulike måter fanger opp mistrivsel og mangel på mestring og tilpasning i skolehverdagen. Basert på disse utsagna er det skilt ut to dimensjoner. Den første omhandler det mentale aspektet ved skolegangen, om den enkelte, trives og opplever å ha det bra eller tvert om har frustrerende og dårlige personlige opplevelser gjennom skolegangen. Samlemålet kalles mistrivsel. Dimensjon to får mer generelt fram holdningene til skole og til undervisning – om eleven er lei skolegangen, ønsker å slutte, mangler motivasjon, gjør lite lekser og er dårlig forberedt til undervisningen. Samlemålet kalles nedprioritering.

Klart flest gutter viser ulike tegn på å nedprioritere skolen, mens forskjellene mellom gutter og jenter er minimal når det gjelder ulike former for mistrivsel. Både for gutter og jenter er det tydelige sammenhenger mellom mistrivsel og synet på likestilling. Desto mer de unge mistrives på skolen, desto mindre er de for likestilling. For guttene er det også en sterk positiv samvariasjonen mellom nedprioritering av skolen og synet på likestilling, mens jentenes holdning til likestilling i mye mindre grad blir påvirka av hvilke holdninger de generelt har til skolen og skolearbeidet.

8.1.4 FRITIDSAKTIVITETER

Både for gutter og jenter er det svake eller fraværende sammenhenger mellom å delta i ulike organiserte fritidsaktiviteter og synet på likestilling. Heller ikke trening eller konkurranser i idrettslag gir signifikante utslag for synet på likestilling. Videre er det laget et samlemål for såkalt finkulturelle aktiviteter – teaterbesøk, klassiske konserter og kunstutstillinger. Målet gir små utslag i forhold til synet på likestilling.

Tendensen er ganske klar i retning av at gutter som går mye på diskotek/klubb i mindre grad er for likestilling. Hos jentene derimot stiger

verdien på samlemålet for likestilling hos de unge som ofte er på slike steder. Å gå på popkonsert gir ikke signifikante utslag – verken for gutter eller jenter.

Vel halvparten av de unge, og flest jenter, har lest i ei bok som ikke er skolebok, siste uke. Spesielt for guttene er utslagene markerte. De som leser mye bøker er mer for likestilling. Også blant jentene er det en tydelig positiv sammenheng mellom hvor mye de leser bøker og synet på likestilling. Det er ingen klare sammenhenger mellom hvor mye de unge leser tegneserier og synet på likestilling. Både for gutter og jenter er det en svak, men signifikant, tendens til at de som leser mye aviser i større grad er for likestilling. Både for gutter og jenter er det en svak, men signifikant, tendens i retning av at de som leter fram og leser artikler på internett i større grad er positive til likestilling.

Blant de som ser pornografi er guttene i klart flertall. Både for gutter og jenter gjelder at de som ser porno «ukentlig eller flere dager i uka» ikke signifikant skiller seg ut fra de som ikke ser porno. De guttene og jentene som derimot ser porno «daglig eller nesten daglig» er klart mer negative til likestilling.

Danmark skiller seg ut gjennom å ha det høyeste forbruket av alkohol. Uavhengig av land er forskjellene mellom gutter og jenter små. Verdien på samlemålet for likestilling stiger klart hos de jentene som ofte drikker alkohol. Hos guttene er det ikke signifikante sammenhenger mellom hvor ofte de drikker alkohol og synet på likestilling. Også jenter som beruser seg eller blir fulle, er klart mer for likestilling. Blant guttene er det tvert om en tydelig tendens til at de som blir fulle eller beruset i mindre grad er for likestilling.

8.1.5 VERDIER OG HOLDNINGER

Et klart mindretall – 40,2 prosent av de unge – svarer at det passer «svært godt» eller «ganske godt» at de «trur på gud». Nesten 60 prosent, og flest gutter, svarer at «religionen har ingen innvirkning på hvordan jeg lever i det daglige». Desto mer religionen betyr for daglig livsførsel, desto mer skeptiske er de unge til likestilling. Spesielt gjelder dette for jentene.

Sju utsagn eller påstander forsøker mer inngående å fange opp religiøse praksiser, følelser og holdninger. Jenter er noe mer religiøse. Både for gutter

og jenter gjelder at moderat religiøs tru og engasjement knapt påvirker holdningene til likestilling. Først de sterkt religiøst engasjerte og praktiserende har klart lavere verdier på samlemålet for likestilling.

Spørreskjemaet har i alt 14 ulike utsagn om politikk og samfunnsforhold. Jentene er i større grad opptatt av kollektive og solidariske målsettinger og av naturvern. Guttene på sin side er mer opptatt av individuelle friheter.

Basert på disse 14 utsagna er det ved hjelp av faktoranalyse konstruert tre samlemål kalt hovedstrømning, frihetsorientert og grønne idealister. Hovedstrømning utgjøres av målsettinger de aller fleste slutter opp om: økonomisk vekst, arbeid til alle, sosial fordeling, lov og orden og miljøvern. Med stigende verdier på dette målet øker samtidig oppslutningen om likestilling. Spesielt er denne sammenhengen sterk for guttene.

Et sentralt stikkord i dimensjonen frihetsorientert er frihet. Denne typen ungdommer vil i større grad senke stemmerettsalderen og den seksuelle lavalderen, gi ungdom mer politisk innflytelse, holde landet «fritt og uavhengig» og redusere offentlig innblanding i «innbyggernes liv». Med økende verdier på samlemålet for friorientert faller oppslutningen om likestilling. For jentene er likevel denne sammenhengen svak – og bare så vidt signifikant.

Grønne idealister vil «gi mer penger til fattige land» og ta i mot flere flyktninger. I tillegg kommer et sterkt miljøvernengasjement. Denne typen ungdommer representerer et slags moralsk og venstreorientert alternativ. For jentene er sammenhengen mellom dimensjonen grønne idealister og likestilling svak og samtidig uklar. Guttene derimot viser en sterk tendens til økt oppslutning om likestilling med stigende verdier på samlemåler for grønne idealister.

Det er spurt etter i hvor stor grad de unge har tillit til ulike nasjonale og internasjonale samfunnsinstitusjoner. Størst tillit har helsevesenet, politiet og utdanningssystemet, mens pressen, politiske partier og kirken har mist tillit. Unge som har «svært» eller «ganske stor tillit» til utdanningssystemet, politiet, parlamentet, trygdesystemet, EU, De forente nasjoner, helsevesenet, rettsvesenet, miljøvernorganisasjoner og regjeringen, har samtidig i vekslende grad et mer positivt syn på likestilling. Unge som derimot har «svært» eller «ganske stor tillit til store multinasjonale selskap har et mer negativt syn på likestilling.

Ut fra dette er det bygget opp et samlemaal for å fange opp tilliten til de institusjonene som langt på veg utgjør kjernen i den moderne staten: utdanningssystemet, politiet, parlamentet, trygdesystemet, helsevesenet, rettsvesenet, politiske partier og regjeringen. For guttene er det slik at med stigende verdier på målet for tillit til samfunnsinstitusjoner, øker samtidig oppslutningen om likestilling sterkt. Denne sammenhengen er ikke signifikant for jentene.

I spørreskjemaet er det et batteri på fem utsagn som alle uttrykker mulige negative sider ved innvandring og innvandrere. Generelt er guttene mest skeptiske til innvandring. Disse fem utsagna danner en sammenhengende faktordimensjon som er omgjort til et samlemaal. Desto mer guttene er mot innvandrere, desto mer skeptiske er de også til likestilling. Også for jentene er denne sammenhengen tydelig, men ikke like sterk.

8.1.6 ENDRINGER

Generelt kan det se ut til at synet på likestilling blant ungdom i noen grad har endra seg i retning av at ungdom i større grad er for likestilling i 2010 sammenliknet med 1996. Denne konklusjonen er imidlertid usikker og behefta med måleproblemer.

Blant jentene er endringene spesielt store for de to utsagna: «Når en mann og en kvinne er gift, anser jeg mannen for å være hjemmets overhode» og «Kvinner bør ikke arbeide utenfor hjemmet». Samtidig var langt flere, både av gutter og jenter, i 1996 av den meningen at: «Kvinner bør være hjemme å passe barna når de er små». Det er rimelig å tenke at det på disse områdene har skjedd reelle endringer. Flere kvinner er yrkesaktive og det kjennes mer kunstig at mannen skal framstå som «hjemmets overhode».

For å fange opp endringer er det, basert på de seks utsagna om likestilling som blei brukt både i 1996 og 2010, laget et samlemaal for likestilling. Målet viser at både gutter og jenter er mer for likestilling i 2010 sammenliknet med 1996. Kjønn slår klart sterkere ut enn etnisitet. Gutter med innvandrerbakgrunn er minst for likestilling, mens det fra 1996 til 2010 ser ut til at forskjellen mellom norske/nordiske jenter og jenter med innvandrerbakgrunn har blitt mindre.

8.2 Gutter og jenter

Generelt er jenter klart mer positive til likestilling. Kjønn er den helt klart sterkeste enkeltfaktoren som bidrar til å forklare ulikheter i synet på likestilling. Samtidig er det en del andre forhold eller variabler som samvarierer med synet på likestilling. Disse variablene slår ut i ulik grad, og til dels på ulik måter, for gutter og jenter.

I de følgende to tabellene er det laget et skille ut fra dimensjoner som positivt påvirker synet på likestilling, og tilsvarende: dimensjoner som bidrar til et mer negativt syn på likestilling. På denne måten kommer det fram typiske karakteristika hos unge som enten i større grad enn gjennomsnittlig er for likestilling, eller som er mer enn gjennomsnittlig skeptiske til likestilling. I den første tabellen er det skilt mellom «den likestilte gutten» og «den tradisjonelle gutten».

Tabell 8.1: Dimensjoner som positivt eller negativt påvirker synet på likestilling hos gutter

Den likestilte gutten	Den tradisjonelle gutten
<ul style="list-style-type: none"> • Far og mor har høyere utdanning – svak tendens • Mor er sysselsatt • Familiens samlede sysselsetting (mor og far) er høy • Har høye utdanningsaspirasjoner • Leser mye bøker • Leser aviser • Leser artikler på internett (svak tendens) • Har et politisk verdisett de aller fleste slutter opp om og som representerer en form for politisk korrekthet: økonomisk vekst, arbeid til alle, sosial fordeling, lov og orden og miljøvern. • Har et idealistisk verdisett: «gi mer penger til fattige land», ta i mot flere flyktninger og et sterkt miljøvernengasjement • Har stor tillit til ulike samfunnsinstitusjoner 	<ul style="list-style-type: none"> • Har innvandrerbakgrunn • Ønsker seg raskt ut i jobb etter fullført utdanning • Mistrives og har frustrerende og dårlige personlige opplevelser gjennom skolegangen • Er lite skolemotivert, ønsker å slutte, mangler motivasjon, gjør lite lekser og er dårlig forberedt til undervisningen. • Går mye på diskoteker/klubber • Ser porno «daglig eller nesten daglig» • Drikker seg oftere fulle • Religionen har stor betydning for daglig livsførsel • Er sterkt religiøst engasjerte og praktiserende • Har et politisk verdisett der det legges vekt på ulike former for frihet: som å senke stemmerettsalderen og den seksuelle lavalderen, gi ungdom mer politisk innflytelse, holde landet «fritt og uavhengig» og redusere offentlig innblanding i «innbyggernes liv» • Er skeptisk til innvandring og innvandrere

Blant unge gutter som er positive til likestilling, er det en svak tendens til at både mor og far har høyere utdanning. Om far er i arbeid, eller ikke, påvirker ikke synet på likestilling. Fedre er sysselsatt og bidrar til å forsørge familien både i moderne og tradisjonelle familier. Derimot har de guttene der mor arbeider fulltid et mer positivt syn på likestilling. Også familiens samlede sysselsetting påvirker guttene positivt i synet på likestilling. Videre kjenntegnes gutter som i større grad slutter opp om likestilling, av høye utdanningsaspirasjoner, og spesielt av at de leser mye bøker i tillegg til skolebøker. I tillegg kommer i noen grad at de leser mer aviser og artikler på internett.

Politisk orienterer denne typen gutter seg mot sentrum. De har et politisk verdsett som deles av det store flertallet. Det handler om økonomisk vekst, arbeid til alle, sosial fordeling, lov og orden. Slik er synet på likestilling en del av det politisk korrekte. Likestilling går også sammen med å ha stor tillit til ulike av samfunnets bærende institusjoner. For guttene er likestilling i tillegg et prosjekt som hører hjemme på den politiske og idealistiske venstresida. De vil gi mer penger til fattige land, ta i mot flere flyktninger, og de har et sterkt miljøvernengasjement.

Den tradisjonelle gutten, som i mindre grad er for likestilling, har i større grad innvandrerbakgrunn. Slike ungdommer ønsker seg raskt ut i jobb etter å ha fullført videregående, og de har generelt et trøblete forhold til skolen. Flere mistrives og har i større grad frustrerende og dårlige personlige opplevelser gjennom skolegangen. I tillegg kommer at de ønsker å slutte, mangler skolemotivasjon, gjør lite lekser, er dårlig forberedt til undervisningen og generelt nedprioriterer skolen.

Unge gutter med et negativt syn på likestilling drikker ikke oftere, men de blir oftere fulle. Et annet kjennetegn er at de ser porno «daglig eller nesten daglig». Derimot er det bare små skiller mellom de som ser porno i mer moderate mengder, og de som ikke gjør det. En annen dimensjon som påvirker synet på likestilling negativt, er religion. De som oppfatter at religionen har stor innvirkning på daglig livsførsel, eller som er sterkt religiøst engasjert og praktiserende, er klart mer negative til likestilling. De som derimot bare i moderat grad oppfatter seg som religiøse avviker lite fra gjennomsnittet i synet på likestilling.

Politisk har gutter med et mer enn gjennomsnittlig negativt syn på likestilling en tendens til å orientere seg til høyre i det politiske landskapet. De legger vekt på ulike former for frihet: som å senke stemmerettsalderen og den seksuelle lavalderen, redusere offentlig innblanding i «innbyggernes liv». I tillegg er de mer skeptiske til innvandring og innvandrere.

I den følgende tabellen er det tilsvarende gitt en oversikt over karakteristiske kjennetegn ved unge jenter som kjennetegnes av at de i høy grad er for likestilling, og jenter som er mer tradisjonelle i sitt syn på kjønnsroller. Det er skilt mellom «den likestilte jenta» og den tradisjonelle jenta».

Tabell 8.2: Dimensjoner som positivt eller negativt påvirker synet på likestilling hos jenter

Den likestilte jenta:	Den tradisjonelle jenta:
<ul style="list-style-type: none"> • Far og mor har høyere utdanning • Mor er sysselsatt • Har høye utdanningsaspirasjoner • Oppfatter at hun gjør det over gjennomsnittlig på skolen • Går mye på diskoteker/klubber • Leser mye bøker • Leser aviser • Leser artikler på internett (svak tendens) • Drikker oftere alkohol • Drikker seg oftere full • Har et politisk verdisett som de aller fleste slutter opp om og representerer en form for politisk korrekthet: økonomisk vekst, arbeid til alle, sosial fordeling, lov og orden og miljøvern. 	<ul style="list-style-type: none"> • Opplever fattigdom i familien • Har innvandrerbakgrunn og er født i et annet land (første generasjon) • Mistrives og har frustrerende og dårlige personlige opplevelser gjennom skolegangen • Ser porno «daglig eller nesten daglig • Religionen har stor betydning for daglig livsførsel • Er sterkt religiøst engasjerte og praktiserende • Er skeptisk til innvandring og innvandrere

Også for jenter er det en svak sammenheng i retning av at jenter der foreldrene har høyere utdanning i større grad er for likestilling. Mors grad av sysselsetting påvirker jentenes syn på likestilling positivt i moderat grad. Derimot har fars sysselsetting ingen betydning og heller ikke foreldrenes samlede sysselsetting. Denne typen jenter har i større grad akademiske aspirasjoner og de oppfatter at de gjør det bedre enn gjennomsnittlig på

skolen. Som vi fant for guttene, er det en positiv sammenheng mellom synet på likestilling og hvor mye jenter leser bøker, aviser og internettartikler.

Jenter som mer enn gjennomsnittlig er for likestilling, går mer ut på byen – på diskoteker og klubber. De drikker oftere alkohol, og de blir i tillegg også oftere fulle. Her er det mangel på symmetri. Gutter som ofte går på klubber og diskotek, og som ofte drikker seg fulle, er i mindre grad for likestilling. Det kan være at gutter gjennom slik atferd bekrefter tradisjonelle gutte- og mannsroller, mens slik livsførsel bryter med hva som forbindes med det tradisjonelt kvinnelige.

Som for gutter, orienterer jenter som er positive til likestilling seg mot sentrum og det politisk korrekte. Det handler om økonomisk vekst, arbeid til alle, sosial fordeling, lov og orden. Denne sammenhengen er likevel klart svakere for jentene.

Den tradisjonelle jenta opplever i større grad at familien er fattig, har innvandrerbakgrunn og er i tillegg født i et annet land (første generasjon). Unge jenter med innvandrerbakgrunn, men født i Norden (andre generasjon), avviker knapt fra sine nordiske medsøstre i synet på likestilling.

På skolen mistrives slike jenter i større grad, og de har frustrerende og dårlige personlige opplevelser gjennom skolegangen. Derimot har det ingen konsekvenser for synet på likestilling i hvilken grad jentene nedprioriterer skolen eller ikke. Også for jentene gjelder at jenter med dårlige holdninger til likestilling ser porno «daglig eller nesten daglig». De som oppfatter at religionen har stor innvirkning på daglig livsførsel, eller som er sterkt religiøst engasjert og praktiserende, er klart mer negative til likestilling.

8.3 Tilbake til utgangspunktet

I innledningen blei det gitt en beskrivelse av den moderne kvinnebevegelsen fra 1970-tallet og utover som elitistisk og radikal. Unge jenter fra universitetsmiljøene gikk foran. De sammen jentene var også engasjert på den politiske venstresida. Kampen mot patriarkatet blei sett på som innvevd i en kamp mot det samfunnssystemet patriarkatet var en del av. Spørsmålet er om dagens kamp for likestilling, slik den kommer til uttrykk i holdningene til unge jenter og gutter, fremdeles har karakter av å være elitistisk og radikal.

Svaret er tvetydig. Unge jenter som i stor grad slutter opp om likestilling, har høyere utdanningsaspirasjoner enn andre jenter. De er samtidig veltilpasset og opplever at de gjør det godt på skolen. Slik er det en kontinuitet.

Derimot har disse jentenes politiske holdninger flytta seg fra det politiske venstre til sentrum – eller til det politisk korrekte. Koblingen til det politisk korrekte er likevel langt svakere enn det vi finner for gutter. Andre politiske tema, holdninger eller retninger, samvarierer ikke med synet på likestilling. Det gjelder både et idealistisk verdisett kjennetegnet av miljøvernengasjement og solidaritet med fattige land, og et mer høyreorientert verdisett der det legges vekt på ulike former for frihet. Heller ikke grad av tillit til ulike samfunnsinstitusjoner påvirker synet på likestilling. Langt på veg er jentenes holdninger til likestilling revet ut av en mer allmenn politisk agenda. En sentral konklusjon er at likestilling har blitt et tankegods, som mer eller mindre deles av alle jenter uavhengig av andre politiske skiller.

Gjennomgangen av de unges holdninger til likestilling – og spesielt guttenes holdninger – har vist at likestilling langt fra er noe sjølsagt, en kamp som er vunnet en gang for alle. Svakheten i jentenes holdninger er at det er vanskelig å se et tydelig engasjement, eller en fortropp som er villig til å stå på barrikadene dersom konjunktorene skulle endre seg.

Gutter som skiller seg ut fra gjennomsnittet gjennom å ha et mer positivt forhold til likestilling, har som jentene høye akademiske aspirasjoner. De er veltilpassa på skolen, trives, har god skolemotivasjon og prioriterer skolen høyt. Derimot er de ikke like sikre som jentene på at de er over gjennomsnittet flinke elever.

Når det gjelder politisk engasjement og holdninger, rir disse guttene to hester. For guttene er positiv holdning til likestilling innbakt i det politisk korrekte – økonomisk vekst, arbeid til alle, sosial fordeling, lov og orden og miljøvern. I tillegg slutter denne typen gutter opp om samfunnets autoriteter gjennom å vise større tillit til ulike av samfunnets bærende institusjoner.

Samtidig ligger det i guttenes holdning til likestilling fremdeles et tydelig element av politisk radikalisme. Dette kommer til syne gjennom at gutter som er positive til likestilling skårer høyt på et idealistisk verdisett kjennetegnet av miljøvernengasjement og solidaritet med fattige land.

Derimot skårer de lavt på dimensjonen «frihetsorientert». De er i liten grad tilhengere av å redusere det offentlige «innblanding i innbyggernes liv», senke «den seksuelle lavalderen» eller å «holde landet fritt for og uavhengig av internasjonal påvirkning». Guttenes holdninger til likestilling er, sammenliknet med jentene, i lagt større grad innvevet i en mer allmenn politisk agenda.

Summary

This report discusses high school youngsters and their attitudes concerning equality between men and women among in different Nordic countries. Furthermore, emphasis is placed on different dimensions in the lives of young people which covariate with the view of equality. The study is based on a Nordic survey Sponsored by the Nordic Council of Ministers and conducted in Norway, Sweden, Denmark, Greenland, Iceland Finland, Aland islands and Faroe islands. The Norwegian Ministry of Children and Equality finances the Norwegian part of the study.

Still it is considerable differences in the view equality between boys and girls in high school. It is also big differences between the different Nordic countries. Norwegian youth end up in the middle of the tree.

Litteraturliste:

Amundsen, B.: I himmelen og på jorden. Noen perspektiver på slekt og religion i Norge etter reformasjonen. I Winge, H. (red.): *Slekt og Lokalsamfunn*. Norsk lokalhistorisk institutt Oslo 1998.

Bourdieu, P.: *Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Oslo 1995.

Karlsen Bæck, U-D. (2006): Kjønnforskjeller og yrkespreferanser. Opprettholdelsen av kvinners kulturelle mandat. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, nummer 1, 2006: s47–65.

Carmines, E., Zeller, R.: Reliability and Validity Assessment. I Lewis-Beck, Michael S. (red.): *Basic Measurement*. SAGE Publications London 1994.

Dalen, E. (2010): Slik er ungdommen! Målgruppeanalyser basert på Norsk Monitor 2009/2010. Synovate.

Ericsson, K. (1996): *Barnevern som samfunnspeil*. Oslo: Pax.

Frønes, I. (1989): *Den norske barndommen*. Oslo: Cappelen.

Frønes, I. (1994): De likeverdige. Om sosialisering og de jevnaldrendes betydning

Gottfredson, M.R. og Hirschi, T. (1990): *A General Theory of Crime*. Stanford, CAL: Stanford University press.

Gullvåg Holter, Ø., Svare, H., Egeland, C. (2008): *Likestilling og livskvalitet AFI-rapport 1 / 2008*

Heggen, K., Øia, T. (2005): *Ungdom i endring – mestring og marginalisering*. Abstrakt forlag Oslo 2005.

Helland, H.: *Etnisitet og skoletilpasning – En studie av konfusianske og pakistanske ungdommers møte med den norske skole*. Oslo 1997.

Hellevik, O. (2001): Ungdommens verdisyn – livsfase eller generasjonsbetinget? I *Tidsskrift for ungdomsforskning* 1/2001: 47–70.

Händler Svendsen, L., F. (2009): Jon Locke. I *Liberalisme: Politisk frihet fra John Locke til Amartya Sen*. Universitetsforlaget Oslo.

Klausen, A., M. (1970): *Kultur – variasjon og sammenheng*. Gyldendal Oslo 1970.

Krange, O., Øia, T. (2005): *Den nye moderniteten – ungdom, individualisering, identitet og mening* (medforfatter Olve Krange) Cappelen akademiske Oslo 2005.

- Kristiansen, J. E. og Sandnes, T. (2006): Dette er Kari og Ola. Kvinner og menn i Norge. Statistisk sentralbyrå.
- KUD. Kirke- og undervisningsdepartementet (1971): Innstilling om Ungdomsarbeidet i Norge.
- Lyngø, I. J. (1993) Å komme bort fra byen til landlige omgivelser. I: Klepp, A. og L. E. Thorsen (red.) *Den mangfoldige fritida*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Mead, G., H.: Det sosiale selvet. I Vaage, S.: *Å ta andres perspektiv. Grunnlag for sosialisering og identitet*. George Herbert Mead i Utvalg. Oslo 1998.
- Myhre, J., E., (1994): *Barndom I storbyen. Oppvekst i Oslo i velferdsstatens epoke*. Universitetsforlaget Oslo.
- Sandvik, G. (1979): Rettsstillinga til barn i gamle dagar. *Forskningsnytt*, 4.
- NOU 1977:6 Ein samla offentleg politikk for ungdomsmiljøet
- NOU 2008:6 Kjønn og lønn. Fakta, analyser og virkemidler for likelønn.
- Pape, H. (1996): Tenåringsdrikking i utviklingspsykologisk perspektiv. *Epidemiologi*, 6(1):85–90.
- Parton, N. (1991): *Governing the Family. Child Care, Child Protection and the State*. London: MacMillan.
- Skrondal, A.: *Latent Trait, Multilevel and Repeated Measurement Modelling with Incomplete Data of Mixed Measurement Levels*. Oslo 1996.
- Sogner, S. (1990): *Far selv i stua og familien hans – Trekk fra norsk familiehistorie før og nå*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Solheim, J., Teigen, M. (2006): «Det kjønnssegregerte arbeidslivet – likestillingens snublestein?» i *Tidsskrift for kjønnsforskning* nr.3/2006.
- Statistisk sentralbyrå (2010): Studenter i høyere utdanning i Norge og norske studenter i utlandet, etter kjønn, skoleslag og lærested. 1. oktober 2000, 2009 og 2010.
- Teigen, M. (2006): Holdning til likestilling – nye polariseringstendenser. *Sosiologisk tidsskrift* nr. 14 2006.
- Therborn, G. (1995): *European Modernity and Beyond. The Trajectory of European Societies 1945–2000*. London: Sage.
- Weber, M.: Samfunnsvitenskapenes "objektivitet". I *Makt og byråkrati*. Oslo 1971.
- Øia, T.: *Generasjonskløften som ble borte: ungdom, innvandrere og kultur*. Cappelen Akademiske 1998.
- Øia, T., Vestel, V. (2007): *Møter i det flerkulturelle*. Oslo: NOVA rapport 21/07.

- Øia, T.: *Ungdomsskoleelever – Motivasjon mestrings og resultater*. Oslo: NOVA Rapport 9/2011
- Øia, T.: *Innvandrerungdom – kultur, identitet og marginalisering*. Oslo: NOVA rapport 20/03. Oslo 2003.
- Øia, T., Fauske, H. (2010): *Oppvekst i Norge*. Abstrakt forlag, Oslo.
- Øia, T., Strandbu, Å. (2010): *15-åringene – Hvem drikker? En undersøkelse av tiendeklassingene i Oslo – 2009*. Oslo: NOVA-rapport 1/2010.
- Aas, H., N., (1995): *Alcohol expectancies and socialization*. Bergen: Research Center for Health.